T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

YÜKSEKÖĞRETİMİN FİNANSMANINDA BORÇLANMA YÖNTEMİ (İSTANBUL İLİ UYGULAMASI)

SEDA ÖZEKİCİOĞLU
2502050341

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. FİGEN ALTUĞ

İSTANBUL–2012

T.C. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER
1982 ENSTİTÜSÜ

D O K T O R A

T E Z O N A Y I

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : **SEDA ÖZEKİCİOĞLU**
Numarası : **2502050341**
Anabilim/Bilim Dalı : **MALİYE**
Danışman Öğretim Üyesi : **PROF.DR.FİGEN ALTUĞ**
Tez Savunma Tarihi : **09/10/2012** Tez Savunma Saati **:10:00**
Tez Başlığı :**"YÜKSEKÖĞRETİMİN FİNANSMANINDA BORÇLANMA YÖNTEMİ (İSTANBUL İLİ UYGULAMASI)"**

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin **35. Maddesi** uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜ'NE** ~~OYBİRLİĞİ~~ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF.DR.FİGEN ALTUĞ		KABUL
2-PROF.DR.AYŞEGÜL MUTLU		Kabul
3-PROF.DR.GÜLAY GÜNLÜK ŞENESEN		Düzeltme
4-DOÇ.DR.PINAR AKKOYUNLU		Kabul
5-DOÇ.DR.MUSTAFA ÇELEN		Düzeltme

YÜKSEKÖĞRETİMİN FİNANSMANINDA BORÇLANMA YÖNTEMİ (İSTANBUL İLİ UYGULAMASI)

SEDA ÖZEKİCİOĞLU

ÖZ

Çalışmanın amacı, yükseköğretimde finansman yöntemlerinden borçlanma ile finansmanın yükseköğretimin nicelik ve nitelik yönünden eksikliklerini gidermede Türk yükseköğretim sisteminde uygulanan vergiyle finansman yöntemine göre daha adil ve etkin bir yöntem olduğunu teorik ve uygulamalı olarak ortaya koymaktır.

Çalışmada; yükseköğretimin kamu ve özel kaynaklarla finansman yöntemleri genel olarak değerlendirildikten sonra borçlanma yöntemi, teorik ve pratik açıdan OECD ülke deneyimlerine de yer verilerek incelenmiştir. Türk yükseköğretim sisteminde yaşanan finansal sıkıntılar çalışmanın üçüncü bölümünde irdelenmiş ve dördüncü bölümde yer alan anket çalışmasının analizleri ile desteklenmiştir. Son bölüm olan dördüncü bölümdeki anket uygulaması ile İstanbul İli sınırları içindeki devlet üniversitelerinde eğitim gören 1.067 öğrencinin yükseköğretimleri boyunca katkı payı ve yaşam maliyetleri ile ilgili yaşadıkları finansal sıkıntılar ve borçlanma yöntemine bakış açıları analiz edilmiştir. Bu doğrultuda çalışmanın sonuç kısmı, Türk yükseköğretim sisteminde yaşanan mevcut finansal sorunlara çözüm yolu olarak Türkiye'ye özgü borçlanma yöntemi önerileri ile tamamlanmıştır.

LOAN METHOD IN
FINANCING OF HIGHER EDUCATION
(İSTANBUL PROVINCE IMPLEMENTATION)
ABSTRACT

The objective of the study is to theoretically and practically reveal that; financing via loan, which is one of the financing methods in higher education, is a fairer and more effective method compared to financing via taxation as implemented in Turkish higher education system, to remedy the deficiencies of higher education in terms of quality and quantity.

In the study; following a general evaluation of higher education financing methods via public and private funding, the loan method is theoretically and practically analyzed including OECD country practices. The financial difficulties experienced in Turkish higher education system are addressed in the third section of the study, and are supported by the analysis of the survey study in the fourth section. Within the scope of the survey study in the fourth and the last section; financial difficulties experienced during higher education related to contribution and cost of living of 1.067 students, who are receiving education in state universities within the boundaries of İstanbul province, are analyzed as well as their point of view regarding the loan method. In this direction, the conclusion section of the study is completed with loan method suggestions peculiar to Turkey, as a solution to existing financial difficulties experienced in Turkish higher education system.

ÖNSÖZ

Bütçe üzerinde baskı oluşturmayan, kaliteden ödün vermeyen, fırsat eşitliğini zedelemeyen, nitelik ve nicelikleriyle zengin bir yükseköğretim sistemi, içinde bulunduğumuz bilgi çağında oldukça önem arz etmektedir. Bu doğrultuda ülkelerin yükseköğretim sistemlerinde yaşadıkları gelişmelerden yükseköğretimin finansmanı da etkilenmiş ve değişim yaşamıştır. Dünya genelinde özellikle 1980'lerin başından itibaren yükseköğretimin finansmanı konusunda alternatif yöntemler geliştirilmiştir. Bu doğrultuda ülkeler, yükseköğretim sistemlerinde kamu kaynaklarına dayanan vergiyle finansman yerine borçlanmayla finansman gibi özel kaynaklarla finansman alternatiflerini uygulamaya başlamıştır.

Dünyada yükseköğretimin finansmanında yaşanan gelişmelerden Türkiye uzak kalmaktadır. Türk yükseköğretim sisteminin arz tarafında üniversiteler, ağırlıklı olarak sınırlı olan bütçe ödenekleri yoluyla kaynak edinebilmekte; talep tarafında ise yükseköğretim öğrencilerinin önemli bir kısmı yükseköğretim öğrenim bedelini (harç) ve yaşam maliyetlerini (barınma, yeme–içme, ulaşım, kırtasiye, vs.) maddi imkânsızlıkları nedeniyle ödemekte zorlanmakta; hatta ödeyemeyip yükseköğretim hizmetinden yararlanamamaktadır.

Borçlanma yönteminde uygulanan borçlanma programları ya da diğer adıyla öğrenim kredileri, yükseköğretimin finansmanında giderek yaygınlaşan ve ülkelerin ekonomik ve sosyal şartlarına bağlı olarak çeşitlenen bir yapıya sahip olmakla birlikte; maddi sıkıntı içindeki yükseköğretim öğrencileri için de finansal bir destek niteliği taşımakta ve üniversiteler için oldukça önemli ilave kaynaklar yaratmaktadır.

Borçlanmayla finansman yönteminin Türk yükseköğretim sisteminde uygulanabilirliği üzerine odaklanılan bu çalışmada emeklerinden ve katkılarından dolayı tez danışmanım Prof. Dr. Figen Aytuğ'a, ikinci danışmanım Yrd. Doç. Dr.

Kutluk Kağan Sümer'e ve tez izleme komitesi üyeleri Prof. Dr. Ayşegül Mutlu ile Doç. Dr. Pınar Akkoyunlu hocalarıma teşekkür ederim.

Doktora tez çalışmalarım için Avustralya'nın Melburn şehrinde, Deakin Üniversitesi'nde bulunduğum dokuz aylık dönemde Ekonomi Bölümü Başkanı Prof. Dr. Nejat Anbarcı ve aynı bölümde öğretim üyesi Dr. Cahit Güven'e sağladıkları olanaklar ve tez çalışmama yardımlarından dolayı teşekkür ederim. Ayrıca gelire bağlı borçlanma yöntemi konusunda dünya literatürüne büyük katkıları olan Australian National University öğretim üyelerinden Prof. Dr. Bruce Chapman'a engin bilgi birikimini benimle paylaşma imkânı verdiği için şükranlarımı sunarım.

Çalışmamın ilk dönemlerinde tez konum vesilesiyle tanışma imkânı bulduğum Uludağ Üniversitesi Maliye Bölümü öğretim üyelerinden Prof. Dr. İsmail Tatlıoğlu'na bilgi birikimi ve şahsıma verdiği kaynak niteliğindeki yayınlar için çok teşekkür ederim. Yükseköğretim Kurulu'nda uzman olarak görev yapan sevgili arkadaşım Aslı Günay'a yardım ve alakasından dolayı ayrıca teşekkür ederim.

Son olarak Akdeniz Üniversitesi öğretim üyesi değerli eşim Yrd. Doç. Dr. Halil Özekicioğlu'na ve kıymetli oğlum Kerem'e bu uzun ve meşakkatli yolculuğumda fedakârlıklarından ve manevi desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ……..……... ii

ABSTRACT……..... iii

ÖNSÖZ……..... iv

İÇİNDEKİLER…….. vi

TABLOLAR LİSTESİ……... xi

ŞEKİLLER LİSTESİ……. xvii

GRAFİKLER LİSTESİ……..…… xviii

KISALTMALAR LİSTESİ…...……... xx

GİRİŞ……..…… 1

BİRİNCİ BÖLÜM
YÜKSEKÖĞRETİMİN TEORİK ÇERÇEVESİ, FİNANSMANINDA FARKLI İKTİSADİ GÖRÜŞLER VE ÖĞRENCİ MALİYETLERİ İÇİN FİNANSMAN YÖNTEMLERİ

1.1. TEORİK AÇIDAN YÜKSEKÖĞRETİM HİZMETİ ……..... 5

1.1.1. Kamusal Mal ve Hizmet Sınıflandırmasında Yükseköğretimin Yeri.. 5

1.1.2. Yükseköğretimin Fayda–Maliyet Analizi …….. 7

1.1.2.1. Faydalar…….…… 11

1.1.2.1.1. Özel Faydalar……...……... 11

1.1.2.1.1.1. Parasal Özel Faydalar…….……. 11

1.1.2.1.1.2. Parasal Olmayan Özel Faydalar…….. 12

1.1.2.1.2. Sosyal Faydalar……...……. 13

1.2.2.1.2.1. Parasal Sosyal Faydalar…….. 13

1.2.2.1.2.2. Parasal Olmayan Sosyal Faydalar…….…..... 18

1.2.2.2. Maliyetler……..…… 19

1.2.2.2.1. Özel Maliyetler……...……. 20

1.2.2.2.2. Sosyal Maliyetler……...…….. 21

1.1.3. Yükseköğretimde Yatırım–Tüketim Analizi …...……...…..……..…. 22

1.2. FARKLI İKTİSADİ GÖRÜŞLERE GÖRE YÜKSEKÖĞRETİM VE FİNANSMANI……..... 27
1.2.1. Liberal Devlet Anlayışında Yükseköğretim ve Finansmanı...…..….. 27
1.2.2. Sosyalist Devlet Anlayışında Yükseköğretim ve Finansmanı……... 29
1.2.3. Sosyal Devlet Anlayışında Yükseköğretim ve Finansmanı…….. 30
1.2.4. Neo–Liberal Devlet Anlayışında Yükseköğretim ve Finansmanı….. 31
1.3. ÖĞRENCİ MALİYETLERİ AÇISINDAN YÜKSEKÖĞRETİMİN FİNANSMANI……..... 33
1.3.1. Kamusal Kaynaklarla Finansman…….....…….…….. 36
1.3.1.1. Vergiyle Finansman Yöntemi……...…… 37
1.3.1.2. Kuponla Finansman Yöntemi……...…… 39
1.3.2. Özel Kaynaklarla Finansman……...…….…… 46
1.3.2.1. Öğrenim Bedeliyle Finansman Yöntemi……..…… 47
1.3.2.2. Borçlanmayla Finansman Yöntemi……..……..... 55
1.3.2.3. Bursla Finansman Yöntemi……..…… 57

İKİNCİ BÖLÜM
YÜKSEKÖĞRETİMİN FİNANSMANINDA BORÇLANMA YÖNTEMİ VE BORÇLANMA YÖNTEMİ İLE VERGİ YÖNTEMİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

2.1. GENEL ÇERÇEVEDE BORÇLANMAYLA FİNANSMAN YÖNTEMİ.…. 62
2.1.1. Borçlanmayla Finansmanın Amaç ve Nedenleri……..…. 62
2.1.1.1. Teorik Bağlamda Borçlanmayla Finansman Yöntemi……. 63
2.1.1.2. Pratik Bağlamda Borçlanmayla Finansman Yöntemi…...…... 63
2.1.2. Borçların İdaresi……..…….……. 64
2.1.2.1. Borçların Hazırlanması……...…….…..…… 64
2.1.2.2. Borçların Toplanması……..…….……. 66
2.1.2.3. Borçların Yönetilmesi ve Garantörlüğü……..... 67
2.1.2.4. Borçların Geri Ödenmesi……...…..… 70
2.1.2.4.1. Borçlanma Faizi……... 72

2.1.2.4.2. Borçların Geri Ödenme Süresi ve Şekli…….. 73
2.2. BORÇLANMAYLA FİNANSMAN YÖNTEMİNİN TÜRLERİ…….…….. 75
2.2.1. Geleneksel İpotek Tipi Borçlanma…….…….…. 75
2.2.2. Gelire Bağlı Borçlanma…….……...… 77
2.2.3. Karma Sabit Programlı–Gelire Bağlı Borçlanma...……..…… 81
2.3. BORÇLANMAYLA FİNANSMAN YÖNTEMİNDE ETKİNLİK VE EŞİTLİK TARTIŞMALARI……...…… 82
2.4. BORÇLANMAYLA FİNANSMAN YÖNTEMİ UYGULAMALARI..... 83
2.4.1. OECD Uygulamaları……...……... 84
2.4.2. Avustralya Uygulaması……. 95
2.5. BORÇLANMAYLA FİNANSMAN İLE VERGİYLE FİNANSMAN YÖNTEMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI……....……. 107
2.5.1. Borçlanmayla Finansmanın Etkileri…….……..... 108
2.5.1.1. Olumlu Etkileri……....……. 108
2.5.1.2. Olumsuz Etkileri……....……... 109
2.5.2. Vergiyle Finansmanın Etkileri……..…… 111
2.5.2.1. Olumlu Etkileri……. 111
2.5.2.2. Olumsuz Etkileri……..……..... 112
2.6. BORÇLANMAYLA FİNANSMANIN VERGİYLE FİNANSMANA GÖRE TERCİH NEDENLERİ..... 115

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TÜRKİYE'DE YÜKSEKÖĞRETİMİN FİNANSMANI VE YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARININ FİNANSMAN SORUNLARI

3.1. TÜRKİYE'DE YÜKSEKÖĞRETİMİN FİNANSMANI……..……. 121
3.1.1. Yükseköğretime Genel Bakış……...…… 121
3.1.2. Yükseköğretimde Finansman Politikaları……. 126
3.1.2.1. Yükseköğretimin Finansman Politikaları ile İlgili Yasal Düzenlemeler……... 130

3.1.2.2. Yükseköğretimin Finansmanı Kapsamında Öğrencilere Sağlanan Maddi Destekler……..……..……... 132
3.1.2.2.1. Katkı Payı Kredisi (Öğrenim Harcı Kredisi)……..... 136
3.1.2.2.2. Öğrenim Kredisi……... 137
3.1.2.2.3. Burs…….. 139
3.1.2.2.4. Barınma ve Beslenme Desteği……. 140
3.1.2.2.5. Diğer Destekler…… 140
3.1.3. Yükseköğretim Kurumlarının Başlıca Finansman Kaynakları...…... 141
3.1.3.1. Bütçe Ödenekleri…….. 142
3.1.3.2. Öğrenci Katkı Payları (Harçlar)…...……. 143
3.1.3.3. Döner Sermaye Gelirleri……... 151
3.2. YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARININ FİNANSMAN YAPILARI VE ÖĞRENCİ MALİYETLERİNE İLİŞKİN SORUNLARI……...…… 152
3.2.1.Devlet Yükseköğretim Kurumlarındaki Durum…...…… 154
3.2.2. Vakıf Yükseköğretim Kurumlarındaki Durum…….....…. 165
3.3. BÜTÇE SİSTEMİ İÇİNDE YÜKSEKÖĞRETİM HARCAMALARI…… 171

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÜKSEKÖĞRETİMDE FİNANSMAN SORUNUNUN GİDERİLMESİNE YÖNELİK İSTANBUL İLİ İÇİN ALAN ARAŞTIRMASI

4.1. ARAŞTIRMANIN AMACI…….. 180
4.2. ARAŞTIRMANIN EVRENİ (KÜTLESİ) VE ÖRNEKLEMİ……. 181
4.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ……. 184
4.4. ANKET FORMU…….. 184
4.5. ARAŞTIRMANIN VERİ ANALİZİ VE KULLANILAN İSTATİSTİKSEL YÖNTEMLER……..... 185
4.6. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER……..... 185
4.7. ARAŞTIRMANIN BULGULARI…… 192
4.7.1. Frekans ve Yüzdesel Dağılım Analizleri ……..…… 193

4.7.1.1. Öğrencilerin Yükseköğretim Maliyetleri Hakkındaki Görüşleri……..…….… 193
4.7.1.2. Öğrencilerin Yükseköğretimleri ve Eğitimin Kalitesi Hakkındaki Görüşleri…….……... 196
4.7.1.3. Öğrencilerin Yükseköğretimleri Süresince Yaşadıkları Maddi Sıkıntılar Hakkındaki Görüşleri……...…….…… 199
4.7.1.4. Öğrencilerin Borçlanma Yöntemi Hakkındaki Görüşleri….. 201
4.7.2. Çapraz Tablo Analizleri…… 205
4.7.2.1. İkamet Bölgelerine Göre Çapraz Tablolar……..... 206
4.7.2.2. Aile Gelirine Göre Çapraz Tablolar……. 210
4.7.2.3. Aile Gelirinin Elde Edildiği Kategorilere Göre Çapraz Tablolar…….... 227
4.7.2.4. Yaşam Maliyetlerinin Karşılanmasındaki Zorluklarla İlgili Çapraz Tablo…… 231
4.7.2.5. Kaliteli Eğitime Göre Çapraz Tablolar…… 233
4.7.2.6. Parasal Yetersizliğe Göre Çapraz Tablo…….. 237
4.7.2.7. Finansman Sıkıntısına Göre Çapraz Tablo…….. 239
4.7.2.8. Finansman Sorumluluğuna Göre Çapraz Tablo…….. 241
4.7.2.9. Okurken Maddi Yönden Zorlanmaya Göre Çapraz Tablolar.. 242
4.7.2.10. Katkı Payı için Destek Kullanma Durumuna Göre Çapraz Tablo…….…… 245
SONUÇ ……..…….…… 248
KAYNAKÇA…….. 253
EKLER…… 287
ÖZGEÇMİŞ…… 298

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: Özel ve Sosyal Nitelikleri Açısından Yükseköğretimin Fayda ve Maliyetleri..... 9
Tablo 1.2: Yükseköğretimde Kamu ve Özel Sektör Sorumluluğu..... 35
Tablo 1.3: Kupon Yöntemi Deneyimleri 43
Tablo 1.4: Kupon, Burs ve Yükseköğretim Katkı Programının Karşılaştırmalı Bir Analizi ……..... 59
Tablo 2.1: OECD Ülkelerinin Yükseköğretim Sistemlerinde Borçlanma ve Bağış/Burs Oranları (2004–2005)…….. 87
Tablo 2.2: Türkiye ve Diğer OECD Ülkelerinde Uygulanan Borçlanma Programlarının Özellikleri (2004–2005)……..…….. 89
Tablo 2.3: Türkiye ve Diğer OECD Ülkelerinde Yükseköğretim Borçlanma Programlarında Devlet Desteğinin Oranı (1998–2007)……... 90
Tablo 2.4: Avustralya Yükseköğretim Programlarına Uygulanan Öğrenim Bedelleri (2012)……... 100
Tablo 2.5: Avustralya HECS Uygulamasındaki Mezunun Brüt Gelir ve Geri Ödeme Aralıkları (2011–2012)…… 101
Tablo 2.6: Avustralya Yükseköğretim Sisteminde HECS Kullanan ve Muaf Olan Öğrencilerin Oranları (1992, 1997, 2002)……... 104
Tablo 2.7: Avustralya Yükseköğretim Sisteminde Toplam Geri Ödenen ve Ödenmeyen Öğrenci Borçları (2001–2006)…….…. 106
Tablo 3.1: Türkiye'deki Yükseköğretim Kurumlarının Sayıları (2012)……. 121
Tablo 3.2: Eğitim Seviyelerine Göre Net Okullaşma Oranları (1997–2010)……. 122
Tablo 3.3: Yükseköğretime Giriş Sınavına Başvuranlar, Yerleşenler ve Oranları (1983–2010)…….…. 124
Tablo 3.4: Yükseköğretimdeki Öğrenci Sayıları (2010–2011)……... 126
Tablo 3.5: Türkiye Eğitim Harcamalarının Hizmet Sunucularına Göre Miktarı ve Dağılımı (2002)……... 128
Tablo 3.6: Yükseköğretim Öğrencilerden Alınan Katkı Paylarının Harcama Kalemlerine Göre Oransal Dağılımı (2001–2004)…….. 131

Tablo 3.7: Yükseköğretimde Öğrenim ve Katkı Kredisi Alan Öğrenci Sayısı ve Aylık Kredi Miktarları (1985–2010)…… 134
Tablo 3.8: Öğrenci Başına Öğrenim Kredisi Tutarı ve Yoksulluk Sınırı (2006–2011)…… 138
Tablo 3.9: Türkiye'deki Devlet Üniversitelerinin Gelir Kaynaklarının Dağılımı (1983–2005)……. 145
Tablo 3.10: Öğrenci ve Devlet Katkı Payı Tutarları ve Oranları (2008–2009)….. 147
Tablo 3.11: Öğrenci ve Devlet Katkı Payı Tutarları ve Oranları (2009–2010)….. 149
Tablo 3.12: 15 Yaş Üzeri Türkiye Nüfusunun Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı (2010)…… 159
Tablo 3.13: Yükseköğretim Programlarına Yerleştirilen Öğrenci Sayıları, Boş Kalan Kontenjanlar ve Oranları (2010)…….……..…. 160
Tablo 3.14: Tüm Üniversitelerdeki Öğrenci, Öğretim Elemanı ve Öğretim Elemanı Başına Düşen Öğrenci Sayıları (1994–2006)…… 161
Tablo 3.15: Öğrenim Durumuna Göre Yükseköğretim Sınavına Başvuran ve Yükseköğretime Yerleştirilen Öğrenci Sayıları (2010)……... 162
Tablo 3.16: Devlet Yükseköğretim Kurumlarının Bütçe Gelirleri (2012)…….. 163
Tablo 3.17: Yıllara Göre Vakıf Yükseköğretim Kurumlarının Sayısı (1984–2012)…… 166
Tablo 3.18: Öğrenci Katkı Paylarının Vakıf Üniversiteleri Gelirleri İçindeki Oranı (2005–2006) ……... 168
Tablo 3.19: Vakıf Üniversitelerine Tahsis Edilen ve Fiilen Yapılan Devlet Yardımları (2003–2007)…….. 170
Tablo 3.20: Harcama Kalemlerine Göre Yüksek Öğretim Kurulu, Devlet Üniversiteleri ve Uluslararası Enstitülerinin Bütçeleri ve Oranları (2008–2011) .. 174
Tablo 3.21: YÖK ve Üniversitelerin Bütçelerinin GSYİH ile Konsolide Bütçeye Oranları (1997–2010)……... 175
Tablo 3.22: Yükseköğretim Kurumlarında Örgün Öğretimdeki Öğrenci Başına Bütçe Ödeneğinin Yıllara Göre Değişimi (1981–2005)…….. 176
Tablo 3.23: Türkiye ve Diğer OECD Ülkelerinde Yükseköğretime Yapılan Harcamaların GSYİH İçindeki Payı (1995, 2000, 2008)……..... 178

Tablo 4.1: İllere Göre Yükseköğretim İstatistikleri (2011)…… 181
Tablo 4.2: İstanbul İli'ndeki Devlet Üniversitelerinin Önlisans ve Lisans Düzeyindeki Öğrenci Sayıları (2010–2011)…… 182
Tablo 4.3: Ankete Katılan Öğrencilerin Üniversitelerinin Dağılımı……... 186
Tablo 4.4: Ankete Katılan Öğrencilerin Okul Türü Dağılımı……. 186
Tablo 4.5: Ankete Katılan Öğrencilerin Bulundukları Sınıf Dağılımı……... 187
Tablo 4.6: Ankete Katılan Öğrencilerin Öğrenim Türü Dağılımı……... 187
Tablo 4.7: Ankete Katılan Öğrencilerin Cinsiyet Dağılımı…… 188
Tablo 4.8: Ankete Katılan Öğrencilerin Yaş Aralıkları Dağılımı…….…….. 188
Tablo 4.9: Ankete Katılan Öğrencilerin Ailelerinin İkamet Ettikleri Bölgelerin Dağılımı……... 188
Tablo 4.10: Ankete Katılan Öğrencilerin Babalarının Eğitim Durumu……..... 189
Tablo 4.11: Ankete Katılan Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Durumu…….. 189
Tablo 4.12: Ankete Katılan Öğrencilerin Ailelerindeki Öğrenci Sayısının Dağılımı……... 190
Tablo 4.13: Ankete Katılan Öğrencilerin Bir İşte Tam veya Yarı Zamanlı Çalışmalarının Dağılımı……... 190
Tablo 4.14: Ankete Katılan Öğrencilerin Ailesindeki Çalışan Sayısının Dağılımı 191
Tablo 4.15: Ankete Katılan Öğrencilerin Ailelerinin Ortalama Aylık Gelirinin Dağılımı……..... 191
Tablo 4.16: Ankete Katılan Öğrencilerin Ailelerinin Gelir Türlerinin Dağılımı… 192
Tablo 4.17: Ankete Katılan Öğrencilerin Üniversite Sınavına Hazırlık Aşamasında Dershaneye Gitme Dağılımı…… 193
Tablo 4.18: Ankete Katılan Öğrencilerin Yükseköğretim Giderlerinin Karşılanma Yoluyla İlgili Dağılım……. 194
Tablo 4.19: Ankete Katılan Öğrencilerin Eğitimleri Boyunca İkametgâhları ile İlgili Dağılım……..... 195
Tablo 4.20: Ankete Katılan Öğrencilerin Aylık Yaşam Maliyetleri ile İlgili Dağılım……..... 195
Tablo 4.21: Ankete Katılan Öğrencilerin Üniversite Eğitimini Alma Sebeplerinin Önem Sırasına Göre Dağılımı…… 196

Tablo 4.22: Ankete Katılan Öğrencilerin Üniversiteleri ve Bölümleri Hakkındaki Görüşlerin Dağılımı……. 197
Tablo 4.23: Ankete Katılan Öğrencilerin Eğitimlerinin Kalitesi Hakkındaki Görüşlerin Dağılımı……..... 197
Tablo 4.24: Ankete Katılan Öğrencilerin Kaliteli Eğitimin Önündeki Engellerden En Önemlisinin Üniversitelerdeki Finansal Sorunlar Olduğu Hakkındaki Görüşlerin Dağılımı…….…… 198
Tablo 4.25: Ankete Katılan Öğrencilerin Vakıf Üniversitesinde Eğitim Almaları Hakkındaki Görüşlerin Dağılımı……. 198
Tablo 4.26: Ankete Katılan Öğrencilerin Vakıf Üniversitesini Tercih Etme Sebeplerinin Dağılımı……..... 199
Tablo 4.27: Ankete Katılan Öğrencilerin Eğitimleri Süresince Maddi Açıdan Durumları Hakkındaki Görüşlerin Dağılımı…… 199
Tablo 4.28: Ankete Katılan Öğrencilerin Katkı Payını Öderken Zorlanma Durumları Hakkındaki Görüşlerin Dağılımı…… 200
Tablo 4.29: Ankete Katılan Öğrencilerin Yükseköğretimleri Süresince Yaşam Maliyetleri Hakkındaki Görüşlerin Dağılımı..…… 200
Tablo 4.30: Ankete Katılan Öğrencilerin Yükseköğretimin Finansmanında Devletin Sorunlar Yaşadığına İlişkin Görüşlerin Dağılımı……. 201
Tablo 4.31: Ankete Katılan Öğrencilerin Yükseköğretimin Finansmanında Ortak Sorumluluğun Olması Hakkındaki Görüşlerin Dağılımı……. 202
Tablo 4.32: Ankete Katılan Öğrencilerin Kaliteli Eğitim için Daha Yüksek Katkı Payı Ödeyebilecekleri Hakkındaki Görüşlerin Dağılımı……... 202
Tablo 4.33: Ankete Katılan Öğrencilerin Kaliteli Eğitim için Katkı Payını Karşılayacak Bir Borçlanma Programı Hakkındaki Görüşlerin Dağılımı……... 203
Tablo 4.34: Ankete Katılan Öğrencilerin Kaliteli Eğitim için Yaşam Maliyetlerini Karşılayacak Bir Borçlanma Programı Hakkındaki Görüşlerin Dağılımı…….….. 204
Tablo 4.35: Anketi Yanıtlayan Öğrencilerin Muhtemel Borçlanma Programındaki Geri Ödemelerin Başlama Zamanı Hakkındaki Görüşleri…….. 205
Tablo 4.36: Öğrenci Ailelerinin İkametgâh Bölgelerine Göre Gelir Durumları…. 206

Tablo 4.37: Öğrenci Ailelerinin İkametgâh Bölgelerine Göre Devlet Tarafından Verilecek Borçlanma Programına Bakış Açıları……. 208
Tablo 4.38: Öğrenci Ailelerinin İkametgâh Bölgelerine Göre Bankalar Tarafından Verilecek Borçlanma Programına Bakış Açıları……... 209
Tablo 4.39: Öğrenci Ailelerinin Gelir Düzeylerine Göre Öğrencilerin Dershaneye Gitme Durumları…….. 211
Tablo 4.40: Öğrenci Ailelerinin Gelir Düzeylerine Göre Yükseköğretim Giderlerinin Karşılanması……..... 213
Tablo 4.41: Öğrenci Ailelerinin Gelir Düzeylerine Göre Öğrencilerin İkametgâh Yerleri……..... 215
Tablo 4.42: Öğrenci Ailelerinin Gelir Düzeylerine Göre Katkı Payının Karşılanması……..... 216
Tablo 4.43: Öğrenci Ailelerinin Gelir Düzeylerine Göre Yaşam Maliyetlerinin Karşılanması……..…….. 218
Tablo 4.44: Öğrenci Ailelerinin Gelir Düzeylerine Göre Daha Kaliteli Eğitim için Öğrencilerin Yükseköğretime Daha Yüksek Bedel Ödemeyi Kabul Etme Durumları …… 220
Tablo 4.45: Öğrenci Ailelerinin Gelir Düzeylerine Göre Öğrencilerin Okudukları Üniversite ve Bölümlerini İsteyerek Seçme Durumları……..…… 222
Tablo 4.46: Öğrenci Ailelerinin Gelir Düzeylerine Göre Devlet Tarafından Katkı Payı için Verilecek Borçlanma Programına Bakış Açıları……... 224
Tablo 4.47: Öğrenci Ailelerinin Gelir Düzeylerine Göre Ticari Bankalar Tarafından Yaşam Maliyetleri için Verilecek Borçlanma Programına Bakış Açıları..…..……..…….. 226
Tablo 4.48: Öğrenci Ailelerinin Gelir Türlerine Göre Yükseköğretimleri Süresince Öğrencilerin Maddi Olarak Zorlanma Durumları…….. 228
Tablo 4.49: Öğrenci Ailelerinin Gelir Türlerine Göre Öğrencilerin Katkı Payını Karşılamada Zorlanma Durumları…….. 229
Tablo 4.50: Öğrenci Ailelerinin Gelir Türlerine Göre Öğrencilerin Yaşam Maliyetlerini Karşılamada Zorlanma Durumları……. 230

Tablo 4.51: Öğrencilerin Yaşam Maliyetleri ile Bu Maliyetleri Karşılamada Zorlanma Durumları……..... 232
Tablo 4.52: Öğrencilerin Aldıkları Eğitimin Kalitesi ile Kalite Sorununa Engel Olarak Üniversitelerdeki Kaynak Yetersizliği Üzerine Bakış Açıları…… 233
Tablo 4.53: Öğrencilerin Aldıkları Eğitimin Kalitesi ile Devletin Yükseköğretimi Finanse Etmesindeki Sorunlara Bakış Açıları…….. 235
Tablo 4.54: Öğrencilerin Aldıkları Eğitimin Kalitesine göre Daha Kaliteli Eğitim için Öğrencilerin Yükseköğretime Daha Yüksek Bedel Ödemeyi Kabul Etme Durumları…… 236
Tablo 4.55: Üniversitelerdeki Parasal Yetersizlikler ile Üniversitelerdeki Parasal Yetersizlikler ile Daha Kaliteli Eğitim için Öğrencilerin Yükseköğretime Daha Yüksek Bedel Ödemeyi Kabul Etme Durumları ……..…. 238
Tablo 4.56: Devletin Yükseköğretimi Finanse Etmesindeki Sorunlar ile Yükseköğretimin Finansmanında Ortak Mali Yükümlülük Arasındaki İlişki……. 240
Tablo 4.57: Yükseköğretimin Finansmanında Ortak Mali Yükümlülük ile Öğrencilerin Daha Kaliteli Eğitim için Daha Yüksek Bedel Ödemeyi Kabul Etmeleri Arasındaki İlişki……... 241
Tablo 4.58: Öğrencilerin Maddi Durumuna Göre Daha Kaliteli Eğitim için Öğrencilerin Yükseköğretime Daha Yüksek Bedel Ödemeyi Kabul Etme Durumları ……... 242
Tablo 4.59: Öğrencilerin Maddi Durumları Göre Devlet Tarafından Katkı Payı için Verilecek Borçlanma Programına Bakış Açıları……. 243
Tablo 4.60: Öğrencilerin Maddi Durumlarına Göre Ticari Bankalar Tarafından Yaşam Maliyetleri için Verilecek Borçlanma Programına Bakış Açıları.…… 244
Tablo 4.61: Öğrencilerin Devlet Tarafından Katkı Payı için Verilecek Borçlanma Programına Bakış Açılarına Göre Borç Geri Ödeme Sürelerinin Tercihleri……..... 246

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1: Kamusal Mal–Özel Mal Ayırımı …….…….….. 6
Şekil 2.1: ABD Yükseköğretim Sistemindeki Fon Akımları…...…….. 93
Şekil 2.2: Avustralya Yükseköğretim Sisteminde Gelire Bağlı Borçlanma Sisteminin İşleyişi…… 102
Şekil 3.1: Türk Yükseköğretim Sisteminde Kamu Kaynaklarının Devlet Yükseköğretim Kurumlarına Tahsis Yolları…… 156

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1.1: Özel ve Sosyal Nitelikleri Açısından Yükseköğretimin Fayda ve Maliyetleri……..… 10
Grafik 1.2: Yükseköğretimde Pozitif Dışsallık ……... 14
Grafik 1.3: Yükseköğretimin İşgücü Piyasalarında Yarattığı Dışsallıklar……. 16
Grafik 1.4: Yönlendirilmiş Teknolojik Değişiklik ve Ücret Farkı……. 17
Grafik 1.5: Bireylerin Yükseköğretim için Yatırım Tercihleri…….…….. 23
Grafik 1.6: Üniversite ve Lise Mezunlarının Yaş–Gelir Profili……. 24
Grafik 1.7: Eğitim Düzeylerine Göre Yaş–Gelir Profilleri …… 25
Grafik 1.8: Yükseköğretimde Kuponla Finansman Uygulaması ……..…... 42
Grafik 2.1: ABD Yükseköğretim Sisteminde Devlet-Özel Sektör Varlığı ve Yükseköğretime Katılım Oranları (1970–2008)…….. 91
Grafik 2.2: ABD Yükseköğretim Öğrencilerine Sağlanan Finansal Destekler (1980–2008)……...…….….. 92
Grafik 2.3: Avustralya Üniversitelerinin Gelir Kaynakları (1939–1998)…..... 97
Grafik 2.4: Avustralya Yükseköğretim Sistemine Katılım Oranları (1949–2000)…… 98
Grafik 2.5: Avustralya Yükseköğretim Sisteminde Öğrenci Başına Ortalama HECS Tutarları (2001–2009)…….. 103
Grafik 2.6: Avustralya Yükseköğretim Sisteminde Birikmiş HECS Borç Tutarları (1991–2006)……..... 104
Grafik 2.7: HECS Öncesi ve Sonrasında Erkek Mezunların Yıllık Geliri (2001)…….….. 105
Grafik 2.8: HECS Öncesi ve Sonrasında Kadın Mezunların Yıllık Geliri (2001)……... 106
Grafik 2.9: Farklı Talep Sahibi Bireylerin Kamusal Olarak Devlet Tarafından Arz Edilen Yükseköğretim Hizmetinden Faydalanma Düzeyleri…….……. 113
Grafik 3.1: Türkiye ve Diğer OECD Ülkelerinde 15–19 Yaş Grubunun Eğitim ve İşgücüne Katılma Durumları (2009)…….... 123

Grafik 3.2: Örgün Öğretime Yerleşen Öğrenciler İçinde Katkı Payı ve Öğrenim Kredisi Alan Öğrenciler (1985–2010)……..... 135
Grafik 3.3: 18–24 Yaş Grubundaki Kişilerin Bölgeler İtibariyle Eğitim Sisteminden Ayrılma Nedenleri (2002–2003)……. 153
Grafik 3.4: Yıllara Göre Devlet Yükseköğretim Kurumlarının Sayısı (1933–2012)……. 155
Grafik 3.5: Yıllara Göre Vakıf Yükseköğretim Kurumlarının Sayısı (1984–2012)…… 167
Grafik 3.6: OECD Ülkelerinde Öğrenci Başına Yapılan Yıllık Harcama (2006)…….. 177

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD : Amerika Birleşik Devletleri
AGED : Avustralya Devleti Eğitim Birimi
Ar–Ge : Araştırma Geliştirme
ATO : Avustralya Vergi Dairesi
BUMKO : Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü
DPT : Devlet Planlama Teşkilatı
GSYİH : Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IMF : Uluslararası Para Fonu
MEB : Milli Eğitim Bakanlığı
OECD : Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
ÖSYM : Ölçme Seçme ve Yerleştirme Merkezi
T.C : Türkiye Cumhuriyeti
TED : Türk Eğitim Derneği
TÜBİTAK : Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
TÜFE : Tüketici Fiyat Endeksi
TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSİAD : Türk Sanayici ve İş Adamları Derneği
UN : Birleşmiş Milletler
USIAD : ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı
YÖK : Yüksek Öğretim Kurulu
YURTKUR : Kredi ve Yurtlar Kurumu

GİRİŞ

Ülkeler, bilgi çağının gerisinde kalmamak, ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmelere ayak uydurabilmek ve dünyada önde gelen ülkelerden olabilmek için beşeri sermayelerini güçlendirmek durumundadır. Bu ilerleme ise kaynak sıkıntısının yaşanmadığı, nicelik ve nitelikleriyle zengin bir eğitim sistemi ile sağlanabilir. Toplum ve devlet için bu ölçüde öneme sahip olan eğitim, toplumun her kesimi için ayrı bir önem arz etmektedir.

Eğitimin önemli bir parçası olan yükseköğretim, bireylerin bilgi ve becerilerini akademik bir ortamda profesyonel olarak geliştirmeleri için bir imkân niteliğindedir. Bu eğitim imkânının talep eden herkese kaliteden ödün verilmeden sunulması gerekmektedir. Ancak ilk, orta ve lise eğitimindeki sosyal faydalar, yükseköğretimde yerini ağırlıklı olarak bireysel faydalara bırakmaktadır. Bu durum ise yükseköğretim hizmetinin üretilmesi, sunulması ve finansmanının sağlanmasında kamu sektörü yanı sıra özel sektörün varlığını da gerekli kılmaktadır.

Yükseköğretim hizmeti, bölünebilir ve pazarlanabilir olma özelliklerine ilave olarak topluma yaydığı dışsallıklar neticesinde kamusal mal ve hizmet sınıflandırmasında yarı kamusal mal ve hizmet grubu içinde yer almaktadır. Bölünebilir ve pazarlanabilir olma özellikleri sonucunda yükseköğretim hizmeti, piyasa şartlarına göre fiyatlandırılabilmektedir. Ancak yükseköğretimin dışsallıkları neticesinde bu hizmet, sadece piyasaya da bırakılmamalıdır. Sonuç olarak gerek yükseköğretim hizmetinin üretiminde gerekse finansmanında devlet önemli rol oynamaktadır. Çalışmanın konusu kapsamında vurgulanan önemli bir nokta; son yıllarda dünya genelinde yükseköğretimin finansmanının sadece devletin üstlenebileceği bir sorumluluk olmaktan çıkarak, öğrenci ve/veya ailelerinin de katılımıyla ortak bir sorumluluk olarak görülmeye başlanmasıdır.

Yükseköğretimin finansmanındaki ortak mali yükümlülük sonucunda devlet üniversitelerinin finansmanında vergiyle (bütçe ödenekleriyle) finansman yöntemi, tek yöntem olmaktan uzaklaşmaktadır. Günümüzde pek çok ülkenin yükseköğretim kurumları, birçok gelir kaynağı ile öğrencilere daha kaliteli ve nitelikli yükseköğretim hizmeti sunmaktadır. Ortak finansal yükümlülük sayesinde mali yük sadece devletin olmaktan uzaklaşmakta; böylece devlet sosyal faydaların daha ağırlıkta olduğu ilk, orta ve lise seviyesindeki eğitim kurumlarına daha fazla kamu kaynağı aktarabilmektedir. Yükseköğretim öğrencileri ise eğitimleri için bedel ödediklerinden eğitimlerini başarıyla bitirmek için daha fazla gayret etmektedir.

Bu gelişmeler neticesinde dünya genelinde ülkeler, yükseköğretim sistemlerindeki finansman yelpazesini genişletme ve çeşitlendirme yollarına gitmektedir. Ancak Türkiye bu gelişmelerin gerisinde kalmaktadır. Çalışmanın bu açıdan literatüre getirebileceği katkı, dünyada uygulanması hızla artan borçlanmayla finansman yönteminin Türk yükseköğretim sisteminde yaşanan niceliksel ve niteliksel eksiklikleri gidermede mevcut tek yöntem olan vergiyle finansman yöntemine alternatif olarak uygulanabilirliğinin analiz edilmesidir.

Bu çerçevede çalışma toplam dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yükseköğretim ve finansmanı teorik açıdan ve tarihsel süreç içinde ele alınmaktadır. Ayrıca yükseköğretimin finansmanında uygulanan finansman yöntemleri, öğrenci maliyetleri açısından incelenmekte; olumlu ve olumsuz yönlerine açıklık getirilmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, ilk bölümde finansman yöntemleri içinde genel olarak değinilen borçlanmayla finansman yöntemi gerek teorik olarak gerekse ülke uygulamaları ile analiz edilmektedir. Ayrıca bu bölümde borçlanmayla finansman yönteminin vergiyle finansman yöntemine tercih edilme nedenleri de açıklanmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Türk yükseköğretim sisteminin finansman yapısı ve sistem içinde yaşanan finansal sorunlar devlet ve vakıf yükseköğretim kurumları ayırımına gidilerek açıklamaktadır. İlaveten, mevcut yükseköğretim sisteminde yaşanan niceliksel ve niteliksel eksiklikler, sayısal veriler yardımıyla ortaya konulmaktadır.

Çalışmanın uygulama bölümünü oluşturan dördüncü bölümde, üçüncü bölümde yer verilen finansal sorunlara çözüm geliştirebilmek amacıyla İstanbul İli sınırları içindeki devlet üniversitelerinde öğrenim gören öğrencilere yapılan anket çalışması yer almaktadır. Genel olarak öğrencilerin finansal sorunları, aldıkları eğitimin kalitesine ve borçlanmayla finansman yöntemine bakış açıları üzerine yoğunlaşılan anket soruları, SPSS 17.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın sonuçlarının analiz aşamasında frekans, yüzdesel dağılım ve çapraz sorulardan oluşan tablolar satır, sütun ve hücre oranlarıyla birlikte yorumlanarak zenginleştirilmiştir. Çalışmanın sonucunda ise genel hatları ile Türkiye'ye özgü ve geri ödemeleri gelire bağlı olan borçlanma yöntemi önerileri sunulmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YÜKSEKÖĞRETİMİN TEORİK ÇERÇEVESİ, FİNANSMANINDA FARKLI İKTİSADİ GÖRÜŞLER VE ÖĞRENCİ MALİYETLERİ İÇİN FİNANSMAN YÖNTEMLERİ

Çalışmanın birinci bölümünde ilk olarak yükseköğretim hizmeti teorik açıdan ele alınmaktadır. Bu anlamda yükseköğretim hizmetinin kamusal mal ve hizmet sınıflandırması içindeki yeri, nedenleriyle açıklanmakta; ayrıca yükseköğretimin özel ve sosyal fayda ile maliyetlerinin incelendiği fayda–maliyet analizine yer verilmektedir. Yükseköğretimin tüketim ve yatırım olma durumu ise birinci bölümün bu kısımda yer alan bir diğer önemli konudur.

Tarih boyunca yükseköğretim hizmetinin finansman yapısında yaşanan değişimler, yükseköğretimin finansmanının günümüzdeki durumuna ve gelecekte ortaya çıkacak gelişmelere yön vermektedir. Bu nedenle birinci bölümde yükseköğretimin teorik açıdan incelenmesinin hemen ardından yükseköğretimin finansmanı tarihsel süreç içerisinde öne çıkan devlet anlayışlarının bakış açıları ele alınmaktadır.

Birinci bölümde son olarak öğrenci maliyetleri açısından yükseköğretimde finansman yöntemleri, kamu ve özel finansman kaynakları ayırımına gidilerek sunulmaktadır. Bu çerçevede, kamusal kaynaklarla finansman durumunda uygulanan yöntemler olarak vergiyle finansman ve kuponla finansman; özel kaynaklarla finansman durumunda uygulanan yöntemler olarak da öğrenim bedeliyle finansman, borçlanmayla finansman ve diğer özel kaynaklarla finansman yöntemleri analiz edilmektedir. Yükseköğretimdeki finansman yöntemleri ele alınırken olumlu ve olumsuz özellikleri ile birlikte değerlendirilmiştir.

1.1. TEORİK AÇIDAN YÜKSEKÖĞRETİM HİZMETİ

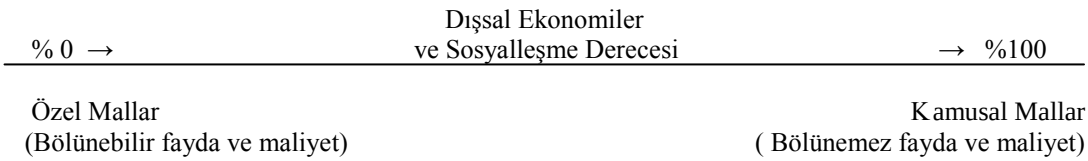
Yükseköğretim hizmetinin kamusal mal ve hizmet çeşitleri içerisindeki yeri, hizmetin üretimi ve finansmanının hangi sektör tarafından karşılanması gerektiği konusunda belirleyici rol oynamaktadır. Bu konuda önemli bir başka belirleyici faktör ise yükseköğretim hizmetinin fayda ve maliyetlerinin niteliğidir. Özel fayda ve maliyetleri ile öne çıkan yükseköğretim hizmetinin, hizmeti alan öğrenci dışında ailesine, çevresine ve topluma sağladığı ve yaydığı önemli faydaları bulunmaktadır.

Öğrenci ve ailesi için öğrenim süresi içinde bir tür tüketim gibi algılanan yükseköğretim, uzun dönemde kişisel ve sosyal yatırım haline gelmektedir. Yükseköğretime yatırım yapılıp yapılmaması aşamasında ise fayda–maliyet analizi yol gösterici olmaktadır.

1.1.1 Kamusal Mal ve Hizmet Sınıflandırmasında Yükseköğretimin Yeri

Eğitim ve dolayısıyla yükseköğretim hizmetlerinin de dâhil olduğu birçok mal ve hizmetin sınıflandırmasının yapıldığı 'Kamusal Mallar Teorisi', ilk kez 1954 yılında ortaya konulmuş ve kamusal mal olma durumu bazı kıstaslara dayandırılmıştır. Talebe ilişkin kıstasa göre; malın faydası sadece tüketen kişiye ait ise özel mal; ancak topluma da yayılıyorsa kamusal mal olarak değerlendirilmektedir (bkz. şekil 1.1). Buna karşılık arza yönelik kıstaslar ise tüketimde rekabetin olup olmaması ve tüketimden mahrum bırakmanın mümkün olup olmaması durumlarına bağlıdır (Kirmanoğlu, 2007: 118).

Şekil 1.1: Kamusal Mal–Özel Mal Ayırımı



Kaynak: Mark Blaug, **An Introduction to Economics of Education**, Penguin Books Ltd., London, England, 1970, p. 106.

Mal veya hizmeti tüketenler arasında rekabetin olmaması ve tüketimden mahrum bırakmanın mümkün olmaması koşullarının birlikte sağlandığı durumda, kamusal mal veya hizmetten her ilave bir kişinin yararlanması ek maliyet getirmemekte; yani marjinal maliyet sıfır olmaktadır. Bu nitelikteki mal ve hizmetler, tam kamusal mal ve hizmet grubunda yer almaktadır (Stiglitz, 2000: 80). Yarı kamusal mal ve hizmetler ise tam kamusal mal ve hizmetlerin sahip olduğu iki temel koşuldan sadece birini taşımaktadır.

Bir grup yarı kamusal mal ve hizmette tüketiciler arasında rekabet olmamakla birlikte, tüketicilerin tüketimden mahrum bırakılması yani dışlanması söz konusu olmaktadır. Bu gruptaki yarı kamusal mal ve hizmetler, klüp malları olarak da adlandırılmaktadır. Tiyatrolar, sinemalar ve diğer eğlence yerleri bu grup içerisinde yer almaktadır (Akalın, 1980: 16). Klüp malları için genel olarak bir tüketicinin tüketimden mahrum bırakılması, diğer kişilere fayda sağlamamaktadır. Ancak bazı durumlarda ilave bir kişinin klüp mallarından faydalanmaya başlaması, diğer kişilerin bu mallardan sağlayacakları fayda ve hizmet kalitesinde bir düşüşe neden olabilmektedir (Yay, 1990: 95).[1] Diğer bir grup yarı kamusal mal ve hizmette ise tüketiciler mal veya hizmeti tüketirken birbirine rakip olmakla birlikte, tüketicilerin birbirlerinin tüketimlerini önleme olanakları bulunmamaktadır. Bu tür mal ve hizmetler, tüketilmeleri sonucunda gerek topluma yoğun dışsal fayda sunmakta

[1] Örnek olarak yüzme havuzundan yararlanacak ilave her bir kişi kendisi için fayda sağlayacak ancak havuzda daha fazla bakteri oluşması, daha fazla su tüketimi, v.b. gibi nedenlerle maliyet artışına da neden olacaktır. Ancak bu tür mallarda dışlama söz konusu olduğu için üye sayısının ve klübün optimal hacminin belirlenmesi önem arz etmektedir (Yay, 1990: 95).

gerekse kişilere özel fayda sağlamaktadır (Şener, 2001: 59). Bu gruptaki yarı kamusal mal ve hizmetler, bölünebilir ve pazarlanabilir nitelikleri nedeniyle özel mal ve hizmet niteliği; birlikte tüketilmeleri ve dışsal ekonomilere yayılmaları dolayısıyla da tam kamusal mal ve hizmet niteliği taşımaktadır.

Yükseköğretim hizmeti ise bölünebilirlik özelliği ile özel mal; dışsallık niteliği ile sosyal mal olma özelliklerinden dolayı ikinci grup yarı kamusal mal ve hizmet içinde yer almaktadır. Buna ilaveten, yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören her yeni öğrenci, eğitim maliyetlerine ek bir maliyet getirmektedir. Bu açıdan yükseköğretimde okuyan öğrencilerden bu hizmetin karşılığı olarak hizmet maliyetinin bir kısmı veya tamamı için bir bedel istenebilir. Ayrıca yükseköğretim hizmeti bedelsiz de sunulabilir (Tatlıoğlu, 1990: 8). Tüm bu özellikleri ile yükseköğretim hizmeti; kamusal mal ve hizmet içinde diğer özel ve kamusal mal ve hizmetlerini şekillendiren ve yeni mal ve hizmetlerin oluşumuna katkı sağlayan özellikli ve ayrıcalıklı bir yarı kamusal hizmet niteliği taşımaktadır (Tilak, 2008: 456).

1.1.2. Yükseköğretimin Fayda–Maliyet Analizi

Bir ülkede kalkınmanın sağlanabilmesi için gerekli ekonomik, sosyal ve siyasi ilerlemelerle aynı anda etki eden unsurların başında eğitim ve dolayısıyla eğitimin bir parçası olarak yükseköğretim gelmektedir (Ergen, 2006: 13). Sosyal ve siyasal yapıya katkıları ayrı birer çalışma konusu olabilecek yükseköğretimin temel iktisadi katkılarından ilki; bir ülkenin yüksek seviyedeki bilimsel, teknik ve yönetici insan gücünü eğitme ve yetiştirme sorumluluklarını karşılamasıdır. İkinci olarak, bilimsel açıdan yeni bilgi birikiminin yaratılması ve yayılması aşamalarında önemli rol üstlenmesidir (Salmi, 1991: 2). Bunların dışında, yükseköğretimin ekonomiye sağladığı parasal ve parasal olmayan birçok faydaları ve maliyetleri bulunmaktadır.

Beşeri Sermaye Teorisi, 1960'larda T. W. Schultz (1961)[2] ve daha sonra G. Becker (1964)[3] tarafından geliştirilmiştir. Eğitime ilişkin oldukça önem arz eden bu teorinin arkasındaki en önemli dayanaklardan birisi, bu çalışmanın da konusuna ilişkin olarak eğitimdeki özel ve sosyal getiri oranları ile bunların eğitim yatırımı ve finansmanı üzerindeki etkileridir. Literatürde geçmişte yapılan birçok araştırma, ilk ve orta öğretimin yükseköğretimden daha yüksek toplumsal getirisi olduğunu ortaya çıkarmıştır. Oysa yakın tarihte yapılan çalışmalar, yükseköğretime yapılan yatırımların sadece bireye değil, bireyle birlikte topluma da getiri (bkz. Ek 1 ve Ek 2) sağladığını göstermektedir (Atuahene, 2008: 408).

Yükseköğretimin fayda–maliyet analizine konu teşkil eden gerek özel (kişisel) gerekse sosyal (toplumsal) fayda ve maliyetleri, çalışmanın yükseköğretimin faydaları ve maliyetleri kısmında incelenmektedir. Aşağıda sunulan tablo 1.1'de ilerleyen bölümlerde detaylı olarak işlenen yükseköğretimin özel–sosyal nitelikleri ile fayda ve maliyetleri özetlenmektedir.

[2] Detaylı bilgi için bkz. Thedore W. Schultz, "Investment in Human Capital", **American Economic Review**, Vol: 51, 1961, pp. 1–17.
[3] Detaylı bilgi için bkz. Gary Becker, **Human Capital**, Columbia University Press, New York, 1964.

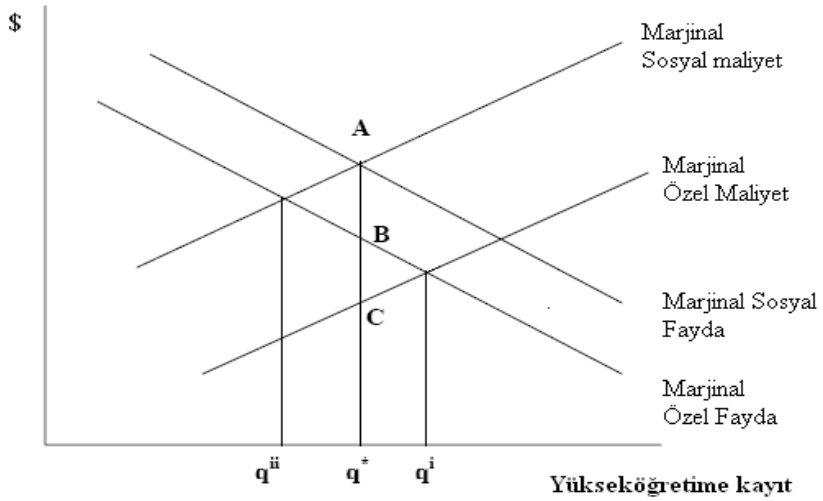
Tablo 1.1: Özel ve Sosyal Nitelikleri Açısından Yükseköğretimin Fayda ve Maliyetleri

	Özel	Sosyal
Parasal Faydalar	• Daha fazla üretim ve dolayısıyla daha fazla ücret • Daha iyi imkânlara sahip vasıflı iş fırsatları • Daha fazla maddi birikim • Mesleki hareketlilik	• Daha fazla ulusal üretim • Daha fazla vergi geliri • İşgücü piyasasında daha fazla alternatif • Daha fazla tüketim • Devlete daha az mâli bağımlılık
Parasal Olmayan Faydalar	• Daha iyi çalışma şartları • Daha yüksek kişisel statü • Daha yüksek iş tatmini • Daha sağlıklı bir yaşam beklentisi • Harcama kararlarının genişletilmesi • Daha fazla hobi ve nitelikli boş zaman aktiviteleri • Kişisel gelişimde artış	• Sosyal bağlılık ve çeşitlilik • Kültürel miraslara daha çok değer verme • Daha az suç oranları • Daha fazla hayırsever bağışları • Yeni teknolojilere adaptasyondaki artış • Daha fazla sosyal ve politik katılım
Maliyetler	• Öğrenci öğrenim bedelleri, ders araç gereçleri • Vazgeçilen ücret (Fırsat maliyeti)	• Yükseköğretime yapılan yatırımlar • Yükseköğretimin finansal ve idari maliyetleri • Yükseköğrenime devam edenlerin, ulusal üretime yapacakları destekten vazgeçmeleri

Kaynak: Hans Vossensteyn, **Subsidizing Students, Families or Graduates?**, CMEC–OECD–Canada Seminar on Student Financial Assistance, 2004, p. 2.

Tabloda, yükseköğretimin parasal ve parasal olmayan faydalarına ve maliyetlerine kişisel ve toplumsal açıdan bakıldığında, faydalarının maliyetlerine göre daha fazla önem arz ettiği görülmektedir. Yükseköğretimin özel ve sosyal faydaları uzun dönemde etkisini sürdürmekte iken; özel maliyetleri, kişilerin sadece öğrenim süreleri ile kısıtlı kalmakta, sosyal maliyetleri ise yükseköğretim mezunların artması ile fayda haline dönüşmeye başlamaktadır. Tablo 1.1 yardımıyla anlatılan yükseköğretimin özel ve sosyal nitelikleriyle fayda ve maliyetleri, grafik 1.1'de gösterilmektedir.

Grafik 1.1: Özel ve Sosyal Nitelikleri Açısından Yükseköğretimin Fayda ve Maliyetleri



Kaynak: Bruce Chapman, **Income Contingent Loans for Higher Education: International Reform**, ANU Centre for Economic Policy Research Discussion Paper, No: 491, 2005, p. 5.

Grafikte yer alan marjinal fayda eğrilerinin aşağı doğru eğimli olmasının nedeni, her yeni yükseköğretim mezununun toplam yükseköğretim mezunu arzını arttırması sonucunda azalan mezun gelirleridir. Grafikteki marjinal sosyal ve özel fayda arasındaki AB ile gösterilen fark, yükseköğretimdeki dışsallıkları ifade etmektedir. Marjinal sosyal faydanın marjinal özel faydaya paralel olması, yükseköğretimin yarattığı dışsallıkların öğrenci sayısına göre değişmediğini göstermektedir. Ancak mezun sayısının dışsallıkları azaltacağını iddia eden tersi yönde görüşler de bulunmaktadır. Bu görüşü savunanlara göre; yükseköğretim öğrencilerinin sayılarındaki artış, bireysel maliyet unsuru olarak öğrenim bedellerini arttırmakta ve sosyal fayda olarak dışsallıkları azaltmaktadır. Marjinal özel maliyetin yukarı doğru eğimli olmasının sebebi ise yükseköğretime kayıt yaptıran öğrenci sayısındaki artışa bağlı olarak artan fırsat maliyetleridir (Chapman, 2005: 5).

Yükseköğretimin bedelsiz sunulduğu durumda ($q^{ii} > q^*$), yükseköğretime aşırı yatırım yapılmaktadır. Bunun tersi olarak tüm maliyetlerin öğrenciler tarafından karşılandığı durumda ($q^{i} < q^*$) ise yükseköğretime yetersiz yatırım durumu ortaya çıkmaktadır. Optimal noktada gerçekleşen öğrenim bedeli tutarı BC kadar olmakta; devlet desteği tutarı ise AB kadar gerçekleşmektedir (Chapman, 2006a: 25–26).

1.1.2.1. Faydalar

Yarı kamusal mal ve hizmet grubu içerisinde yer alan yükseköğretim, sadece yükseköğretim görmüş kişilere değil; topluma da çeşitli faydalar sağlamaktadır. Dolayısıyla literatürde yükseköğretim hizmetinin faydaları, özel ve sosyal faydalar olarak iki alt grup altında parasal ve parasal olmayan faydalar şeklinde ele alınmaktadır.

1.1.2.1.1. Özel Faydalar

Yükseköğretimin bu hizmeti alan kişilere sunduğu özel faydalar, ekonomik değer taşıyan parasal faydaları (daha yüksek gelir elde etme) ile parasal olmayan faydalarının (sosyal statü, sosyal çevre, daha iyi çalışma koşulları, yapılan işten duyulan tatmin, vb.) toplamından oluşmaktadır.

1.1.2.1.1.1. Parasal Özel Faydalar

Yükseköğretimin en belirgin özel parasal faydası, yükseköğretim görmüş kişiye akademik, entelektüel ve sosyal bilgi birikimi gerektiren yüksek statüye sahip iş alanlarında çalışma imkânı getirmesidir (Johnstone, 2005b: 371). Yüksek statü getiren iş alanları sayesinde ise yükseköğretim mezunu olarak çalışanın gelirinde ilave bir artış gerçekleşmektedir (Hauptman, 2007a: 86).

Yükseköğretimin parasal özel faydaları, eğitimin türüne ve düzeyine göre farklılıklar gösterebilmektedir. Genel olarak fen alanındaki bölümler, bu alan dışındaki bölümlere göre daha fazla parasal özel fayda içermektedir. Ayrıca yüksek lisans ve doktora eğitimlerinin parasal özel faydaları yüzdesel olarak, lisans eğitiminin parasal özel faydalarına göre daha düşüktür. Bu değerlendirmelere ilave

olarak doktora eğitiminin parasal özel faydası ise (yüzdesel esasta) yüksek lisans eğitiminin parasal özel faydasından daha az gerçekleşmektedir (Stark, 2007: 14–15).[4]

Parasal özel faydalar, Ek 1'de yer alan tablonun kişisel getiri oranları kısmında özel faydalar ile gösterilmektedir. Parasal özel maliyetlerin de verilmesiyle tabloda yükseköğretimin kişisel getiri oranları hesaplanmaktadır.

1.1.2.1.1.2. Parasal Olmayan Özel Faydalar

Yükseköğretim hizmeti almış kişiler, bu hizmetin karşılığı olarak yukarıda belirtildiği gibi parasal faydaların yanı sıra parasal olmayan faydalar da sağlamaktadır. Parasal olmayan özel faydalar, yükseköğretim mezunu kişilerin toplumdaki sosyal pozisyonuna yön vermektedir.

Yükseköğretimin bu hizmeti alan kişilere sunduğu parasal olmayan özel faydalar arasında temel olarak kişinin sosyalleşmesi, çevre edinmesi, toplumsal itibarı ve kişisel yeteneklerini geliştirmesi gelmektedir (Eicher, 2000: 38). Yükseköğretimin parasal olmayan özel faydalarından bir diğeri ise bu eğitimi almış kişilerin bilinç düzeyleriyle ilgilidir. Yükseköğretim mezunu bir kişi, kendi sağlığına ve suç işlememeye dikkat ederek daha bilinçli bir birey olabilmektedir (Hauptman, 2007a: 86).

Diğer parasal olmayan özel faydalara bakıldığında; yükseköğretim mezunu kişiler fiziksel güç gerektiren ya da kişilerin sağlığını tehlikeye atabilen iş kollarında çalışmak yerine daha iyi şartlarda iş imkânları bulabilmektedir. Bir diğer fayda ise yükseköğretim görmüş ebeveynler, çocuklarını lise yıllarından itibaren

[4] Bu konuda Avustralya'da yapılmış bir araştırma için bkz. Jeff Borland, **New Estimates of the Private Rate of Return to University Education in Australia**, Melbourne Institute Working Paper, No: 14, 2002.

yükseköğretime gitmeleri için bu eğitimi almamış ebeveynlere göre daha fazla teşvik etmektedir. Böylece ebeveynler, yükseköğretimin parasal ve parasal olmayan özel ve sosyal getirilerini çocuklarına lise yıllarında aktarmış olmakta; böylece çocuklarının yükseköğretimleri süresince daha yüksek performans ve bilinçte okumalarına katkı sağlayabilmektedir (Hamermesh ve Rees, 1993: 97).

1.1.2.1.2. Sosyal Faydalar

Yükseköğretim hizmetinin bu hizmeti alan kişilere sunduğu parasal ve parasal olmayan özel faydaların dışında sosyal faydaları da bulunmaktadır. Yükseköğretim, parasal ve parasal olmayan sosyal faydaları ile aynı zamanda pozitif dışsallık da yaymaktadır.

1.1.2.1.2.1. Parasal Sosyal Faydalar

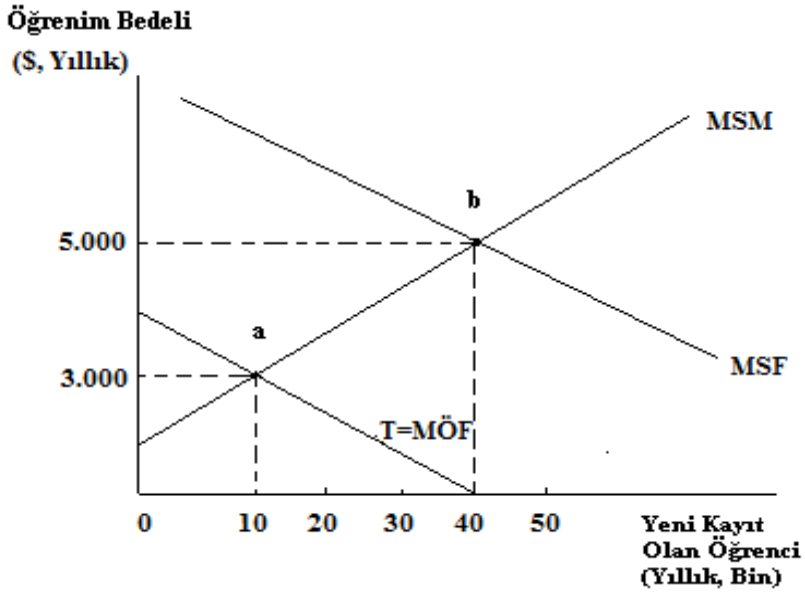
Yükseköğretimin devlete sağladığı parasal faydalar reel, mali ve işgücü piyasalarını olumlu yönde etkilemektedir. Yükseköğretim mezunu vatandaşların sayılarındaki artış, mikro ölçekte ülke ekonomisi için faydalar sağlarken; makro ölçekte ise daha rekabetçi ve başarılı küresel piyasaların oluşmasına ortam hazırlamaktadır. Toplumdaki nitelikli yükseköğretim mezunu, işgücü piyasasının üretkenliğini de olumlu yönde etkileyerek bir başka pozitif dışsallık yaratmaktadır (Tilak, 2008: 454). Ayrıca kişilerin yükselen eğitim seviyeleri, gelirlerinde artış sağlarken; beraberinde devlete ödedikleri gelir vergilerinde de paralel yönde artış yaşanmaktadır (Hauptman, 2007a: 86).

Lisansüstü eğitimi almış kişiler, bu eğitim süreleri içinde araştırma ve üretmeye (icat etmeye) yönelik yaptıkları çalışmalara ek olarak iş hayatlarında üretmeye olan yatkınlıkları ile ülke kalkınmasına önemli ölçüde katkı sağlamaktadır.

Bu yönü ile lisansüstü eğitim özel getirilerinden daha fazla sosyal getiri içerebilmektedir (Morikawa, 2012: 2–3, 14). Yükseköğretimin sosyal faydaları, eğitimin türüne (lisans ve lisansüstü eğitim) göre değişiklik göstermektedir. Önlisans ve lisans eğitiminde özel parasal faydalar daha yoğun iken; yüksek lisans ve doktora eğitimlerinden oluşan lisansüstü eğitimde ilave parasal özel faydaların yanı sıra sosyal faydalar daha öne çıkmaktadır.

Yükseköğretimin parasal sosyal getirisini hesaplayabilmek için genel olarak iki yöntem bulunmaktadır. Birinci yöntemde, üniversite mezunlarının lise mezunları ile ücret farkı incelemeye alınmaktadır. İkinci yöntemde ise; oluşan brüt ücret farkına dışsallıkların da eklenmesi ile hesaplama yapmak söz konusudur (Akalın, 2004: 239). Yükseköğretimin faydaları içinde önemli bir yere sahip olan pozitif dışsallıkları, bir örnek ile aşağıda grafik 1.2'de açıklanmıştır.

Grafik 1.2: Yükseköğretimde Pozitif Dışsallık



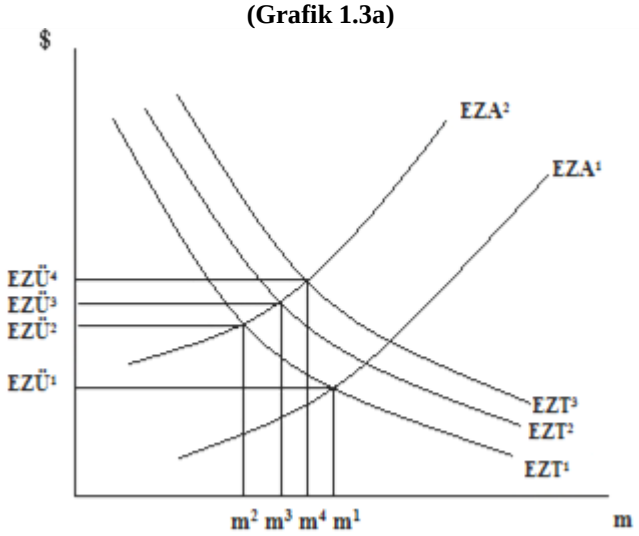
Not: MÖF: Marjinal Özel Fayda, MSF: Marjinal Sosyal Fayda, MSM: Marjinal Sosyal Maliyet, T: Talep.
Kaynak: Douglas McTaggart, Cristopher Finlay, Michael Parkin, **Economics**, Fourth Edition, Pearson Education, Australia, 2003, p. 356.

Grafik 1.2'de, marjinal özel fayda (MÖF), yükseköğretim gören öğrencilerin faydasını göstermektedir. Marjinal sosyal fayda (MSF) ise marjinal özel fayda ile marjinal dışsal faydadan oluşmaktadır. Etkinlik, marjinal sosyal fayda (MSF) ile marjinal sosyal maliyetin (MSM) kesiştiği b noktasında gerçekleşmektedir. Grafikte görüldüğü gibi; 40.000 yeni üniversite öğrencisinin öğrenci başına yıllık 5.000$ öğrenim bedeli ile eğitime başlamasıyla etkinlik sağlanmaktadır. Piyasa şartlarında, 10.000 öğrencinin yıllık 3.000$ öğrenim bedeli ödeyebildiği bir ortamda, etkinlik noktasında yer alan 40.000 öğrencinin yıllık 5.000$ öğrenim bedeli verebilmesi için devletin yükseköğretime maddi olarak destek sağlaması gerekmektedir[5]. Yükseköğretimin dışsallıklarına bir başka örnek ise işgücü piyasaları üzerindeki etkisidir. Grafik 1.3'te, yükseköğretime devam eden işgücünün vasıfsız işgücü ve ücretler üzerindeki olumlu etkisi gösterilmektedir.

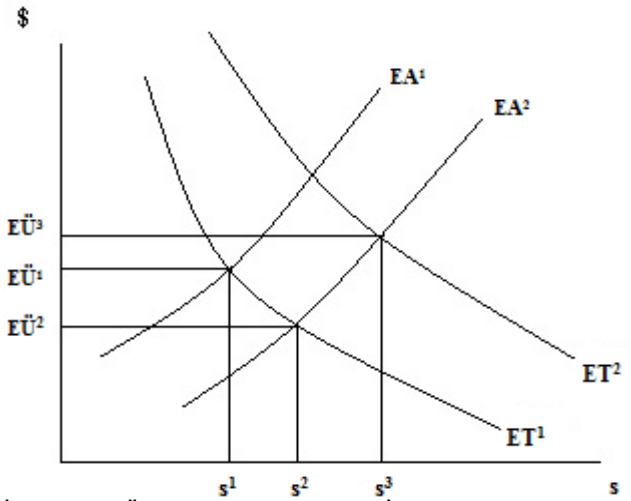
[5]Bu örnekte devlet, öğrenci bedelinin tamamını karşılamakta; dolayısıyla öğrenciler bedel ödememektedir. Grafik 1.2, devletin öğrenci bedellerine yapacağı farklı miktardaki desteklerle birlikte değişik şekillerde oluşturulabilir.

Grafik 1.3: Yükseköğretimin İşgücü Piyasalarında Yarattığı Dışsallıklar

(Grafik 1.3a)



(Grafik 1.3b)



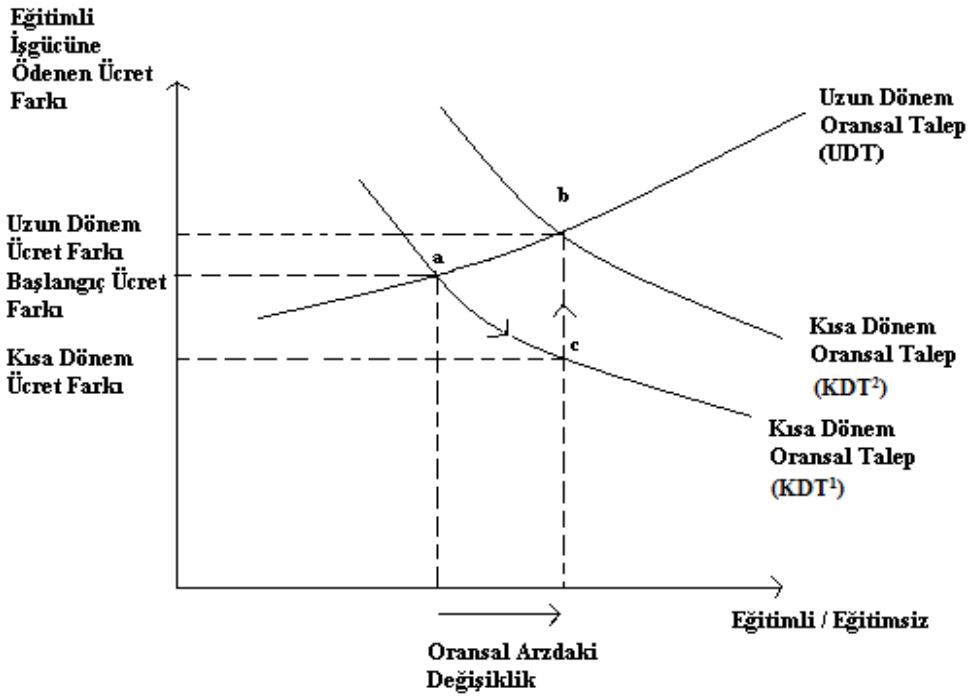
Not: EZÜ: Eğitimsiz İşgücünün Ücreti; EZA: Eğitimsiz İşgücü Arzı; EZT: Eğitimsiz İşgücü Talebi; m: Eğitimsiz İşgücü Sayısı; EÜ: Eğitimli İşgücünün Ücreti; EA: Eğitimli İşgücü Arzı; ET: Eğitimli İşgücü Talebi; s: Eğitimli İşgücü Sayısı.

Kaynak: Mark Blaug, **An Introduction to Economics of Education**, Penguin Books Ltd., London, England, 1970, p. 111.

Grafik 1.3'te, yükseköğretime devam eden ve mezun olduktan sonra eğitimli (vasıflı) olarak işgücü piyasalarında (grafik 1.3b) çalışma hayatına başlayan kişilerin, eğitimsiz (vasıfsız) işgücü piyasaları (grafik 1.3a) üzerinde yarattığı olumlu dışsallıklar açıklanmaktadır. Grafik 1.3b'de, yükseköğretim mezunlarının sayısındaki artış, eğitimli işgücü arzını arttırarak sağa kaydırmakta ($EA^1 \rightarrow EA^2$); artan işgücü arzına bağlı olarak çalışan işgücü miktarı artmakta ($s^1 \rightarrow s^2$) ve kısa dönemde eğitimli

işgücünün ücretlerini ise ($EÜ^1 \rightarrow EÜ^2$) azalmaktadır. Diğer taraftan; yükseköğretime devam etmeye karar veren kişiler, grafik 1.3a'daki eğitimsiz işgücü piyasalarında arzın azalmasına ($EZA^1 \rightarrow EZA^2$) neden olmakta; azalan eğitimsiz işgücü arzına bağlı olarak eğitimsiz işgücü miktarı azalmakta ($m^1 \rightarrow m^2$) ve kısa dönemde eğitimsiz işgücünün ücretleri ise ($EZÜ^1 \rightarrow EZÜ^2$) artmaktadır. Uzun dönemde; işgücünün eğitim seviyesindeki artış, üretkenliği arttıracağı için tüm işgücü piyasalarının talebinde bir artış söz konusu olacaktır. Bu artış, eğitimli işgücü piyasasının talebinde daha fazla ($ET^1 \rightarrow ET^2$) olarak gözlemlenirken; eğitimsiz işgücü piyasasında ise daha az ($EZT^1 \rightarrow EZT^2$) gerçekleşmektedir. Eğitimsiz işgücü talebindeki artışlara bağlı olarak çalışan işgücü sayısı ve ücretleri ($m^2 \rightarrow m^3$ ve $EZÜ^2 \rightarrow EZÜ^3$) artmaktadır. Eğitim seviyesindeki sonradan oluşan ilerlemeler, eğitimsiz işgücü piyasalarında pozitif dışsallık yaratmaya devam ederek, eğitimsiz işgücü talebinin ($EZT^2 \rightarrow EZT^3$) ve ücretlerin ($m^3 \rightarrow m^4$) daha da artmasını sağlamaktadır. Grafik 1.3a ve 1.3b'de ayrı iki işgücü piyasasında gerçekleşen kısa ve uzun dönemli ücret farklılıklarına değişik bir bakış açısıyla, grafik 1.4'de yer verilmektedir.

Grafik 1.4: Yönlendirilmiş Teknolojik Değişiklik ve Ücret Farkı



Kaynak: Daron Acemoğlu, "Why Do New Technologies Complement Skills, Directed Technical Change and Wage Inequality", **Quarterly Journal of Economics**, Vol: XIII, No: 4, 1998, p. 1057.

Yükseköğretim mezunu işgücünün artışı ile yükselen işgücü arzı, eğitimli ve eğitimsiz işgücü arasındaki ücret farkını iki ayrı şekilde etkilemektedir. İşgücü piyasasında yükseköğretim görmüş mezunların artışı (grafik 1.4'de oransal arzın artışı olarak gösterilmekte), ikame etkisi neticesinde kısa dönemde eğitimli işgücüne ödenen ücretin düşmesine ve ücret farkının azalmasına (a→c) neden olmaktadır. Ancak eğitimli işgücü arzının artmasına paralel olarak yönlendirilmiş teknolojik değişiklik[6] etkisi ile birlikte iki faklı işgücü arasındaki ücret farkı da artmakta ve oransal talep sağa ($KDT^1 \rightarrow KDT^2$) doğru kaymaktadır. Bu durumda, kesişim noktası c noktasından b noktasına gelmektedir. Sonuç olarak; uzun dönemde, yönlendirilmiş teknolojik değişiklikten ötürü kesişim noktası a noktasından b noktasına doğru hareket etmekte; artan eğitimli işgücü arzı, ücret farkını da eşanlı olarak arttırmaktadır (Acemoğlu, 1998: 1056–1057).

Aynı grafikte; kısa dönemde, yükseköğretimin parasal getirisinin c noktasında ücret farkının azalması sonucu düştüğünü; ancak uzun dönemde, b noktasında ücret farkının artmaya başlamasıyla birlikte yükseköğretimin parasal getirisinin de arttığını gözlemlemek mümkündür (Akkoyunlu, 2005: 66).

1.1.2.1.2.2. Parasal Olmayan Sosyal Faydalar

Yükseköğretim eğitimi almış vatandaşların sayısındaki artış, toplumsal bilinç düzeyini artırmaktadır. Böylece yükseköğretimin bu eğitimi almış kişilere sağladığı parasal olmayan özel faydalar (kişinin kendi sağlığına daha dikkat etmesi, suç işleme ihtimalinin azalması, v.b) aynı zamanda parasal olmayan sosyal faydalar da yaratmaktadır. Eğitim seviyesindeki artışın topluma yaydığı olumlu dışsallıklar

[6] Yönlendirilmiş teknolojik değişiklik kavramı, Acemoğlu tarafından ayrıntılı olarak açıklanmaktadır. 18. yüzyıl boyunca ve 19. yüzyılın başlarında yeni teknolojiler, emeğin niteliklerini tamamlayıcı değil ikame ediciydi (baskı makineleri, dokuma makineleri,v.b.). Ancak günümüzde yeni teknolojiler emeğin niteliklerini tamamlayıcı özellik taşımaktadır (bilgisayarlar, v.b.). Dolayısıyla yükseköğretim mezunlarının artması, emeğin niteliklerini tamamlayıcı yeni teknolojilerin pazarını artırmaktadır. Pazarın artması yeni teknolojinin mucidinin kârını artırırken; ilerideki yeni teknolojilerin de emeğin niteliklerini tamamlayıcı nitelikte olması yönündeki çalışmaları artırmaktadır (Acemoğlu, 1998: 1056).

sayesinde devlet, sağlık ve suç işleme gibi önemli toplumsal konularda daha az harcama yapmaya yönelebilmektedir (Hauptman, 2007a: 86). Ayrıca yükseköğretim sayesinde artan eğitim düzeyi, evlenme yaşının yükselmesi ve kadına uygulanan şiddetin azalması açısından da olumlu toplumsal sonuçlar içermektedir (Tilak, 2008: 455).

Yükseköğretim mezunlarının artmasıyla toplumun sağlıkla ilgili demografik özelliklerinde de olumlu etkiler gözlenmektedir. Toplumun eğitim seviyesinin artması, kişilerin daha sağlıklı ve bilinçli beslenmesini ve dolayısıyla ölüm oranının düşmesini sağlamaktadır. Ayrıca ebeveynlerin eğitim seviyelerindeki artışlar, çocuk sağlığı üzerinde oldukça olumlu etkiler yaratmakta ve bu sayede bebek ölümleri azalmaktadır. Eğitim seviyesindeki artışlar, anne ve babaların doğum kontrol yöntemlerinden daha fazla haberdar olup daha az çocuk yapmalarına ve daha sağlıklı nesillerin yetişmesine yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla yükseköğretim mezunlarının artmasıyla eğitim seviyesi yükselen toplumda, uzun vadede nüfus artış hızında da düşüşler yaşanmaktadır (Erdoğdu, 2001: 5).

Yükseköğretimin parasal olmayan sosyal faydalarının en belirgin olanları arasında sonuncu olarak, yükseköğretim mezunlarının vatandaş olarak yurttaşlık hakları ve siyasi konularda mezun olmayanlara göre daha bilgi sahibi olmaları gelmektedir. Eğitim seviyesinin yükselmesine paralel olarak artan siyasi bilgi birikimi, iktidara gelen hükümetin icraatlarının daha kolay sorgulanmasını da sağlayabilmektedir (Rosen, 2002: 69).

1.1.2.2. Maliyetler

Yükseköğretimin faydalarına kıyasla daha az olan maliyetleri, özel ve sosyal maliyetler olarak iki gruba ayrılmaktadır. Yükseköğretimin parasal maliyetleri matematiksel formüller ile de hesaplanabilmektedir. Yükseköğretimin getirisi ve

maliyetleri ile ilgili matematiksel hesaplamalar, yükseköğretime yatırım yapılması aşamasındaki kararlara somut dayanak teşkil etmektedir.

1.1.2.2.1. Özel Maliyetler

Yükseköğretim, bu hizmeti alan öğrenciler için özel faydaların yanı sıra doğal olarak maliyetler de içermektedir. Yükseköğretim almaya karar verme aşamasındaki kişi, yükseköğretimin parasal ve parasal olmayan fayda ve maliyetleri içinde özellikle parasal özel faydalarını ve maliyetlerini (bkz. Ek 1) dikkate almaktadır. Yükseköğretimin özel maliyetlerinin bir kısmı, muhtemel yükseköğretim öğrencisinin üniversite eğitimi başlamadan oluşmaktadır. Bir kısım maliyetler ise yükseköğretim eğitimi süresince yaşanmaktadır.

Yükseköğretimin özel maliyetleri, yükseköğretime girmek için dershanelere ve özel derslere ödenen bedeller ile başlamaktadır. Üniversite giriş sınavına hazırlık için yapılan masrafların (dershane, özel kurs, sınava hazırlık kitapları, v.b.) yanı sıra sınava başvururken yapılan harcamalar da yükseköğretimin parasal özel maliyetlerine dâhil edilebilir. Bu masraflar, yükseköğretime giriş sınavına bir defadan fazla katılan öğrenciler için daha büyük parasal özel maliyet anlamına gelmektedir (Altuğ, 1990: 9–11). Merkezi sınav sistemi uygulayan ülkelerde yaşanabilen bu maliyetler, merkezi sınav sistemi uygulamayan ülkelerde de yaşanabilmektedir. ABD'de kolej ve üniversitelere girmek isteyen öğrenciler, ETS (Educational Testing Service) adlı kuruma sınav bedelini yatırarak SAT[7] sınavına katılmakta ve aldığı sonuca bağlı olarak üniversiteye kayıt yaptırabilmektedir (Lemann, 2004: 10).

[7] SAT (Scholastic Aptitude Test) sınavı SAT I (sayısal ve sözel) ve SAT II (edebiyat, tarih, bilim ve yabancı dil) olarak iki bölümden oluşan ve 200–800 arasında puanı olan bir sınav sistemidir. Detaylı bilgi için bkz. http://www.sat.collegeboard.org.

Yükseköğretimde okumaya hak kazandıktan sonraki ilk aşama olarak üniversite kaydında, öğrencilerden çeşitli belgeler istenmektedir. Bu belgelerin karşılığında öğrencilerden alınan belirli bedeller ise yükseköğretimin parasal özel maliyetleri arasındadır (Altuğ, 1990: 9–11). Ayrıca çalışmanın birçok yerinde belirtilen öğrenim bedeli ve öğrencilik süresince barınma, beslenme, kırtasiye gibi harcamalardan oluşan yaşam maliyetleri de yükseköğretimin parasal özel maliyetleri içinde gösterilmektedir.

Yükseköğretimin önemli özel maliyetlerinden bir diğeri ise yükseköğretim almayı tercih eden kişilerin eğitim süreleri boyunca diğer iş imkânlarından ve dolayısıyla da muhtemel gelirlerden (fırsat maliyetleri) vazgeçmiş olmalarıdır.

1.1.2.2.2. Sosyal Maliyetler

Yükseköğretimin sosyal maliyeti, devletin yükseköğretime yapacağı yatırımları arttırmasıdır. Yükseköğretimin öğrenciler tarafından ödenen öğrenim bedeli dışında diğer finansal ve idari maliyetleri, öğrenci sayılarındaki artışa paralel olarak yükselmektedir (Jongbloed, 2004: 257). Ayrıca bu noktada devletlerin yükseköğretim sistemine finansal bakış açıları ve üstlendikleri roller, yükseköğretimin gerek kişisel gerekse toplumsal maliyetlerini etkilemektedir.

Yükseköğretimin diğer bir sosyal maliyeti ise yükseköğretime devam eden kişilerin işgücüne katılmayıp eğitim süreleri boyunca ulusal üretime yapacakları destekten vazgeçmelerinin topluma yaydığı maliyettir (Vossensteyn, 2004: 2).

1.1.3. Yükseköğretimde Yatırım–Tüketim Analizi

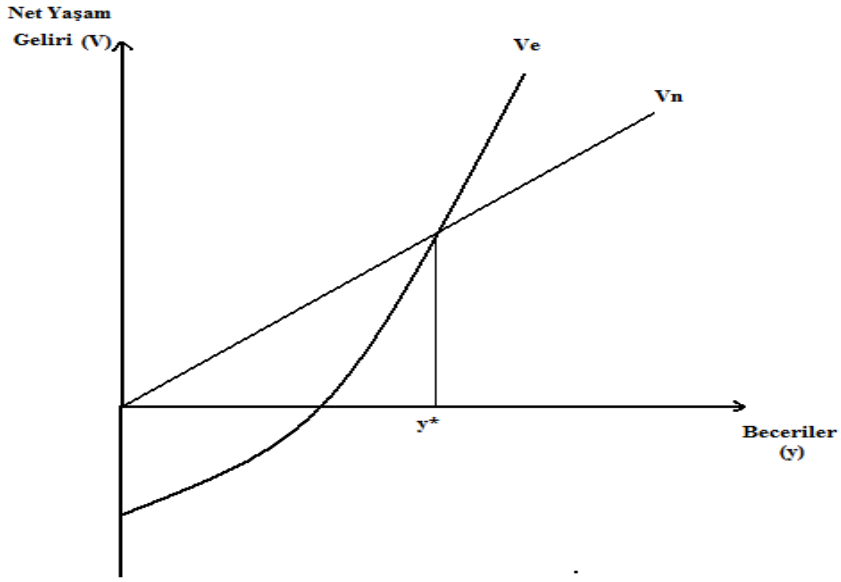
Yatırım ile tüketim arasındaki farkı, yalın bir ifadeyle açıklamak mümkündür. Tüketime konu olan mal ya da hizmet için yapılan harcamalar, kişilere anlık bir memnuniyet ya da fayda hissettirirken; yatırım olan mal ya da hizmet için yapılan harcamalar, kişilere uzun dönemde fayda sağlamaktadır. 1960'ların başlarına kadar özellikle üst gelir grubunun tüketimi olarak görülen eğitim, Schultz (1961) ve Becker'in (1964) araştırmaları neticesinde; beşeri sermayenin kapasite ve üretkenliğini arttırması ile yatırım olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla bir yatırım aracı olan eğitim ve dolayısıyla yükseköğretim, faydaları ve maliyetleri ile birlikte bireylere beşeri sermayeyi arttırmaları için bir fırsat niteliği taşımaktadır (Chapman ve Chia, 1994: 6).

Toplumun eğitim seviyesinin yükselmesi, üretimde etkinliği ve verimliliği arttırmakta; gelir dağılımını düzeltmekte ve ekonomik istikrarı olumlu yönde etkilemektedir. Tüm bu yönleri ile yükseköğretim, topluma yaydığı tüm pozitif dışsallıkları ve eksikliğinden doğan toplumsal maliyetleri ile sosyal bir yatırım niteliği taşımaktadır (Erdoğdu, 2004: 38).

Yükseköğretime yapılacak yatırımlarda, öğrenim bedeli maliyeti ve fırsat maliyetleri mutlaka dikkate alınmalıdır. Yükseköğretimin fayda–maliyet analizinde kullanılan formüller, yükseköğretimin bir yatırım olduğunu; ayrıca özel ve sosyal getiri ve maliyetleri ile ekonomik bir değer teşkil ettiğini göstermektedir (Blaug, 1970: 54). Yükseköğretime yatırım kararı, net yaşam geliri (V) ve becerilerden (y) oluşan grafik 1.5 yardımıyla açıklanmaktadır[8].

[8] Bu grafik, yükseköğretimdeki dışsal etkileri sıfır olarak varsaymaktadır (Creedy, 1995: 14).

Grafik 1.5: Bireylerin Yükseköğretim için Yatırım Tercihleri



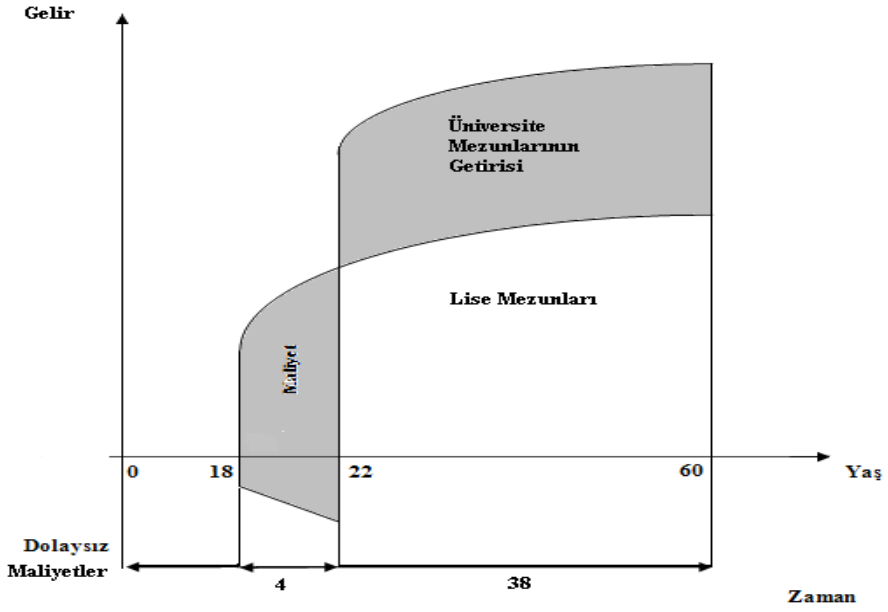
Kaynak: John Creedy, **The Economics of Higher Education: An Analysis of Taxes Versus Fees**, Edward Elgar Publishing, USA, 1995, p. 14.

Grafikte, yükseköğretime yatırım yapmayan ya da yapamayan kişilerin net yaşam gelirleri ve becerileri arasındaki ilişki, düz ve pozitif bir çizgi olan V_n ile gösterilmektedir. Buna karşılık yükseköğretime yatırım yapacak kişilerin gelirleri ile becerileri arasında ise sıfır noktasının altından başlayan V_e eğrisi[9] gibi bir ilişki bulunmaktadır. Yükseköğretim öğrencisi mezun olana kadar gelir elde edemediği için net yaşam geliri, sıfır noktasının altından başlamaktadır. Mezunun geliri becerilerine bağlı olarak olumlu şekilde arttığı için V_e eğrisi iç bükey bir özellik göstermektedir. V_e ile V_n'nin kesiştiği nokta, yükseköğretim için tercih noktasıdır. Bu noktanın sağında kalan alanda, yükseköğretime yatırım yapmanın yatırım yapılmaması durumuna göre net yaşam gelirini arttırıcı etkisi giderek daha artmaktadır.

[9] Yükseköğretime yatırım yapan kişiler mevcut becerilerinin tümünü kullanmak yerine yükseköğretim görmeyi tercih ettiği için net yaşam geliri ve becerileri arasındaki ilişkiyi temsil eden V_e eğrisi, iç bükey olarak sıfır noktasının altından başlamaktadır.

Eğitimin yatırım olduğuna ilişkin bir diğer kanıt ise bireye yapılan eğitim harcamaları miktarı ile kişisel gelir arasındaki pozitif ilişkidir. Her eğitim kademesinin aşılması, ücret farklılıkları yaratarak, kişinin üretkenliğini ve gelirini arttırmaktadır. Beşeri sermaye yatırımlarının gelir üzerinde etkileri araştırılırken, yaş–gelir profilleri kullanılmaktadır (Hamermesh ve Rees, 1993: 121). Grafik 1.6 yardımıyla açıklanan bu profiller, lise ve üniversite mezunu farklı yaşlardaki insanların ortalama yıllık gelirlerini göstermektedir. Beşeri sermaye yatırımlarının gelir üzerindeki olumlu etkisi, grafikte gösterilmektedir.

Grafik 1.6: Üniversite ve Lise Mezunlarının Yaş–Gelir Profili

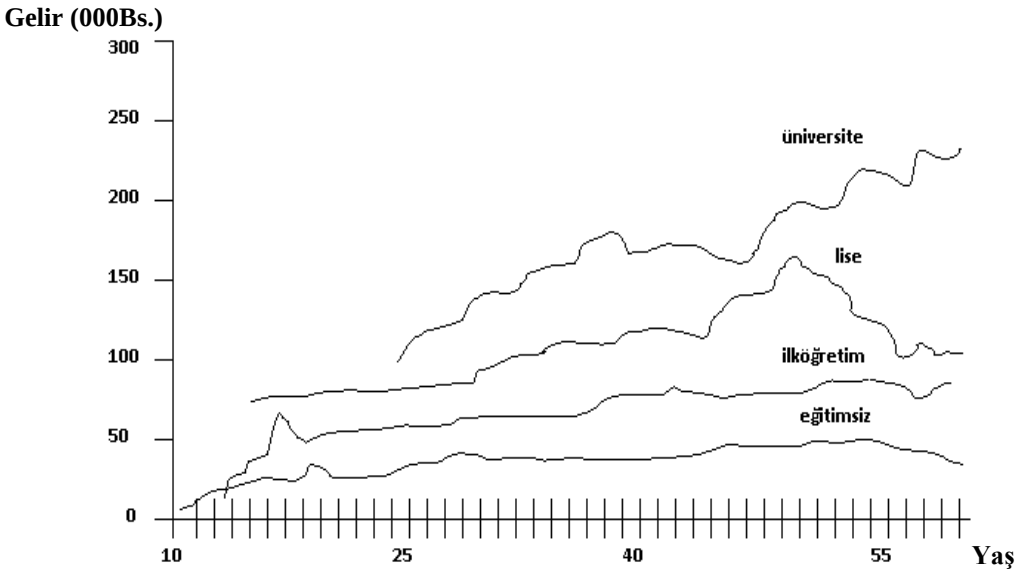


Not: Yukarıda belirtilen yaş aralıkları Türkiye'nin üniversite çağı yaş aralığı (18–22) ve emeklilik başlangıç yaşı ortalama 60 dikkate alınarak yeniden düzenlenmiştir.
Kaynak: George Psacharopoulos, **The Profitability of Investment in Education: Concepts and Methods**, Human Capital Development and Operations Policy Working Papers, 1995, p. 3.

Grafik 1.6'da görüldüğü gibi; 18–22 yaş aralığındaki yükseköğretim gören kişiler, ortalama 4 yıl süren eğitimleri boyunca işgücü piyasasına dâhil olamadıkları için belirli bir gelirden yoksun kalmaktadır. Yükseköğretimin parasal maliyeti olarak ifade edilen gelir kaybı, mezun olan öğrencinin 4 sene sonunda profesyonel çalışma hayatına katılmasıyla, yerini ilave gelire bırakmaktadır. Yükseköğretimin faydası ya da getirisi olarak ifadelendirilen ilave gelir, yükseköğretim mezunu kişinin aynı

yaştaki lise mezunlarına oranla aldığı fazla gelirden kaynaklanmaktadır (Psacharopoulos, 1995: 10). Grafikte de belirtildiği üzere eğitim düzeyinden kaynaklanan gelir farkı, yaşa bağlı olarak artış göstermektedir. Grafik 1.7'de ise üniversite, lise, ilköğretim mezunları ve hiç eğitim almamış kişiler arasındaki gelir farklılıkları, 1989 yılında Venezüella'da yapılan bir araştırmada gösterilmektedir.

Grafik 1.7: Eğitim Düzeylerine Göre Yaş–Gelir Profilleri



Kaynak: George Psacharopoulos, **The Profitability of Investment in Education: Concepts and Methods**, Human Capital Development and Operations Policy Working Papers, 1995, p. 10.

Grafikte; üniversite öğrencilerinin mezun olduktan sonra lise, ilköğretim ve eğitimsiz kişilere oranla daha yüksek gelir sağladığı tespit edilmektedir. Aynı grafikte; üniversite mezunu ile lise mezunu kişiler arasındaki gelir farlılıklarının 50'li yaşlardan sonra hızla arttığı görülmektedir. Ayrıca grafik ile ABD, Kanada, Yeni Zelanda, İsveç, Nijerya, Kenya, Uganda ve daha birçok gelişmiş ve az gelişmiş ülkede yapılmış benzer çalışmalar sonucunda ortaya çıkan yaş–gelir profilleri içinde yükseköğretim mezunu bir kişinin gelirinin maksimum olacağı yılın eğitim süresi nedeniyle gecikeceği; ancak daha yüksek düzeyde emeklilik geliri elde edeceği de vurgulanmaktadır (Blaug, 1970: 27).

Yükseköğretimin yatırım olduğu kadar tüketim özelliğinin olduğu yönünde de görüşler ortaya konulmaktadır. Eğer bir aile, çocuğunun liseden sonra yükseköğretime devam etmesine karar verirse; bu karar onların eğitim süresince belirli bir tüketime katlanmaları anlamına gelmektedir. Ancak aynı öğrenci mezun olarak çalışma hayatına atılıp para kazanmaya başladığı zaman, aile için çocuklarının aldığı eğitim bir yatırım haline dönüşmeye başlamaktadır (Blaug, 1970: 19).

Yükseköğretim sadece yatırım olarak ya da yatırım ve tüketim olarak birlikte değerlendirildiğinde mutlaka bir bedeli söz konusudur. Bir bedeli ve talebi olan yükseköğretime özel veya sosyal yatırım yapılıp yapılmaması ve alternatif yatırımların değerlendirilmesi aşamasında bazı hesaplamalar yol gösterici olabilmektedir (Blaug, 1970: 170). Yükseköğretime kişilerin ya da devletin yatırım yapmaya karar verme aşamasında, 'Net Bugünkü Değer'[10] ve 'İçsel Getiri Oranı'[11] en çok kullanılan iki hesaplama yöntemidir (Chapman ve Chia 1994: 7). Yükseköğretime katılmaya karar verme aşamasındaki bir öğrencinin bu yöntemleri kullanarak hesaplama yapmasında birtakım engeller oluşabilmektedir. Bu engellerin başlıcaları şunlardır; öğrencinin kendi yeteneklerini tam değerlendirememesi, gelir ve getiri oranlarını doğru belirleyememesi ve yükseköğretimin karlılığının meslek, cinsiyet, ırk, yaşanılan şehir ya da bölge gibi dış faktörlerden etkilenmesidir. Engellere rağmen net bugünkü değer ve içsel getiri oranları, yükseköğretime katılması ya da katılmaması konusunda öğrencilere yaklaşık bir fikir verebilmektedir (Şener, 1987: 13).

---

10 $V_A = \sum_{t=0}^{R} \frac{Yu}{(1+r)^t} \qquad V_B = \sum_{t=0}^{R} \frac{Ynu}{(1+r)^t}$

Yukarıdaki formülde; V_A ,üniversite eğitimi alındığındaki net bugünkü değer; V_B , üniversite eğitimi alınmadığındaki net bugünkü değer; Y_U, üniversite eğitimi alındığında tahmini net gelir; Y_{UN}, üniversite eğitimi alınmadığında tahmini net gelir; R, çalışma süresinin uzunluğu; r, getiri oranı; t, seneyi temsil etmektedir. V_A ile V_B arasındaki fark ile ifade edilen Net Bugünkü Değer (NBD) sıfırdan büyük ise yükseköğretime yapılacak yatırım kârlı demektir (Chapman ve Chia, 1994: 5).

11 Eğer V_A ile V_B birbirine eşitlendiğinde hesaplanan 'İçsel Getiri Oranı', piyasa faiz oranından fazla ise yükseköğretime yapılacak yatırım kârlı demektir (Chapman ve Chia, 1994: 5).

Çalışmada yer alan Ek 1 ve Ek 2'de, 2006 yılı için OECD ülkelerinde yükseköğretimin kişisel ve sosyal getiri oranları ile ilgili tablolar bulunmaktadır. Ekteki tablolardan; Türkiye'de yükseköğretimin kişisel ve sosyal faydaları ile maliyetlerinin ve bunlara göre hesaplanan net bugünkü değerleri ve içsel getiri oranlarının OECD ortalamasının altında kaldığı görülmektedir.

1.2. FARKLI İKTİSADİ GÖRÜŞLERE GÖRE YÜKSEKÖĞRETİM VE FİNANSMANI

Yükseköğretimin finansmanında rol oynayan en etkin unsur devlettir. Bu anlamda farklı devlet anlayışlarının yükseköğretime ve finansmanına bakış açıları, üzerinde durulması gereken bir husus olarak görülmektedir. Yükseköğretimin finansmanının hangi sektör ya da kurum tarafından yapılacağı konusu, devletlerin yükseköğretim politikaları içinde uzun zamandır süregelen bir tartışma konusudur. Tarih boyunca farklı devlet anlayışlarına paralel olarak yükseköğretim sistemleri ve finansman yöntemleri değişime uğramıştır.

Çalışmanın bu kısmında; tarihsel süreç içinde öne çıkan liberal, sosyalist, sosyal ve neo–liberal devlet anlayışlarının yükseköğretim hizmeti ve finansmanına bakış açıları ve değerlendirmeleri incelenmektedir.

1.2.1. Liberal Devlet Anlayışında Yükseköğretim ve Finansmanı

Liberalizm, orta gelir sınıfının sosyal, siyasal ve ekonomik haklarını ararken eğitimdeki sıkıntılarla da mücadele etmiş ve eğitim özgürlüğünü hedeflemiştir (Gutek, 2006: 197). 1789 Sanayi devriminde yayınlanan Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi, liberal devletin temel ilkelerini yazıyla belgelendirmiştir. Bildiride;

insanların doğal hakları içinde özgürlük, güvenlik, mülkiyet ve baskıya karşı direnme sıralanmıştır. Devletin görevi ise sadece güvenliği ve düzeni sağlamakla sınırlandırılmıştır. Sanayi devrimi sonrasında kapitalist sınıf ortaya çıkmış ve kapitalizm sosyal, siyasal ve ekonomik değişimleri beraberinde getirmekle birlikte bu değişimlerle liberal ideolojinin genel ilkelerini korumaya çalışmıştır. Yasalar önünde eşit ve özgür sayılan bireyler için sosyal ve ekonomik koşulların yarattığı eşitsizliklerin kendiliğinden yok olacağına ve böylece bireylerin yeteneklerini en iyi şekilde gösterme imkânı bularak toplumda hak ettikleri yerlere gelebileceklerine inanılmıştır (Göze, 1993: 355).

Liberal devlet anlayışı ile birlikte devletin eğitimdeki fonksiyonu, eğitim hizmetlerinin tek ya da ana sağlayıcısı olmaktan çıkarak düzenleyicisi olarak değişmeye başlamıştır (Morgan, 2006: 107). Liberalizmde eğitimin temel amacı, gelecek nesil için başarılı işçiler ve verimli yöneticiler yetiştirmek için organize olmaktır. Bununla birlikte liberal eğitim, öğrencilerin öğretmenleri tarafından zorlanmadığı ve cezalandırılmadığı, ezberciliğe dayanmayan ve bireysel yaratıcılığı ortaya çıkaran bir yapıyı savunmaktadır (Gutek, 2006: 198).

Liberal devlet anlayışında zorunlu eğitim dışındaki eğitim seviyeleri için toplumsal faydalardan ziyade bireysel faydalar ön plana çıkmakta; bu doğrultuda eğitimin maliyetleri de bireysel faydalar göz önüne alınarak hesaplanmaktadır (Tural, 2002: 204). Liberal devlet görüşüne göre; yükseköğretimin mali yükü toplumdaki tüm ailelerin çoğunluğu tarafından karşılanabilecek durumda ise eğitimin maliyetinin aileler tarafından karşılanması savunulmaktadır. Ancak ailelerin genelinin maddi imkânları yetersiz kaldığında devletin imkânı olmayan ailelere destek sağlaması söz konusudur. Bu yaklaşımla tüm toplumu vergilendirerek elde edilen kaynakların, çocukları eğitim alan ailelere aktarılması da ortadan kalkmaktadır (Friedman, 1988: 145–146).

1.2.2. Sosyalist Devlet Anlayışında Yükseköğretim ve Finansmanı

Sosyalist devlet anlayışında; eğitim politikalarına ilişkin olarak okul ile öğrenci sayıları, okul türleri, eğitim süreleri ve okullara giriş şartları ekonominin ihtiyaçlarına (işgücü ihtiyacı gibi) göre merkezi olarak planlanmaktadır. Sosyalist eğitim sisteminde okullar, gelecekteki iş gücü için teknik bir staj niteliği taşımaktadır (Kantorova, 2006: 238).

Sosyalist eğitimin temel amacı, sosyalist sistem için vasıflı insan yetiştirmektir. Sosyalist devlet, emeğin yarattığı artık değerin bir kısmını devlet bütçesine aktararak bu değeri savunma, adalet, sağlık ve eğitim gibi hizmetler için kullanmaktadır. Böylece eğitim için gerekli olan kaynak devlet tarafından karşılanmış olmaktadır (Tural, 2002: 197). Ancak diğer taraftan liberal sistemde eğitim özgürlüğünü teşvik eden politikaların desteklenmesine karşılık, sosyalist sistemde devletin ihtiyaçları doğrultusunda katı ve tek yönlü bir eğitim politikası izlenmiştir (Gutek, 2006: 196).

Eğitim, sosyalist sistemde gelir farklılaşmaları yaratmamaktadır. Ancak ek işte çalışma ve daha iyi çalışma koşulları gibi kişinin hayat kalitesini arttırıcı birtakım fırsatlar yaratabilmektedir. Buna karşılık sosyalist devletlerin piyasa ekonomisine geçişiyle birlikte yükseköğretim mezunları için gelir farklılaşmaları yaşanmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda sosyalist eğitim sisteminde 1970–1980'lerde önemli değişiklikler ve reformlar yaşanmamıştır. 1990'larda ise piyasa ekonomisine geçişle birlikte yükseköğretim mezunları, önceki dönemlere göre daha yüksek ücretlerle garantili işlerde çalışma imkânları yakalayabilmişlerdir (Kantorova, 2006: 239–241).

1.2.3. Sosyal Devlet Anlayışında Yükseköğretim ve Finansmanı

Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra devletler, liberal politikaların ve serbest piyasa modelinin geçerliliğini yitirdiğine inanarak sorumluluklarını arttırma eğilimi içine girmişlerdir. Sosyal devlet, 1789 Sanayi Devriminin getirdiği temel hak ve özgürlüklere ekonomik ve sosyal hak ve özgürlükleri de ilave eden bir özgürlük sistemini benimsemiştir. Dolayısıyla sosyal devlet olma yolundaki devletler, ekonomik ve sosyal müdahalelerini genişletmişlerdir. Sosyal devlet olma yolundaki devletin toplumdaki bireylerin sosyal haklarını koruma altına aldığı alanlardan birisi de eğitim hakkıdır (Tural, 2002: 209–210). Sosyal devlet anlayışında bir sosyal hak olan eğitim ve öğretim görme hakkı, devlete birtakım görev ve sorumluluklar yüklemektedir. Örneğin; devletin öğrencilerin eğitimden yararlanabilmesi için birtakım çabalarda bulunması ve okullar açması gerekmektedir (Göze, 2005: 160). Ayrıca sosyal devlet, sosyal ve ekonomik durumlarına bakılmaksızın yetenekli bireylerin eğitim seviyelerini en yüksek seviyeye çıkarmaları için gerekli maddi imkânları sağlamakla da yükümlüdür (Göze, 1993: 365).

Sosyal devlet anlayışında eğitim ile öğretim tür ve düzey ayırımına gidilmeksizin genel olarak sosyal bir haktır. Sosyal devlet, zorunlu eğitimin çağ nüfusuna (teorik olarak ilgili yaş grubundaki nüfus) yaygınlaştırılması gerektiğini önemle savunmaktadır. Ancak devlet, diğer öğretim düzeyleri için aynı önemi göstermemektedir. Sosyal devlet anlayışında ilk ve orta öğretim, ağırlıklı olarak yaydığı toplumsal faydalar itibariyle tam kamusal mal olarak görülürken; yükseköğretim, başta eğitimi alan kişilere olmak üzere farklı kesimlere yaydığı faydalar neticesinde yarı kamusal mal olarak değerlendirilmektedir. Bu yönüyle yükseköğretimde karma finansman modeli (kişilerin ve devletin ortak finansal sorumluluğu), sosyal devlet anlayışı için uygulanabilir bir finansman modeli olarak görülmektedir (Tural, 2002: 213–217). Karma finansman modelinde, farklı kesimlere

yaydığı faydalar neticesinde yükseköğretimin finansmanına gerek bireyler gerekse kamu ve özel sektör birlikte katılım sağlamaktadır.

1.2.4. Neo–Liberal Devlet Anlayışında Yükseköğretim ve Finansmanı

Sermayenin küreselleşmesi süreciyle sosyal devlet anlayışı, yerini piyasa anlayışının hâkim olduğu neo–liberal anlayışa bırakmıştır. Sermayenin kârlılığına yönelik yapılanma, devlet bütçesini de etkisi altına almıştır. Eğitim harcaması ve diğer sosyal nitelikli harcamalar, bireyselci neo–liberal anlayıştan ötürü giderek azaltılmakta ve diğer alanlara yapılan harcamalar bu alandaki daralmayı hızlandırmaktadır (Temelli, 2003: 24). Neo–liberal görüşe göre; devletin küçülmesiyle devletin çekildiği alanların özelleştirilmesi sonucunda rekabete açık ve kalitenin arttığı hizmetler alınmaya başlanacaktır. Liberal devlet anlayışının eğitime bakış açısına paralel bir anlayış sergileyen neo–liberal devlet anlayışında özelleştirme, eğitim konusunda da geçerli olmakla birlikte özel okullar, özel üniversiteler ve dershaneler devletin verdiği vergi indirimleri, teşvik v.b. gibi yollarla desteklenmektedir (Yıldız, 2008: 17).

Neo–liberal ekonomilerin önemli temel taşlarından birisi, sermayenin küreselleşmesidir. 1970'lerin aşırı sermaye birikimi, ekonomik büyüme devam ettikçe piyasaların genişlemesinin gerektiğini savunmuştur (Hyslop Margison ve Sears, 2006: 9). Bu gelişmelere paralel olarak dünyada yükseköğretim, küreselleşmenin taleplerini karşılamak üzere düzenlenmeye başlanmıştır. Küresel piyasaya geçişle birlikte ulus devletlerin yanı sıra Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu (IMF), bankalar ve bağış veren kurumlar gibi uluslararası kurumlar da yükseköğretimin küresel ölçekte yaygınlaşma hareketine destek vermiştir. Yükseköğretimde yapılan düzenlemelerin temelinde, eğitimin ve yükseköğretimin piyasadaki diğer malların ana özelliklerini paylaşması ve kamu malından ziyade özel mal olarak değerlendirilmesi gelmektedir (Banya, 2005: 153–154). Çünkü neo–

liberal görüşün eğitime ve yükseköğretime bakış açısı, bireylerin sadece kendilerinden sorumlu olduklarını ve bu doğrultuda kendilerinin faydalanacağı hizmetlerin bedelini ödemeleri gerektiğini savunmaktadır (Günlü, 2003: 4). Neo–liberal görüşün eğitime dair diğer bir yaklaşımı ise kamu harcamalarının azaltılması yönünde yapılan baskıların eğitim hizmetinin arz tarafını etkilemesidir. Ancak bu durumdan etkilenen sadece eğitimin arz tarafı değil; harcanabilir geliri düşen bireyler ve neticede eğitimin talep tarafı da olmaktadır (Ercan, 2006).

Neo–liberal yaklaşımda, piyasa modeline dayanan yükseköğretim sisteminin, yükseköğretim kurumlarının verimliliğini ve etkinliğini arttırmak için gerekli olan teşvikleri sağlayacağı iddia edilmektedir. Buna ilaveten küresel piyasalardaki yükseköğretim sisteminin diğer özellikleri ise öğrenci merkezli finansman, yükseköğretim öğrenim bedelleri ve banka kredisi sistemidir. Piyasa modelinin her bir üniversite kurumunun özerk bir şekilde işlemesini sağlayacağı ve bunun da üniversitelerin performansını arttıracağı iddia edilmektedir. Ayrıca bu tür bir modelin, üniversitelerin daha fazla sayıda öğrenci çekmesini sağlayan teşvikleri beraberinde getireceği savunulmaktadır. Piyasa taleplerini yüksek kalite ve uygun öğrenim bedelleri gibi vasıflarla karşılayamayan yükseköğretim kurumları, öğrenci çekme konusunda başarısız sayılmakla birlikte aynı zamanda üniversitesine finansman kaynaklarını da çekememiş olacaklardır (Banya, 2005: 153–154).

Neo–liberal politikalar, yükseköğretim kurumlarını serbest piyasa koşulları dâhilinde etkilemiş ve üniversitenin amacını, piyasanın ve küresel sermayenin ihtiyacı olan bilgi ve elemanların üretilmesi hedefiyle bağdaştırmıştır. Günümüzde yükseköğretime ilişkin hedefler arasında yer alan üniversite – sanayi ve üniversite–şirket işbirliklerinin geliştirilmesi hedeflerinin altında yatan neden de neo–liberal politikalardan ileri gelmektedir (Şenses, 2007: 21). Böylece üniversiteler, bağımsız ve eleştirel düşünmenin ve bilgi alışverişinin gerçekleştiği kurumlar olmaktan çıkarak piyasanın ihtiyaç duyduğu iş gücünü yetiştiren mesleki eğitim kurumları haline gelmektedir. Bu durum ise uzun vadede piyasanın tercihlerine uygun

üniversite bölümlerinin daha popüler olmasını sağlarken, piyasanın tercih etmediği bölümlerin (arkeoloji, sanat tarihi, v.b.) zaman içinde kapatılması ile de sonuçlanabilmektedir (Yıldız, 2008: 24).

Neo–liberal düzende yükseköğretimin kamu kaynaklarıyla finansmanı yerine özel ve kamu bağışları yoluyla finansmanının sağlanması, aynı düzenin beşeri sermaye hedeflerini gerçekleştirmesine destek vermektedir. Üniversite eğitiminin entelektüel büyüme ve demokratikleşme yönündeki amaçlarına neo–liberal görüş, tüketici olma hedefleri ve teknik eğitim ile farklı amaçlar yüklemiştir. Bu doğrultuda neo–liberal görüşte, üniversite ortamında öğrenciler tüketici olarak görülmüş ve fakülteler genellikle geleneksel entelektüel rolünden oldukça uzaklaştırılmıştır. Neo–liberal görüş, rekabet ve tüketici gibi piyasa ekonomisi prensiplerini doğrudan eğitim sisteminin finansmanına dâhil etmektedir. Bu doğrultuda, yükseköğretimin finansmanında kupon sisteminin uygulanmasının, verilen eğitimin kalitesini arttıracağı görüşü de desteklenmiştir (Hyslop Margison ve Sears, 2006: 13–16).

1.3. ÖĞRENCİ MALİYETLERİ AÇISINDAN YÜKSEKÖĞRETİMİN FİNANSMANI

Yükseköğretimin finansmanı konusunda dünyada genel olarak üç yaklaşım bulunmaktadır. Bunlardan birincisi; yükseköğretim hizmetini salt kamusal mal olarak kabul eden ve dolayısıyla finansmanının kamu kaynaklarıyla sağlanmasını temsil eden ve doğrudan finansman, kamusal finansman ya da vergiyle finansman olarak nitelendirilen yöntemdir[12]. Bu yaklaşım, devlet üniversitelerinin finansmanında ağırlıklı olarak uygulanmaktadır. İkinci yaklaşım; yükseköğretim hizmetini yarı kamusal mal olarak kabul eden ve dolayısıyla yükseköğretimin finansman kaynaklarının bir kısmının veya tamamının hizmetten yararlanan öğrenciler ve/veya

[12] Literatürde genel olarak kamusal malların devlet tarafından finanse edildiği kabul edilmekle birlikte eğitim, sağlık gibi yarı kamusal mal ve hizmetlerin de devlet tarafından bedellerinin ödendiği özel durumlar da bulunmaktadır (Stiglitz, 1994: 220).

onların aileleri tarafından karşılanması gerektiğini savunan yaklaşımdır. Bu yaklaşım ağırlıklı kamu kaynakları ile finanse edilen devlet üniversitelerinde ve kamu kaynakları yanında özel kaynaklarla birlikte finanse edilen kâr amacı gütmeyen (vakıf) üniversitelerinde uygulanmaktadır (Tural, 2002: 192–193). Üçüncü yaklaşım ise; yükseköğretimde özelleştirmeyi uygun bulan ve yükseköğretimin finansmanında fiyat mekanizmasını uygulayan dolaylı finansman yöntemidir. Kâr amaçlı üniversitelerde uygulanan dolaylı finansman sistemi bu yaklaşımın bir sonucudur (Duran, 1987: 123).

Yükseköğretimin finansmanındaki yaklaşımlardan hareketle yükseköğretimde kullanılan finansman yöntemleri, yükseköğretim kurumlarının finansmanı ve yükseköğretim öğrencilerinin finansmanı olarak iki farklı ayrımda incelenebilir. Çalışmada yükseköğretimin finansmanı, yükseköğretimde okuyan öğrencilerin toplam maliyetlerinin (öğrenim bedeli ve yaşam maliyetleri) finansmanı temel ele alınarak çalışılmıştır. Yükseköğretim öğrencilerinin maliyetlerinin finansmanı, finansmanın kamu kaynakları yoluyla mı yoksa özel kaynaklar yoluyla mı yapıldığına bağlı olarak farklı iki temel alt başlıkta sınıflandırılmaktadır. Buna göre; kamu kaynaklarıyla finanse edilen yükseköğretim öğrencilerinin maliyetleri, vergiyle ve kuponla finansman yöntemleri ile karşılanmaktadır. Yükseköğretim öğrencilerinin maliyetlerinin özel kaynaklarla finansmanının sağlanması durumunda ise öğrenim bedeliyle finansman, borçlanmayla finansman ve diğer özel finansman yöntemleri kullanılmaktadır. Tablo 1.2'de yükseköğretimin finansmanında kamu veya özel sektörün ağırlıklı olduğu durumlara uygun finansman yöntemleri gösterilmiştir.

Tablo 1.2: Yükseköğretimde Kamu ve Özel Sektör Sorumluluğu

	HİZMETİN ÜRETİMİ	
HİZMETİN FİNANSMANI	**Kamusal**	**Özel**
Kamusal	I. Devlet üniversitelerinin masraflarının kamu kaynaklarıyla bedelsiz olarak sağlanması (Vergiyle finansman uygulaması)	II. Devletin üniversitelere kayıt yaptıran öğrenci başına önceden belirlenmiş miktarlarla ödeme yapması (Kupon uygulaması)
Özel	III. Öğretim maliyetlerinin kamu kaynakları dışında karşılanması ile kamusal ve/veya özel olarak üretilmesi (Öğrenim bedeli, borçlanma ve burs uygulamaları)	

Not: Tabloda yatay eksende yer alan yükseköğretim hizmetinin üretimi, sunumu ile aynı sektöre aittir. Ancak her zaman bir hizmeti üreten ve sağlayan, aynı olmayabilir (savunma sanayisi).
Kaynak: World Bank, **Higher Education in Developing Countries: Peril and Promise**, Washington, USA, 2000, p. 56.

Tabloda verilen birinci durumda, yükseköğretimin finansmanında ve üretilmesinde sorumluluk tamamıyla kamu kesiminde olmakta; dolayısıyla vergiyle finansman yöntemi uygulanmaktadır. Vergiyle finansman yöntemi genellikle gelişmekte olan ülkelerin yükseköğretim sistemlerinde bulunmaktadır. Yükseköğretimin finansmanının kamusal kaynaklarla; üretiminin ise özel olarak gerçekleştiği ikinci durumda kupon sistemi uygulanmaktadır. Tabloda yer verilen üçüncü durumda ise, yükseköğretimin finansmanında özel kaynaklar kullanılmakta; üretilmesinde kamu ve/veya özel sektör ortak yükümlülük taşımaktadır. Dünya genelinde yaygınlaşan bu uygulama ile devlet bütçesi üzerindeki yükün azaltılması ve hizmetten faydalanan kişilerin maliyeti karşılaması esas alınmaktadır. Yükseköğretimde öğrenim bedeli, borçlanma (kredi) ve burs uygulamaları, bu grup içinde yer almaktadır (World Bank, 2000: 56).

Ekonomide bir mal veya hizmet, onu tüketenler arasında bölünemiyorsa, finansmanı kamusal kaynaklarla gerçekleşmektedir. Ancak mal veya hizmetin sağlayıcısının kim olacağı, etkinlik kıstasına göre belirlenmektedir. Eğer kamunun mal veya hizmeti sağlaması daha etkin yani ekonomik ise o halde kamu tarafından sağlanması (sunulması) daha uygundur. Diğer taraftan mal veya hizmetin özel olarak sağlanması, kamusal olarak sağlanmasından daha etkin ise üretimi kamusal

kaynaklarla yapılsa dahi sunumu özel sektöre bırakılmalıdır[13] (Buchanan ve Flowers, 1987: 20). Yükseköğretim hizmeti, kamusal kaynaklarla finansmanın ve kamusal sunumun birlikte etkin olarak uygulanabildiği bir sektör değildir. Daha önceki bölümlerde belirtildiği gibi; yükseköğretimin bölünebilirlik ve dolayısıyla pazarlanabilirlik özelliği, hizmetin finansmanını özel kaynaklarla da mümkün kılmaktadır. Ayrıca etkinlik açısından da, yükseköğretim hizmetinin özel olarak sağlanmasına ya da sunulmasına açık bir durum söz konusudur (Buchanan ve Flowers, 1987: 129–130).

İlerleyen bölümlerde; yükseköğretimde öğrenci maliyetlerinin finansmanının kamusal ve özel kaynaklarla sağlanması durumunda uygulanan yöntemler, teorik çerçeve içinde şartları, uygulanma aşamaları, olumlu ve olumsuz etkileri ile birlikte ortaya konulmaktadır. Bu çerçevede, borçlanmayla (krediyle) finansman yöntemine burada genel olarak değinilmiştir. Ayrıca vergiyle finansman yönteminin olumlu ve olumsuz yönleri de ikinci bölümde ele alınmaktadır.

1.3.1. Kamusal Kaynaklarla Finansman

Yükseköğretimin öğrenci maliyetleri açısından finansmanında kamu kaynaklarıyla finansman kapsamında uygulanan iki temel yöntem, tablo 1.2'de belirtildiği üzere vergiyle finansman yöntemi ve daha az uygulanan kuponla finansman yöntemidir.

Eğitimin ve dolayısıyla yükseköğretimin kamu tarafından finanse edilmesi, temelde üç nedene dayandırılmaktadır. Birinci neden, eğitimdeki eksik bilginin varlığıdır. Öğrenciler, aldıkları yükseköğretimin kalitesini ve hizmetin piyasa değerini tam olarak değerlendirememekle; ayrıca çalışma hayatları boyunca emekli

[13] Örneğin birçok ülkede savunma sanayisinde, üretim kamusal kaynaklarla yapılmakta iken; özel sektör sağlayıcıları ile silah ve diğer mühimmatlar için yapılan anlaşmalarla tedariği özel olarak sağlanmaktadır (Buchanan ve Flowers, 1987: 21).

olana kadar ne kadar para kazanacaklarını tahmin edememektedir. Eğer öğrenciler yükseköğretimlerini finanse etmek için borçlanırlarsa, borç verenlere ve mezun olduktan sonraki çalışma hayatlarındaki belirsizliklere karşı eksik bilgi içinde olabilirler. Bu durum ise lise mezunu öğrencilerin almayı düşündükleri üniversite eğitiminin muhtemel faydalarını daha az fark etmelerine ve dolayısıyla yükseköğretime daha az yatırım yapmalarına neden olabilir (Eicher, 2000: 38).

İkinci nedenin yükseköğretim kurumlarının monopol olabilme güçleri ile ilgisi bulunmaktadır. Monopol piyasasında fiyatın yüksek olması ve üretim miktarının ise optimalın altında gerçekleşmesi, eğitime olan talebi olumsuz etkilemektedir. Devlet, kendi kaynaklarıyla eğitimi finanse ederek yükseköğretim sektöründe oluşabilecek monopolleşmelerin de önüne geçebilmektedir (Arslan, 1998: 343).

Üçüncü ve son neden ise yükseköğretimin genel olarak farklı kesimlere etkileri olan ve dışsallık yaratan bir hizmet olması ile ilgilidir. Aile ve toplum, bir bütün olarak eğitimli kişideki bu gelişmeden faydalanırken; bireysel yatırımcı olarak öğrenciler, yükseköğretime devam edip etmeme seçimlerini yaparken bu tür olumlu dışsal etkileri hesaba katamayabilirler. Dolayısıyla pozitif dışsallıkların varlığı neticesinde, yükseköğretim sektöründe etkin kaynak dağılımının sağlanabilmesi için devletin, yükseköğretimin finansmanına dâhil olması gerekmektedir (Eicher, 2000: 38).

1.3.1.1. Vergiyle Finansman Yöntemi

Yükseköğretimin kamu kaynaklarıyla finansmanında kullanılan yöntemlerden ilki, vergiyle finansman yöntemidir. Yükseköğretimin vergiyle finansmanı, yükseköğretimin bireye ve topluma sağladığı kişisel ve toplumsal faydaları bir bütün olarak değerlendirmektedir (Tural, 2002: 213). Bu finansman türünde

yükseköğretimin tam kamusal mal olarak görülmesi, dolayısıyla maliyetinin vergilerle karşılanmasını söz konusudur. Devlet, vergi gelirlerini ödenekler yoluyla yükseköğretim kurumlarına dağıtmak suretiyle bu kurumların finansmanını sağlamaktadır. 1980'lere kadar yükseköğretim hizmeti genel olarak bedelsiz verilmekte ve vergiyle finanse edilmekteydi. Yükseköğretim hizmetinin bedelsiz verilmediği durumlarda ise bazı öğrenciler, öğrenim bedellerinden muaf tutularak ve/veya yaşam maliyetlerinin karşılanması için burs kullandırılarak yükseköğretimlerinin finansmanındaki maddi yükleri azaltılmaya çalışılmıştır (Eicher, 1998: 35). Bedelsiz veya vergilerle finanse edilen yükseköğretimin gerekçeleri ve amaçları genel olarak maddeler halinde şu şekilde sıralanabilir:

- Genel olarak eğitimin her vatandaş için temel bir hak[14] olarak görülmesi (Marcucci ve Johnstone, 2007: 26);
- Bölünebilen faydaları nedeniyle tamamen özel sektöre bırakılması durumunda oluşabilecek piyasa aksaklıkları neticesinde monopol piyasası haline gelebilecek yükseköğretimin, devlet tarafından finansmanın sağlanması gerekliliği (Buchanan ve Flowers, 1987: 312);
- Yükseköğretimin kişisel faydaları yanında toplumsal faydalarının da olması yani yükseköğretimin pozitif dışsallıklarının varlığı (Tural, 2002: 214) ve toplumun eğitimli bir nüfustan sağlayacağı getirilerin mevcudiyeti (Marcucci ve Johnstone, 2007: 26);
- Devlet tarafından finanse edilen yükseköğretim ile düşük gelir grubundan ailelerin çocuklarının eğitim haklarının engellenmemesi (Stiglitz, 2000: 427);
- Giderek artan öğrenci öğrenim bedeli ve yaşam maliyetlerinin karşılanmasının düşük gelirli ailelerle birlikte orta gelirli aileler için de zor hale gelmesidir (Marcucci ve Johnstone, 2007: 27).

[14] 10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilen Avrupa Birliği İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 26. maddesinde eğitim hakkına yer verilmiştir. İlgili maddede eğitimin en az zorunlu eğitim kısmı kadarının bedelsiz olarak sunulması gerektiğine yer verilmiştir (UN, 2011).

Ancak piyasa mekanizmasının daha yoğun yaşanan ticarileşme ve özelleşme uygulamaları, yarı kamusal mal olma özelliği nedeniyle yükseköğretim hizmeti sektöründe ticarileşmelere neden olmuştur (Temelli, 2003: 24). Bu gelişmelere paralel olarak, giderek daha ön plana çıkan yükseköğretimin kişisel faydaları, finansman yöntemi olarak sosyal faydalarından ötürü uygulanan vergiyle finansmanın dışındaki farklı alternatiflerin geliştirilmesine aracı olmuştur.

1.3.1.2. Kuponla Finansman Yöntemi

Yükseköğretimin kamusal ve özel olarak finansmanı ve üretilmesindeki farklı durumlar için uygulanan alternatif yöntemler, tablo 1.2'de belirtilmişti. Aynı tabloda gösterildiği gibi yükseköğretimin finansmanının kamu, üretiminin özel olarak gerçekleştiği bir yükseköğretim hizmet piyasası için kupon yöntemi uygun bir yöntemdir (Kirmanoğlu, 2007: 139). Dolayısıyla kuponla finansmanda yükseköğretim hizmeti özel sektör tarafından üretilmesine rağmen; finansmanı, vergiyle finansman yönteminde olduğu gibi kamu tarafından sağlanmaktadır.

Yükseköğretim kuponu, yükseköğretimde satın alma gücü olan ve nakde çevrilebilen bir değişim aracıdır (Eicher ve Chevaillier, 2002: 84). Eğitim kuponları yoluyla devletin temel amacı, ebeveynlere çocuklarının yükseköğretim giderlerinin bir kısmını ya da tamamını temin ederek, öğrencilere üniversite seçme hakkı sağlamaktır. Böylece üniversiteler tercih edilen olmak adına birbirleriyle rekabet içine girmektedir. Artan rekabet ise üniversiteleri performanslarını geliştirmeleri yönünde teşvik etmektedir (Waring, 1996: 1).

A. Smith (1723–1790), eğitimde kuponla finansman sisteminin temellerini, hükümetin eğitime mali desteğini ebeveynleri finanse ederek sağlayabileceğini öneren ilk düşünürdür. Smith'in görüşünü J. S. Mill (1806–1873), kupon sistemini önererek genişletmiştir. Önerilen kupon sistemi; ailelerin kupon almaları, çocukları

için üniversite seçmeleri ve üniversitenin kuponu tahsil için devlete geri vermesi şeklinde işlemektedir. A.C. Pigou (1877–1959) ise kupon yönteminin kamu politikası açısından faydalarını tartışmıştır. Pigou'ya göre; eğer devlet için kupon sistemine geçişin maliyeti faydaların üzerinde ise üniversitenin finansmanında daha önce uygulanan sistemin korunmasını sağlamak daha doğru bir uygulamadır (Waring, 1996: 66).

Kuponla finansman yöntemi ile ilgili önemli düşünürlerden birisi de M. Friedman'dır (1912–2006). Friedman'a göre; devlet, her yükseköğretim öğrencisi için yıllık bazda belirlenen bir tutarı, ebeveynlere bir belge şeklinde vermek suretiyle yükseköğretimi finanse edebilir. Friedman, devletin yükseköğretimdeki yeni rolünü; yükseköğretim ve finansmanında asgari standartları sağlamak, bunun denetimini yapmak ve kuponlar yoluyla yükseköğretimin finansmanına katkı sağlamak olarak belirlemiştir (Friedman, 1988: 149).

Eğitim konusunda önemli katkıları bulunan M. Lieberman'a (1919–) göre; eğitim kuponları yoluyla desteklenen üniversiteler, daha bağımsız hale gelebilecek ve artan rekabetle birlikte üniversitelerin verimleri artabilecektir (Waring, 1996: 69). Yükseköğretim kuponları, üniversitelerin özellikle mali açıdan bağımsızlığını (mali özerklik) öngörmektedir. Ancak kupon sistemiyle ilgili asgari standartların belirlenmesi ve kontrol edilmesi görevini üniversite idarelerinin değil, bu iş için kurulacak kuruluşların yapması önerilmektedir (Hesapçıoğlu, 1991: 158).

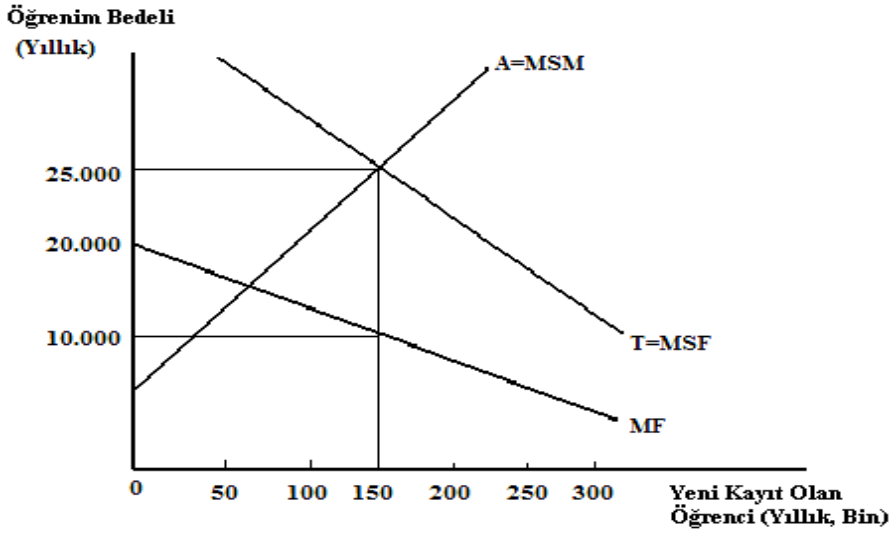
Yükseköğretimde kullanılacak kamu kaynakları, kuponla finansman yönteminde öğrenci ebeveynleri aracılığı ile dağıtılmaktadır. Kuponla finansman, özellikle finansal sıkıntı yaşayan öğrencileri daha güçlü bir duruma getirebilmektedir. Bu doğrultuda; düşük gelir grubundan gelen öğrenciler aleyhine

fırsat eşitsizliğini ortadan kaldırabilmek için varlık sorgulamasına[15] bağlı olarak değişen bir kupon miktarı uygulanırsa, kamu kaynaklarının dağıtımı daha etkili bir şekilde sağlanabilir (Greenaway ve Haynes, 2003: 161). Buna ilaveten; Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD), 1944 yılında farklı gelir grubundaki öğrencilere değişik değerlerde kupon sağlamaya yönelik çeşitli alternatifler getirilmiştir. Düşük gelir grubundan gelen öğrenciler için ortalamanın üzerinde değere sahip kupon vererek, gelir farklılıklarından doğan eşitsizliğin ortadan kaldırılması amaçlanmıştır (Woodhall, 1987b: 291).

Kuponlar gelir farklılıklarını dikkate alarak hazırlanabileceği gibi daha farklı alternatif şekillerde de hazırlanabilir. Örneğin; kuponlar her bir yükseköğretim öğrencisinin aldığı derslerin maliyetlerine göre hazırlanabilir (Greenaway ve Haynes, 2003: 161). Başka bir hazırlama yönteminde ise kuponlar düşük ve orta gelir grubundaki öğrencilerle sınırlı tutulup; üst gelir grubundaki öğrencilere eğitim kuponu verilmemektedir. Üst gelir grubundaki öğrencilerden öğrenim bedeli alınarak kamu harcamalarına daha fazla özel kaynak katmak suretiyle kamu bütçesi rahatlatılabilir (Hesapçıoğlu, 1991: 158–162). Grafik 1.8'de, yükseköğretimde kuponla finansman uygulaması, bir örnek ile açıklanmaktadır.

[15] Düşük gelir grubundan gelen öğrencilere yükseköğretim maliyetlerini (öğrenim bedeli maliyeti ve yaşam maliyeti) karşılamada çeşitli kolaylıklar sunan bir çeşit mali destektir (Tekleselassie ve Johnstone, 2004:135).

Grafik 1.8: Yükseköğretimde Kuponla Finansman Uygulaması



Not: A: Arz; T: Talep; MSM: Marjinal Sosyal Maliyet; MSF: Marjinal Sosyal Fayda, MF: Marjinal Fayda
Kaynak: Michael Parkin, **Economics**, Sixth Edition, Addison–Wesley, USA, 2003, p. 420.

Grafikte yer alan örnekte; yükseköğretim öğrencisinin ödemeye hazır olduğu bedel, marjinal özel faydaya (MF) ilave olarak öğrenci başına 15.000$ değerindeki kupon ile birlikte talebin marjinal sosyal faydaya eşitlendiği noktada (T=MSF) gerçekleşmektedir. Bu noktada toplam talep, toplam arz ve marjinal sosyal maliyet ile kesişmektedir. Kesişim noktasında; öğrenci başına toplam öğrenim bedeli, öğrencinin kendisinin sağladığı 10.000$ ile devletin verdiği 15.000$ değerindeki kuponun toplamı olarak 25.000$'dır. Dolayısıyla piyasa dengesi, her yıl 150.000 yükseköğretim öğrencisi ile öğrenci başına 25.000$ bedelle gerçekleşmektedir. Eğer devlet, kuponu marjinal sosyal faydanın değerini doğru tahmin edip ona eşitleyerek belirleyebilirse, kupon sistemi verimli olarak işleyebilir (Parkin, 2003: 420).

Kupon yöntemi, ABD dışında diğer bir OECD ülkesi olan Şili'de de 1981–1999 yıllarında uygulanmıştır. Ancak Şili eğitim sisteminin zamanla özelleşmesi ile birlikte eğitim kuponları farklı amaçlar için kullanılmaya başlanmıştır. Ekonominin depresyon yıllarında gelir seviyesi düşen aileler, çocuklarının yükseköğretimlerini finanse etmek için onlara verilmiş olan kuponları bozdurarak başka ihtiyaçlar için harcamışlar ve sonuçta eğitime olan talebi olumsuz etkilemişlerdir (Mutlu, 2006: 53).

Kuponla finansman yönteminde yaşanan bu kötü tecrübe, şartları tam olarak oluşturulmamış herhangi bir ülke uygulamasında da aynı olumsuz durumu yaratabilir.

Tablo 1.3'te, kuponla finansman yöntemini yükseköğretim sistemleri içinde uygulamış ülkeler ve bu ülkelerin sistemi uygulama detayları ile ilgili özet bilgi sunulmaktadır.

Tablo 1.3: Kupon Yöntemi Deneyimleri

Ülke / Eyalet	Kupon Sisteminin Başladığı Yıl	Kurumsal Uygunluk	Uygunluk Kriteri	Toplam Öğrenci Nüfusunun % si	Miktar	Yorumlar
Bulgaristan	2001	Sadece devlet üniversiteleri	Sadece lisansüstü seviyesi	90%	1.300$	Öğrenci başına aynı miktarın verilmesi maliyetleri fazla olan araştırma üniversitelerini olumsuz etkileyebilir.
Şili	1981	Devlet ve bazı özel üniversiteler	Üniversiteye giriş sınavından yüksek puan	27.500 öğrenci (üniversite öğrenci nüfusunun %6'sı)	900$	Yeni kurulmuş özel üniversiteler kurumsal uygunluğun dışına itiliyor; uygunluk kriterinde ailelerin gelir farklılıkları dikkate alınmıyor.
Kolorado (U.S.)	2004	Devlet ve özel üniversiteler	Eyalette oturanlar	100%	2.670$ (devlet üniversiteleri için) 1,335$ (özel üniversiteler için)	Oldukça geniş kapsamlı bir program
Gürcistan	2005	Devlet ve özel üniversiteler	Üniversiteye giriş sınavından yüksek puan	8.270 öğrenci (toplam öğrenci nüfusunun %58'i)	Ortalama 800$	
Macaristan	2007	Devlet ve özel üniversiteler	Üniversiteye giriş sınavından yüksek puan			
Kazakistan	1999	Devlet ve özel üniversiteler	Üniversiteye giriş sınavından yüksek puan	14,6%	1.200$ (Devlet üniversiteleri için) 4.000$ (Tercih edilen özel üniversiteler için)	Kaliteli eğitim veren özel üniversiteler destekleniyor.
ABD (GI Bill)	1944	Devlet ve özel üniversiteler	2-3 yıl aktif görevli	2,2 milyon askeri görevden ayrılmış kişi (görevden 10 yıl içinde ayrılanlar)	Öğrenim bedelinin karşılanması için 30.000$'a kadar	
ABD (Yeni GI Bill)	2008	Devlet ve özel üniversiteler	3 yıl aktif görev yapmış ya da malülen emekli askerler	Ordudan 15 yıl içinde ayrılanlar	Kişinin bağlı bulunduğu eyaletteki üniversiteler arasında en fazla öğrenim bedeli; ayrıca barınma, yaşam ve kitap masraflarını karşılama	

Kaynak: Jamil Salmi, "Scenarios for Financial Sustainability of Tertiary Education", **Higher Education to 2030**, OECD, Centre for Educational Research and Innovation, Vol: 2, 2009, p. 320.

Tablo 1.3'de yer alan birkaç ülkede uygulanmış kuponla finansman yöntemi, genel olarak tüm devlet ve özel üniversitelerde uygulanmıştır. Kupon alan öğrenci nüfusunun tüm öğrenci nüfusuna oranı, Bulgaristan ve Kolorado (ABD eyaleti) dışında diğer ülkelerde düşük seyretmektedir. ABD'de uygulanma alanı sınırlı olan ve GI Bill olarak adlandırılan kuponlar ise sadece askerde 10 sene görev yapmış kişilere verilmiştir.

Kupon sisteminde en çok öğrenciyi ve dolayısıyla kuponu alabilen üniversiteler en fazla kaynağı alırken; geride kalan üniversiteler ise bu yarışta kalitelerini yükselterek ve yenilikler yaparak öne çıkmaya çalışacaktır (Hesapçıoğlu, 1991: 158–162). Kupon uygulamasında üniversiteler arasında yaşanan rekabet, öğrencilerin nitelik ve nicelik yönünden daha iyi eğitim alabilmesine imkân sağlamaktadır. Ayrıca bu yöntem sayesinde öğrenci tercihlerine daha duyarlı olarak çalışan yükseköğretim kurumlarının eğitim kalitelerini arttırması ve bu kurumların maliyetlerine daha dikkat etmeleri sağlanmaktadır (Arslan, 1998: 350). Bu sayede yükseköğretimde etkinlik de sağlanabilecektir.

Kupon sisteminin bir başka özelliği de öğrenci ve ebeveynlerine üniversite seçme imkânı ile daha fazla özgürlük tanımakla birlikte; aynı zamanda öğrenci ve ebeveynlerine üniversiteyi reddetme imkânı da sunmasıdır. Ayrıca kuponlar sayesinde yetenekli ancak düşük gelir grubundaki öğrencilerin finansman sorunu da önemli ölçüde çözüme kavuşmaktadır (Hesapçıoğlu, 1991: 158–162).

Kupon sisteminin olumlu birçok özelliğine karşılık olumsuz yönleri de mevcuttur. Kupon sisteminde ebeveynlerin bilgi eksikliği ile birlikte üniversitelerin reklam ve benzeri kampanyalarıyla yanıltılmaları durumu söz konusu olabilmektedir. Böyle bir olumsuzluğu önlemek için bir kurum ya da kuruluşun denetiminde, üniversitelere belirli sürelerle kendi eğitim imkânlarını yayınlayarak tanıtma mecburiyeti getirilebilir (Hesapçıoğlu, 1991: 161). Kupon yöntemindeki bir diğer olumsuzluk, eğitim kuponlarının gelir grubu ayırt etmeksizin herkese eşit olarak

verilmesi durumunda üst gelir grubundaki ailelerin bu sistemden avantajlı çıkmasıdır (Hesapçıoğlu ve Özcan, 1995: 150). Bu durum ise büyük bir sosyal tabakalaşmaya neden olabilir (Stiglitz, 1994: 238). Bunlara ek olarak, yükseköğretim görmüş ebeveynleri olan öğrencilerin üniversite seçimleri, eğitimsiz ebeveynlere sahip olan öğrencilerin seçimlerine göre daha isabetli olabilmektedir (Blaug, 1970: 309). Dolayısıyla üniversite seçme özgürlüğü, ebeveynleri eğitimli olan öğrencilerin lehine gelişen bir durum haline gelebilmektedir.

Kupon sisteminin olumsuzluklarından bir diğeri ise bu uygulamanın bölgeler arasında farklı sonuçlar yaratabilmesidir. Örneğin; kırsal alanlarda üniversitelerde ulaşım, öğrenciler için bir problem olabilir. Kentsel yerleşim bölgelerindeki üniversitelerin büyük şehrin avantajlarından kaynaklanan avantajlarının yerel bölgelerdeki üniversitelerde mevcut olmaması ise başka bir problem yaratabilir (Waring, 1996: 64). Ülke içindeki uzak bölgelerdeki üniversitelerin tercih edilmesi durumunda yeme–içme, barınma, ulaşım, v.b masrafların kimler tarafından ve nasıl karşılanacağı sorunu da yaşanabilir (Hesapçıoğlu ve Özcan, 1995: 151).

Başka bir olumsuz durum, kuponların yer değiştirmesi mümkün olmayan kişilere karşı potansiyel olarak ayırımcı olduğu ile ilgilidir. Kuponlar sayesinde tercih özgürlüğüne ulaşan öğrencilerin kamu üniversitelerinden özel üniversitelere geçişi daha kolay bir hâl alabilmektedir. Ebeveynlerinin ilgisi, zamanı veya kaynağı olmayan öğrenciler ise üniversite değiştirmeden yoksun kalabilmektedir (Waring, 1996: 69). Tüm bu durumlar ise üniversitelere olan taleplerin dengeli dağılımını olumsuz etkileyebilmektedir.

Kupon yönteminde tıp ve diğer fen bilimleri alanlarındaki bölümlerin maliyetleri diğer bölümlere göre daha yüksek olduğu için bu bölümlerin zayıflaması ihtimali önemli bir olumsuzluktur. Fen dersleri, sanat ve sosyal derslerden neredeyse üç kat masraflı olma eğilimi göstermektedir. Bu doğrultuda biri fen diğeri sosyal bilimlerde iki ayrı öğrencinin öğrenim bedeli farklılık gösterdiğinden; öğrenciye eşit

tutarlı olarak verilen kuponların fen bölümünde okuyan öğrenciyi finanse etmede yetersiz kalabilmesi oldukça muhtemeldir (Albrecht ve Ziderman, 1992b: 49).

1.3.2. Özel Kaynaklarla Finansman

20. yüzyılın sonlarına doğru gelişmiş ülkelerde bilgi toplumuna geçiş süreciyle başlayan ve bilgi ekonomisi adı verilen yeni bir küresel ekonomik yapı oluşmaya başlamıştır. Bu yeni yapıda bireylerin ekonomik gücü, bilgi ve öğrenim seviyeleriyle; ülkelerin rekabet gücü ise beşeri ve sosyal sermayeleri ile ölçülmeye başlanmıştır (YÖK, 2007a: 13). Bu süreçte, bilginin üretilmesi ve paylaşılmasında birincil sorumluluğu olan üniversitelerin üzerindeki beklentiler de doğal olarak artmıştır. Bu doğrultuda ülkeler, artan beklentileri karşılayacak şekilde yükseköğretim sistemlerini yeniden yapılandırmaya başlamıştır. Giderek artan yükseköğretim talebi ve oransal olarak azalan kamusal kaynaklar arasında sıkışan ülkeler, özel finansman kaynakları arayışı içine girmiştir. Üniversiteler ise küresel rekabette geri kalmamak için gelir kaynaklarını arttırıp çeşitlendirmek ve daha verimli yönetim modelleri geliştirmek için çalışmalara başlamıştır (YÖK, 2007a: 13–14).

Günümüzde ülkelerin yükseköğretim finansman sistemleri içinde rağbet gösterdiği özel kaynaklarla finansmanda öğrenci maliyetleri, kamu kaynakları dışında finanse edilmektedir. Çalışmanın önceki bölümlerinde yer alan tablo 1.2'de belirtildiği gibi özel kaynaklarla finansmanın ilk yöntemi öğrenim bedeliyle finansmandır. Özel kaynaklarla finansmanda yer alan borçlanmayla finansman ve burslarla finansman yöntemlerinde ise öğrenim bedelinin finansmanına ilave olarak yaşam maliyetlerinin finansmanı da karşılanmaktadır.

1.3.2.1. Öğrenim Bedeliyle Finansman Yöntemi

Yükseköğretimin finansman yöntemlerinden öğrenim bedeliyle finansmanda öğrenciler ve/veya aileleri tarafından ödenen kısım ya da bedel, öğrenim bedeli[16], harç ya da öğrenci katkı (katılım) payı olarak farklı isimlerle adlandırılmaktadır.

Yükseköğretimde devletin finansal desteği, önemli bir kaynaktır. Bunun dışında yükseköğretim kurumlarının özel gelir kaynakları olarak öğrenim bedelleri, bağışlar, farklı hizmetlerden gelen ödemeler (döner sermaye gelirleri), ticarileştirilen araştırmalar ve özel sektörün birtakım finansal destekleri sayılabilir. Öğrenciler ve/veya aileleri tarafından ödenen öğrenim bedelleri, genelde yükseköğretimin özel gelir kaynakları içinde en büyük payı oluşturmaktadır. Yükseköğretimin talep tarafı olan öğrenciler için öğrenim bedelleri, öğrencilerin yükseköğretime olan taleplerini belirleyen unsurların başında gelmektedir (Hauptman, 2007a: 93).

Yükseköğretimin karma finansman türünde, devlet (vergiler aracılığıyla) ile öğrenciler ve/veya ebeveynleri (öğrenim bedeli aracılığıyla) arasında toplam yükseköğretim maliyetlerinin yükü paylaşılmaktadır (Jongbloed, 2004: 243). Karma finansman içinde yer alan öğrenim bedeliyle finansman, kamu ekonomisindeki yararlanma ilkesinden hareketle, öğrencileri mali yükümlülük altına alarak hizmetin maliyetinin bir kısmının öğrenciler tarafından ödenmesi temeline dayanmaktadır. Öğrenim bedelleri, kâr amacı olmayan (vakıf) üniversitelerde ortalama maliyetlerin

[16] Öğrenim bedeli kavramı, ABD'de 'tuition', İngiltere ve diğer bazı ülkelerde 'tuition fee' ya da 'fee' olarak adlandırılmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Arthur M. Hauptman, "Higher Education Finance: Trends and Issues", **International Handbook of Higher Education**, Ed. J. F. Forest and P. G. Altbach, 2007a, pp. 83–106.
Ayrıca öğrenim bedeli için 'tuition', öğrenim bedeline ilave olarak yaşam maliyetlerini de içine alan harcamalar için ise 'fee' tanımlaması da yapılmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Pamela N. Marcucci, Bruce Johnstone, "Tuition Fee Policies in a Comparative Perspective: Theoretical and Political Rationales", **Journal of Higher Education Policy and Management**, Vol: 29, No: 1, 2007, pp. 25–40.
Öğrenim bedeli Türkiye'de devlet üniversitelerinin I. öğretiminde 'öğrenci katkı payı", II. öğretiminde ve uzaktan eğitimde ayrıca vakıf üniversitelerinde 'öğrenim ücreti' olarak ifade edilmektedir. Detaylı bilgi için bkz. 25 Şubat 2011 Tarih ve 27857 Sayılı Resmî Gazete'de yer alan 6111 Sayılı Kanun'un 172. Maddesi.

altında; kâr amaçlı üniversitelerde ise ortalama maliyetlerin üzerinde belirlenmektedir (Jongbloed, 2004: 242).

Öğrenim bedeli yoluyla öğrenci ve/veya ailelerinin yükseköğretimin finansmanına katılımları, farklı nedenlere dayanabilir. Bu nedenlerden ilki, yükseköğretimin kişisel getirilerinin (daha yüksek ücret, statü atlama, sosyal çevre edinme v.b.) önemli olması ve bunların öğrencilerin ebeveynleri üzerinde haz ve fayda duygusu yaratmasıdır. İkincisi, öğrenci ile ailesi arasındaki maliyet paylaşımında, ailenin yükseköğretim öğrencisi çocuğunu en azından ilk yıllarda mali açıdan bağımlı bir çocuk olarak görmesidir. Bu sebepten aileler, maddi güçleri ölçüsünde çocuklarının yükseköğretimiyle ilgili masraflarına katkıda bulunma yükümlülüğü hissetmektedir (Johnstone, 2004: 28). Ailelerin yükseköğretim maliyetlerine katılma gerekçelerinden bir diğeri, özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yükseköğretimin vergi gelirinden yeteri kadar pay alamaması ve dolayısıyla artan maliyetleri ile yükseköğretimde yaşanan finansal sıkıntıların ailelerin maddi katkısıyla aşılabilmesidir (Marcucci ve Johnstone, 2007: 27). Bunlara ilaveten, öğrencilerin devletten ya da özel sektörden borçlanarak öğrenim bedellerini ödemelerinden ziyade ailelerinden kaynak sağlamalarının daha kolay ve güvenli olması da bir diğer neden olarak gösterilebilir (Akalın, 2004: 256).

Aile desteği konusunda ülkeler, kendi coğrafik ve kültürel yapılarına bağlı olarak farklı tutum içinde olabilirler. İskandinav ülkelerinin kültür yapısında öğrenci bağımsız bir yetişkin olarak değerlendirilmektedir. Bunun sonucunda öğrenim maliyetlerine ebeveynler tarafından herhangi bir katkı sağlanmamaktadır. Ancak bu ülkelerde borçlanmayla birlikte ebeveynlerin finansmana katkıları dolaylı olarak da olsa gerçekleşmektedir (Johnstone, 2003: 5).

Devletin yükseköğretimde öğrenim bedelinin miktarlarını hazırlarken temel aldığı birtakım temel faktörler vardır. Bunlardan ilki, maliyetlerin öğrenci başına oranıdır. Ülkelerin birçoğu yükseköğretimde uygulanan öğrenim bedellerini, yükseköğretim maliyetlerinin öğrenci başına oranını temel alarak ayarlamaktadır.

Yani üniversitelerdeki maliyetlerin azalıp artmasına bağlı olarak öğrenim bedelleri de artıp azalmaktadır. Üniversitelerin sağlık ile ilgili fakülteleri ve bölümlerinde maliyetler sosyal bilimlerle ilgili fakülte ve bölümlerin maliyetlerine göre yüksek olduğu bilinmektedir. Sağlık ile ilgili bölümlerden mezun olacak öğrencilerin gelirleri ve mesleki saygınlıkları da muhtemelen diğer bölümlerden mezun olan öğrencilere kıyasla daha fazla olmaktadır. Tüm bu nedenlerden dolayı sağlık bilimlerinde okuyan öğrencilerden daha fazla öğrenim bedeli alınmaktadır (Marcucci ve Johnstone, 2007: 35). Öğrenim bedeli miktarlarının belirlenmesinde temel alınabilecek bir diğer kıstas, çeşitli ülkelerde uygulanan öğrenim bedeli tutarlarıdır. Ülkeler yükseköğretim kurumlarında uygulayacakları öğrenim bedeli tutarlarını belirlerken, diğer ülkelerin yükseköğretim kurumlarının uyguladıkları öğrenim bedeli tutarlarını örnek alabilirler. Son kıstas ise genel ekonomik göstergelerin esas alınmasıdır. Öğrenim bedeli tespitinde kişi başına GSYİH, ailenin geliri gibi kıstaslar esas alınabilir (Hauptman, 2007a: 93). Bu doğrultuda öğrenim bedeli, öğrencilerin ödeme güçleri dikkate alınarak hazırlanabilir.

Genel bağlamda literatürde uygulama alanı bulan 4 farklı türde öğrenim bedeli bulunmaktadır. Geleneksel öğrenim bedeli, birçok ülkede uygulanmakla birlikte temel özelliği; yükseköğretim kurumlarının öğrenim bedellerinin bir kısmını ya da tamamını öğrencilerden ve/veya ebeveynlerinden talep etmeleridir[17]. Bu tür öğrenim bedelleri, tek tip olabileceği gibi farklı çalışma alanlarına ve seviyelerine göre çeşitlenerek uygulanabilmektedir. Devlet tarafından fonlanan öğrenim bedelinde devlet, yükseköğretim öğrencileri adına öğrenim bedellerini ödemekte ve öğrencilerin mezuniyetlerinden sonra borçlanma[18] ya da mezun vergisi[19] yoluyla öğrencilerden, onların adına ödedikleri öğrenim bedellerini geri almaktadır. Paralel

[17] Avusturya, Şili, Hollanda, Türkiye literatürde 'upfront tuition' olarak da geçen bu tür öğrenim bedelini uygulamaktadır (Marcucci ve Johnstone, 2007: 30)

[18] Literatürde 'deferred tuition' olarak da adlandırılan bu tür öğrenim bedeli, ilk olarak Avustralya'da 1980'lerin sonlarında Higher Education Contribution Scheme (HECS) adı altında uygulanmaya başlanmıştır. Avustralya'nın uygulamasını İngiltere, İsviçre ve Yeni Zelanda takip etmiştir (Marcucci ve Johnstone, 2007: 31).

[19] Gelire bağlı borçlanmaya benzer bir uygulanma şekli bulunan mezun vergisi, yükseköğretim öğrencisinin öğrencilik döneminde devlet tarafından karşılanan öğrenim bedellerini, mezun olduktan sonra gelir vergisine ilave bir vergi aracılığıyla geri ödenmesidir. Mezun vergisi, Etyopya ve İskoçya'da uygulanmaktadır (Marcucci ve Johnstone, 2007: 32).

öğrenim bedelinde[20]; öğrenim bedelleri, devlet tarafından desteklenen öğrencilerden daha düşük öğrenim bedeli alınırken; desteklenmeyen öğrencilerden öğrenim bedelinin tamamı tahsil edilmektedir. Devlet tarafından fonlanan öğrenim bedelleri devlet tarafından toplanırken; bu tür öğrenim bedelinde yükseköğretim kurumunca toplanmaktadır. İki aşamalı öğrenim bedelinde ise öğrencilerin çoğu, hükümet tarafından fonlanan öğrenim bedellerini öderken; bir grup öğrenci piyasa şartlarına göre ayarlanmış daha yüksek tutarlardaki öğrenim bedellerini ödemektedir (Hauptman, 2007a: 94–95).

İki aşamalı öğrenim bedelinde, uluslararası öğrenciler için yerli öğrencilere göre iki veya katları olarak fazla bedel talep edilmesi[21] uygulamaları da mevcuttur. İki aşamalı öğrenim bedelinin bir başka uygulanış biçimi ise üniversite giriş sınavlarında yüksek puan alan öğrencilerin devlet tarafından desteklenmesi ve hatta öğrenim bedeli ödemeksizin eğitim alabilmeleridir[22]. Bu öğrenciler, kotalı öğrenciler olarak adlandırılmakta iken; daha düşük puanla üniversite sınavını kazanan kota dışındaki öğrenciler ise öğrenim bedeli ödemekle sorumlu tutulmaktadır (Woodhall, 2003: 91).

Devlet yükseköğretim kurumlarındaki öğrenim bedelleri, genellikle yıllık artışı düşük veya sabit oranlı olarak hükümet tarafından belirlenmektedir. Öğrenim bedellerinin düzeyleri tüm yükseköğretim programları için aynı belirlenirse programların farklı maliyetleri dolayısıyla etkin olmayan bir kaynak kullanımı ortaya çıkmaktadır (Jongbloed, 2004: 244). Dolayısıyla yükseköğretim öğrenim bedellerinin belirlenmesinde, her bir program ya da bölümün maliyetinin dikkate alınması gerekmektedir (Marcucci ve Johnstone, 2007: 35). Özel yükseköğretim kurumlarının ya da üniversitelerin uyguladığı öğrenim bedelleri ise kurumlar arasında farklılıklar

[20] Bu tür öğrenim bedelleri daha sıklıkla Doğu Avrupa ülkelerinde uygulanmakla birlikte yükseköğretimin maliyetlerini devlet tarafından desteklenmeyen öğrencilere yüklediği ve dolayısıyla eşitsizlik yarattığı için tavsiye edilmemektedir (Hauptman, 2007b).

[21] Avustralya öğrenim bedellerinde bu tür bir ayırım kullanmaktadır. Örneğin; 2007 yılı için yerli öğrencilerden ortalama 8.000A$, yabancı öğrencilerden ise 13.500A$ öğrenim bedeli alınmıştır (Marcucci ve Johnstone, 2007: 32).

[22] Macaristan ve Rusya'da bu tür bir uygulama bulunmaktadır (Marcucci ve Johnstone, 2007: 33).

gösterebilmektedir. Özel üniversiteler öğrencilerden alacakları öğrenim bedellerini belirlerken dikkat etmeleri gereken bazı hususlar vardır. Bunlar; kamu sektörüyle rekabet içinde değişen piyasa koşulları nedeniyle, gelir kaynaklarını yükseltmek ve daha fazla burslu öğrenci çekebilmek için daha çok öğrenim bedeli almak zorunda olmalarıdır. Özel üniversiteler, genellikle öğrenci başına maliyetlerin %50'si ve daha fazlası olarak belirlenen bir oranda öğrenim bedeli uygulamaktadır. Özel üniversitelerin sayısının devlet üniversitelerine göre fazla olduğu ülkelerde öğrenim bedelleri, yükseköğretimin kurumlarının en önemli ve temel gelir kaynağıdır (Hauptman, 2007a: 94).

Öğrencilerin ve/veya ebeveynlerinin ödediği öğrenim bedelini hangi kurum ya da kurumların toplayacağı ile ilgili 2 alternatif mevcuttur. İlk alternatifte, üniversite öğrenim bedellerini kendi toplamakta ya da topladığı bedelleri ilgili kamu birimine gönderip birimin üniversiteyi finanse etmesini beklemektedir. Böylece yükseköğretim kurumu tarafından toplanan öğrenim bedelleri, verilen hizmetin marjinal maliyetini ne kadar aşarsa; o kadar çok öğrenci kaydı yapılabilecektir. İkinci alternatifte ise öğrenim bedellerini üniversite kurumları yerine devlet toplamaktadır. Ancak öğrenim bedellerini devlet toplarsa, yükseköğretim kurumları öğrenim bedelleri yoluyla sağlanan gelirleri doğrudan göremediği için daha çok öğrenci kaydı almaları yönündeki beklentileri azalabilmektedir (Hauptman, 2007a: 94).

Öğrenim bedeliyle finansmanın da olumlu ve olumsuz sayılabilecek yönleri bulunmaktadır. Olumlu yönlerine bakıldığında bunlardan ilki, öğrencilerin tutumlarıyla ilgilidir. Genel olarak kişiler bedel ödemedikleri mal veya hizmetleri marjinal faydası sıfır olana kadar önemsiz ve savurganca talep ederken; malın veya hizmetin arzında belirli bir marjinal maliyet söz konusu olmaktadır (Stiglitz, 2000: 136). Oysa az da olsa bir bedel ödediklerinde, daha dikkatli tüketmeye başlamaktadırlar (Eicher ve Chevaillier, 2002: 74).

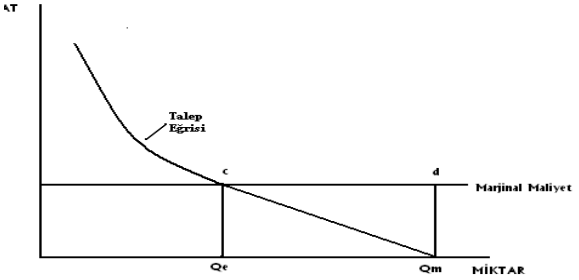
Talebin fiyat esnekliği[23] bulunan yükseköğretim hizmetinin bedelsiz sunulması durumunda oluşabilecek refah kaybı, ortak özellik taşıyan sağlık hizmetlerinin bedelsiz sunulduğu durumda oluşan refah kaybı (cdQm) ile aynı olmaktadır[24]. Öğrenim bedeliyle finanse edilen yükseköğretim sisteminde öğrenciler, yükseköğretim masraflarına katılarak daha rasyonel davranmaya yönelecek; çalışma alanlarını daha bilinçli seçecek ve mümkün olan en kısa süre içinde mezun olmaya çalışacaktır (Eicher, 2000: 38).

Tüketici satın aldığı mal veya hizmetin bedelini ödediğinde, ürün hakkında değerlendirme yapma hakkına sahip olmaktadır. Buna istinaden, eğitim hizmeti sunan yükseköğretim kurumları sundukları hizmetin karşılığının bir kısmını öğrenim bedeli olarak öğrencilerden talep ettiğinde, öğrenci tercihlerini dikkate almak ve müfredatlarını buna uygun olarak organize etmek zorunda kalabilmektedir (Eicher ve Chevaillier, 2002: 74). Böylece müfredatın, sadece kendi ilgi alanları üzerine yoğunlaşan akademisyenler tarafından oluşturulmasından ziyade, öğrenci ihtiyacının rasyonel tespit edilmesi şeklinde düzenlenmesi sağlanmış olmaktadır (Eicher, 2000: 38).

Öğrenim bedeli, kamu tarafından finanse edilen yükseköğretim kurumları için ekstra gelir olarak görülmektedir. Böylece yetersiz bütçe dönemlerinde öğrenim bedeli uygulaması, devlet tarafından finanse edilen yükseköğretim kurumlarının

[23] Yükseköğretim için talebin fiyat esnekliği, öğrenim bedelindeki artış ya da azalışın, yükseköğretime katılımı ne kadar etkileyeceğidir (Chen, 2008: 222).

[24] **Sağlık Hizmeti Bedelsiz Sunulduğunda Oluşan Refah Kaybı**



Kaynak: Joseph E. Stiglitz, **Economics of The Public Sector**, Third Edition, Norton Company, USA, 2000, p. 137.

eğitim kalitesini korumasını ve sürdürmesini sağlamaktadır (Eicher ve Chevaillier, 2002: 74). Ayrıca üniversitelerin ilave öğrenim bedeli gelirleriyle genişleyen gelir kaynaklarını kullanma özerkliği ve kapasitesinin artması da beklenmektedir (Eicher, 2000: 38). Böylece öğrenim bedeli uygulaması sonucu yükseköğretim kurumları verimliliklerini arttırmış olmaktadır (Eicher ve Chevaillier, 2002: 74).

Yükseköğretimde öğrenim bedeliyle finansman yönteminin, vergiyle finansmana göre gerek mikro (üniversite) gerekse makro (yükseköğretim sistemi) açıdan daha etkin olduğu ileri sürülmektedir. Öğrenim bedeli uygulamasıyla gelirleri artan üniversiteler bu sayede; öğrenci sayısının ve öğretim elemanlarının sayısının azlığı, öğrenci aflarının sıklığı, yayın ve araştırmaların azlığı, kütüphanelerdeki yetersizlikler (yeterli kitap alınamaması) gibi etkinsizliklerden de kurtulabilmektedir (Akalın, 1997: 63).

Öğrenim bedeliyle finansman yönteminin temel özelliklerinden birisi, merkezileşmeden uzaklaşarak kaynak tahsisini mümkün kılmasıdır. Vergiyle finansmanda, devletin kolektif kararlarla belirlediği ödenekler doğrultusunda hareket edilmekte ve bu ödeneklerin üniversitelerce kullanımında denetleyici bir kurum ya da birimin varlığına ayrıca ihtiyaç duyulmaktadır[25]. Öğrenim bedeli uygulaması yoluyla merkezi bir örgütlenmeye ihtiyaç duyulmadan, bireysel tercihlerle kaynak tahsisi gerçekleşeceği için merkezi yönetimin idari masrafları ve merkeziyetçiliğin olumsuzluklarından kaynaklanabilecek etkinsizlikler ortadan kaldırılabilecektir (Akalın, 1997: 62). Ayrıca, yükseköğretim masrafları için alınan öğrenim bedelleri ile devlet üniversiteleri ve özel üniversiteler arasındaki rekabet artacak; böylece, aralarındaki kalite farkı azalabilecektir. Öğrenim bedelinin bu olumlu özelliğiyle, devlet üniversiteleri üzerindeki vergiler yoluyla sağlanan sınırlı devlet yardımı ortadan kalkacak ve üniversiteler maddi olarak daha bağımsız hale gelebilecektir (Friedman, 1988: 165).

[25] Türkiye'de bu kurum, Yükseköğretim Kurulu (YÖK)'dur.

Öğrenim bedeliyle finansman sayesinde öğrenciler ve aileleri genişleyen üniversite arzı neticesinde özel dershanelere ödedikleri yüksek tutarların bir kısmını öğrenim bedellerinin ödenmesi için üniversitelere kaydırabilmektedir. Artan üniversite arzı ile birlikte üniversitelere olan yoğun talep daha fazla karşılanabilir hale gelmektedir. Bu durum ise üniversite giriş sınavlarına hazırlanan öğrenciler üzerindeki sınavda başarısız olma endişesini ve öğrenci ile ailesi üzerindeki çevresel ve psikolojik baskıları bir ölçüde hafifletmeye aracılık etmektedir. Öğrenim bedeliyle finansman ile vergiyle finansmana göre genişleyen yükseköğretim arzı sayesinde, yükseköğretim sınav sistemi yüzünden özel dershaneler ve bireysel kurslar öğrenciler için zorunluluk arz eden sektörler haline gelemeyecektir (Akalın, 1997: 63). Ayrıca yükseköğretim sınavını ilk senesinde kazanan öğrencilerin sayısındaki artış; bu öğrencilerin sınavı kazanamaması durumunda, sonraki yıllardaki yapabileceği üniversite giriş sınavı hazırlık harcamalarının da önüne geçmektedir.

Öğrenim bedeli yoluyla finansmanın olumlu yönleri yanında olumsuz yönleri de bulunmaktadır. Yükseköğretim sadece kişisel faydalar içeren bir hizmet olmayıp, toplumun geleceği ve refahı için de bir çeşit yatırım niteliği taşımaktadır. Kişisel faydaları dışında topluma yaydığı pozitif dışsallıklarından ötürü yükseköğretimde öğrenim bedeli uygulaması eleştirilmektedir (Skilbeck ve Connell, 1998: 417).

Öğrenim bedeli uygulaması, gerek öğrenciler ve ailelerini gerekse üniversiteleri olumsuz etkileyebilmektedir. Üniversitelerde öğrenim bedeli uygulanmasının, farklı gelir gruplarından gelen öğrenciler içinde özellikle düşük gelirli ailelerden gelen öğrencilerin eğitim isteklerinin olumsuz etkilenebilmesi ihtimali bulunmaktadır. Yöntemi eleştirenlerin bakış açısına göre; bu yöntem aileler üzerinde bir zorlama olarak görülmekte; bu zorlamanın fırsat eşitliğini bozduğu ve orta ve alt gelir grubundaki ailelerin üzerinde baskı oluşturarak gelir dağılımını olumsuz etkilediği savunulmaktadır. Öğrenim bedeli uygulaması sonucunda yükseköğretim kurumlarında talebin düşük olduğu bölümlerin, fakültelerin ve üniversitelerin küçültülmesi hatta kapatılması yaşanabilmektedir. Bunun sonucunda

ise talep alan bölümlerin desteklenmesi, talep görmeyen bölümlerin ise kapatılması ile fakültelerin ve yükseköğretim kurumlarının giderek birbirlerine benzeşmesi sorunu ortaya çıkabilmektedir (Akalın, 1997: 63–69).

Çocuklarının yükseköğretim öğrenim bedellerini ve yaşam maliyetlerini karşılamalarına destek olmak isteyen orta gelir grubundaki ebeveynler, çalışma hayatlarına yoğunlaşabilir, daha fazla çalışıp ve daha geç emekli olmayı tercih edebilirler. Fakat bu tür kararlarla ebeveynler, pek çok yükseköğretim mezununun yeni istihdam fırsatlarını da engellemiş olmaktadır. Tek ebeveynli öğrenciler ise aile parası konusunda daha hassas olma eğilimindedir. Yani bu öğrenciler, ebeveynine yük olma endişesi içinde kendilerini yükseköğretimin dışında tutabilirler (Ahier, 2000: 694).

Ailelerin yükseköğretim öğrencisi çocuklarının eğitim maliyetlerine katkıları zor bir ikilem ortaya çıkarmaktadır. Bir taraftan, finansal olarak ailelerine bağlı olan öğrenciler için ebeveynler masrafları ödeme konusunda isteksiz olduklarında, sorun yaşanmaktadır. Son zamanlarda, pek çok Avrupa ülkesinde çoğu ebeveyn kendilerinden beklenen finansal katkıyı karşılayamamış ve çocuklarının eğitimlerine finansman sağlama konusunda onları yalnız bırakmışlardır. Diğer taraftan, öğrenciler bağımsız bireyler olarak muamele gördüğünde ise gerçekten çok fazla ihtiyacı olmayan öğrencilerin de eğitim maliyetlerinin finansmanı için maddi destek alma olasılığı artmaktadır [26] (Albrecht ve Ziderman, 1992a: 60).

1.3.2.2. Borçlanmayla Finansman Yöntemi

Yükseköğretimde borçlanma yöntemi, yükseköğretim öğrencisinin öğrenim bedelleri ve yaşam maliyetleri için mezun olduktan sonra belirli bir plan dâhilinde

[26]ABD'de yapılan çalışmaya göre; ebeveynleri oldukça varlıklı olan öğrencilerin, öğrenim bedellerini ödemesinde finansal olarak yardıma ihtiyacı oldukları gözlenmiştir.

sabit ya da gelirine bağlı tutarlarla ödemek üzere devlete, bankalara ya da diğer finans kuruluşlarına borçlanmalarıdır (Marcucci ve Johnstone, 2007: 26). Özel kaynaklarla finansman içinde önemli bir yöntem olan borçlanmayla finansman yönteminde yükseköğretim, ağırlıklı olarak özel mal ve hizmet grubu içerisinde görülmekte ve dolayısıyla finansmanının, yükseköğretimden fayda sağlayan öğrenciler, aileleri veya öğrencilerin eğitimlerini destekleyen kurum ve kuruluşlar (işverenler, gönüllü kuruluşlar, yerel yönetimler, vs.) yoluyla sağlanması söz konusu olmaktadır. Borçlanmayla finansmanda; yükseköğretimin bireysel faydaları, sosyal faydaların önüne geçmekte ve dolayısıyla yükseköğretim maliyetleri bireysel faydalar esas alınarak hesaplanıp karşılanmaktadır.

Milton Friedman tarafından 1955 yılında bir yükseköğretim borçlanma programı önerilmiştir. Friedman'a göre; her yükseköğretim öğrencisi devlete borçlandığı miktarı, ileride senelik gelirinin belirli bir oranı üzerinden ödeyebilir. Hatta geri ödemelerin gelir vergisine bağlanması durumunda, borçlanma programındaki idari masrafların da azaltılabileceği ileri sürülmüştür (Friedman ve Friedman, 1980: 184).

Borçlanma yönteminde, yükseköğretim hizmetini üretmeyi devlet veya özel kesim üstlenebilir (bkz. tablo 1.2, s. 35). Finansmanı ise özel kaynaklar yoluyla mezun olan öğrencilerden sağlanmaktadır (Arslan, 1998: 360). Yükseköğretimde borçlanma yöntemi, borçlanma programları şeklinde uygulanmakta ve borç veren kurumla öğrenci arasında alacaklı borçlu ilişkisi kurulmaktadır. Bu ilişki ancak borçlanma programına konu olan borç, geri ödendiğinde sona ermektedir.

Borçlanma programları ya da diğer adıyla öğrenim kredileri, yükseköğretimin finansmanında giderek yaygınlaşan ve ülkelerin ekonomik ve sosyal şartlarına bağlı olarak çeşitlenen bir yapıya sahiptir. Borçlanma yöntemi ile ilgili olarak teorik ve karşılaştırmalı çalışmalar yapan en önemli teorisyenler M. Woodhall, D. B. Johnstone, D. Albrecht ve A. Ziderman'dır. Yöntemi inceleyen çalışmalara göre

eğitim, çoğu öğrenci için kârlı bir yatırım olarak vurgulanmakta; dolayısıyla maliyetlerini toplumun ödemesi doğru bulunmamaktadır. Genel olarak yükseköğretim mezunları, bu hizmeti almamış olanlara göre elde edecekleri ilave gelirlerin bir kısmını, eğitimleri sırasında yaptıkları borçlanmayı geri ödemede kullanmaktadır (Eicher ve Chevaillier, 2002: 85).

Bazı durumlarda bir borçlanma programının tanıtımı ve gelişimi, kalkınma yardımlarınca finanse edilebilmektedir. ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID), 1970'lerde bazı borçlanma programlarının finansmanını sağlamıştır (Woodhall, 1987a: 1). Dünya Bankası'nın ve uluslararası yardım kurumlarının destekledikleri yükseköğretimde borçlanma yöntemi, 1990'ların sonlarına doğru pek çok gelişmekte olan ülke için cazip hale gelmeye başlamıştır (Chapman, 2005: 1).

Borçlanmayla finansman yöntemi, çalışmada esas itibariyle ikinci bölümün konusu olması sebebiyle uygulanma nedenleri, idaresi, türleri ve ülke uygulamaları konuları detaylı olarak ilgili bölümde ele alınmaktadır.

1.3.2.3. Bursla Finansman Yöntemi

Yükseköğretimin öğrenciler açısından maliyetlerinin özel kaynaklarla sağlanmasında bursların önemli yeri bulunmaktadır. Ancak özel kaynaklı bursların yanı sıra kamu kaynaklı burslar da bulunmaktadır[27]. Yükseköğretim öğrencilerine maliyetlerinin karşılanması amacıyla verilen burslar, ne amaçla ve nasıl kullanıldığına bağlı olarak öğrenim bedelinin karşılanması ve yaşam maliyetlerinin karşılanması olarak iki şekilde gerçekleşmektedir.

[27] Bu konu, çalışmanın üçüncü bölümünde örneklendirilmek suretiyle incelenecektir.

Burslar genel olarak karşılıksız olmakla birlikte karşılıklı burslar da uygulanmaktadır. Bazı devlet kurumları ile vakıf ve özel sektör kuruluşları, yükseköğretim öğrencilerine mezuniyetleri sonrasında istihdam edilmeleri koşuluyla karşılıklı burs verebilmektedir (Tural, 1995: 71).

Öğrenim bedelini karşılayan burslar, doğrudan öğrencilerin kendilerine nakit olarak verilebileceği gibi, eğitim kurumlarında geçerli olmak kaydıyla bir çeşit kupon özelliği de taşıyabilir (Eicher ve Chevaillier, 2002: 84). Kuponla finansman yöntemi, çalışmanın önceki bölümlerinde yer alan kamu kaynaklarıyla finansman yöntemleri çerçevesinde incelenmişti.

Yaşam maliyetlerini karşılamaya yönelik burslar ise yükseköğretim öğrencilerinin ulaşım, beslenme, barınma gibi ihtiyaçlarına yönelik burslardır. Ailelerin verilen bursların tamamını çocuklarının eğitimleri için harcayıp harcamayacağı konusundaki belirsizlikler nedeniyle bu tür burslar, daha çok öğrencilerin kendilerine verilmektedir (Jongbloed, 2004: 251). Ancak farklı bölümlerdeki yükseköğretim öğrencilerine eşit miktarda burs verilmesini doğru bulmayan görüşler de mevcuttur. Örneğin; muhasebe, tıp ya da sanat tarihi bölümleri ve buralardan mezun olan öğrenciler farklı derecelerde dışsallıklar yaymaktadır. Buna göre; bu nedenden ötürü yükseköğretim kurumlarında etkinliğin sağlanabilmesi için farklılaştırılmış burslar uygulanmalıdır (Rosen, 2002: 102). Yaşam maliyetlerini karşılayan burslar genel olarak ikiye ayrılmaktadır. Bunlar (Eicher ve Chevaillier, 2002: 84);

- **Tek Tip Burslar:** Düşük veya yüksek gelirli ailelerden gelen öğrenciler arasındaki gelir farklılıkları dikkate alınmadan tüm yükseköğretim öğrencilerine aynı miktarda verilmekte ve bu özelliği ile adil bir uygulama olarak değerlendirilmemektedir.
- **Kritere Bağlı Burslar:** Bu tür bursların miktarları, farklı kriterlere dayanmaktadır. Gelire ve yeteneklere bağlı olarak iki farklı şekilde verilmektedir. Gelire bağlı burslar, fırsat eşitliğini arttırma ve dolayısıyla

eğitimde eşitliği sağlama amacını taşımaktadır. Yeteneklere bağlı burslar ise öğrencilerin akademik performanslarına bağlı olarak uygulanmaktadır. Yeteneklere bağlı burslar beşeri sermayenin arttırılmasına katkıda bulunmakta; ancak eşitliği sağlamaya yönelik bir katkısı bulunmamaktadır.

Tablo 1.4'de farklı finansman yöntemlerinin karşılaştırmalı bir analizi verilmektedir. Tabloda; öğrencilerin yükseköğretim masraflarını karşılamada kullanılan kupon, burs ve borçlanma yöntemlerinin farklı kriterlere göre değerlendirilmelerine yer verilmiştir.

Tablo 1.4: Kupon, Burs ve Yükseköğretim Katkı Programının Karşılaştırmalı Bir Analizi

	Kupon	**Burslar**		**Yükseköğretim Katkı Programı**
		Bağış	**Burs**	
Özelliği	Mali yardım	Mali yardım	Ödül	Borçlanma
Hedef	Okul seçeneğini, okullar arasındaki rekabeti ve düşük gelirli öğrencilerin zenginle aynı kalitedeki eğitime erişimini artırır	Düşük gelirli öğrencilerin eğitimlerini tamamlamalarına yardımcı olur	Öğrencilerin akademik veya özel başarılarını takdir eder	Öğrencilerin yükseköğretim eğitimlerini tamamlamalarına yardımcı olur.
Uygunluk	Tüm öğrenciler veya düşük gelirli ailelerden gelen öğrenciler gibi hedeflenen öğrenciler	Düşük gelirli öğrenciler	Önemli akademik veya özel başarıları olan öğrenciler	Bütün öğrenciler
Mal varlığı soruşturması	Olabilir veya olmayabilir	Evet	Hayır	Hayır
Başvurular her zaman onaylanır mı?	Evet	Hayır	Hayır	Evet
Öğrenciye ödenen miktar	Başvurudan önce bilinir.	Başvurudan önce bilinmez	Başvurudan önce bilinebilir veya bilinmeyebilir.	Başvurudan önce bilinir.
Okul ücretinin karşılanması	Kupon değerine bağlı olarak tam veya kısmı karşılama	Başvuranın hane gelirine bağlı olarak tam veya kısmi karşılama	Bursun özelliğine bağlı olarak tam veya kısmi karşılama	Tam karşılama
Öğrenciler için okul seçimi.	Eğer kupon değeri yeterliyse ve okul yerleri mevcutsa, artan okul seçeneği; Eğer kupon değeri yeterli değilse ve öğrenciler "eksiği tamamlamak" zorundaysa sınırlı okul seçeneği Eğer herhangi bir okul yeri yoksa hiçbir seçenek	Uygulanmaz	Uygulanmaz	Okul ücretinin tamamen karşılanmasına bağlı olarak artan okul seçeneği
Okullar arasında rekabet	Evet	Hayır	Hayır	Hayır

Kaynak: Vicky Lee, Elyssa Wong, "Education Voucher System", **Research and Library Services Division**, 2002, p. 81.

Tablo 1.4'deki değerlendirmeler doğrultusunda kamu kaynaklarıyla finansman aracı olan kupon yöntemi ile özel kaynaklarla finansmanın araçları olan borçlanma yöntemi ve burslar arasındaki karşılaştırmalar sonucunda; tüm öğrencilere sağlanabilmesi açısından borçlanmayla finansman diğer iki yönteme göre sayı olarak daha fazla öğrenciye hitap etmektedir. Bu paralellikte borçlanma yönteminde, mal varlığı soruşturmasının olmaması da öğrenciler açısından oldukça olumlu sayılabilecek bir özelliktir. Bu açıdan finansal imkânsızlık yaşayan öğrencilerin dışında kalan ve daha rahat şartlarda yükseköğretim görmek isteyen ya da özel yükseköğretim kurumlarında eğitim görmek isteyen öğrenciler de borçlanma programına başvurabilmektedir. Bunlara ilaveten; öğrenci başvurusunun onaylanmama ihtimalinin bulunmaması ve öğrencinin öğrenim bedelinin tamamını karşılamaya yönelik olması özellikleriyle borçlanmayla finansman, kuponla ve bursla finansmana göre daha avantajlı konumdadır.

İKİNCİ BÖLÜM

YÜKSEKÖĞRETİMİN FİNANSMANINDA BORÇLANMA YÖNTEMİ VE BORÇLANMA YÖNTEMİ İLE VERGİ YÖNTEMİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Bu bölümde, birinci bölümde özel kaynaklarla finansman içinde yer alan borçlanmayla finansman yöntemi daha detaylı olarak incelenmektedir. Borçlanmayla finansman yönteminin yükseköğretim öğrencilerinin öğrenim maliyetlerini karşılamada neden uygun yöntem olduğu ve kamu kaynaklarıyla finansman dâhilinde vergiyle finansman yönteminin hangi eksiklerini gidereceği ile ilgili teorik bilgiler ve OECD ülkelerinin deneyimleri bu bölümün sınırlarını belirlemektedir. Bölümde öncelikle, borçlanma veya diğer adıyla kredi yönteminin uygulanmasındaki amaç ve nedenler ile borçlanmanın toplanması, yönetilmesi ve geri ödenmesinden oluşan borçların idaresi konuları ele alınmaktadır. Geri ödemeleri açısından borçlanmayla finansman yönteminin türleri de çalışmanın bu bölümünde ele alınmaktadır. Bu bölümde ayrıca önemli bir konu olarak borçlanma yöntemi üzerindeki eşitlik – etkinlik tartışmalarına da yer verilmektedir. Yükseköğretimde borçlanma yöntemini uygulayan ülke deneyimleri, OECD ülkeleri kapsamında incelenmektedir. Ayrıca borçlanma yönteminin en yaygın türü olarak gelire bağlı borçlanma yöntemini ilk uygulayan ülke olarak Avustralya ve uyguladığı programın detayları değerlendirilmektedir. Son olarak, borçlanmayla finansman ile vergiyle finansman yönteminin olumlu ve olumsuz etkileri ve borçlanmayla finansmanın vergiyle finansman yöntemine tercih edilme sebepleri açıklanmaktadır.

2.1. GENEL ÇERÇEVEDE BORÇLANMAYLA FİNANSMAN YÖNTEMİ

Yükseköğretimin öğrenci maliyetleri açısından finansmanında giderek yaygın bir yöntem haline gelen borçlanmayla finansman yönteminin, ülkeler ve öğrenciler tarafından tercih edilmesinin bazı temel gerekçeleri bulunmaktadır. Bu gerekçelere, borçlanma yönteminin amaç ve nedenleri ile borçlanma programlarının idaresi kısmında yer verilmiştir.

2.1.1. Borçlanmayla Finansmanın Amaç ve Nedenleri

Yükseköğretimin finansmanında borçlanma yönteminin amaçları literatürde genel olarak şu şekilde sıralanabilir (Johnstone, 2005a: 22);

- Genel olarak yükseköğretim masraflarının bir kısmını, öğrenci yaşam maliyetleri de dâhil olmak üzere devlete veya vergi mükelleflerine dayalı olmaktan çıkararak yükseköğretim hizmetinden yararlanan öğrencilere yöneltilmesi;
- Yükseköğretim masraflarının bir kısmını öğrenciye ödeterek yükseköğretim kurumlarının kapasite, kalite ve katılımı arttırma amaçlarını sağlamaları için bu kurumlara ilave gelir sağlanması;
- Finansal imkânsızlık yaşayan öğrencilerin borçlanma programları yoluyla finansal açıdan rahatlaması sonucu üniversitelere girişlerinin sağlaması;
- Borçlanma yoluyla finansal imkânları artan öğrencilerin özel yükseköğretim kurumlarına kayıt yaptırmaları sonucu özel yükseköğretim kurumlarının desteklenmesidir.

2.1.1.1. Teorik Bağlamda Borçlanmayla Finansman Yöntemi

Yükseköğretimin öğrenci maliyetlerinin karşılanması amacına yönelik olarak borçlanmayla finansmanın önerilmesindeki teorik neden, yükseköğretimin yarı kamusal mal ve hizmet grubu içinde yer almasıdır. Yarı kamusal bir hizmet olarak yükseköğretim, bu anlayış çerçevesinde öğrencilerin maliyetleri açısından hizmetten yararlananlar yoluyla finanse edilmelidir (Tatlıoğlu, 1990: 8).

Yükseköğretim gören öğrenciler, öğrenim bedelleri yoluyla eğitimlerinin finansmanını sağlayabilseler bile; maddi imkânları olmadığı için öğrenim bedelini ödeyemeyen ya da yaşam maliyetleri nedeniyle yükseköğretime başlayamayan veya devam edemeyen ve dolayısıyla eğitim hakkından yararlanamayan daha birçok öğrenci bulunmaktadır. Borçlanmayla finansman yöntemi sayesinde, öğrenim maliyetlerini ailevi imkânlarıyla karşılayamayan orta ve düşük gelir grubuna ait yükseköğretim öğrencilerine uygun borçlanma programları sunarak eşit finansal şartlarla eğitim hakkı verilebilir (Gölpek, 2011: 30).

2.1.1.2. Pratik Bağlamda Borçlanmayla Finansman Yöntemi

Vergilere dayalı bir yükseköğretim sisteminde, bütçe kısıtından dolayı kurumların kaynak sıkıntısı yaşanması kaçınılmaz olmaktadır. Yeterli finansal kaynakları elde edemeyen yükseköğretim kurumları, verdikleri eğitim ve diğer yükseköğretim çıktıları ile nicelik ve daha da önemlisi nitelik açısından tartışmalara açık olabilmektedir.

Çalışmanın konusu itibariyle, imkânları sınırlı ya da maddi açıdan daha rahat koşullarda eğitim almak isteyen her yükseköğretim öğrencisine öğrenim bedeli ve yaşam maliyetlerini karşılayabilmeleri amacıyla borçlanma programının önerilmesi,

yükseköğretimde fırsat eşitliğini sağlaması yanında yükseköğretim kurumları açısından da oldukça olumlu gelişmeler sunmaktadır. Bu yöntem sayesinde yeni ve daha fazla özel finansal kaynak yükseköğretim kurumlarına aktarılırken; devletin üzerindeki finansal yük, azalmaktadır.

2.1.2. Borçların İdaresi

Borçlanma programındaki borçların idaresi ya da organizasyonu, programın öğrenciler tarafından talep görmesinde, başarılı olarak uygulanmasında ve uzun ömürlü olmasında oldukça önemli bir yer teşkil etmektedir. Borçlanma programı oluşturulurken, ülkenin ekonomik ve sosyal koşullarının dikkate alınması gerekmektedir.

2.1.2.1. Borçların Hazırlanması

Bir borçlanma programı hazırlanırken yönetici veya yöneticilerce farklı faiz oranları ve geri ödeme şartlarıyla alternatif seçenekler sunulmalı ve bunların maliyetleri detaylı olarak hesaplanmalıdır. Hatta alternatif geri ödeme koşullarının ve diğer değişkenlerin borçlanma sistemi içindeki etkilerini inceleyebilmek için ekonometrik modeller geliştirilebilir (Woodhall, 1987a: 18).

Borçlanma programı hazırlanırken bazı temel soruların cevaplanması, programın düzgün işlemesi açısından önem arz etmektedir. Genel olarak bu sorular (Woodhall, 2004: 45);

- Borçlanma programı kimler tarafından (devlet, bağımsız kurumlar, üniversiteler ve bankalar) yönetilecek?
- Borçlandırılacak öğrenciler hangi kıstaslara (gelir grubuna, kabiliyetlerine göre vs.) göre seçilecek?

- Borçlanma programının garantörlüğünü (aileler, devlet, bankalar vs.) kim üstlenecek?
- Öğrenci desteği (burs, varlık sorgulaması, bağış, v.b) sağlanacak mı?
- Öğrenciler için verilecek borcun makul seviyesi ne olacak?
- Üniversitelerin borçlanma programındaki rolü (uygunluğu onaylamak, yoksul öğrencilerin seçimi, finansal destekler konusunda öğrencilere danışmanlık yapmak) ne olacak?
- Geri ödemelerde uygulanacak faiz oranı (sıfır faiz oranı, enflasyona bağlanmış faiz oranı, piyasa faiz oranı, desteklenmiş faiz oranı) ne olacak?
- Geri ödeme süreleri (ipotek tipi geri ödeme, gelire bağlı geri ödeme, borcun geri ödemelerini erteleme veya iptal etme olanakları, vb.) ne olacak?
- Geri ödemeler kimler tarafından (öğrenci borçlanma kurumları, bankalar, işverenler, ulusal vergi sistemi, ulusal sigorta sistemi, vb.) alınacak, şeklinde özetlenebilir.

Yukarıdaki sorulara cevap vererek tasarlanmış bir öğrenci borçlanma programının çeşitli özellikleri bulunmaktadır. Borçlanma programları öğrenim bedelleri ve/veya yaşam maliyetlerini karşılayacak şekilde öğrenci maliyetlerini karşılamaya uygun olmalıdır. Borçlanma programında uygulanacak geri ödeme oranı, kamu borçlanma masrafına eşit bir oran içermelidir. Ayrıca borçlanma türünün gelire bağlı geri ödemeler yoluyla (borçlananın sonradan elde ettiği gelirin belirli bir yüzdesi olarak hesaplanan ya da gelir vergisi yoluyla da tahsil edilebilen geri ödemeler) yapılması ve böylece geri ödemelerin ödenmeme durumuna karşı gelir vergisi yoluyla tahsil edilmesi oldukça önem arz etmektedir. Bu sayede, borç veren resmi veya özel kurum ya da kurumlar karşılıksız bir borçlanma verme riskine karşı korunmaktadır (Barr, 2005).

2.1.2.2. Borçların Toplanması

Borçların toplanması ile ilgili görev alacak olan kurumun seçilmesi, borçların etkili bir şekilde geri alınmasında önemli rol oynamaktadır. Öğrenciler için oluşturulacak olan borçlanma programlarında; borçları devlet, bankalar ya da yükseköğretim kurumları toplayabilir. Bu kurumların dışında, borç toplama görevini özel kuruluşlar da üstlenebilmektedir (Johnstone ve Marcucci, 2010: 147). Yükseköğretim kurumlarının öğrenci borçlanma programlarındaki geri ödemeleri toplama kapasitelerine eleştiriler yapılmaktadır. Yapılan eleştirilerde; borçların toplanması aşamasında üniversiteler yerine bankaların görevlendirilmesinin daha uygun olabileceği iddia edilmektedir (Albrecht ve Ziderman, 1992a: 89). Bu iddianın dayanağı olarak ise bankaların asli görevleri arasındaki para toplama işini üniversitelere göre daha etkili bir şekilde yürütebilecekleri gösterilmektedir.

Borçlanma programındaki borçların büyüklüğü, ülkenin yükseköğretim çağındaki genç nüfusuna, refah düzeyine, yükseköğretim yapısına ve devlet politikalarına göre belirlenmektedir. Ayrıca borçlanmanın büyüklüğü belirlenirken, bazı önemli hususlar dikkate alınmalıdır. Öğrenci başına yükseköğretimin toplam maliyetlerinden (öğrenim bedeli maliyetleri ve yaşam maliyetleri) hangisinin borçlanma programı kapsamında olacağı borçlanma programının büyüklüğü üzerinde önemli bir belirleyicidir. Devlet ve/veya özel yükseköğretim kurumlarının kurumlarda işlenen dersler ve derslerin maliyet farklılıkları göz önünde bulundurularak borçlanma programı kapsamına alınması, diğer bir başka belirleyicidir. Ayrıca farklı maliyetlere sahip fakülte ve bölümlerin ders yükleri, süreleri ve kredileri de borcun büyüklüğünün belirlenmesinde oldukça önemlidir. Son olarak; öğrencilerin eğitimleri sırasındaki yarı–zamanlı iş imkânlarının dikkate alınması durumu da borçlanma büyüklüğünün belirlenmesinde önemli bir unsurdur (Woodhall, 1987a: 14).

2.1.2.3. Borçların Yönetilmesi ve Garantörlüğü

Yükseköğretim borçlarının yönetilmesi ve garantörlük görevleri konularında devlet ve özel sektör farklı roller üstlenebilmektedir. Borçlanma programlarında alternatif yönetilme yöntemleri arasında seçim yapılırken, politika belirleyen kişinin mevcut kurumların kapasitelerinin yanı sıra alternatif kurum ya da kuruluş seçeneklerinin de fayda ve maliyetlerini dikkate alması gerekmektedir. Şayet bir ülkede gelişmiş bir bankacılık sistemi mevcut ise öğrenci borçlanma programının yönetiminde bankalar aktif görev alabilir. Ancak geniş bir bankacılık ve finansal ağı olmayan birçok gelişmekte olan ülkede borçlanma programlarının yönetilmesi amacıyla özel kuruluşlar kurulabilir veya borçlanma programının yürütülme sorumluluğu bir devlet bankasına verilebilir (Woodhall, 1987a: 9).

Borçlanma programının yürütülmesinde devlet, birkaç farklı rolle programa katılımda bulunmaktadır. Devlet, borçlanma programındaki toplam borcun riskinin önemli bir kısmını veya tamamını taşıyabilir. Bu şekilde devlet, özel borç veren kuruluşlara karşı öğrencilerin garantörlüğünü üstlenmekte ya da öğrencilerin borçlarının tümünü üstlenerek riskin tamamını almaktadır. Ancak devletin riskin tamamını üstlenmesi durumunda kamu fonlarını doğrudan riske edebilir ki bu ekonomik açıdan olumsuz sonuçlar yaratabilir. Devletin rol oynayabileceği başka bir konu, öğrenci tarafından ödenecek borç geri ödemelerindeki faiz oranına veya borcun idari masraflarına mali destek sağlamasıdır. Devlet, öğrenciden istenecek borcun, geri ödeme faiz oranını piyasa faiz oranından daha düşük tutarak öğrencilere borçlanma faiz oranında mali destek sağlayabilmektedir. Ayrıca borçlu olan öğrencinin borçlanma faiz masraflarının bir kısmını borç verenlere ödeyerek de mali destek sağlayabilir. Devletin borçlanma programında rol oynayabileceği diğer bir durum, öğrenci borçlarının geri ödenmesi aşamasında güçlü bir vergi ve/veya emeklilik tahsilat sistemi kullanmasıdır. Böylece devlet, borçlu çalışanlardan vergi ve/veya emeklilik katkıları içinde borç ödemelerini de tahsil ederek gecikmeleri azaltabilmektedir (Johnstone, 2002: 3).

Devletin borçlanma programları içindeki katkıları, ülkelerin benimsedikleri yükseköğretim politikalarına göre değişiklik gösterebilir. Yükseköğretimin piyasa mekanizması içinde ve en az müdahale ile sağlanması gerektiğini savunan ülkelerde genellikle devletin yükseköğretimde üstlendiği rol, sadece garantörlük görevi ile sınırlı tutulmaktadır (Meriç, 1995: 52). Borçların yönetilmesinde devletin rolüne ilave olarak yükseköğretimde borçlanma sistemi içinde diğer kamu kurum ve kuruluşları da görev alabilir. Devlet bünyesinde bir planlama komitesinin kurulması, borçlanma programının daha etkili yönetilmesi açısından olumlu sonuçlar yaratabilir. Bu amaçla oluşturulacak komitede; devletin merkezi planlamadan sorumlu bakanlığı ya da kurumu, Maliye Bakanlığı, Eğitim Bakanlığı ve üniversiteler ile fakültelerden seçilen görevliler programların yönetilmesinde görev alabilirler (Woodhall, 1987a: 8).

Borçlanma programlarının yönetilmesinde, devlet kurum veya kuruluşlarının yanı sıra özel sektörün ticari bankalar olarak varlığı da söz konusudur. Ticari bankaların borçlanma programlarının yönetilmesinde üstlendiği roller önemli nedenlere dayanmaktadır. Bu nedenlerden ilki, öğrenci borçlanma programlarının yönetilmesinde bankaların genel olarak devlete göre daha verimli çalışmasıdır. Ayrıca devletin yükseköğretim borçlanma programını yönetirken ticari bankalara göre daha masraflı bir idari düzen oluşturma ihtimali de bulunmaktadır. Bu durumlarda devlet müdahalesi, genellikle borçlanmanın yönetilmesinde yer almak yerine; borçlanmalara kısmi veya tam garanti şeklinde destek vermekle sınırlandırılmaktadır. Bu nedenlere, özel ticari bankaların borçların ve geri ödemelerin yönetiminde devlet kurumlarına göre daha uzmanlaşmış olması da ilave edilebilir (Albrecht ve Ziderman, 1992a: 74).

Bankalardan bazıları devlet garantisi olarak veya olmayarak borçlanma programının her aşamasında rol alabileceği gibi sadece borçlanmanın geri ödenmesinde de görev üstlenebilmektedir. Genel olarak bankalar, devlet kurumlarına göre borçlanmanın yönetilmesi görevini borç verme konusundaki deneyimlerine

ilave olarak, öğrenci borçlarının geri ödenmemesi riskini kontrol edebilmeleri dolayısıyla daha verimli şekilde yapabilmektedir (Albrecht ve Ziderman, 1991: 7). Ayrıca ticari bankalar öğrenci borçlanma programlarını, devlet garantörlüğü ve devletin mali desteği olmaksızın bağımsız olarak da yürütebilmektedir. Ancak genellikle ticari bankaların öğrenci borçlanma programları için borç vermedeki öncelikleri ödeme gücü bulunan öğrencilerle ve yapılan beşeri yatırıma yüksek özel getiri imkânı veren tıp ve işletme gibi alanlarda okuyan öğrencilerle sınırlı olabilmektedir. Ticari bankaların borç verirken öğrencileri okuyacakları fakülte ve bölüm bazında ayırması, uzun dönemde üniversitelerdeki farklı programlara olan talepleri etkileyebilir (Albrecht ve Ziderman, 1993: 77).

Borçlanma programlarında, borçlanma için ne tür bir garantinin sağlanacağı konusu önemli bir meseledir. Borçlanmanın garantörlüğü üzerine farklı öneriler sunulmaktadır. Borcun öğrenci tarafından ödenmemesi durumunda; devletin tüm borcu garanti altına alması, önerilerden biridir. Bu durum daha öncede belirtildiği gibi ekonomik yönden ülke için olumsuz sonuçlar yaratabilir. Ayrıca devlet, sigorta firmalarını maddi olarak destekleyip; sigorta firmalarının öğrenci borçlarını sigortalamasına katkıda bulunabilir. Böylece tüm borçlar geri ödenmeme durumuna karşılık garanti altına alınabilir. Borçlanma programı kapsamındaki tüm borç, özellikle bu amaçla kurulan garantör firmalarca garanti altına da alınabilir[1]. Sonuncu öneri ise borçlanan öğrencilerin borcu ödenmemesi durumunda öğretim maliyeti sorumluluğunu kişisel imkânlarıyla bulduğu özel garantörlerin (vakıflar, özel kuruluşlar, vs.) üstlenmesidir (Woodhall, 1987a: 10).

Devlet, borçların yönetilmesinde önemli yer tutan garantörlük görevinde farklı roller alabilmektedir. Bazı borçlanma programında devlet garantörlük görevini üstlenmekle birlikte programda uygulanan faiz oranını da desteklemektedir. Yükseköğretimin piyasa mallarına göre borcun ödenmemesi durumunda borcun konusu olarak yeniden satılamaması, borç veren özel sektör için büyük risk

[1]ABD'de, devletin bu amaçla kurduğu garantör firmalar bulunmaktadır (Woodhall, 1987a: 10).

oluşturmaktadır. Ayrıca yükseköğretim görmüş insanların farklı iş imkânları sayesinde coğrafik olarak yer değiştirmeleri, yükseköğretim mezunu olmayanlara göre daha kolay olabilmektedir. Öğrenciler yaşadıkları yerleri değiştirdiklerinde yükseköğretim öğrencilerine borç veren özel sektör, borcu geri alma aşamasında problem yaşayabilir. Sonuç olarak, özel sektör kazançlı görmediği ve risklerin fazla olduğu bu tür durumlar için yükseköğretimde borçlanma programlarında borç veren taraf olarak yer almak istememektedir. Bu nedenlerden dolayı borçlanma programlarında borç veren taraf, özel sektörden ziyade devlet sektörü olmaktadır (Hansen ve Weisbrod, 1969: 91–92).

2.1.2.4. Borçların Geri Ödenmesi

Öğrenci borç geri ödemelerinin, mezun gelirinin %10'unu geçmemesi yönünde genel bir kıstas bulunmaktadır. Aksi görüşlerde ise %10'un oldukça yüksek bir oran olduğu; özellikle geri ödeme dönemi içinde pek çok mezunun evlendiği, çocuk sahibi olduğu ve iş kurduğu dönemlerin varlığı sebebiyle mezunlardan gelirlerinin %6–7'sinden fazlasını geri ödemeye ayırmalarının beklenmemesi ileri sürülmektedir. Başka bir görüşe göre ise; şayet yükseköğretimden mezun olan kişi ile mezun olmayanın gelirleri arasında büyük farklılık varsa, öğrenci borçlanmalarını geri ödemek için mezun gelirlerinin %10'undan fazlasını ayırmaları makul karşılanabilir (Woodhall, 1988: 158–159).

Geri ödemelerin zamanında ödenmesi, farklı uygulamalar sayesinde mümkün olabilir. Bunlardan ilki, geri ödemelerin kolaylıkla yapılabileceği basit ve etkili mekanizmaların oluşturulmasıdır. Gelir vergisi tahsilât sistemi, en basit geri ödeme yöntemi olarak kullanılabilir. Bir diğer alternatif, işverenlerin borç geri ödemelerini çalışanlarının maaşlarından doğrudan kesmeleridir. Bu uygulama, mezunların büyük bir oranının özel sektörde istihdam edildiği ülkelerde daha kolay uygulanabilmektedir. Başka bir yöntem, borçlanma programı ile ilgili etkili kayıt tutma sistemlerinin geliştirilmesidir. Özellikle borçlu mezunların adres değişiklikleri

için kayıtlar titizlikle tutulup güncellenmelidir. Ayrıca borçlanma programının tüm kayıtlarının bilgisayar kayıtları şeklinde korunması ve saklanması da önem arz etmektedir. Borçlanma programlarında öğrencilerin mezuniyet sonrası çalıştıkları kurumların bilgileri ise öğrenci bilgilerine eklenip kayıt altına alınabilir. Yapılabilecek diğer bir uygulama ise borcunu zamanında ödemeyerek aksatan mezunlar için takip sürecinin başlatılmasıdır. Takip sürecinde borcunu zamanında ödemeyenler takip edilebilir; geç ödeme için ceza verilebilir ve gerekirse ilgili mezunlar aleyhine dava açılabilir. Borcun ödenmemesini azaltıcı bir uygulama olarak; borçlanma programlarının öğrenciler tarafından kabul edilmesi aşamasında öğrencilere geri ödeme yükümlülükleri ve zamanında gerçekleşmemesi durumlarda uygulanacak yaptırımlar hakkında bilgi veren görsel tanıtımlar hazırlanabilir (Woodhall, 1987a: 21).

Borçlanan öğrenciler, garantörler veya kefiller arasında borcun geri alınması aşamasında sorunlar yaşanabilir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde öğrenciler teoride bilinen yükseköğretimin yüksek kişisel getirilerine rağmen üniversiteden mezun olduktan sonra bir süre işsiz kalmakta veya yurtdışında yaşamaya başlayarak beyin göçüne neden olmaktadır. Ayrıca hastalık ve erken ölüm gibi durumlar nedeniyle borç geri ödenmesini tam olarak gerçekleştiremeyen öğrenciler bulunmaktadır (Barr, 2004: 271). Bazı ülkelerde mezun, borcunu ödememesi durumunda kendisi ile ilgili olumsuz bir izlenim çizdiğinin önemini kavrayamayabilir. Hatta yükseköğretim masrafları için yaptığı borçlanma karşılığında aldığı paranın geri ödenmesi gerektiğini ve geri ödenmemesi durumunun beraberinde bazı olumsuz sonuçlar getireceği sorumluluğunu benimsememiş öğrenciler de olabilir. Dolayısıyla borçlanma sisteminde, borcunu zamanında ödeyemeyen ve borcunu ödemekten kaçınan iki ayrı öğrenci profili bulunmaktadır (Albrecht ve Ziderman, 1992a: 89). Borçlanmanın geri ödenmemesi sorununa yönelik olarak üniversite yılları sırasında veya geri ödeme yükümlülüğünün başlaması gereken zamandan hemen önce borçlanmalarının etkileri, sorumlulukları ve yaptırımları hakkında öğrenciler, çalışmada daha önce de vurgulandığı gibi

bilgilendirilmeli ve tavsiyelerle birlikte bilinçlendirilmelidir (Johnstone, 2004: 26–27).

2.1.2.4.1. Borçlanma Faizi

Borcun geri ödemesinde uygulanan oran ya da faizin öğrenciler tarafından mı yoksa destek yoluyla devlet tarafından mı ödeneceği önemli bir konudur (Woodhall, 1987a: 16). Uygulanacak faiz oranı ise tartışılan bir diğer önemli meseledir. Faiz oranının belirlenmesindeki en basit yol, devletin borç verme maliyetinin dikkate alınarak bu oranın hesaplanmasıdır (Barr, 2004: 271).

Öğrenci borçlanmalarında uygulanan faiz oranları, ülkeler arasında farklılık göstermektedir. Bazı ülkelerde dini açıdan faize karşı olan olumsuz tutumlar neticesinde, borç geri ödemesinde faiz oranı uygulanmamaktadır. Yüksek enflasyon oranlarına sahip ülkelerde ise genellikle borçlanma programlarında enflasyon oranına yakın bir faiz oranı uygulanmaktadır. Teorik olarak borçlanma faiz oranının piyasa faiz oranına yakın olması, devlet fonlarına daha az yük yüklemektedir. Ancak bu durum, düşük gelirlilerin daha düşük faiz oranı ile geri ödemelerini yapabilmelerini içeren bir özellik taşımıyorsa; borçlananlar üzerindeki yük düşük gelirli mezunlar aleyhine artabilmektedir. Bu türden bir olumsuz durumun önüne geçmek amacıyla düşük gelirli mezunlar ile belirli bir dönem işsiz kalan yükseköğretim mezunları için daha uygun ve esnek geri ödeme süreleri uygulanabilir (Woodhall, 1987a: 16).

Borçlanma programlarının bazıları bir miktar faiz desteği de içerebilmektedir. Bu faiz desteği, bir çeşit burs niteliğinde olmakla birlikte; sonuç olarak borçlanan öğrencinin alternatif faiz oranları dikkate alındığında borcunun gerçek değerini ödememesi anlamına gelmektedir (Woodhall, 1987a: 16). Bazı ülkelerin yükseköğretim öğrencilerini destekleme amacıyla sağladıkları faiz desteklerinin yükseköğretim kurumlarını finansal açıdan destekleyici bir tarafı bulunmamaktadır.

Faiz destekleri, borçlanma programını yöneten kurum tarafından genellikle düşük gelirli mezunlara sağlanmaktadır. Diğer taraftan yüksek gelir sahibi mezunlar ise çalışma hayatlarının ilk yıllarında bu destekten yüksek gelirleri dolayısıyla yararlanamamaktadır (Barr, 2004: 271).

Borçlanma programlarının çoğunda, borçların geri ödenmeleri başlamadan önce yeni mezunlara iş bulabilmeleri için zaman tanıyan ödemesiz bir dönem bulunmaktadır. Bu konuda özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaşanan sorun, mezunların ilk işlerini bulmalarından önceki bekleme döneminde görülen artıştır. Şayet iş bulmanın zorluğu göz önünde bulundurularak ödemesiz dönem uzatılmazsa; borçların geri ödenmesindeki sorunların artması da muhtemel hale gelebilir. Diğer taraftan, eğer öğrencilere uygulanan faiz oranları düşükse, daha uzun bir ödemesiz dönem, faiz desteğinin maliyetini arttıracaktır (Woodhall, 1987a: 17).

2.1.2.4.2. Borçların Geri Ödenme Süresi ve Şekli

Borçların geri ödenmesi, uzun vadede borçlanma programlarının döndürülebilmesi için önem taşımaktadır. Dolayısıyla borçlanma programlarının geri ödeme şartları, ödemelerin düzgün olarak yapılmasını sağlayacak şartlar içermelidir (World Bank, 1986: 155). Genel olarak borçlanma programlarında geri ödeme süresinin uzunluğu, 5 ile 20 yıl arasında değişiklik göstermektedir. Pek çok ülkede, borçlanma geri ödemesinin uzunluğu ile ilgili benimsenen bir yöntem, geri ödemenin uzunluğunu öğrencinin borcunun büyüklüğüne dayandırmaktadır. Alternatif bir seçenek ise sabit bir geri ödeme dönemi uzunluğunun belirlenmesidir. Bazı programlar, borçlu öğrencilerin borçlarını okudukları sürenin yaklaşık ya da aynı uzunluğunda bir dönem içerisinde geri ödemelerini gerektirmektedir. Bu durum ise mezun olan kişinin 3 veya 4 yıllık bir üniversite eğitiminden sonra, borçlanmasını kısa süre içinde ödemesi anlamına gelmektedir. Öğrenci borçlanma programında geri ödeme süresi olarak ortalama 10 yıllık bir süre tercih edilmektedir (Woodhall, 1987a: 17).

Borçlanma geri ödeme süreleri ve şekilleri, borçlanmayla finansman yönteminin türlerine göre de değişiklik göstermektedir. Geleneksel ipotek tipi borçlanmada geri ödemeler, programda belirlenen süre ve faiz oranı içinde her öğrenciden eşit taksitler halinde alınmaktadır. Gelire bağlı borçlanmada ise borçlanma geri ödemeleri, mezunun yıllık gelirine bağlı olarak belirlenmektedir. Böylece yüksek gelirli mezunlar, borçlarını daha hızlı, düşük gelirli mezunlar ise bütçeleri zorlanmadan daha yavaş ödeyebilmektedir. Karma borçlanma türünde ise geri ödemeler, süresi açısından kişinin gelirine bağlı ancak sabit faiz oranı ve geri ödeme tutarları içermektedir (Johnstone ve Marcucci, 2010: 53).

Bazı borçlanma programlarında yükseköğretim öğrencileri borçlarının bir kısmını eğitimlerindeki başarı performanslarına bağlı olarak daha az tutarlarla geri ödeyebilirler. Bu uygulamada, normal eğitim süresi içinde başarılı bir şekilde eğitimlerini tamamlayan öğrencilerin borçlarının belirli bir bölümü karşılıksız bursa çevrilmektedir. Yüksek not ortalaması olan öğrencilerin de borçlarının bir bölümünü aynı yolla bursa çevrilebilmektedir. Bu tür borçlanma programları, ihtiyacı olanlara mali destek sağlama işlevine ek olarak; öğrenci motivasyonunu güçlendirmenin bir yolu olarak da kabul edilmektedir (Woodhall, 1987a: 22).

Borçlanma geri ödeme şekli ile ilgili alternatif bir uygulama olarak, sosyal güvenlik maaş kesintisi de kullanılmaktadır. Bu yolla mezunlar, borçlanmalarını standart sosyal güvenlik kesintisi yoluyla geri ödemekte ve ödenen tutarlar eğitim bütçesine gitmektedir. Sonuç olarak; borçlanma geri ödemeleri, mezunların emeklilik hesaplarına yapılan katkıların bir kısmı ile geri ödenmiş olmaktadır (Albrecht ve Ziderman, 1992a: 89).

Bunlara ek olarak; borçlanma programlarının çoğunluğu, farklı gruplardan öğrenciler için alternatif geri ödeme koşulları sunabilmektedir. Farklı sebeplerden dolayı esnek ödeme koşullarına sahip birçok öğrenci bulunmaktadır. Örnek olarak;

yeni doğan bebeklerine belirli bir süre bakmak durumunda olan kadın mezunların, bu süre içinde geri ödemelerinin ertelenmesine müsaade edilebilmektedir (Woodhall, 1987a: 23).

2.2. BORÇLANMAYLA FİNANSMAN YÖNTEMİNİN TÜRLERİ

Yükseköğretimin finansmanında borçlanmayla finansman yöntemi bir anlamda, yükseköğretim öğrencisinin öğrenim bedeli ve diğer yaşam maliyetlerinin geleceğe ertelenmesidir. Yapılan borçlanma anlaşmasıyla öğrenci eğitimi boyunca aldığı borcu, mezun olduktan sonra üç farklı şekilde geri ödeyebilmektedir. 'geleneksel ipotek tipi borçlanma', 'gelire bağlı borçlanma' ya da 'karma sabit programlı–gelire bağlı borçlanma' yoluyla öğrencilere farklı borçlanma ve geri ödeme alternatifleri sunulmaktadır.

2.2.1. Geleneksel İpotek Tipi Borçlanma

Geleneksel ipotek tipi borçlanmada geri ödemeler, genellikle sabit ve aylık ödemeler şeklinde yapılmaktadır (Albrecht ve Ziderman, 1992a: 72). Geri ödemeler, küçük tutarlı taksitlerle başlayıp giderek daha yüksek tutarlı taksitler şeklinde devam eden bir plan içinde de yapılabilmektedir. Ayrıca geri ödemelerin taksitlerini belirleyecek faiz oranı sabit veya değişken de olabilir (Johnstone, 2005a: 8). Sabit ödemeler, borcun nominal değeri üzerinden alınabildiği gibi reel değeri üzerinden de yapılabilmektedir. Böylece ilk ödemelerin daha sonraki ödemelere göre reel olarak daha yüksek olmaması sağlanabilir (Albrecht ve Ziderman, 1993: 76).

Geleneksel borçlanma, borçlanan öğrenciler ve borç veren kurumlar açısından farklı olumsuzluklar doğurabilmektedir. Öğrenciler açısından

yaşanabilecek sorunlar, borçlanmanın riskli ve belirsizliklerle dolu (ölüm, fiziksel yetersizlikler, şansızlıklar, v.b) yapısından kaynaklanmaktadır. Örneğin; ev alırken borçlanmak, yükseköğretim masrafları için borçlanmaya göre daha az risklidir. Ev alırken borçlanan kişinin aldığı evde uzun süre yaşam sürecek olması, evin değerinin zaman içinde muhtemelen düşmeyip artacağı ve borçlanan kişinin borcunu ödeyemediği takdirde evi satarak da olsa borcunu ödeyebileceği düşünülmektedir (Barr, 2004: 269). Oysa bu durumlar, yükseköğretim için borçlanmada geçerli olmamaktadır.

Geleneksel ipotek tipi borçlanma programıyla ilgili öğrencilerin yaşayabileceği başka olumsuz durumlar da bulunmaktadır. Mezun öğrencilere mali destek sağlansa bile, mezuniyetten sonraki ilk yıllarda bu öğrencileri ağır bir geri ödeme yükü beklemektedir. Genellikle yükseköğretimden yeni mezun olan bir kişinin ilk dönemlerdeki geliri düşüktür ve zaman içinde artış göstermektedir. Dolayısıyla mezun öğrenciler başlangıçta az kazanmalarına rağmen, ileriki dönemlere göre daha büyük borç yükü üstlenmektedir (Albrecht ve Ziderman, 1992a: 87). Bu durum ise mezunların bazılarını geri ödeme taksitlerini öderken zorlayabilmektedir.[2]

Borç veren devlet veya özel kurum açısından yaşanabilecek olumsuzluklara bakıldığında ise yine borçlanmanın riskli ve belirsizliklerle dolu yapısıyla karşılaşılmaktadır. Ev alımıyla ilgili örnek üzerinden değerlendirmeye devam edildiğinde; borç veren borç alandan borcunu ödememesi durumunda hak iddia edebilir ve hatta evi haciz yoluyla tekrar satarak verdiği borcun bir kısmını ya da tamamını geri alabilir. Oysa yükseköğretim için borçlanan kişi borcunu ödemediğinde, borç veren kişi için bir güvence kaynağı olmadığından verilen borç hiçbir şekilde tahsil edilemeyebilir (Friedman, 1988: 169).

[2]Türkiye'de Kredi ve Yurtlar Kurumu tarafından verilen katkı payı ve öğrencim kredileri geri ödemeleri açısından literatürdeki geleneksel ipotek tipi borçlanmanın şartlarına bağlıdır. Geri ödemeler tüm mezunlar için aynı zamanda başlamakta; aynı miktarlar ile aynı süre içinde tamamlanmaktadır. Bu konu çalışmanın üçüncü bölümünde detaylandırılmaktadır.

2.2.2. Gelire Bağlı Borçlanma

Yükseköğretimde borçlanmayla finansman türleri arasında yaygın olarak kullanılan gelire bağlı borçlanmanın temelleri, M. Friedman tarafından ortaya konulan mezun vergisine dayanmaktadır (Chapman, 2005: 1). Gelire bağlı borçlanma; öğrencinin yükseköğretim masrafları için aldığı borçların, mezun olduktan sonraki geliri üzerinden belirli oranlarda kamu ve özel kuruma geri ödenmesidir (Albrecht ve Ziderman, 1993: 76). Genel olarak gelire bağlı borçlanmada izlenen süreç aşağıda sunulduğu gibi gelişmektedir (Chapman, 2006b: 1483):

- Öğrenci her dönemin başında, ilgili dönem için yükümlü olduğu öğrenim bedelini ödeme ya da öğrenim bedeli ve/veya yaşam maliyetleri için borçlanma yapma arasındaki kararını verir.
- Öğrenim bedelini kendi imkânlarıyla ödemeyi kabul eden öğrencilerin diğer akademik dönemler için borç kullanma hakları saklı tutulmaktadır.
- Her öğrencinin kullandığı borç, vergi dosya numarası kullanılarak kayıt altına alınır.
- Her vergi dosya numarası, öğrenciye özel ve tektir. Bu numara öğrencinin emeklilik işlemlerinde de kullanılmaktadır.
- Her bir öğrencinin borç bilgileri ayrı kaydedilmektedir.
- Borçlanma programı tümüyle kayıt altına alınmakta ve tüm bilgiler Maliye Bakanlığı'nın yükseköğretim birimine bildirilmektedir.
- Mezun olan öğrenci işe başladığında; işvereni, çalışanının sosyal sigorta numarasından yükseköğretimle ilgili borç bilgilerine erişmekte ve çalışanın yıllık gelirine göre hesaplanan borç geri ödeme tutarını ilgili vergi dairesine yatırmaktadır (borç geri ödemeleri stopaj yoluyla ya da gelir vergisi üzerinden yapılabilmektedir).

- İlgili vergi dairesi ise mezunların ilgili yılda ödenen borç geri ödemelerini, Maliye Bakanlığı'nın yükseköğretim birimine göndermektedir.
- Mezun öğrencinin borcunun tamamı Maliye Bakanlığı'na ödendiğinde; Maliye Bakanlığı, işvereni çalışanının bir borcu kalmadığı konusunda bilgilendirmektedir.

Gelire bağlı olarak yapılan borçlanma; maliyet paylaşımını öğrenciler ve ebeveynlerine yüklemek yerine, sadece öğrenciler tarafından ödenecek bir sorumluluk haline getirmektedir (Johnstone, 2003: 2). Bu sorumluluk dâhilinde oluşturulan gelire bağlı borçlanmalarda; geri ödeme süreleri, öğrencilerin mezun olduktan sonraki gelirlerinin durumuna bağlı olarak değişmektedir. Geri ödemeler, yüksek gelirli mezunlar için büyük tutarlı ve kısa süreli iken; düşük gelirli mezunlar için ise tam tersi olarak daha düşük tutarlı ve daha uzun süreli olmaktadır (Johnstone, 2005a: 9). Başarılı bir gelire bağlı borçlanma programının uygulanabilmesi için bu yöntemi uygulayacak ülkelerin sağlamaları gereken asgari koşullar bulunmaktadır. Bu koşullar (Chapman, 2006b: 1482):

- Oluşturulan borçlanma programın net ve güvenilir olması;
- Öğrencilerin borçlanma miktarları ile ilgili olarak doğru ve eksiksiz olarak kayıt tutulması;
- Öğrencilerin borç bilgilerinin bilgisayar ortamında kayıt altına alınması ve özenle korunması;
- Mezun öğrencilerin gerçek gelirlerinin doğru olarak belirlenmesinde etkin bir yol izlenmesidir.

Yukarıdaki asgari koşulların gerçekleşmesi, gelişmiş ülkeler için zor olmasa da, birçok gelişmekte olan ülke için oldukça zordur; çünkü gelişmekte olan ülkelerde devletin vatandaşlarının yaşam boyu gelirlerini doğru olarak saptayan ve kayıt altına alan kurumsal bir sistem yoktur. Asgari koşullardan sonuncusu ile ilgili olarak; gelir ve dolayısıyla gelir üzerinden alınan vergiler itibariyle etkin bir sistem

uygulayamayan ülkelerin, yükseköğretim sistemlerinde alternatif yöntem olarak gelire bağlı borçlanma yöntemini başarıyla uygulamaları muhtemelen güçleşmektedir (Chapman, 2006b: 1482). Dolayısıyla yükseköğretim sistemlerinde gelire bağlı borçlanmayı uygulayacak ülkelerin öncelikle asgari koşulları yerine getirmesi gerekmektedir.

Düşük gelirli ailelerden gelen yükseköğretim öğrencileri için gelire bağlı borçlanma bazı nedenlerden dolayı daha avantajlı olabilmektedir. Yükseköğretim diplomasının gelecekteki değeri kesin olarak bilinmemekle beraber; ailesi düşük gelirli olan öğrencilerin yüksek gelirli öğrencilere göre aynı şartlar altında borçlanmalarındaki risk faktörü daha fazla olmaktadır. Ayrıca düşük gelirli ailelerden gelen öğrenciler yüksek gelirlilere oranla finansal risk alma konusunda daha cesaretsiz olabilmektedir (Albrecht ve Ziderman, 1993: 76). Gelire bağlı borçlanma, borçlanan düşük gelirli ailenin çocuğunu aşırı riske karşı da korumaktadır (Barr, 2004: 270). Gelire bağlı borçlanma programlarının mali kaynağı olan devlet, düşük gelirli ailelerin çocuklarına burs veya mali destek sağlayabilmektedir (Johnstone, 2005a: 9). Bunlara ek olarak, gelire bağlı borçlanma öğrencilerin mezun olup işe başladıktan sonraki gelirlerine dayandırıldığı için yükseköğretimdeki öğrencilerin ailelerinin gelir durumu, borç kullanımı aşamasında herhangi bir olumsuzluk yaratmamaktadır.

Gelire bağlı borçlanmanın banka borçlanmasına kıyasla olumlu yönleri de mevcuttur. Bir önceki paragrafta açıklanan düşük gelir grubundan gelen öğrencilerin yükseköğretim masrafları için borç kullanması durumu, gelire bağlı borçlanma yönteminde bir olumsuzluk yaratmamakta hatta yöntemin bu gruptan gelen öğrenciler için oldukça olumlu tarafları da söz konusudur. Ancak gelire bağlı borçlanmaya özgü bu cazip özellikler, banka borçlanmasında bulunmamaktadır. Ayrıca, yükseköğretim masraflarını yüksek tutarlı banka borcu alarak karşılayan öğrencilerin mezun olur olmaz yüksek ücret içeren iş bulma gerekliliğinin yarattığı baskı, gelire bağlı borçlanmada yaşanmamaktadır. Gelire bağlı borçlanmadaki geri

ödemeler, banka geri ödemelerine göre borçlanan öğrenciye üç şekilde avantaj sunmaktadır. Borcun geri ödenmeme riskine karşı kısmi ya da tam devlet garantisinin bulunması ile düşük gelirli mezuna verilen borcun geri ödenmesinde daha esneklik sağlanması, önemli iki avantajdır. Aynı zamanda gelire bağlı borçlanmada geri ödemeler, mezunun yıllık brüt gelirine bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Ayrıca mezunun geliri, minimum gelir eşiğinin altında ise geri ödemeler kişinin geliri eşiğin üzerine çıkana kadar ertelenmektedir (Chapman, 2005: 2).

Gelire bağlı borçlanmanın öne çıkan olumsuz yönlerine bakıldığında; öncelikle, borç geri ödemelerinin mezun öğrencilerin gelirleri üzerinden belirli bir oranda alınması, bir çeşit ekstra gelir vergisi gibi görülmesine yol açabilmektedir. Bu durum ise borç kullanan mezunların, çalışma hayatı içinde bulunmaları konusundaki motivasyonlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Guillemette, 2006: 18). Olumsuzluklardan bir diğeri, organizasyonu iyi yapılmayan bir borçlanma programında öğrencilerin yükseköğretimleri için aldıkları borcu, amacı dışında kullanarak tasarruf hesabında değerlendirip kâr elde etmeye çalışma ihtimalleridir. Gelire bağlı borçlanma yönteminde geri ödenme süreciyle ilgili sorunlar da ortaya çıkabilmektedir. Geri ödemelerin bir kısmı gelire bağlı borçlanmada devletin yüksek faiz destekleri sebebiyle ödenmemektedir[3]. Bir başka sorun ise özellikle düşük gelirli mezunlar için geri ödeme sürelerinin uzun yıllara yayılmasının, mezunlar açısından sıkıcı bir hâl almasıdır (Barr, 2004: 271).

Gelire bağlı borçlanmanın başarıyla uygulanabilmesi için maddeler halinde açıklanan asgari şartlar arasında mezun gelirlerinin doğru bildirilmesi şartının gerçekleştirilememesi durumu da olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Bu konuda özellikle gelişmekte olan ülkelerde, gelir kaynakları oldukça değişken olduğu ve bazen bildirilmediği için borcun geri ödeme yükümlülüğünde sorunlar belirmektedir. Yaşanan sorunlar, beraberinde gelirin yanlış beyan edilmesini ve dolayısıyla

[3]İngiltere'de gelire bağlı öğrenci borçlanmasının toplamda 1/3'ü ödenmemektedir (Barr, 2004: 271).

gecikmeli geri ödemeleri getirebilmektedir. Geleneksel ipotek tipi borçlanmada, yapılan gecikmeli ödeme hemen anlaşılmakta ve gereği yapılmakta iken; gelire bağlı borçlanmalardaki gecikmeli geri ödemeler, yıllarca sürebilmektedir (Johnstone, 2003: 10).

Yöntemin yol açabileceği diğer olumsuz durumlara bakıldığında; bunlardan biri 'ters seçim', diğeri ise 'ahlaki tehlike'dir. Gelire bağlı borç kullanacak öğrenciler, doktorluk ve diğer uzmanlık alanlarında eğitim almayı düşünmeyebilirler. Bu düşüncelerinin altında yatan sebep; bu türden akademik bölümlerin eğitim masraflarının diğer bölümlere göre yüksek olması ve buna paralel olarak ileride daha fazla borç geri ödemelerine sebep olabilmesidir. Ahlaki tehlike sorununda ise; yüksek borç ve geri ödeme tutarları, borçlanan öğrencinin mezuniyetinden sonra çalışma hayatını olumsuz etkileyebilecek psikolojik baskılar yaratabilir (Cohn ve Geske, 1990: 365–366). Yükseköğretimin borçlanma yoluyla finansmanında görülen bir diğer ahlaki tehlike sorunu ise öğrencilerin mezun olduktan sonra borçlarını ödememek için ülkeyi terk etmeleridir. Bu çeşit bir ahlaki tehlike sorunun, hukuksal bir düzenleme ile önüne geçilebilir (Chapman, 2006a: 227).

Sonuç olarak; olumlu yönleri yanında olumsuz yönleri de bulunan gelire bağlı borçlanmada yönteminde, borçlanma programı detaylar göz ardı edilmeksizin hazırlandığı takdirde, sorunların ve olumsuz durumların birçoğu yaşanmayacaktır.

2.2.3. Karma Sabit Programlı – Gelire Bağlı Borçlanma

Öğrenci borçlanma programında, geleneksel ipotek tipi ve gelire bağlı borçlanma programlarının özelliklerinin bir arada kullanılmasıyla oluşturulan bu yeni borçlanma türüne, karma sabit programlı–gelire bağlı borçlanma adı verilmektedir. Uygulamada fazla kullanılmayan bu tür borçlanmada, geri ödemeler sabit bir miktar üzerinden yapılmakta; ancak ödemenin süresi, gelir artışına bağlı olarak değişkenlik

göstermektedir. Bu tür borçlanmada pek çok borçlu, sabit programa uygun olarak geri ödeme yapmaktadır. Bir süre işsiz kalan ya da düşük gelir elde eden borçlu mezunlar, şartları değişene kadar gelire bağlı borçlanmanın geri ödeme şartlarına tabi tutulurken; iş başladıktan veya geliri yükseldikten sonra sabit programa göre geri ödemelerini gerçekleştirmektedir (Johnstone, 2005a: 10).

Bu tür bir karma programın avantajı ise çoğu borçlu öğrencinin, gelir doğrulamasını gerektirmeden idari açıdan daha basit bir yöntem olarak sabit program içinde her geri ödeme döneminde aynı geri ödeme tutarını ödeyebilmesidir (Johnstone, 2005a: 11).

2.3. BORÇLANMAYLA FİNANSMAN YÖNTEMİNDE ETKİNLİK VE EŞİTLİK TARTIŞMALARI

Genel olarak yükseköğretimdeki finansman yöntemlerinin etkinlik ve eşitlik ilkelerine etkileri üzerine tartışmalar bulunmaktadır. Etkinlik konusundaki tartışmalara göre borçlanma programları birçok avantaj sunmaktadır. Bunlar; devlet bütçesi ve vergi mükellefleri üzerindeki yükü azaltması; üniversitelere girişi artırması; yükseköğretimde finansal kaynaklar bakımından ilave açılımlar sağlaması; öğrencilere aldıkları borcu geri öderken eğitimleri ve parasal maliyetleri konusundaki bilinci artırması ve öğrencilerin üniversitede okudukları süre içinde motivasyonlarını yükseltmesi şeklindedir. Birçok üniversite mezunu, eğitimlerinin sonucu olarak hayatı boyunca eğitimsiz çalışanlara göre daha yüksek gelir elde etmeyi bekleyebileceği için diğer vergi mükelleflerinin yükseköğretimin finansmanına maddi katkıda bulunmaması oldukça olağan bir durumdur (Woodhall, 2004: 41). Vergiyle finansmanın tersine, borçlanmayla finansman yöntemi bu anlamda eğitimin maliyetlerini sadece hizmetten yararlanan yükseköğretim öğrencilerine ödettirmektedir.

Borçlanma programları, düşük gelir sahibi ailelerin yükseköğretim almak isteyen çocuklarına eğitim fırsatını sunmaktadır. Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanmasına zemin hazırlayan borçlanma yöntemi, düşük gelir grubundan gelen yükseköğretim öğrencilerine farklı ayrıcalıklar da sunabilmektedir. Çalışmanın önceki kısımlarında yer verilen ayrıcalıklarla ilgili olarak bunları kullanabilecek uygun öğrencilerin seçiminde, varlık testi uygulaması oldukça etkili bir yoldur. Bununla birlikte; etkili bir varlık testi veya finansal ihtiyaç testi bazı önemli bilgileri gerektirmektedir. Bu bilgilerden bazıları; ailenin kazandığı gelirler ile yan gelirleri, emlâk veya arsa gibi gayrimenkuller, bakıma muhtaç çocuk sayısı ve ailenin işsizlik veya hastalık durumları olarak sayılabilir. Ayrıca bu amaçla, öğrencilerle ve/veya ebeveynleri ile bireysel görüşmeler yoluyla detaylı bilgiler toplanabilir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde genel olarak ailelerin gelirleri hakkında net ve doğru verilerin bulunmaması; özellikle kendi iş yerlerinde çalışanlar ile tarım veya gayri resmi sektörlerde çalışanlar için gelirlerini hesaplamada bir metodun olmayışı gibi sebeplerden ötürü varlık testinin uygulanması zorlaşabilmektedir (Woodhall, 1987a: 11).

2.4. BORÇLANMAYLA FİNANSMAN YÖNTEMİ UYGULAMALARI

Dünya genelinde sürekli artan yükseköğretim talebine karşılık daha fazla artış gösteren yükseköğretim masrafları ve gittikçe kısıtlanan devlet katkıları sonucunda yükseköğretim üzerinde oluşan baskılar yükseköğretim kurumlarını finansal olarak olumsuz etkilemektedir. Yükseköğretim sistemi üzerindeki baskılar öncelikle, öğrenci başına daha az masraf yaparak daha büyük ve kaliteli yükseköğretim kapasitesinin nasıl sağlanacağı ile ilgilidir. Önemli diğer bir baskı, yükseköğretimin genişleyen katılım ve ulaşılabilirliğinin nasıl devam edeceği üzerinedir. Diğer bir deyişle yükseköğretimin ailenin sosyal sınıfı, etnik kökeni ve soyu, dili, dini ya da bölgesiyle ilişkili mevcut sosyal eşitsizlikleri çoğaltma ve daha da şiddetlendirme eğilimine nasıl direneceği ve tersine çevirebileceği konusudur. Özellikle bütçeye

dayalı mali yardımların ve öğrenci borçlanma programlarının sınırlı olduğu durumlarda, aile geliri yükseköğretime katılımın bir göstergesi olmaktadır. Düşük gelirli ve kırsal kesimden gelen ve/veya dil veya etnik köken açısından azınlık gruplardan gelen başarılı öğrencilerin yükseköğretime girişi sosyal sınıflarından dolayı daha zor hale gelebilmektedir (Teixeira ve diğerleri, 2006: 7).

2.4.1. OECD Uygulamaları

Çalışmanın bu kısmında, Türkiye'nin de üyesi olduğu OECD ülkelerinde borçlanma yöntemi deneyimlerine yer verilmektedir. Her yıl düzenli olarak OECD tarafından hazırlanan 'Education at a Glance' raporlarıyla tüm OECD ülkelerinin ilk, orta, lise ve üniversite eğitim sistemlerinin durumları sayısal veriler eşliğinde açıklanmaktadır. Çalışmada OECD ülkelerinin yükseköğretim sistemlerinde kullandıkları borçlanmayla finansman yöntemine ilişkin istatistiklerin büyük kısmı, bu raporlardan yararlanılarak sunulmuştur.

Dünyada 1960 öncesinde, yükseköğretime katılım oldukça düşük ve elit grubun rağbet gösterdiği bir yapıda idi. Bu yıllar için yükseköğretimin finansmanında vergiler ile finansman dışında alternatif finansman metodu arayışı içine girmek çok gerekli olmamıştır. Ancak dünya genelinde ve OECD ülkelerinde, 1960'lardan 1970'lerin başına kadar yükseköğretim talebinde ciddi artışlar yaşanmıştır. 1980'lerin başında ise yükseköğretime olan talep, tekrar düşmeye başlamıştır (Williams, 1990: 8). 1970'li yıllardaki hükümetler zamanında, yükseköğretimde öğrenci başına düşen reel finansman azalmaya başlamıştır. Dünya genelinde, yükseköğretim harcamalarında yaşanan düşüşler, 1990'lara kadar devam etmiştir. Ülkelerin yükseköğretim sistemleri için finansman arayışı içine girdikleri süreç içinde öne çıkan ülkelerden birisi, aynı zamanda OECD ülkesi de olan Avustralya'dır. Avustralya karşı karşıya kaldığı yükseköğretimde finansman krizini ve bunun sonucunda oluşan yükseköğretimde kalite düşüşünü durdurmak için;

1989'da gelire bağlı borçlanmayla finansman yöntemini ve belirlediği yeni öğrenim bedeli tutarları ile gelir aralıklarını yürürlüğe koymuştur (Barr, 2003: 4).

OECD ülkelerinde 1990'lardan itibaren yükseköğretimde alternatif finansman yöntemleri arayışı içine girilmesinin birtakım nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenlerden birisi, OECD ülkelerinde birçok üniversitenin devlet kaynaklarıyla finanse edilmesinin üniversiteler üzerlerinde siyasi baskı kurması ve bu baskının üniversiteleri güçsüzleştirmesidir. Başka bir neden, ilk ve orta öğretim maliyetlerine oranla daha yüksek olan yükseköğretim öğrenci başına maliyetleri nedeniyle devletin yükseköğretim için yaptığı harcamalarda kısıntılara gitmesidir. Diğer bir neden, yükseköğretim mezunu olmanın faydalarının birçoğunun ilk ve orta öğretime oranla daha kişisel olması ve maliyetlerine öğrenciler ile ailelerinin katlanmasının daha doğru bir uygulama olarak görülmesidir (Williams, 1990: 9). Önemli bir başka neden ise OECD ülkelerindeki nüfusun giderek yaşlanması ve dolayısıyla artan emeklilik masrafları ve sağlık harcamalarının devlet bütçeleri içinde daha fazla yer tutmaya başlamasıdır. Bu harcamaların vergi yükünü arttırmaması için OECD ülkeleri, yükseköğretimin finansmanında alternatif arayışına girmiştir (Yelland, 2005: 159).

OECD ülkeleri, eğitim sistemlerindeki finansal değişikliklere ilave olarak; mevcut eğitim sistemlerini piyasa koşullarına uyumlu hale getirmek için de değişiklikler yapmıştır. Örneğin; 1979–1997 yıllarında Birleşik Krallık'ta Thatcher ve Major yönetimleri, eğitim sistemini değiştirmek için 19 kez eğitim yasasında değişikliğe gitmiştir. Birleşik Krallık ve ABD hükümetleri bu değişiklikleri yaparken kendi kendini idare edebilen ve devletten daha az yardım alan okullar ve üniversiteler amaçlamıştır. Yapılan yenilikler, öğrenim bedelleri sürekli artan ve özel sektöre yönünü çeviren piyasa yönelimli bir eğitim sistemi yaratmıştır. Japonya, 1987 Ulusal Birlik Eğitim Reformu ve 1994 Eğitim Politikası ile iş dünyasının talep ettiği şekilde; yaratıcılığa odaklı beşeri sermaye artırımına odaklanmıştır. Güney Kore hükümeti ise 1995'den itibaren daha bağımsız ve piyasa yönelimli bir eğitim ve yükseköğretim sistemi için çalışmalar yapmaktadır (Jo, 2005: 37).

Yükseköğretimin finansmanında borçlanma yöntemi, OECD ülkeleri içinde ilk kez 1970'lerde yerel ölçekte, ABD'nin Connecticut eyaletinde bulunan Yale Üniversitesi'nde; 1989 yılında ise ulusal ölçekte, Avustralya'da uygulanmıştır. 1992 yılında Yeni Zelanda, Avustralya'daki uygulamadan biraz farklı olarak piyasaya yönelik ve öğrenim bedelleriyle beraber yaşam maliyetlerini de kapsayan bir borçlanma programı uygulamaya başlamıştır. Birleşik Krallık ise 1997 yılında, daha önceden uyguladıkları öğrenci borçlanma sistemlerini gözden geçirerek; daha detaylı yeni bir borçlanma programı oluşturmuştur (Chapman, 2005: 1).

OECD ülkeleri içinde borçlanma programları daha yoğun olarak Avustralya, Hollanda, Yeni Zelanda, Birleşik Krallık, ABD ve Şili'de kullanılmaktadır. Genel olarak bu ülkelerde yükseköğretim bedelleri yüksek olmakla birlikte; eğitimin finansman maliyetini büyük ölçüde borçlanma programları yoluyla öğrenciler karşılamaktadır (OECD, 2009: 243). 1990'ların başında iki OECD ülkesi İsveç ve Avustralya, yükseköğretim mezunlarının yıllık gelirlerinin %4'ü civarında geri ödeme oranlarıyla gelire bağlı borçlanma programları uygulamaya başlamıştır. Aynı yıllarda OECD ülkelerinden ABD, Birleşik Krallık, Japonya, Hollanda, Almanya, Fransa, Güney Kore ise geleneksel ipotek tipi borçlanmayı kullanmayı tercih etmiştir (Albrecht ve Ziderman, 1991: 6). Tablo 2.1'de, 2004–2005 akademik yılında OECD ülkelerindeki yükseköğretim öğrencilerine verilen farklı finansal desteklerin, yükseköğretimdeki öğrenci sayılarına oranları gösterilmektedir.

Tablo 2.1: OECD Ülkelerinin Yükseköğretim Sistemlerinde Borçlanma ve Bağış/Burs Oranları (2004–2005)

OECD Ülkeleri	Öğrencilere Verilen Finansal Desteklerin Öğrenci Sayısına Oranı (%)			
	Sadece Devlet Kredilerinden (Borçlanma Programından) Yararlananlar (1)	Sadece Bağışlardan ve/veya Burslardan Yararlananlar (2)	(1) +(2)	(1) ve/veya (2)'den Hiçbiri
Avustralya	71,40	16,69	7,06	4,85
ABD	38,49	44,27	VY	17,23
Avusturya	K	19,93	K	80,07
Danimarka	1,00	39,00	41,00	19,00
Fransa	K	30,00	K	70,00
Hollanda	12,66	67,59	15,40	4,34
İsveç	K	20,03	79,97	K
İtalya	K	19,63	K	80,33
İzlanda	58,00	K	VY	42,00
Japonya	24,24	0,52	U	75,24
Meksika	0,75	9,58	VY	89,67
Türkiye	87,80	5,51	3,23	3,46

Not: VY: Veri Yok, K: Sıfır ya da çok küçük değer, U: Uygulanmıyor
Her ülke için sütunlar toplamında %100'e ulaşılmaktadır.
Kaynak: OECD, **Education at a Glance–2008**, 2008, (Çevrimiçi), http://www.oecd.org/dataoecd/23/46/41284038.pdf, 01.06.2009, p. 283.

2004–2005 yılları için tablo 2.1'de, sadece borçlanma programlarından yararlanan ülkeler içinde Türkiye ve Avustralya, %70 üzerindeki oranlarla öne çıkmaktadır. Avustralya'daki uluslararası öğrencilerle beraber diğer muaf tutulanlar (bkz. tablo 2.6, s. 104), borçlanma programından yararlanamamaktadır. Türkiye'deki borçlanma sistemi ise, katkı payı kredisi ve öğrenim kredisi adı altında yükseköğretim öğrencileri için yaygın bir uygulama olmasına rağmen; her iki kredi türü de öğrenci maliyetlerini karşılamaktan uzaktır. Bu açıdan tablo 2.1'de Türkiye için oranın yüksek çıkması tek başına bir anlam taşımamaktadır. Ayrıca OECD'nin Education at a Glance–2011 yayınında yer alan aynı tablodaki 2008–2009 yıllarına ait veriler ise tablo 2.1'deki ile oldukça benzerlik göstermektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde yer alan tablo 3.10 ve 3.11'deki verilere göre; katkı payı kredisi, tüm öğrenci cari maliyetinin sadece %3–14'üne tekabül eden katkı

paylarını karşılamaktadır. Geri kalan tüm maliyet, devletin bütçe imkânlarıyla tedarik edilmektedir. Ayrıca yaşam maliyetleri için verilen öğrenim kredisi, öğrencinin yaşam maliyetlerinin karşılanması açısından oldukça yetersiz kalmaktadır. Tablo 2.1'deki oranlara bakıldığında; borçlanma programlarına ilave olarak bağışlardan ve/veya burslardan yararlanma oranı açısından en yüksek iki OECD ülkesi ise; ilk sırada Norveç ve ikinci sırada İsveç'tir. Aynı tablodan borçlanma programları veya bağışlardan ve/veya burslardan yararlanmama oranları bakımından ilk üç sırada Meksika %90, İtalya ile Avusturya %80 ve Japonya %75 oranla yer almaktadır. Sonuç olarak; tabloda, OECD ülkelerinin yükseköğretim sistemlerinde finansal bir çeşitlilik yaşandığı görülmektedir.

Tablo 2.2'de, 2004–2005 akademik yılı için OECD ülkelerinde uygulanan borçlanma sistemleri ile ilgili istatistikler ve bilgiler sunulmaktadır. Tabloda borçlanmayla finansman yöntemini uygulayan OECD ülkelerinin uyguladıkları borçlanma programları arasında özellikleri açısından farklılıklar görülmektedir.

Tablo 2.2: Türkiye ve Diğer OECD Ülkelerinde Uygulanan Borçlanma Programlarının Özellikleri (2004–2005)

				Öğrenciye Faiz Desteği		Geri Ödeme			Mezunların Borçları	
OECD Ülkeleri	Borçlanma Sisteminin Başladığı Yıl	Borçlanan Öğrenci Oranı (%)	Öğrenci Başına Ortalama Borç Miktarı (USD)	Öğretim Süresince Faiz Oranı(%)	Mezuniyet Sonrası Faiz Oranı(%)	Geri Ödeme Şekli	Geri Ödeme Süresi (Yıl)	Ortalama Yıllık Geri Ödeme Miktarı (USD)	Borçlu Mezunların Oranı (%)	Mezun Başına Ortalama Borç Miktarı (USD)
Avustralya	1989	80	3.450	Nominal Faiz Oranı Yok	Reel faiz oranı yok	Gelire Bağlı	VY	VY	67% (yerli mezunların)	VY
Kanada	1964	VY	3.970	Nominal faiz oranı yok	Öğrenci tarafından ödenen faiz oranı (6,7)	İpotek Tipi	10	950	VY	VY
Finlandiya	1969	26	Her yıl 2.710'e kadar	1	Özel banka tarafından uygulanan faiz oranı; düşük gelirli öğrencilere faiz desteği	İpotek Tipi	VY	1.330	39	6.160
İzlanda	1961	58	6.950	Nominal faiz oranı yok	1	İpotek Tipi ve Gelire Bağlı	22	Gelirin 3,75%	VY	VY
Japonya	1943	24,2	5.950	Nominal ve reel faiz oranı yok	Max. 3, geri kalanı devlet tarafından ödenmekte	İpotek Tipi	15	1.270	VY	VY
Hollanda	1986	28,1	5.730	Devlet borç verme maliyeti 3, geri ödeme mezuniyet sonrasında	Devlet borç verme maliyeti (3,05)	Gelire Bağlı	15	VY	VY	12.270
Yeni Zelanda	1992	VY	4.320	Nominal faiz oranı yok	Devlet boç verme maliyeti (max. 7)	Gelire Bağlı	6 - 7	Gelir eşiğinin üstünde kalanlardan gelirlerinin %10'u	%57 (yerli mezunların)	15.320
Norveç	VY	100	Max. 8.960	Nominal faiz oranı yok	Devlet borç verme maliyeti	VY	20	VY	VY	20.290
İsveç	1965	80	4.940	2,8	2,8	Gelire Bağlı	25	860	83	20.590
Türkiye	1961	91	1.800	VY	VY	İpotek Tipi	1-2	1.780	20	3.560
Birleşik Krallık	1990	VY	5.480	Real Faiz oranı yok 2,6	Reel faiz oranı yok (2,6)	Gelire Bağlı	VY	Gelir eşiğinin üstünde kalanlardan gelirlerinin %9	VY	14.220
ABD	1970lerde	38,5	6.430	5 (Düşük gelirli öğrencilere faiz desteği)	5 (Düşük gelirli öğrencilere faiz desteği)	İpotek Tipi	10	VY	65	19.400

Not: VY: Veri Yok

Kaynak: OECD, **Education at a Glance–2008**, 2008, (Çevrimiçi) http://www.oecd.org/dataoecd/23/46/41284038.pdf, 01.06.2009, p. 288.

Tablodaki bilgilere göre; geleneksel türde borçlanma yöntemini ilk uygulayan OECD ülkesi 1943 yılında Japonya'dır. Gelire bağlı türde borçlanma yöntemini en son uygulamaya başlayan ülke ise 1992 yılında Yeni Zelanda'dır. Borçlanan öğrenci

oranları içinde İskandinav ülkeleri ile Türkiye öne çıkmaktadır. 2004–2005 akademik yılındaki öğrenci başına ortalama toplam borçlanma tutarlarına bakıldığında; en az borçlanma tutarı, 1800$ ile Türkiye'ye aittir. Ayrıca borç geri ödeme sürelerinde en az esnek olan ülke, 1–2 sene süren geri ödeme süresi ile Türkiye olup; borç geri ödeme miktarı da toplam borca paralel olarak en az olan ülke yine Türkiye'dir. Seçili OECD ülkeleri içinde; borçlanma programlarında ipotek tipi ve gelire bağlı geri ödeme yöntemlerinden sadece birisini kullanan ülkelerin yanı sıra her iki yöntemi bir arada karma tipte kullanan tek ülke İzlanda'dır. Türkiye'de katkı payı kredisi ve öğrenim kredisi olarak uygulanan borçlanma programları ise geleneksel ya da diğer adıyla ipotek tipi borçlanma yönteminin özelliklerini taşımaktadır. Tablo 2.3'de ise yükseköğretimde borçlanma sistemini uygulayan OECD ülkelerinde, devlet desteği oransal olarak verilmektedir.

Tablo 2.3: Türkiye ve Diğer OECD Ülkelerinde Yükseköğretim Borçlanma Programlarında Devlet Desteğinin Oranı (1998–2007)

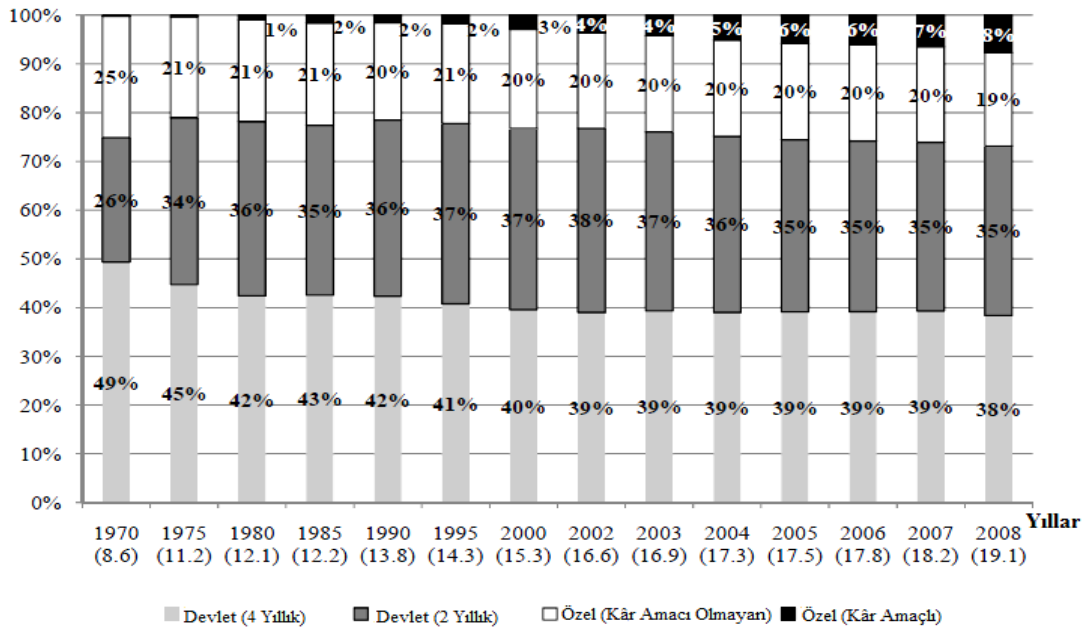
OECD Ülkeleri	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
ABD	9,00	8,10	8,28	26,12	VY	3,95	VY	8,59	17,87	6,63
Almanya	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY
Avustralya	15,28	17,70	17,16	16,99	20,78	21,48	VY	17,65	17,82	20,58
Avusturya	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY
Belçika	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY
Birleşik Krallık	10,69	13,34	19,60	VY	22,37	23,15	VY	19,13	20,83	23,44
Çek Cumhuriyeti	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY
Danimarka	4,97	4,86	4,95	4,84	5,07	5,45	VY	5,03	4,81	4,39
Estonya	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY
Finlandiya	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY
Fransa	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY
Hollanda	12,61	6,15	6,69	12,79	13,83	13,71	VY	15,48	17,22	17,91
İrlanda	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY
İspanya	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY
İsrail	1,50	1,56	1,61	1,69	1,71	1,52	VY	1,59	1,29	1,00
İsveç	20,07	20,31	19,95	19,86	18,56	18,05	VY	16,79	15,65	13,66
İsviçre	VY	VY	VY	VY	VY	VY	0,14	VY	0,18	0,19
İtalya	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY
İzlanda	21,82	VY	21,90	23,69	20,98	21,42	VY	23,10	24,00	22,45
Japonya	VY	VY	11,13	13,47	15,14	16,19	VY	20,87	22,52	23,93
Kanada	6,82	6,42	5,66	VY	VY	3,87	VY	2,82	13,65	12,23
Kore	VY	6,41	5,00	8,71	2,30	1,25	VY	1,25	4,44	5,67
Lüksemburg	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY
Macaristan	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY
Meksika	2,57	2,92	2,41	3,02	2,32	2,41	VY	2,67	2,63	2,38
Norveç	17,74	17,25	17,13	20,36	21,22	21,79	VY	31,65	27,77	27,14
Polonya	VY	2,73	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY
Portekiz	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY
Slovakya	VY	1,91	1,62	1,15	1,66	1,76	VY	1,60	1,19	1,26
Slovenya	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY
Şili	13,33	13,10	16,70	16,74	18,06	21,40	VY	22,95	22,84	VY
Türkiye	1,74	10,22	6,61	7,77	8,41	9,99	VY	VY	14,00	VY
Yeni Zelanda	25,51	VY	31,55	33,45	30,92	29,75	VY	29,95	30,34	27,98
Yunanistan	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	0,70	VY	VY

Not: VY: Veri yok
Kaynak: OECD, **Education Statistics**, 2011b (Çevrimiçi), http://stats.oecd.org/Index.aspx?DatasetCode=RFIN1, 14.03.2011.

Tablodaki bilgilere dayanarak yükseköğretim borçlanma programlarında devlet desteğinin (faiz desteği) en fazla olduğu başlıca OECD ülkeleri, İskandinav ülkeleri, Avustralya, Yeni Zelanda ve Birleşik Krallık'tır. Bu ülkelerdeki oranlar, devletin borçlanma programı içindeki varlığını göstermektedir.

Yükseköğretim sistemi içinde borçlanma yöntemini uygulayan OECD ülkelerinden birisi de ABD'dir. ABD'de nüfus artışına paralel olarak yükseköğretim talebi ve masraflarındaki artış ile özellikle 1990'ların başındaki yükseköğretimde özelleştirme uygulamaları, ABD yükseköğretim sisteminin finansman yapısının değişiminde etken olmuştur. Bunlara ilaveten; 20. yüzyılın sonlarından itibaren giderek yükselen öğrenim bedelleri, azalan vergi mükellefi katılımı ve artan borçlanma oranları diğer etkenlerdir (Johnstone, 2005b: 378). Bu gelişmeler doğrultusunda grafik 2.1'de ABD yükseköğretim sisteminde devletin ve özel sektörün varlıkları ve yükseköğretime katılım oranlarıyla ilgili bilgiler verilmektedir.

Grafik 2.1: ABD Yükseköğretim Sisteminde Devlet-Özel Sektör Varlığı ve Yükseköğretime Katılım Oranları (1970–2008)

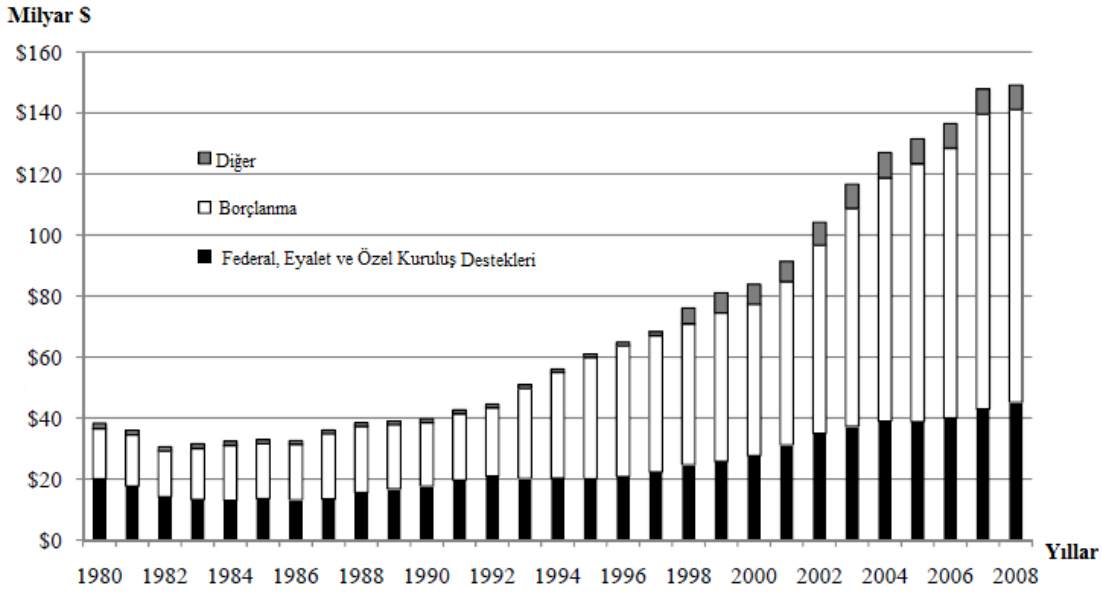


Not: Grafikte parantez içindeki veriler, yıllar itibariyle ABD yükseköğretim sistemindeki okullaşma oranlarıdır.

Kaynak: National Center for Education, **Digest of Education Statistics 2009**, Institute of Education Sciences, U.S. Department of Education, 2010, USA.

Grafikte 1970–2008 yıllarında yükseköğretime katılım oranının sürekli olarak yükseldiği gözlenmektedir. Kâr amaçlı yükseköğretim kurumlarının toplam yükseköğretim kurumları içindeki oranı 1980'lerden itibaren düzenli olarak artmış ve 2008'de %8 olarak gerçekleşmiştir. 1970–2008 yıllarında dört yıllık devlet üniversitelerinin oranı azalırken, iki yıllık devlet üniversitelerinki artmıştır. Kâr amacı gütmeyen yükseköğretim kurumlarının oranı ise 1975–2008 yıllarında önemli bir değişiklik göstermemiştir. Grafik 2.2'de 1980–2008 yıllarında ABD'deki üniversite öğrencilerine öğrenim bedellerinin karşılanması aşamasında sağlanan finansal destekler ile ilgili bilgi verilmektedir.

Grafik 2.2: ABD Yükseköğretim Öğrencilerine Sağlanan Finansal Destekler (1980–2008)



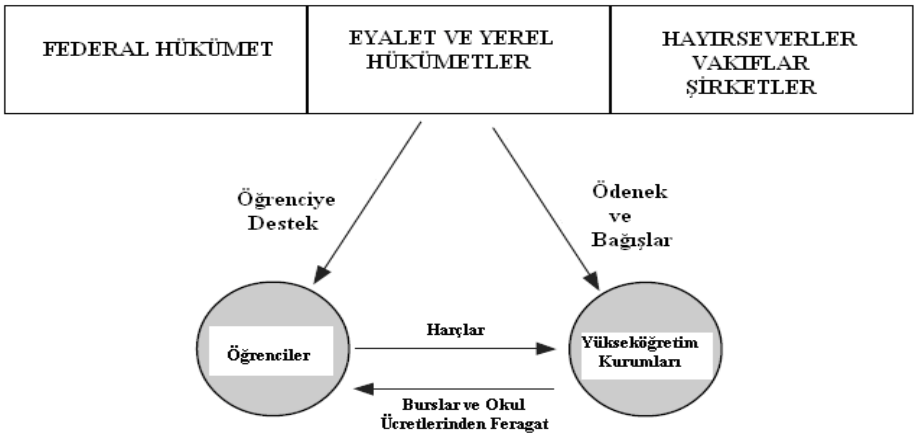
Kaynak: Roger L. Geiger, Donald E. Heller, **Financial Trends in Higher Education: The United States**, Center for The Study of Higher Education, The Pennsylvania State University Working Paper, No: 6, 2011, p. 6.

Grafik 2.2'de 1980–1986 yıllarında öğrenci katkı payının ödenmesinde federal, eyalet ve özel sektör desteklerinin payının azaldığı görülmektedir. Ancak 1987 yılından itibaren bu tür desteklerde artış söz konusu olmaya başlamıştır. ABD'deki üniversite öğrenim bedellerinin karşılanmasında öğrencilere en büyük destek, öğrenci borçlanma programları yoluyla sağlanmaktadır. Borçlanma programlarının tüm finansal destekler içindeki ağırlığı özellikle 1990'lardan itibaren

hızla artmıştır. Grafikte diğer destekler olarak yer alan öğrencilerin yarı–zamanlı iş imkânları ve vergi indirimleri yoluyla öğrenim bedellerini karşılamaları ise 1990'lı yılların sonunda tüm finansal destekler içinde az da olsa artmaya başlamıştır.

ABD'deki yükseköğretim borçlanma sisteminde, özel ve devlet üniversitelerinde okuyan farklı gelir grubundan öğrencilere federal devlet desteği ve eyalet desteği ile kurumsal burslar yoluyla çeşitli destekler sağlanmaktadır (Johnstone, 2005b: 379). Borçlanma programı federal devlet tarafından düzenlenmekte ve federal devlet garantörlük görevini de üstlenmektedir. Borçlanma faiz oranı, piyasa faiz oranı esas alınarak uygulanmaktadır. Düşük gelirli ailelerin yükseköğretim gören çocukları için burs imkânı da sağlanmaktadır (Kesik, 2003: 83). Aşağıda yer alan şekilde, ABD yükseköğretim sisteminde rol alan kurumların aralarındaki fon akımlarına yer verilmiştir.

Şekil 2.1: ABD Yükseköğretim Sistemindeki Fon Akımları



Kaynak: P. Dennis Jones, **An Alternative Look At The Cost Question in: Higher Education Cost Measurement Public Policy Issues, Options and Strategies**, A Compilation of Background Papers Prepared for a Seminar on Cost Measurement and Management, 2000, (Çevrimiçi) http://www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/contentdelivery/servlet/ERICServlet?accno=ED446555, p.77.

Şekil 2.1'de görüldüğü gibi, öğrencileri finansal destekle; yükseköğretim kurumlarını ise ödenek ve bağışlarla fonlayan kurumların rolü son on yılda değişmiştir. Yıllar itibariyle ABD yükseköğretim sisteminin finansal yapısı, bu

kurumlardan alınan karşılıksız burs ve yardım sisteminden bankalardan alınan kredi (borç) sistemine doğru geçiş yapmıştır. ABD'deki yükseköğretim öğrencileri, bankalara piyasa faiz oranıyla borçlanarak yükseköğretim öğrenim bedeli ve yaşam maliyetlerini karşılayarak eğitimlerini kendileri finanse etmektedir (Küçükcan ve Gür, 2009: 94).

ABD'de özel ve kamu üniversitelerindeki öğrenci borçlanma programları, karmaşık ve pahalı olması ile eleştirilmektedir. Ayrıca sistemin, yılda yaklaşık 3 milyar dolara ulaşan borç geri ödememe ve gecikme maliyeti bulunmaktadır. Geri ödemelerin sabit taksit şeklinde alındığı ipotek tipi borçlanmalar, mezuniyetten hemen sonraki yıllarda mezunlara ağır bir yük yüklemekte; daha önce de değinildiği gibi geri ödeme konusunda zorlanabilecek veya mezun olduktan sonra yüksek gelir elde etmeyi beklemeyen öğrencileri borçlanmadan vazgeçirebilmektedir. Bu sebepten dolayı borçlanmaktan vazgeçen öğrencilerin, düşük gelir grubundaki ailelerden gelmesi genellikle daha olası bir durumdur. ABD'de ipotek tipi borçlanma yönteminde yaşanan sıkıntılar, gelire bağlı borçlanma sayesinde telafi edilebilir. Çünkü gelire bağlı borçlanma ile mezun kişiler, geri ödemelerini gelirlerine paralel olarak kısa ya da uzun dönemler içinde ödeyebilmektedir (Harding, 1995: 73). [4]

ABD'deki piyasa faiz oranına bağlı olan geri ödemeler, Birleşik Krallık'ta uygulanan öğrenci borçlanma programlarında ise enflasyona bağlanmıştır. Ancak ortalama olarak her 100£ değerindeki öğrenci borcunun sadece 50£'unu devlet geri alabilmektedir. Geriye kalan 50£'un 15–20£'luk bölümü düşük gelir, hastalık veya borcun geri ödenmesinde yaşanabilen gecikmelerden ötürü ödenmemekte; 30–35£'luk bölümü ise faiz desteği adı altında öğrencilere verilmektedir. Bu tür faiz desteklerine, literatürde gizli burs da denilmektedir. Ancak gizli burslar farklı gelir

[4] ABD'deki borçlanma sisteminde yaşanan sorunlar, siyasi sonuçlar da yaratabilmektedir. ABD'de yükseköğretimin pahalı olması sebebiyle kayıt yaptıramayan düşük gelir grubundan gelen gençler, orduya katılma koşuluyla yükseköğretimleri için burs alabilmektedir. Böylece ABD ordusunun bir kısmı, yükseköğretime maddi imkânları elverişli olmayan düşük gelirli ailelerin gençlerinden oluşmaktadır (Küçükcan ve Gür, 2009: 94).

grubundan gelen öğrencilere ayırım yapılmaksızın uygulandığı için verimsiz bir uygulama olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle bazı ekonomistler, yükseköğretimde uygulanan borçlanma yönteminde faiz oranlarının gizli burs içermemesini; ihtiyacı olan öğrencilere ise gizli burs yerine açıkça belirtilmiş bursların uygulanması gerektiğini savunmaktadır (Woodhall, 2004: 44).

OECD ülkeleri arasında öğrenci borçlanma programlarında geri ödeme süreleri arasında farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin; Belçika, Yeni Zelanda ve Türkiye'de (Türkiye'deki uygulama, öğretim ve katkı kredisi) geri ödeme süreleri 10 yıldan az iken İzlanda, Norveç ve İsveç'te 20 yıl veya üzerinde geri ödeme süreleri uygulanmaktadır (OECD, 2008: 277). Borçların geri ödenememesi durumunda ise ülkeler farklı önlemler almaktadır. Örneğin; İngiltere'de borçların tam olarak geri ödenmemesi durumunda oluşacak zarar bütçeden karşılanmaktadır. Yeni Zelanda'da ise borçların geri ödenmemesi riski karşısında oluşabilecek zararların karşılanması için öğrenci borçlanma faiz oranı, devletin borçlanma maliyetinin %1 üzerinde belirlenmiştir (Barr, 2004: 271).

2.4.2. Avustralya Uygulaması

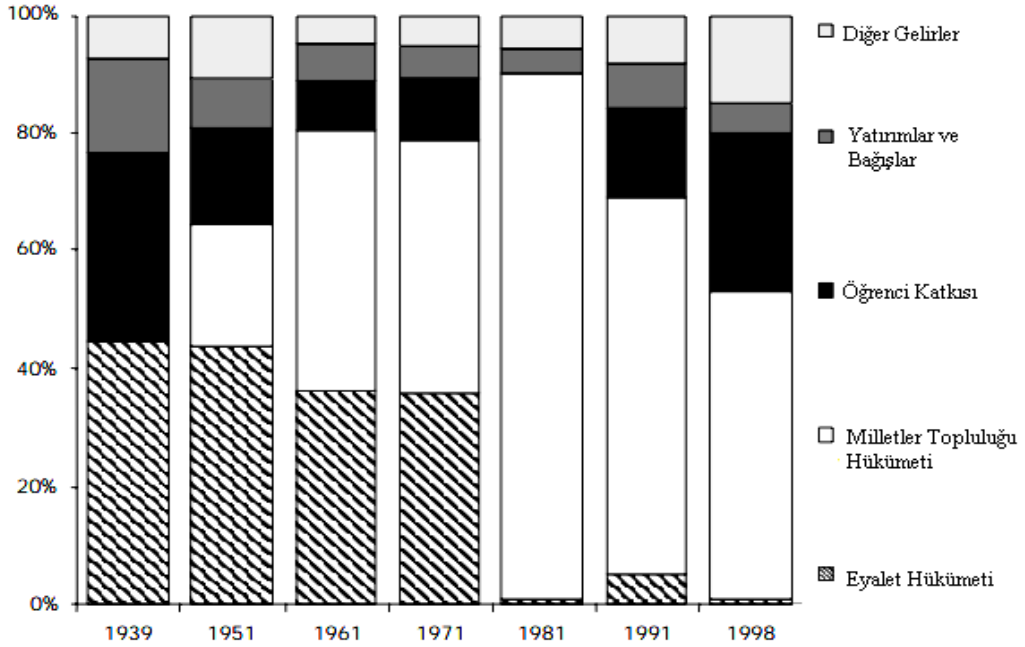
Gelire bağlı borçlanma yöntemini başarıyla uygulayan ve bu yönüyle OECD ülkeleri arasında öne çıkan Avustralya; 1980'lerde yükseköğretimin finansmanı için alternatif stratejiler araştıran ve uygulayan ilk OECD ülkelerindendir. 1989 yılında 'Higher Education Contribution Scheme' (HECS) adı altında alternatif finansman yöntemi olarak gelire bağlı borçlanma sistemi, Avustralya'da başlatılmıştır. Öğrenim bedellerini karşılamak için borçlanan yükseköğretim öğrencilerinin hane halkı gelir durumları dikkate alınmaksızın; mezun olduktan sonra kazanacağı gelire bağlı olarak geri ödemelerin yapıldığı bu yöntem, zamanla diğer birçok ülkenin de uygulamaya başladığı bir yöntem haline gelmiştir (Chapman ve Greenaway, 2006: 1066). Yeni Zelanda 1991, Şili 1994, Güney Afrika 1996, Birleşik Krallık 2005 ve Tayland 2006'da gelire bağlı borçlanmaya geçen ülkelerdir (Chapman ve Ryan, 2004: 491).

Avustralya'da 1989 yılında uygulamaya konulan HECS sisteminin içeriğinin unsurları özet bir şekilde aşağıda belirtilmektedir. Bu unsurlar (Chapman ve Greenaway, 2006: 1065–1066);

- Tek tip öğrenim bedeli uygulanması (dersler ve bölümler arası fark gözetilmeksizin);
- Öğrenci dönemlik olarak kayıt yenilerken; HECS yoluyla borçlanması (deferred) ile öğrenim bedelini %15 indirimle peşin olarak dönem başında ödemesi (upfront) arasında seçim yapması;
- Mezunun yıllık brüt gelirinin 30.000 AU$ (2006 yılı için geçerli olan gelir eşiği) ve üzerinde olması durumunda, borç geri ödemelerinin başlatılması; bu tutarın altında geliri olan mezunların geri ödemelerinin ise ertelenmesi;
- En alt gelir grubundaki mezunların yıllık brüt gelirlerinin %2'si (2006 yılı için) ile geri ödemelerin yapılması; her bir üst gelir grubu için artan oranlarda geri ödemelerin gerçekleştirilmesidir.

1989 yılında oluşturulan HECS sisteminin içeriğinde, 1997 yılında bazı değişiklikler yapılmıştır. Yeni değişikliklerle birlikte öğrenim bedelleri %40 oranında arttırılmış; farklı bölümlere maliyetleriyle paralel farklılaştırılmış öğrenim bedelleri uygulanmaya başlanmış ve minimum gelir eşiği (mezunun borç geri ödemelerinin başlatılabilmesi için gerekli olan en düşük yıllık brüt gelir seviyesi) aşağı çekilmiştir (Chapman ve Greenaway, 2006: 1066). 2005 yılında da HECS sistemine ilave düzenlemeler getirilmiştir. HECS sistemi yeni düzenleme ile birlikte öğrenim bedeli ve yaşam maliyetleri için HECS–HELP; sadece öğrenim bedelleri için ise FEE–HELP adı altında uygulanmaya başlamıştır (Chapman ve Beer, 2004: 1). 2005 yılına kadar HECS sisteminde yaşanan değişiklikler, grafik 2.3'de Avustralya üniversitelerinin gelir kaynakları dağılımına aşağıdaki gibi yansımıştır.

Grafik 2.3: Avustralya Üniversitelerinin Gelir Kaynakları (1939–1998)



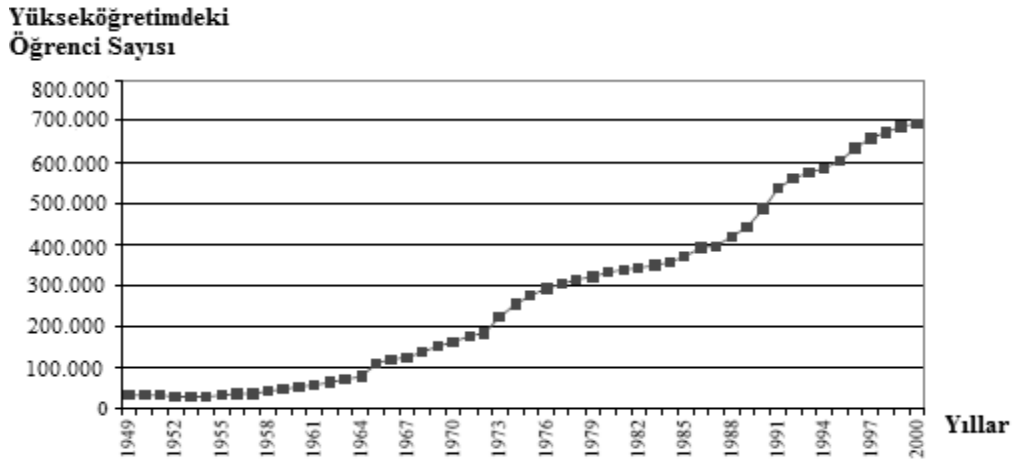
Kaynak: Michael Gallagher, **The Emergence of Entrepreneurial Public Universities in Australia, Australia Department of Education**, Training and Youth Affairs, Higher Education Division, Occational Paris Series, 2000, p. 5.

Grafikte, Avustralya yükseköğretim sisteminde kamu kaynakları (eyalet hükümeti) yoluyla finansmanın yıllar itibariyle %40'lardan giderek azaldığı; buna karşılık özel finansman kaynaklarının (öğrenci katkısı) ise arttığı görülmektedir. 1980'lere kadar üniversitelerin gelir kaynakları içinde giderek azalan bir ağırlığa sahip olan öğrenci katkısı, 1989 yılında HECS sistemine geçilmesi ile tüm üniversite kaynakları içinde ağırlığı giderek artan bir kaynak haline gelmeye başlamıştır.

HECS sistemi adı altında gelire bağlı borçlanma yöntemini uygulayan Avustralya için bu sistem, bazı avantajlar sunmaktadır. Öncelikle HECS sistemi oldukça az idari maliyet içermektedir. Ortalama olarak her sene geri ödemelerden toplanan 800 milyon AU$'nın sadece %3'ü idari masraflar için kullanılmaktadır (Chapman ve Greenaway, 2006: 1066). Sistemin bir başka olumlu tarafı, isteyen her öğrencinin öğrenim maliyetlerini karşılamak için herhangi bir şart (referans, ailenin gelir ve mülklerinin durumuna ilişkin varlık testi, vb.) aranmaksızın HECS sistemi ile borçlanabilmesidir. Mezunun gelirinin belirli bir oranı üzerinden yapılan geri

ödemeler sayesinde temerrüt (ödemelerin yapılmaması durumu) ortadan kalkmaktadır. Ayrıca HECS sistemiyle farklı mezun gelir gruplarına gelirlerine paralel olarak artarak uygulanan geri ödeme oranları, piyasa faiz oranlarının oldukça altında seyretmektedir (Chapman ve Ryan, 2002: 3). Grafik 2.4'de Avustralya yükseköğretim sistemine 1949–2000 yıllarında her sene katılan öğrenci sayıları verilmektedir.

Grafik 2.4: Avustralya Yükseköğretim Sistemine Katılım Oranları (1949–2000)



Kaynak: Phil Aungles, Ian Buchanan, Tom Karmel, Maureen MacLachlan, **HECS and Opportunities in Higher Education: A Paper Investigating The Impact of The Higher Education Contributions Scheme (HECS) on The Higher Education System**, Unpublished Paper, Department of Education, Science and Training, Canberra, Australia, 2002, p.1.

1960'ların ortalarına kadar düşük düzeydeki yükseköğretime katılım, bu tarihten itibaren önceki yıllara oranla daha fazla artmaya başlamıştır. 1989 yılında gelire bağlı borçlanma yöntemini uygulamaya başlanması ile birlikte Avustralya yükseköğretim sistemine katılımda ciddi artışlar yaşanmıştır. Bu ivme, grafikte yer alan 2000 yılı da dâhil olmak üzere sürekli devam etmiştir. Hatta çalışmada belirtilen 1997 yılındaki öğrenciler açısından kısmen zorlaştırılmış değişiklikler (bkz. s. 96) de bu hızlı artışı yavaşlatmamıştır.

HECS uygulaması sonucunda yukarıdaki grafikte de görüldüğü üzere, Avustralya'da yükseköğretime kayıt yaptıran öğrencilerin sayısında 1989'dan 2006 yılına kadar (%50 civarında) artış sağlanmıştır. Bu gelişmenin altında ise temelde iki neden yatmaktadır. Nedenlerden ilki, sistemin özellikleri ve geri ödeme şartları ile yükseköğretime devam etmeleri konusunda öğrenciler üzerinde engelleyici değil teşvik edici etki yaratmasıdır. İkinci neden ise HECS öncesinde yükseköğretimin finansmanını ağırlıklı olarak kendi kaynaklarıyla sağlayan devletin, HECS sistemi ile elde ettiği ilave gelirler sayesinde yükseköğretim harcamalarını daha fazla arttırmış olmasıdır. Finansal olarak imkânları artan üniversiteler ise aynı sistem sayesinde nitelik ve nicelik yönünden eksiklerini tamamlama fırsatı bulabilmiştir (Chapman ve Greenaway, 2006: 1066–1070). Sonuçta HECS, yükseköğretim sisteminin gerek arz tarafında devlet ve üniversiteler gerekse talep tarafında öğrenciler açısından oldukça olumlu sonuçlar yaratmıştır.

Avustralya yükseköğretim borçlanma sisteminden yükseköğretimdeki tüm öğrenciler yararlanamamaktadır. Borç kullanabilecek durumdaki öğrenciler, 'Milletler Topluluğu Tarafından Desteklenen Alan' (Commonwealth Supported Place) dâhilinde; Avustralya vatandaşları ve Avustralya'da daimi olarak ikamet eden kişilerden oluşmaktadır. Bu alanın dışında kalan öğrenciler ise öğrenim bedeli ve yaşam maliyetlerini kendileri finanse etmek durumundadır. Ayrıca bu öğrencilerden her dönem için alınan öğrenim bedellerinde herhangi bir indirim uygulanmamaktadır (AGED, 2012: 35).

Avustralya yükseköğretim sistemine getirilen son değişikliklerle birlikte öğrenim bedelleri, maliyetlerine göre üç ayrı gruba ayrılmaktadır. Tablo 2.4'de, Avustralya'daki üniversite programlarının 2012 yılına ait öğrenim bedelleri bulunmaktadır. Programlar, ortalama cari maliyetleri dikkate alınarak toplam dört farklı gruba ayrılmıştır.

Tablo 2.4: Avustralya Yükseköğretim Programlarında Uygulanan Öğrenim Bedelleri (2012)

Ulusal Öncelikler	4.520 AU$	Matematik, İstatistik, Fen Bilimleri
Grup 1	5.648 AU$	Beşeri Bilimler, Davranış Bilimleri, Sosyal Bilimler, Eğitim, Klinik Psikoloji, Yabancı Dil, Görsel ve Sahne Sanatları, Eğitim, Hemşirelik
Grup 2	8.050 AU$	Bilgisayar, İnşaat, Diğer sağlık Bilimleri, Yardımcı Sağlık Hizmeti, Mühendislik, Kadastro, Tarım
Grup 3	9.425 AU$	Hukuk, Diş Hekimliği, Tıp, Veterinerlik, Muhasebe, Yönetim, Ekonomi, Ticaret

Kaynak: AGED, **Information for Common Wealth Supported Students**, 2012 (Çevrimiçi) http://studyassist.gov.au/sites/StudyAssist/HelpfulResources/Documents/2012%20%20Info%20for%20CSS%20booklet.pdf, 03.02.2012, p. 11.

Tablo 2.4'de ulusal öncelikli olarak belirlenen bölümler, en az öğrenim bedeline sahip bölümlerdir. Tabloda hukuk, tıp, diş hekimliği gibi cari hizmet maliyetlerinin diğer bölümlere göre çok daha yüksek olduğu programlar (Grup 3), en fazla öğrenim bedeline sahiptir. Bununla birlikte; Grup 2 ve ardından Grup 1'de yer alan yükseköğretim programlarının öğrenim bedelleri ise daha düşük tutarlar içermektedir. 3 ile 4 yıl arasında değişen süreleri kapsayan üniversite eğitimi boyunca oluşan borçlar, enflasyona (tüketici fiyat endeksine) bağlanmıştır[5]. Dolayısıyla tabloda belirtilen öğrenim bedelleri için borçlanan öğrencilerin borçları, sıfır reel faiz içermektedir (Chapman, 2006b: 1486).

Gruplara ayrılan yükseköğretim programlarının öğrenim bedelleri, Avustralya vatandaşı ya da daimi ikamet izini bulunan öğrenciler tarafından 3 ayrı şekilde ödenebilmektedir. Bu alternatifler (AGED, 2012: 18):

- İlgili dönemde öğrenim bedelinin tamamı, öğrenci tarafından dönem başında %10 indirimle[6] peşin olarak ödenebilir.
- İlgili dönemde öğrenim bedelinin 500 AU$ ve üzerindeki tutarı %10 indirimle dönem başında peşin olarak ödenip; geri kalan tutar, HECS sistemiyle borçlanılabilir. Borç geri ödemeleri, mezun kişi işe girdikten ve

[5] Avustralya ile ilgili genel istatistikler için bkz. Ek 3.
[6] Avustralya hükümeti öğrenim bedelinin peşin ödenmesi durumunda sağlanan indirimi, 1 Ocak 2012 tarihinden geçerli olmak üzere %20'den %10'a çekmiştir (AGED, 2012: 2).

gerekli geri ödeme şartlarını sağladıktan sonra Avustralya Vergi Dairesi'ne[7] (ATO) yapılır.

- İlgili dönemde öğrenim bedelinin tamamı, HECS ile borçlanılıp; geri ödemeler işe başladıktan ve geri ödeme şartları sağlandıktan sonra ATO'ya yapılır.

Avustralya'da gelire bağlı borçlanma programındaki mezun gelir aralıkları ve geri ödeme oranları her yıl yeniden düzenlenmektedir. Borçlu mezunun yıllık gelirinin minimum eşiğin altında kalması durumunda, borcun ilgili sene için ertelenmesi söz konusudur. Minimum gelir eşiği, her seneye mahsus olarak Avustralya kişi başına ortalama yıllık gelir düzeyi dikkate alınarak hesaplanmaktadır (Chapman, 2006b: 1486). Tablo 2.5'de, 2011–2012 yılına ait brüt gelir aralıkları ve oranlar bulunmaktadır.

Tablo 2.5: Avustralya HECS Uygulamasındaki Mezunun Brüt Gelir ve Geri Ödeme Aralıkları (2011–2012)

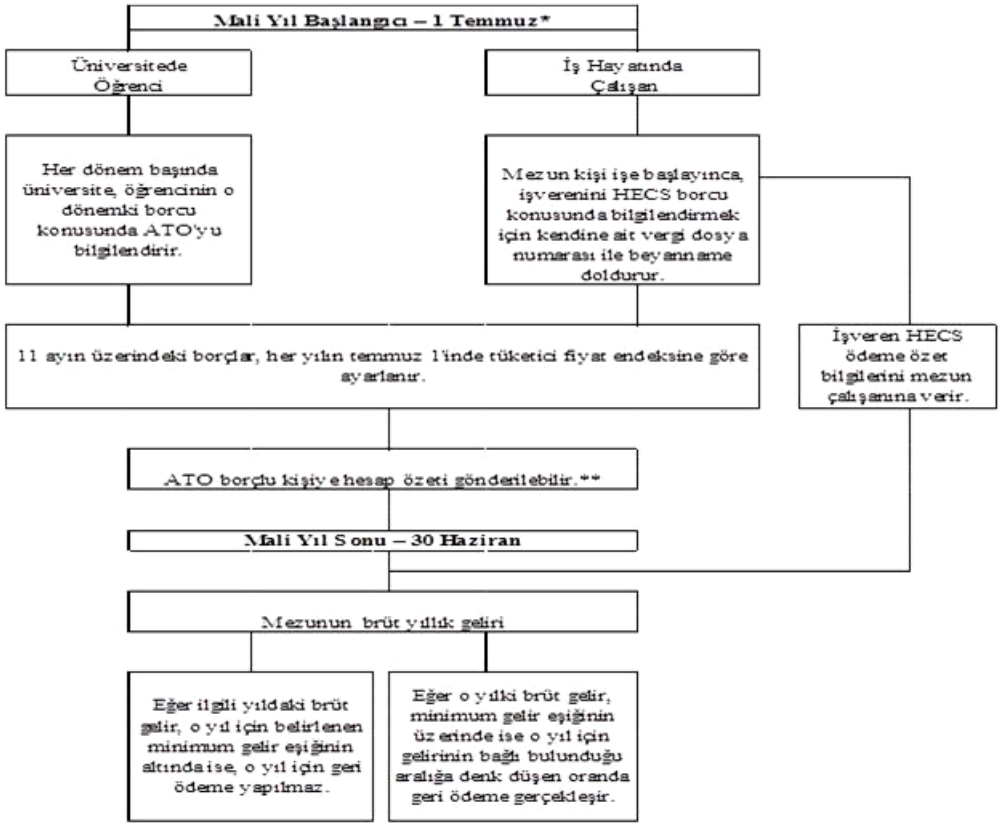
Mezunun Yıllık Brüt Geliri	Geri Ödeme Oranı
47.196 AU$ altında	Borç erteleme
47.196 $52.572 AU$	YG'nin 4%
52.573 $57.947 AU$	YG'nin 4,5%
57.948 $60.993 AU$	YG'nin 5%
60.994 $65.563 AU$	YG'nin 5,5%
65.564 $71.006 AU$	YG'nin 6%
71.007 $74.743 AU$	YG'nin 6,5%
74.744 $82.253 AU$	YG'nin 7%
82.254 $87.649 AU$	YG'nin 7,5%
87.650 ve üzeri	YG'nin 8%

Not: YG: Mezunun Yıllık Brüt Geliri
Kaynak: AGED, **Information for Common Wealth Supported Students**, 2012 (Çevrimiçi) http://studyassist.gov.au/sites/StudyAssist/HelpfulResources/Documents/2012%20%20Info%20for%20CSS%20booklet.pdf, 03.02.2012, p. 27.

[7] ATO: Australian Taxation Office

Eğer borçlu mezunun yıllık brüt geliri (30 Haziran 2011–2012 için) 47.196 AU$'dan az ise kişi o sene için borç geri ödemesinde bulunmamaktadır. Mezunun yıllık geliri, tablodaki gelir aralıklarından hangisinde yer alıyorsa, o aralığa denk gelen oran üzerinden yıllık geri ödeme yapmak durumundadır. Tablodan görüldüğü üzere gelir ile geri ödeme oranları arasında artan oranlı bir ilişki söz konusudur. Dolayısıyla sistem, düşük gelirli ile yüksek gelirli mezunlar arasında geri ödemeler konusunda farklı oranlar belirlemektedir. Belirli hesaplamalara dayanan gelir aralıkları uygulaması, borçlanma programının bir parçası olan geri ödemelerin etkin ve adaletli olarak işleyebilmesini sağlamaktadır. Şekil 2.2, Avustralya yükseköğretim sistemindeki öğrenci borçlanma programının işleyişini; üniversite öğrencisi ve çalışma hayatına başlayan mezun kişi bakımından ele alan özet bilgi içermektedir.

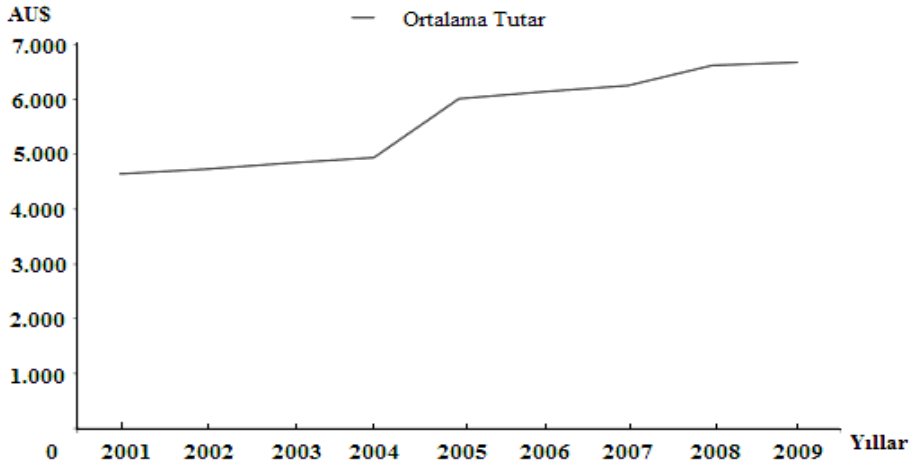
Şekil 2.2: Avustralya Yükseköğretim Sisteminde Gelire Bağlı Borçlanma Sisteminin İşleyişi



Not: * Avustralya'da mali yıl, 1 Temmuz ile bir sonraki yılın 30 Haziran'ı arasındaki süreyi kapsamaktadır. ** Ek 4 ve Ek 5'de örnek hesap özet şablonları yer almaktadır.
Kaynak: ATO, **Guide For People with HELP Debts, Repaying Your HELP Debt 2010–11, Explains How Higher Education Loan Program (HELP) Debts Will Be Repaid in The 2010–11 Income Year**, Canberra, Australia, 2010, (Çevrimiçi) http://www.ato.gov.au/content/downloads/IND_00246525nat3913.pdf, 10.03.2012, p. 3.

Şekil 2.2'nin sol tarafında, gelire bağlı borçlanma sisteminin borçlanan yükseköğretim öğrencisi için nasıl çalıştığı ve sistemin işleyişi adım adım açıklanmaktadır. Öğrencinin borç kullandığı her dönem için şeklin sol tarafında sunulan aşamalar gerçekleşmektedir. Öğrenci mezun olup çalışma hayatına başladıktan sonra ise şeklin sağ tarafındaki aşamalar gerçekleşmektedir. Mezun çalışanın borcu bitene kadar her sene için şeklin sağ tarafındaki aşamalar tekrarlanmaktadır. Grafik 2.5'de, 2001–2009 yıllarında Avustralya yükseköğretim sisteminde borç kullanabilme şartlarını taşıyan öğrencilerin kullandıkları ortalama HECS tutarları verilmektedir.

Grafik 2.5: Avustralya Yükseköğretim Sisteminde Öğrenci Başına Ortalama HECS Tutarları (2001–2009)



Kaynak: AGED, **The Impact of Changes To Student Contribution Levels and Repayment Thresholds on The Demand For Higher Education**, 2011 (Çevrimiçi) http://www.deewr.gov.au/HigherEducation/Policy/BaseReview/Documents/HEstudentdemandreport.pdf, p. 29.

Grafikte, 2001–2004 yıllarında ortalama HECS tutarları 4.000 AU$ civarında seyretmektedir. 2005 yılında HECS sistemiyle ilgili yapılan düzenlemelerin neticesinde ortalama HECS tutarı 5.000 AU$'dan 6.000 AU$'na yükselmiştir. 2008 ve 2009 yıllarında da ise ortalama HECS tutarlarında yükselme yaşansa dahi, bu yükselişler 2005 yılındaki artış kadar gerçekleşmemiştir. Tablo 2.6'da 1992, 1997 ve 2002 yılları için HECS kullanan ve HECS kullanmanın şartlarını yerine getiremeyerek muaf olan toplam öğrencilerin oranları yer almaktadır.

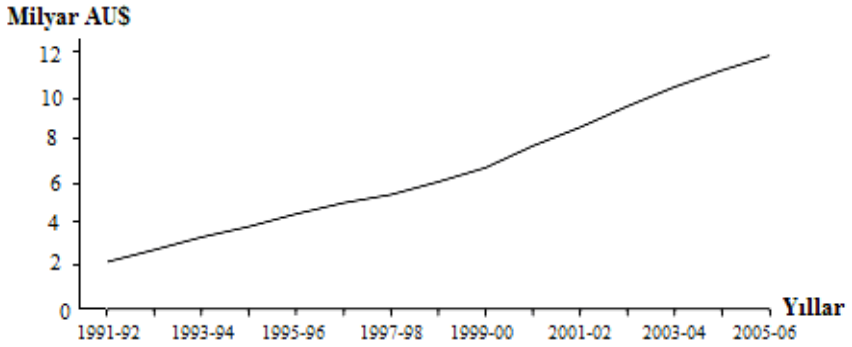
Tablo 2.6: Avustralya Yükseköğretim Sisteminde HECS Kullanan ve Muaf Olan Öğrencilerin Oranları (1992, 1997, 2002)

	1992 (%)	1997 (%)	2002 (%)
HECS Kullananlar	81,7	78,7	67,1
HECS'den Muaflar	18,3	21,3	32,9
Uluslararası Öğrenciler	4,8	10,9	20
Yerli Öğrenciler	2,2	3,2	4,8
PELS Borcu Ertelenenler	0	0	1,8
Diğer Muaflar	11,3	7,2	6,4
Toplam	100	100	100

Not: Postgraduate's Education Loan Scheme (PELS), 2002'de uygulanmaya başladığı için 1992 ve 1997 yılları için herhangi bir oransal değere sahip değildir.
Kaynak: Australian Bureau of Statistics, **Year Book Australia 2005**, 2005 (Çevrimiçi) http://www.swtafe.vic.edu.au/lrc/abs/publication/content/wcd00001/wcd001d3.pdf, 02.03.2012, p. 338.

Tablo 2.6'daki verilere göre; 1992'den 2002 yılına kadar HECS'den muaf öğrenciler oransal olarak iki kat artmıştır. Buradaki en büyük etken, bu yıllar arasında Avustralya'ya yükseköğretim almak için gelen uluslararası öğrencilerin sayısındaki ciddi artıştır. Dolayısıyla HECS kullanma şartlarını taşıyan Avustralya'da daimi ikamet eden öğrenciler ile Avustralya vatandaşı olan öğrenciler oransal olarak azalmıştır. Oysa grafik 2.6'da, birikmiş HECS tutarlarının 1991–2006 yıllarında sürekli olarak arttığı; ayrıca 1997 yılında yapılan düzenlemelerle birlikte bu artışın daha fazla olduğu görülmektedir.

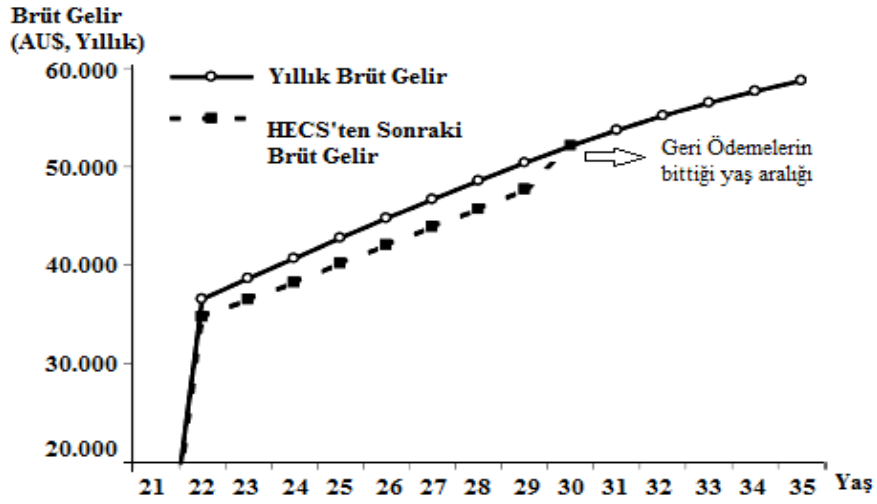
Grafik 2.6: Avustralya Yükseköğretim Sisteminde Birikmiş HECS Borç Tutarları (1991–2006)



Kaynak: Australian Bureau of Statistics, **Year Book Australia 2005**, 2005 (Çevrimiçi) http://www.swtafe.vic.edu.au/lrc/abs/publication/content/wcd00001/wcd001d3.pdf, 02.03.2012, p. 339.

Grafik 2.7 ve 2.8'de Avustralya'da HECS ile borçlanan erkek ve kadın yükseköğretim öğrencilerinin mezun olduktan sonraki yaşam boyu gelirlerinde meydana gelen değişimler, 2001 yılı esas alınarak gösterilmektedir.

Grafik 2.7: HECS Öncesi ve Sonrasında Erkek Mezunların Yıllık Geliri (2001)

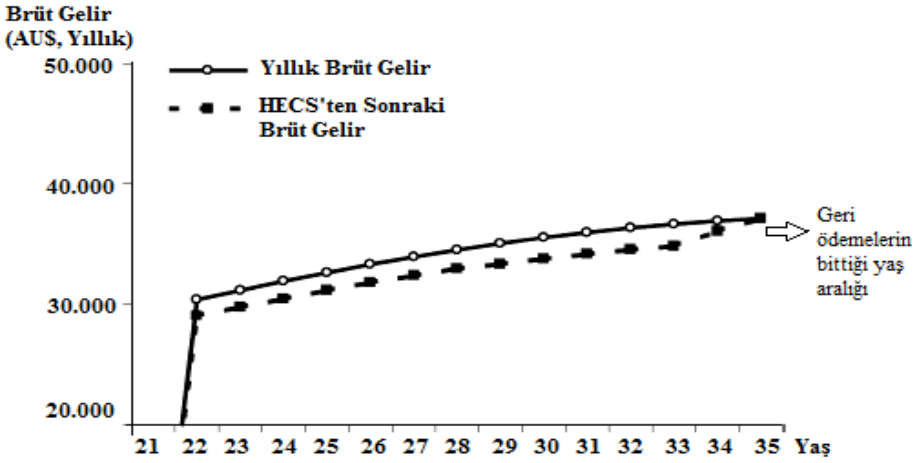


Kaynak: Bruce Chapman, Christopher Ryan, **Income–Contingent Financing of Student Charges for Higher Education: Assessing The Australian Innovation**, Australian National University Centre for Economic Policy Research Discussion Paper, No: 449, 2002, p. 8.

Yukarıdaki grafikte; ortalama 22 yaşında çalışma hayatına başlayan erkek yükseköğretim mezunlarının, 30 yaşına geldiğinde tüm HECS borçlarını ödedikleri görülmektedir. Sonuçta; borçlanan her yükseköğretim mezununun ortalama 40 yılı aşkın çalışma hayatının ilk 8 yılında tüm borçlanmasını ödediğini; emekliliğe kadar ki uzun süre içinde ise eğitimli işgücü olmanın parasal getirilerini elde ettiğini söylemek mümkündür.

2001–2002 yılı için borç geri ödeme gelir aralıklarında minimum eşik 23.242 AU$ ve en üst aralık ise 41.838 iken; grafik 2.7'de, 2001 yılı için erkek yükseköğretim mezunlarının gelirlerinin 23 yaşından sonra 40.000 AU$ altına düşmediği gözlemlenmektedir (Chapman, 2006b: 7).

Grafik 2.8: HECS Öncesi ve Sonrasında Kadın Mezunların Yıllık Geliri (2001)



Kaynak: B. Chapman, Christopher Ryan, **Income–Contingent Financing of Student Charges for Higher Education: Assessing The Australian Innovation**, Australian National University Centre for Economic Policy Research Discussion Paper, No: 449, 2002, p. 9.

Grafik 2.8'de; 2001 yılı için erkek mezunlara göre daha düşük yaşam boyu gelirleri olan yükseköğretim mezunu kadınların borç geri ödemeleri, 35 yaşında son bulmaktadır. Grafik 2.7 ve 2.8 birlikte değerlendirildiğinde; kadın mezunlar, erkek mezunlara göre yükseköğretimin parasal maliyetine daha uzun süre katlanırken; parasal getirileri ise erkek mezunlara göre daha az gerçekleşmektedir. Tablo 2.7'de ise yükseköğretim öğrenciler tarafından kullanılan HECS'in 2001–2006 yıllarında toplam geri ödenen ve ödenmeyen tutarları verilmektedir.

Tablo 2.7: Avustralya Yükseköğretim Sisteminde Toplam Geri Ödenen ve Ödenmeyen Öğrenci Borçları (2001–2006)

	2001–2002 (Bin AU$)	**2002–2003 (Bin AU$)**	**2003–2004 (Bin AU$)**	**2004–2005 (Bin AU$)**	**2005–2006 (Bin AU$)**
Toplam Borçlanma	8.061.921	9.093.866	10.208.045	11.511.874	12.924.579
Geri Ödenmeyen Borç	1.572.075	2.018.998	2.890.459	2.375.237	2.501.158
Geri Ödenen Borç	6.489.846	7.074.868	7.317.586	9.136.637	10.423.421
Geri Ödenme Oranı (%)	80,5	77,8	71,7	79,4	80,7

Kaynak: Australian Bureau of Statistics, "Higher Education Loan Programme", **Year Book of Australia 2008**, 2008 (Çevrimiçi), http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/0/C985243592C594D6CA2573D2001081D5?opendocument, 28.02.2012.

Tablo 2.7'de yer alan 2001–2006 yılına ait verilerden, her yıl için toplam borçlanmanın yaklaşık %80'i geri ödenmiş; %20'si ise mezunların işsiz olmaları, çalışmamaları ya da yıllık brüt gelirlerinin minimum eşiğin altında kalması gibi başlıca sebeplerden dolayı ödenmemiş ve ertelenmiştir.

Yükseköğretimde borçlanma yöntemleri içinde gelire bağlı borçlanma yöntemini başarıyla uygulayan Avustralya'nın dışında OECD ülkeleri arasında yer alan Yeni Zelanda ve Birleşik Krallık'ın başarısının altında birtakım ortak özellikleri bulunmaktadır. Her üç ülkenin de mezun öğrencilerin gelirlerini eksiksiz ve net olarak belirleyen ve etkin işleyen vergileme sistemleri mevcuttur. Ayrıca bu ülkelerin İngiliz Milletler Topluluğu üyesi olmalarının bir sonucu olarak, benzer yükseköğretim sistemine sahip olmaları oldukça önemlidir. Tüm bunlara ilave olarak her üç ülkenin de yükseköğretim kurumları, 1990'ların başına kadar ağırlıklı olarak kamu tarafından finanse edilmekteydi. Ancak Avustralya, Yeni Zelanda ve Birleşik Krallık'ta gelire bağlı borçlanma öncesinde bedelsiz olarak sunulan yükseköğretimde; kalitenin ve fiziksel olanakların arttırılması için bu devletlerin ilave vergi uygulayarak ek gelir elde etmeleri ya da yükseköğretim için alternatif finansman kaynakları sağlamaları gerekiyordu. Gelire bağlı borçlanma yöntemiyle yeni gelir kaynaklarına kavuşan bu ülkelerin yükseköğretim sistemlerinde nitelik ve nicelik yönünden olumlu gelişmeler sağlanmıştır. Ayrıca gelire bağlı borçların idaresinde ve geri ödemelerinde etkin rol üstlenen devlet, sistemin sorunsuzca işlemesine yardım etmektedir (Chapman ve Greenaway, 2006: 1070).

2.5. BORÇLANMAYLA FİNANSMAN İLE VERGİYLE FİNANSMAN YÖNTEMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Bu bölümde, borçlanmayla finansman ve vergiyle finansman yöntemlerinin olumlu ve olumsuz etkilerine yer verilmektedir. Ayrıca, borçlanmayla finansman

yönteminin vergiyle finansman yöntemine tercih edilme nedenleri ile ilgili tespitler yapılmaktadır.

2.5.1. Borçlanmayla Finansmanın Etkileri

2.5.1.1. Olumlu Etkileri

Borçlanmayla finansman, öğrenciler açısından oldukça avantajlı özellikler taşımaktadır. Yükseköğretimde borçlanma yöntemi yükseköğretime çok istekli olmayan öğrencilerin yükseköğretime kayıt yaptırmalarını engelleyici bir özellik taşıyabilir. Dolayısıyla sadece yükseköğretim görmeyi kesin olarak isteyen kişiler, alacakları eğitimin maliyetlerini paylaşmayı kabul etmektedir. Bu sayede, beşeri sermaye birikimi maliyeti yönünden daha etkin hale gelebilir (Eicher, 2000: 42). Ayrıca bu yöntem, yükseköğretim öğrenim bedeli ve yaşam maliyetlerini ödeme güçlüğü yaşayan ya da finansal açıdan daha rahat şartlarda eğitim almak isteyen öğrenciler için bir çeşit destek niteliği taşımaktadır (Albrecht ve Ziderman, 1991: 1).

Yükseköğretimde borçlanmayla finansman yöntemi, hizmetin talep tarafındaki olumlu etkileri dışında arz tarafında da olumlu etkiler yaratmaktadır. Borçlanma programları sayesinde öğrencilerin artan talebiyle yükseköğretim kurumları yaşadıkları finansal sorunları çözebilmekte; eğitimin nitelik ve nicelik seviyesini yükseltebilmektedir. Kurumlardaki kalite ve fiziksel imkânların artması beraberinde talebi karşılamadaki yetersizlikleri azaltmaktadır. Dolayısıyla yükseköğretim almaya istekli öğrencilerin yükseköğretime katılım oranları artabilmektedir (Johnstone, 2005a: 22).

Maliyetlerin ağırlıklı olarak kamu kaynaklarıyla sağlandığı bir yükseköğretim sisteminde devlete ve dolayısıyla topluma yüklenen maliyet; borçlanma yönteminde, özel finansman kaynaklarının (öğrenciler yoluyla) kullanımı sayesinde hafiflemektedir (Eicher, 2000: 42). Ayrıca yükseköğretimde borçlanma

uygulamaları, diğer finansal destekler içinde yer alan burs ve bağışlara göre daha fazla öğrenci kitlesine sunulmaktadır (bkz. tablo 2.1, s. 87). Bu sayede daha fazla öğrenci, borçlanma ile eğitimleri için daha fazla finansal destek alabilmektedir. Tüm bunlara ilaveten; bu yöntem sayesinde öğrencilerin sadece burslardan yararlanmak yerine burs ve borçlanma şeklindeki maddi destekten faydalanmaları da mümkün olabilmektedir (Woodhall, 1987a: 5).

Borçlanma yöntemi sayesinde öğrenciler, öğrenim bedelleri ve yaşam maliyetlerini karşılamaları için ebeveynlerinin bu masraflarını üstlenip üstlenmeme endişesini taşımamaktadır (Eicher, 2000: 42). Ayrıca gelire bağlı borçlanma yöntemini kullanarak yükseköğretim maliyetleri için borçlanan öğrenciler, mezun olup gelir elde edene kadar borçlarını erteleyebilmektedir. Böylece mezunlar, işe girmeden önce borç ödeme sıkıntısıyla karşılaşmamaktadır (Albrecht ve Ziderman, 1991: 1).

2.5.1.2. Olumsuz Etkileri

Borçlanma programları birçok olumlu özelliği yanı sıra olumsuz özellikler de taşımaktadır. Borçlanma programlarının hazırlanması, uygulanması ve geri ödenme aşamaları bakımından borçlanma yöntemi, sistemin düzenleyici için maliyetli bir finansman aracı olarak yorumlanabilir. Borçlanma programlarında aktif rol alan devlet; garantörlük maliyeti, mali destek maliyeti, borçların toplanma masrafları ve borçların yönetilmesindeki masraflar gibi farklı maliyetleri karşılamak durumunda kalabilmektedir (Johnstone, 2005a: 23).

Yükseköğretim yatırımları, bu eğitimi alacak kişiler ve devlet için özünde bir ölçüde riskli yatırımlar olarak görülebilmektedir. Çünkü bazı yükseköğretim öğrencileri üniversite eğitimlerini tamamlayamamakta; bazıları ise mezun olduktan sonra iş bulamamakta ya da çalışmamayı tercih etmektedir. Bunlara ilave olarak;

eğer borç veren kurum banka ise, genel olarak bankalar yükseköğretim gibi fiziksel varlığı olmayan bir mal veya hizmeti genellikle borçlanmanın teminatı veya garantisi olarak kabul etmemektedir (Albrecht ve Ziderman, 1993: 73). Dolayısıyla yükseköğretimin yapısı gereği taşıdığı olumsuzluklar, borçlanma yoluyla finansmanın uygulanmasına da yansımaktadır.

Çocuklarının üniversite eğitimleri için yatırım yapma konusunda düşük gelirli aileler genellikle yüksek gelirli ailelere göre yetersiz kalabilmektedir (Psacharopoulos ve Woodhall, 1986: 152). Bu ailelerin borçlanma yöntemine başvurma konusunda da aynı isteksiz tutum içerisinde olabilmeleri muhtemeldir. Çünkü çocuklarının üniversite eğitimlerini başarıyla bitirecekleri belirsiz olmakla birlikte; yükseköğretim mezunu olmanın uzun vadede ekonomik getirilerini tahmin etmek oldukça zor olabilmektedir (Mumper ve Freeman, 2005: 342). Ancak öğrenci ailesinin gelirinin düşük olması, genel olarak borçlanma yönteminin bir olumsuzluğu olarak söylenebilir. Ancak bu olumsuz durum, gelire bağlı borçlanma yönteminde yaşanmamakta; öğrenci ailesinin gelir durumu bir önem taşımamakta ve risk faktörü olarak görülmemektedir (Chapman ve Ryan, 2003: 10).

Gelişmekte olan ülkelerde borçlanma programlarının uygulanabilirliliği konusunda sorunlar yaşanabilmektedir. Gelişmekte olan ülkeler, yükseköğretim sistemindeki borçlanma programlarına kaynak ayırabilmek için diğer kamu yatırımlarında kaynak kısıntısına gitmek durumunda kalabilmektedir. Bu durum, öğrenci borçlanma programlarının devletin diğer yatırım programları ile kaynak rekabeti içine girmesine neden olabilir. Ancak bu tür sorunlar, borçlanma programlarına geçiş ve adaptasyon sürecinde yaşanabileceği için geçici olarak değerlendirilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde yaşanabilecek diğer sorunlar incelendiğinde bu ülkelerde kişi başına milli gelirin düşük ve yükseköğretim sisteminde ise öğrenci başına maliyetlerin yüksek gerçekleşmesine paralel olarak muhtemel bir borçlanma programının başarısız olma ihtimali söz konusudur. Gelişmekte olan ülkelerde yaşanan işsizlik ve düşük ücret sorunları, gelire bağlı

borçlanma için geri ödemelerde gecikme riskini arttırmaktadır (Johnstone, 2002: 22–24).

Gelire bağlı borçlanma programları, mezun olduktan sonraki gelirleri üzerinden borçlarını geri ödemek durumunda olan öğrencilerin üniversitede okuyacakları bölüm ve mezuniyetten sonra çalışacakları işler üzerinde de baskı oluşturabilmektedir. Eğitim maliyetleri için borç kullanan öğrenciler, borç geri ödemelerde sorun yaşamamak için tercihlerini sosyal değeri olan düşük ücretli iş alanlarından (öğretmen, itfaiyeci, v.b) ziyade daha yüksek ücreti olan ve sosyal değeri bulunmayabilen iş alanlarına (bankacılık, v.b) eleman yetiştiren bölümlerden yana kullanabilirler (Woodhall, 2004: 42). Ayrıca ülkenin farklı işgücü ihtiyaçları da aynı şekilde mezunların geri ödemelerini zorlanmadan yapabilmeleri için yönlendirici olabilmektedir. Bu durumlar borçlanmayla finansmanın sıkıntılı yönlerindendir.

2.5.2. Vergiyle Finansmanın Etkileri

2.5.2.1. Olumlu Etkileri

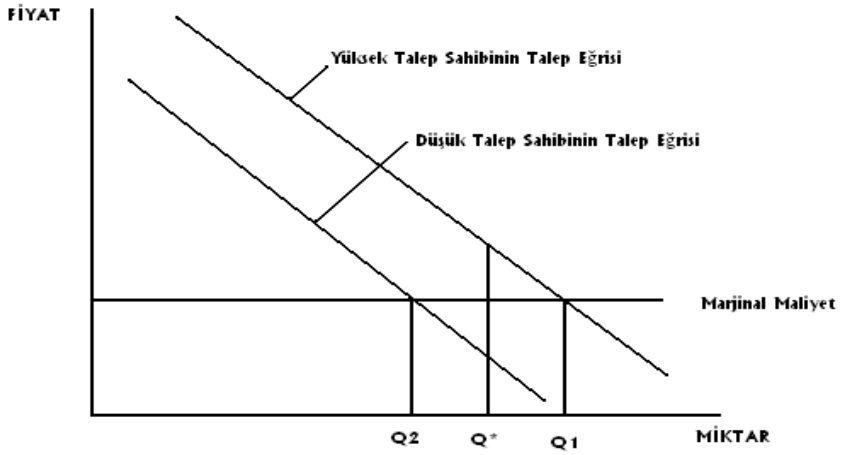
Vergilerle finanse edilen bir yükseköğretim sisteminin düşük gelir grubundan gelen öğrencilere okuma imkânı sağladığını; böylece gelir dağılımının iyileştirilmesine katkıda bulunduğunu savunan görüşler bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında kamu kaynaklarıyla finansmanın gelir dağılımına etkisi, gelişmiş ülkelere nazaran az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için daha büyük önem taşımaktadır. Diğer taraftan yükseköğretim hizmetinin üretimi özel sektöre bırakıldığında, optimal kaynak tahsisi sağlanamadığı için eksik üretime neden olabilmekte; bu durum ise kaynak kaybına ve yükseköğretimin yarattığı pozitif dışsallıkların yeterince gerçekleşememesine sebep olduğu ileri sürülmektedir. Bu atıl kapasitenin varlığına devlet tarafından kamu kaynaklarıyla finanse edilen bir yükseköğretim sisteminin engel olacağı savunulmaktadır (Duran, 1987: 135–136).

2.5.2.2. Olumsuz Etkileri

Yükseköğretimin vergiyle finansmanında devlet, aslında düşük gelirli ailelerden yüksek gelirlilere doğru kaynakları yeniden dağıtmaktadır (Barr, 2003: 5). Vergiyle finanse edilen yükseköğretimde, ağırlıklı olarak orta ve üst gelirli ailelerden gelen öğrenciler için eğitim hizmeti sunulmakta ve bu eğitim hizmetinin maliyetlerinin bir kısmı düşük gelirli ailelerin verdiği vergilerle ödenmektedir. Bu durum genel olarak eşitlik ve vergi adaleti açısından olumsuz sonuçlar yaratabilmektedir (Schultz, 1968: 339). Ayrıca yükseköğretim maliyetlerinin kamu kaynakları yoluyla karşılanmasıyla daha fazla öğrencinin yükseköğretim hizmetinden yararlanması, bunun ise yükseköğretimde eşitliği arttırması yönündeki görüşün aksini savunanlar da bulunmaktadır. Yükseköğretimin kamu kaynaklarıyla finansmanında, vergi ödeyen ancak yükseköğretim almamış ve alamamış çoğunluk bir grup ile yükseköğretim almış ya da almakta olan kısmen azınlık bir grup mevcuttur. Bu iki grup da yükseköğretimi ödedikleri vergiler yoluyla finanse etmekte; ancak sadece yükseköğretim alan grup ileride daha yüksek gelir alabilmektedir (Chapman, 2006a: 18). Dolayısıyla vergiyle finansman yöntemi giderek eşit ve adil olmayan bir yöntem haline gelebilmektedir.

Vergiyle finansman yönteminin önemli olumsuzluklardan bir diğeri, aşağıda grafik 2.7 ile açıklanmaktadır. Grafikte, düşük ve yüksek talep sahibi iki kişinin devlet tarafından finanse edilen yükseköğretim hizmetinden faydalanma düzeyleri gösterilmektedir.

Grafik 2.9: Farklı Talep Sahibi Bireylerin Kamusal Olarak Devlet Tarafından Arz Edilen Yükseköğretim Hizmetinden Faydalanma Düzeyleri



Kaynak: Joseph E. Stiglitz, **Economics of The Public Sector**, Third Edition, Norton Company, USA, 2000, p. 139.

Grafikte gösterildiği gibi orta ve yüksek gelirli öğrencilerin düşük gelirlilere oranla daha yoğun olan yükseköğretim talepleri, vergilerle finanse edilen bir yükseköğretim sisteminde farklı tüketim düzeyleri ile sonuçlanmaktadır. Yüksek talep sahibi kişi, Q1 kadar yükseköğretim hizmeti alırken; düşük talep sahibi kişi Q2 kadar daha az yükseköğretim hizmeti almaktadır. Oysa devlet, yüksek talep ile düşük talep arasında bir seviyede (Q*), her tür talep için eşit yükseköğretim arzı sunmaktadır. Bu anlamda; yükseköğretimin vergilerle finanse edilmesi yani bedelsiz sunulması, kamu kaynaklarıyla aşırı yatırım yapılması anlamına gelmektedir. Önceki bölümlerde vurgulandığı şekilde, kişilerin bedelsiz olarak sunulan yükseköğretim hizmetini aşırı tüketmeleri sonucunda talep artışı söz konusu olmaktadır. Talep artışı ise beraberinde arzı arttırmakta ve sonuçta kamu kaynakları ile aşırı yatırım gerçekleşmektedir (Buchanan ve Flowers, 1987: 310).

Vergiyle finansmanın yükseköğretime girişi arttırdığı görüşü, öğrencilere yükseköğretime giriş sorunu yaratabildiği için geçerli görülmemektedir. Eğer bir ülkede sınırlı devlet kaynaklarına ilaveten az sayıda yükseköğretim kurumu mevcutsa; öğrencilerin bu kurumlar arasındaki dağılımı sınırlı olabilmektedir. Aksine çok sayıda yükseköğretim kurumu bulunmakta ise; kurumlara yeterli kaynak

sağlanamaması sorunu yaşanabilmektedir (Barr, 2004: 276). Kamusal kaynaklarla finansmanın öğrenciler üzerindeki bir başka olumsuz yönü, yöntemin öğrenciler arasındaki fırsat eşitliğini gerçekleştirmede yetersiz kalabilmesidir. Bu durumun sebebi olarak yükseköğretimden yararlanma bakımından öğrenci ailelerinin farklı gelir gruplarından, mesleki ve sosyal çevrelerden gelmeleri gösterilebilir. Ebeveynleri yükseköğretim görmüş, üst gelir grubundan veya sosyal çevreden gelen öğrencilerin yükseköğretim talebinde bulunmaları, düşük gelir grubundan veya sosyal çevreden gelen öğrencilere göre daha beklenen bir durumdur (Duran, 1987: 135). Ebeveynlerin gelir düzeyleri ve eğitim seviyeleri ile yükseköğretimde öğrenim gören öğrencilerin profili arasında literatürde yer alan ve yukarıda belirtilen ilişki, çalışmanın uygulama bölümündeki anket sorularında öğrencilere yöneltilmiştir.

Vergiyle finansmanın yükseköğretimin eğitim kalitesi açısından yarattığı olumsuz durumlar bulunmaktadır. Bunlardan en öne çıkanı; yükseköğretimdeki sınırlı bütçenin artan yükseköğretim talebiyle birlikte öğrenci başına eğitim harcamasını düşürmesi ve bunun yükseköğretim kurumlarının fiziksel koşullarını ve eğitimin kalitesini olumsuz yönde etkileyebilmesidir (Barr, 2004: 276).

Yükseköğretimin bilinen maliyetlerinin dışında sınıf, laboratuar ve kütüphane olarak kullanılan binaları için yapılan harcamalar üzerindeki amortisman ve faiz oranları genellikle açık olarak belirtilmemektedir. Dolayısıyla öğrencinin yükseköğretimi için ödediği öğrenim bedeli ile aldığı eğitimin gerçek maliyetleri bire bir örtüşmeyebilir. Bu açıdan hükümetin yükseköğretime tahsis ettiği ödenekler, yükseköğretimin toplam maliyeti hakkındaki bilgilerin yetersizliği nedeniyle toplumsal olarak verimli kullanılmayabilir. Genel olarak devlet, kamu kaynakları yoluyla finansman sağlarken; yükseköğretimin ihtiyaçları ve toplam maliyetleri hakkında yeterli bilgiyi edinme ve mevcut olan bilgiyi kullanma konusunda eksiklikler yaşamaktadır (Schultz, 1968: 336). Yükseköğretim kurumları, kendi ihtiyaçlarını ve maliyetlerini belirleme konusunda daha başarılı olabilecek iken; mali

özerklikleri olmadığı ve devlet ödenekleri ile sınırlandırıldıkları için kaynakların etkin ve verimli kullanılmasında otoriteleri bulunmamaktadır.

Bedelsiz yükseköğretim, bütçe kısıtları nedeniyle özellikle gelişmekte olan ülkelerde yükseköğretimde aşırı talep oluşumuna ve sonuçta sınav gibi tayınlama yollarına başvurulmasına neden olmaktadır. Bu durum, salt kamusal mal olmanın özelliklerinden 'tüketimde rakip olmama' ve 'dışarıda tutulamama' ilkelerini bozarak yükseköğretim hizmetinin yarı kamusal mal ve hizmet özelliği taşımasına neden olmaktadır (Ataç, 1979: 154). Ayrıca yükseköğretime giriş sınavı uygulamasından düşük gelirli ailelerin çocuklarından ziyade dershane, özel kurs gibi imkânları bulunan yüksek gelirli ailelerin çocukları yararlanmaktadır (Psacharopoulos ve Woodhall, 1986: 149). Bu durum ise üniversitede okuyan öğrenciler arasındaki yaşanan fırsat eşitsizliğinin lise öğrencileri arasında sınava hazırlık aşamasında da yaşandığını göstermektedir. Bu olumsuz durum, çalışmanın üçüncü bölümü olan Türkiye'de yükseköğretimin finansmanı ve bu konuda yaşanan sorunlarda izah edildiği gibi Türkiye'de uzun yıllardır yaşanmaktadır.

2.6. BORÇLANMAYLA FİNANSMANIN VERGİYLE FİNANSMANA GÖRE TERCİH NEDENLERİ

Devletin yükseköğretim finansmanı ve idari masraflarının karşılanmasındaki etkin rolü, gerek vergi mükelleflerinin hizmetten esas faydalanan öğrencilerin yerine bu maliyetlere katlanmalarına; gerekse sınırlı kaynaklardan dolayı donanımsız bir yükseköğretim sisteminin sürekliliğine neden olmaktadır. Yükseköğretimin vergiyle finansmanından kaynaklanan bu sıkıntılarına, alternatif bir yöntem olan borçlanmayla finansman uygulamasıyla çözüm bulunabilir (Friedman ve Friedman, 1980: 187).

Yükseköğretimde borçlanmayla finansman, vergiyle finansmana oranla öğrenciler arasındaki gelir farklılıklarını dikkate alarak çeşitlendirilmiş borçlanma programları sunması ile daha adil bir sistem olarak değerlendirilebilir (Psacharopoulos ve Woodhall, 1986: 152). Ayrıca borçlanma programı ile borçlanan öğrenci, yükseköğretimdeki çalışma alanını seçme ve eğitimini bitirme süresi hakkında yükseköğretimini bedelsiz alan öğrencilere daha bilinçli olmaktadır (Eicher, 2000: 42).

Borçlanmayla finansman, yükseköğretim öğrencilerine ihtiyaçları dâhilinde mezun olduktan sonra ödemeleri koşuluyla finansman imkânı sağlarken vergiyle finansmana göre daha etkin ve adil olmaktadır. Bunun nedeni; vergiyle finansman yönteminde, ortalama vergi mükelleflerinden yükseköğretim görmesinden dolayı ileride gelir seviyesi daha yüksek olacak diğer vergi mükelleflerine doğru gelir transferi yapılmaktadır (World Bank, 1986: 152). Oysa borçlanmayla finansmanda, yükseköğretimin maliyetlerine vergi mükellefleri yerine yükseköğretimden esas faydayı sağlayacak olan öğrencilerin katlanması söz konusudur.

Genel olarak kamu hizmetlerinin finansmanında iki ilke bulunmaktadır. İlki, kamu hizmetinin bedelinin vergilerle ve ödeme gücüne göre gelir ve servet vergileriyle finanse edilmesine dayanan ödeme gücü ilkesidir. İkincisi ise kamu hizmetinin bedelinin yararlanan kişiler tarafından finanse edilmesine dayanan faydalanma ilkesidir (Tural, 2002: 212). İlk ve ortaöğretim yarı kamusal mal ve hizmet olmasına rağmen toplumsal faydaları bireysel faydalarının önündedir. Dolayısıyla bu eğitim seviyelerinin vergiyle finansmanı teorik açıdan daha uygundur. Oysa aynı mal ve hizmet grubunda bulunmasına rağmen; yükseköğretimin gerekliliğinin ilk ve ortaöğretime göre daha az olması ve bireysel faydalarının toplumsal faydalarına göre daha çok olması nedenleri dolayısıyla faydalanma ilkesine göre finansmanı söz konusudur. Bununla birlikte; ödeme gücü yerinde olmayan ve daha iyi şartlarda yükseköğretim görmek isteyen yükseköğretim öğrencileri için borçlanmayla finansman olanağının sağlanması, eğitim hakkı ve

fırsat eşitliği açısından önemlidir (Mutluer, 2008: 15). Bu doğrultuda dünyada yükseköğretimin finansman uygulamalarında borçlanmayla finansman giderek yaygınlaşan bir yöntem haline gelmektedir.

Yükseköğretimde borçlanmayla finansman yönteminin vergiyle finansman yöntemine tercih edilmesiyle ilgili bazı ülke deneyimleri de bulunmaktadır. OECD ülkeleri arasında yer alan İskandinav ülkeleri, kişi başına yüksek gelirleri ve etkin vergi sistemleri ile gelişmiş ülkelerdendir. Bu ülkelerde önceden sadece vergilerle sağlanan yükseköğretimin finansmanının büyük kısmı artık öğrencinin mali sorumluluk alması ile gerçekleşen borçlanma programlarıyla karşılanmaktadır. Dolayısıyla bu ülkelerde yükseköğretimin finansmanı; başarıyla işleyen vergi sistemi ve öğrenci borçlanmalarından oluşan bir kombinasyon ile sağlanmaktadır (Johnstone, 2003: 5).

İngiltere'de, 1980'lerin sonlarına kadar yükseköğretimin finansmanı vergilerle sağlanmaktaydı. Bu yöntemin yükseköğretimin finansmanında en uygun yol olduğu görüşü savunulmaktaydı. Ancak zamanla artan yükseköğretim maliyetleri ve bu maliyetlerin karşılanmasında yaşanan sorunlar, devleti mevcut sistemin finansmanı için yeni arayışlara sevk etmiştir (Tural, 1995: 77). İngiltere'de 1997 seçimlerinde, İşçi Partisi seçim tanıtımını daha iyi bir eğitim sistemi vaat ederek yapmıştır. Seçimi kazandıktan bir ay sonra ise yayınladıkları 'Dearing Raporu'nda, vergilerle finanse edilen bedelsiz eğitim döneminin bütçesel sıkıntılar yüzünden tamamen sona erdiği açıklanmış ve gelire bağlı borçlanma yöntemi uygulanmaya başlamıştır (Mutlu, 2007: 67–68).

1960'lı yıllarda ABD'nin Kaliforniya eyaletinde eyalet vergileri yoluyla finanse edilen yükseköğretim sistemi üzerinde yapılan çalışmalar, vergilerle finanse edilen yükseköğretim sisteminin olumsuzluklarına yer vermiştir. Yükseköğretimde düşük gelirli ailelerden gelen öğrencilerin yüksek gelirli ailelerden gelen öğrencilere göre sayıca az olduğu ve bu öğrencilerin gerileyen (regressive) eyalet vergileriyle

desteklenen yükseköğretim sisteminden daha az yararlandığı ortaya konulmuştur. Genel bir değerlendirmede bulunan bazı iktisatçılar, yüksek kamu finansman desteğiyle işleyen yükseköğretim sistemlerini orta ve yüksek gelirli ailelerin çocuklarının yükseköğretimini destekleyen sistemler olarak değerlendirmektedir (Teixeira ve diğerleri, 2006: 9–10).

Yükseköğretimin finansmanında Avustralya, 1980 öncesinde vergiyle finansman yöntemi uygulamış; 1989 yılında ise gelire bağlı borçlanma yöntemine geçmiştir. Avustralya'da, düşük gelir grubundaki mezun öğrenciler ile gelire bağlı borçlanma arasındaki ilişkiyi ölçmek üzere Andrews (1999) ve Aungles ve diğerleri (2002) tarafından ampirik çalışmalar yapılmıştır. Yapılan çalışmaların sonucunda; özellikle 1997 yılında HECS sistemi üzerinde yapılan değişiklikler sonucunda düşürülen minimum gelir eşiği ve yükseltilen geri ödeme oranlarına rağmen; gelire bağlı borçlanmanın düşük gelirli öğrenciler üzerinde olumsuz bir etkisinin olmadığı saptanmıştır (Chapman ve Ryan, 2003: 10).

1980 öncesinde vergiyle finansman yöntemi uygulamalarında, ailenin geliri ile öğrencinin yükseköğretime katılması arasındaki pozitif bir ilişki bulunmaktaydı. Ancak borçlanmayla finansman yönteminin vergiyle finansman yöntemine alternatif olmaya başladığı ve giderek yaygınlık kazandığı 1990'lı yıllarda ailenin sosyoekonomik durumundaki yetersizlik, öğrencinin yükseköğretime katılımı üzerinde önceki yıllara göre daha az bir etkiye sahip olmaya başlamıştır (Marks ve diğerleri, 2000: 14). Buna paralel olarak Avustralya'da yükseköğretimin vergiyle finanse edildiği yıllarda düşük gelir grubundan gelen öğrencilerin yükseköğretime katılımının az olduğu; ancak HECS sistemine geçişle birlikte bu türden öğrencilerin katılımlarının giderek arttığı yıllar itibariyle gözlemlenmiştir (Chapman, 2006b: 1493). Avustralya'da yapılmış deneysel çalışmaların sonucunda gelire bağlı borçlanmanın düşük gelir grubundan gelen öğrenciler açısından olumsuzluk yaratmadığı ortaya konulmuştur.

Avustralya başta olmak üzere gelire bağlı borçlanma yöntemini yükseköğretim sistemlerinde uygulayan ülkeler örnek alınarak şartları Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yapısına uygun bir borçlanma yönteminin uygulanabilirliği, üçüncü bölümdeki Türk yükseköğretiminin mevcut durumu ve finansal sorunları dikkate alınarak dördüncü bölümde yer alan anket sonuçlarına istinaden çalışılmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE YÜKSEKÖĞRETİMİN FİNANSMANI VE YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARININ FİNANSMAN SORUNLARI

Çalışmanın ilk bölümünde teorik açıdan incelenen yükseköğretimin finansmanı konusu, ikinci bölümde borçlanma ile finansman odaklı olarak gerek teorik gerekse ülke deneyimleri ile birlikte değerlendirilmiştir. Bu bölümde ise Türkiye'de yükseköğretimin finansmanı ve bu konuda yaşanan sorunlar analiz edilmiştir.

Türk yükseköğretim sisteminin genel sayısal göstergelerinin yer verilmesiyle başlayan Türkiye'de yükseköğretimin finansmanı alt başlığı; yükseköğretimin finansmanı konusundaki politikalar ve yükseköğretim öğrencilerine sağlanan finansal destekler ele alınarak incelenmiştir. Çalışmada yer verilen yükseköğretimin sayısal göstergeleri, yükseköğretimde bütçe imkânları çerçevesinde kamu kaynaklarıyla finanse edilen Türk yükseköğretim sisteminin içinde bulunduğu olumsuz durumu göstermek açısından önem taşımaktadır.

Ayrıca Türk yükseköğretim sisteminde yer alan devlet ve vakıf üniversitelerinin farklı finansman yapıları ile ilgili tespitler ortaya konulmuştur. Çalışmanın konusu itibariyle öğrenci maliyetleri açısından finansman sorunları, devlet üniversiteleri ve vakıf üniversiteleri bağlamında ayrı ayrı belirlenmeye çalışılmıştır.

3.1. TÜRKİYE'DE YÜKSEKÖĞRETİMİN FİNANSMANI

Yüksek talebi ve kısıtlı finansal imkânları ile Türk yükseköğretim sisteminde talep ve arz yanlı sorunlar yaşanmaktadır. Talep tarafında; yükseköğretime giriş sınavında başarılı olabilmek için öğrenciler arasında fırsat eşitliğinden uzak ve yoğun bir rekabet yaşanmaktadır. Arz tarafında ise; bütçe ödenekleri ile varlığını sürdürmeye çalışan yükseköğretim kurumlarında nicelik ve niteliksel eksiklikler bulunmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde Türk yükseköğretim sisteminin finansman yapısından kaynaklanan talep ve arz yanlı sorunlara yer verilmiştir.

3.1.1. Yükseköğretime Genel Bakış

Türkiye'de yükseköğretim kurumları; devlet ve vakıf üniversiteleri, vakıf meslek yüksekokulları ve diğer yükseköğretim kurumlarından (askeri ve polis akademileri) oluşmaktadır. 6 Kasım 1981 Tarih ve 7506 Sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu ile tüm yükseköğretim kurumları Yükseköğretim Kurulu (YÖK) çatısı altında bir araya getirilmiştir. Tablo 3.1'de, Türkiye'de 2012 yılına ait yükseköğretim kurumlarının sayıları verilmektedir.

Tablo 3.1: Türkiye'deki Yükseköğretim Kurumlarının Sayıları (2012)

Devlet Üniversiteleri	103
Vakıf Üniversiteleri	65
Vakıf Meslek Yüksekokulları	7
Diğer Yükseköğretim Kurumları	13
Toplam	188

Kaynak: YÖK, "Üniversiteler", 2012 (Çevrimiçi), http://www.yok.gov.tr/content/view/527/222/lang,tr/, 19.07.2012.

Tablo 3.1'de görüldüğü gibi 2012 yılında Türkiye'deki devlet ve vakıf üniversitelerinin toplam sayıları, tüm yükseköğretim kurumlarının yaklaşık %90'ını temsil etmektedir. Tabloda ayrıca devlet üniversitelerinin sayısı, özellikle son yıllarda sayıları hızla artan vakıf üniversitelerinin yaklaşık iki katı kadardır.

2008–2009 akademik yılı içinde yükseköğretimdeki toplam öğrenci sayısının yaklaşık %62'si, sadece 13 devlet üniversitesinde (Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi de dâhil) öğrenim görmektedir. Yeni kurulan üniversitelerde açılan bölümler ve kontenjanlar oldukça sınırlıdır. Yükseköğretimde açıköğretimin payı giderek artmakta olup; yükseköğretimdeki toplam öğrenci sayısının %42'si açıköğretimde bulunmaktadır (TED, 2010: 32). Tablo 3.2'de 1997–1998 ile 2009–2010 eğitim ve öğretim yılı arasında gerçekleşen ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim net okullaşma oranları verilmektedir.

Tablo 3.2: Eğitim Seviyelerine Göre Net Okullaşma Oranları (1997–2010)

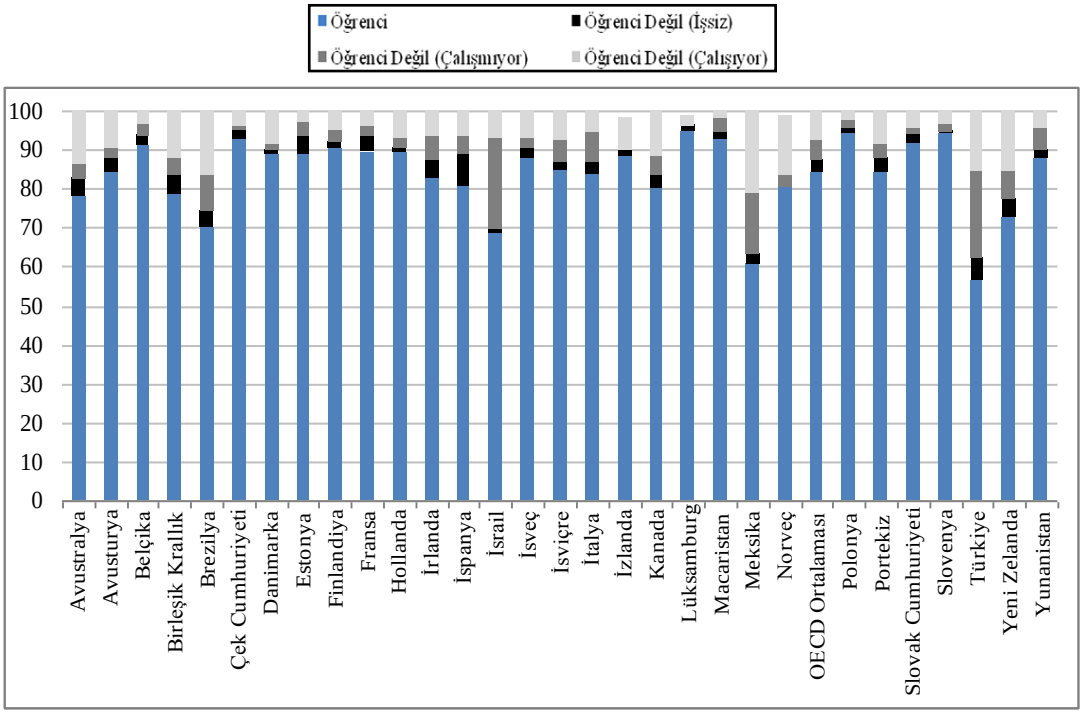
Eğitim ve Öğretim Yılı	İlköğretim(%) (a)	Ortaöğretim(%) (b)	Yükseköğretim(%) (c)	b/a (%)	c/b (%)
1997–1998	84,74	37,87	10,25	0,45	0,27
1998–1999	89,26	38,87	10,76	0,44	0,28
1999–2000	93,54	40,38	11,62	0,43	0,29
2000–2001	95,28	43,95	12,27	0,46	0,28
2001–2002	92,40	48,11	12,98	0,52	0,27
2002–2003	90,98	50,57	14,65	0,56	0,29
2003–2004	90,21	53,37	15,31	0,59	0,29
2004–2005	89,66	54,87	16,60	0,61	0,30
2005–2006	89,77	56,63	18,85	0,63	0,33
2006–2007	90,13	56,51	20,14	0,63	0,36
2007–2008	97,37	58,56	21,06	0,60	0,36
2008–2009	96,49	58,52	27,69	0,61	0,47
2009–2010	98,17	64,95	30,42	0,66	0,47

Kaynak: TÜİK, "Eğitim İstatistikleri", 2010c, (Çevrimiçi) http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=135, 11.04.2011.

Tabloda, ilköğretimden yükseköğretime doğru net okullaşma oranlarındaki önemli azalışlar dikkat çekmektedir. 1997–1998 eğitim ve öğretim yılı içinde her 100

ilköğretim mezununun 45'i ortaöğretime kayıt yaptırırken; her 100 ortaöğretim mezunundan sadece 27'si yükseköğretime kayıt yaptırmaktadır. Aynı oranlar 2009–2010 yılı için ise %66 ve %47 olarak gerçekleşmiştir. Tablo 3.1'de verilen yükseköğretim sayılarına ve çalışmanın ilerleyen bölümlerinde yer verilen tablo 3.3'de yükseköğretime giriş sınavına başvuranların sayılarına rağmen; tablo 3.2'de görüldüğü gibi yükseköğretimde okullaşma oranları düşük seviyelerde seyretmekte ve 1997–2010 yıllarında %30'un üzerine çıkamamıştır. Türkiye'de yükseköğretimde okullaşma oranlarının ne kadar düşük seyrettiğini, karşılaştırmalı olarak grafik 3.1'de sunulan OECD'nin 2011 yılına ait 'Education at a Glance' raporunda görmek mümkündür.

Grafik 3.1: Türkiye ve Diğer OECD Ülkelerinde 15–19 Yaş Grubunun Eğitim ve İşgücüne Katılma Durumları (2009)



Kaynak: OECD, **Education at a Glance–2011**, 2011a (Çevrimiçi) http://www.oecd.org/dataoecd/61/2/48631582.pdf, 07.11.2011, p. 343.

2009 yılı için Türkiye'de 15–19 yaş aralığındaki nüfus, toplam 6.234.620 kişiden oluşmaktadır (TÜİK, 2009b). Grafik 3.1'de Türkiye'de aynı yıl için bu nüfusun yaklaşık %55'inin öğrenci olarak eğitim hayatına devam ettiği

görülmektedir. Bu oranla Türkiye, OECD ülkeleri arasında en düşük öğrenci oranına sahip üye ülke olarak göze çarpmaktadır. Aynı yaş grubunda öğrenci olmayan ancak işgücüne de katılmayan nüfusun oransal olarak en fazla olduğu ülke, yine Türkiye'dir. 15–19 yaş grubundaki kişilerin lise ve üniversite eğitimi almaları gereken yaşta işgücü piyasası içinde olmaları, birçok OECD ülkesine göre daha fazla genç nüfusa sahip Türkiye için oldukça olumsuz bir durum olarak yorumlanabilir. Tablo 3.3'de ise Türkiye'de 1983–2010 yıllarında yükseköğretim alabilmek için üniversite sınavına başvuran toplam öğrenci sayısı ile örgün öğretim ve açıköğretimi kazanan yükseköğretim öğrenci sayıları ve oranları verilmektedir.

Tablo 3.3: Yükseköğretime Giriş Sınavına Başvuranlar, Yerleşenler ve Oranları (1983–2010)

	Başvuran	Önlisans	Lisans	Örgün Öğrenime Yerleşen		Açıköğretim		Toplam Yerleşen	
Yıllar	Öğrenci	Öğrenci	Öğrenci	Öğrenci	%	Öğrenci	%	Öğrenci	%*
1983	361.158	22.373	67.881	90.254	24,99	14.982	4,15	105.236	29,14
1984	436.175	27.946	72.931	100.877	23,13	47.999	11,00	148.876	34,13
1985	480.633	28.515	67.916	96.431	20,06	60.000	12,48	156.431	32,55
1986	503.481	28.883	68.139	97.022	19,27	68.911	13,69	165.933	32,96
1987	628.089	33.065	68.202	101.267	16,12	73.828	11,75	175.095	27,88
1988	693.277	36.868	70.465	107.333	15,48	81.356	11,73	188.689	27,22
1989	824.128	32.338	76.484	108.822	13,20	85.056	10,32	193.878	23,53
1990	892.975	34.158	78.707	112.865	12,64	83.388	9,34	196.253	21,98
1991	876.633	35.633	81.335	116.968	13,34	82.767	9,44	199.735	22,78
1992	979602	40.656	87.086	127.742	13,04	132.561	13,53	260.303	26,57
1993	1.154.571	58.658	114.388	173.046	14,99	241.686	20,93	414.732	35,92
1994	1.249.965	74.513	130.460	204.973	16,40	165.853	13,27	370.826	29,67
1995	1.265.103	76.602	139.744	216.346	17,10	167.628	13,25	383.974	30,35
1996	1.399.061	89.578	137.540	227.118	16,23	185.136	13,23	412.254	29,47
1997	1.398.595	106.158	147.850	254.008	18,16	193.365	13,83	447.373	31,99
1998	1.355.707	101.593	153.348	254.941	18,81	166.194	12,26	421.135	31,06
1999	1.478.365	114.356	153.223	267.579	18,10	180.896	12,24	448.475	30,34
2000	1.414.223	117.873	160.247	278.120	19,67	161.908	11,45	440.028	31,11
2001	1.471.197	129.462	166.963	296.425	20,15	174.946	11,89	471.371	32,04
2002	1.817.590	158.895	169.835	328.730	18,09	285.395	15,70	614.125	33,79
2003	1.502.605	160.606	187.192	347.798	23,15	206.768	13,76	554.566	36,91
2004	1.786.883	164.251	192.632	356.883	19,97	217.984	12,20	574.867	32,17
2005	1.844.891	180.179	198.508	378.687	20,53	228.794	12,40	607.481	32,93
2006	1.678.383	191.496	176.194	367.690	21,91	222.819	13,28	590.509	35,18
2007	1.776.427	199.143	193.553	392.696	22,11	233.729	13,16	626.425	35,26
2008	1.645.416	239.844	265.240	505.084	30,70	328.396	19,96	833.480	50,65
2009	1.450.582	280.253	305.984	586.237	40,41	282.844	19,50	869.081	59,91
2010	1.587.866	284.036	349.579	633.615	39,90	240.691	15,16	874.306	55,06

Not: * İlgili oranlar, başvuru yapan öğrenci sayısına göre hesaplanmıştır.
Kaynak: TÜİK, "Örgün Eğitim İstatistikleri", ty (Çevrimiçi) http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=14&ust_id=5, 09.02.2012 orijinal kaynağının verileri derlenmiştir.

Tabloda, 1983 yılından itibaren giriş sınavına başvuranların sayısının yıllar itibariyle sürekli arttığı görülmektedir. 1983–2008 yıllarında sınava giren ortalama her 3 kişiden biri yükseköğretim almaya hak kazanmıştır. 2008 yılından itibaren ise her iki adaydan biri bir yükseköğretim programına yerleşebilmiştir. 2008 ve 2009 yıllarına ait aday sayısındaki azalmanın en önemli nedeni olarak; liselerde öğretim süresinin dört yıla çıkması ve dolayısıyla bu yıllara ait mezun sayısındaki azalmasından kaynaklandığı söylenebilir (TED, 2010: 50).

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde, yıllara göre devlet ve vakıf üniversitelerinin sayılarının verildiği grafiklerden de (grafik 3.4 ve 3.5) anlaşılacağı üzere; 2007 yılından itibaren ivme kazanan yükseköğretim kurumlarının sayısına paralel olarak aynı yıl itibariyle örgün öğretime yerleştirilen öğrenci sayıları da %40'a kadar yükselmiştir. Her ilave devlet üniversitesi öğrencisi ise kamu kaynakları ile finanse edilen devlet yükseköğretim kurumlarının devlete ilave maliyeti anlamını taşımaktadır. Yukarıdaki tabloda, her sene yeni öğrencilerle birlikte maliyetleri de yükselen örgün öğretimin yanı sıra; devlete maliyeti oldukça az olan açıköğretim programlarını kazanan öğrencilerin oranı, 1990 yılından itibaren %10'un altına hiç inmemiştir. Özellikle 2008 yılında açıköğretim programlarını kazanan öğrencilerin sayısında ivme yaşanmıştır.

Son yıllarda açıköğretim kontenjanlarının ve fakültelerinin arttırılması, bu hizmeti sunmakta olan Anadolu Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi (ÖSYM, 2011b) için ise ilave gelir anlamına gelmektedir. Tablo 3.4'de ise 2010–2011 akademik yılı için üniversite giriş sınavını kazanarak yükseköğretime başlayan, yükseköğretime devam eden ve yükseköğretimden mezun olan öğrencilere ilişkin özet bir tablo verilmektedir.

Tablo 3.4: Yükseköğretimdeki Öğrenci Sayıları (2010–2011)

	YENİ KAYIT			TOPLAM ÖĞRENCİ SAYISI			2009 - 2010 ÖĞRETİM YILI MEZUNU		
	T	K	E	T	K	E	T	K	E
TÜRKİYE TOPLAMI	835915	389044	446871	3817086	1723602	2093484	573159	263737	309422
ÜNİVERSİTELER	821426	387650	433776	3780916	1718598	2062318	559868	262275	297593
ÖNLİSANS	257070	118375	138695	883768	417786	465982	161253	80146	81107
ÖNLİSANS (AÖ HARİÇ)	156588	65477	91111	400331	159484	240847	104565	50099	54466
AÇIKÖĞRETİM	100482	52898	47584	483437	258302	225135	56688	30047	26641
LİSANS	334113	169283	164830	2226530	1014049	1212481	252846	114678	138168
LİSANS (AÖ HARİÇ)	249391	129147	120244	996044	488515	507529	145732	70922	74810
AÇIKÖĞRETİM	84722	40136	44586	1230486	525534	704952	107114	43756	63358
İKİNCİ ÖĞRETİM	167273	71453	95820	489286	203275	286011	95597	41349	54248
LİSANS	95452	46811	48641	294565	138087	156478	34711	15433	19278
ÖNLİSANS	71821	24642	47179	194721	65188	129533	60886	25916	34970
LİSANSÜSTÜ	60450	27425	33025	168628	77766	90862	47262	24818	22444
YÜKSEK LİSANS	50950	23240	27710	125690	58653	67037	42603	22734	19869
DOKTORA	9500	4185	5315	42938	19113	23825	4659	2084	2575
TIPTA İHTİSAS	2520	1114	1406	12704	5722	6982	2910	1284	1626
DİĞER EĞİTİM KURUMLARI	14489	1394	13095	36170	5004	31166	13291	1462	11829

Not: T: Toplam Öğrenci, **K:** Kadın Öğrenci, **E:** Erkek Öğrenci, **AÖ:** Açıköğretim
Kaynak: ÖSYM, **2010–2011 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri**, 2011a, (Çevrimiçi) http://www.osym.gov.tr/belge/112654/20102011ogretimyiliyuksekogretimistatistikleri.html, 10.09.2011.

Tablo 3.4'de, 2010–2011 akademik yılına yeni kayıt yaptıran toplam 835.915 öğrenciyle birlikte tüm yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören yaklaşık 4 milyon öğrenci bulunmaktadır. Ayrıca yükseköğretimdeki toplam erkek öğrenci nüfusunun (2.093.484) kadın öğrencilere (1.723.602) göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

3.1.2. Yükseköğretimde Finansman Politikaları

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan hızlı nüfus artışı, 1960'lardan itibaren yükseköğretime olan talebi ciddi boyutlara taşımıştır. Gelişmiş ülkeler, bu yoğun talebe karşı yükseköğretim kapasitelerini arttırarak mevcut yükseköğretim

kurumlarını genişletme ve yenilerini açma yoluna giderken; gelişmekte olan ülkeler, yetersiz sermaye birikimleri nedeniyle yükseköğretim kapasitelerini arttıramamış ve yoğun talebi karşılayamadıkları için yükseköğretime giriş sınavı getirmişlerdir. Geri kalmış ülkelerin ise yükseköğretime talepleri çok yoğun olmadığı için bu konuda alacakları herhangi bir önlem de olmamıştır (Mutlu, 2007: 55).

Gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye'de, Cumhuriyetin ilk yıllarında yükseköğretime talep az olmakla birlikte; devlet, 1960'lardan itibaren hızla artan genç nüfusa bağlı olarak oluşan yükseköğretim talebini karşılayamaz duruma gelmiştir. Özel sektörün yükseköğretim kurumları açmasına da izin verilmediği için çare olarak, yükseköğretime giriş sınavı uygulaması getirilmiştir (Mutlu, 2007: 56). Yükseköğretime giriş sınavı ise dershanelerin hızla büyüyen bir pazar haline gelmesine neden olmuştur. Türkiye'de öğrencilerin büyük kısmı bu sınavda başarılı olabilmek için erken sınıflardan itibaren dershanelere başlamaktadır. Dershanelerin uyguladıkları fiyatlar, oldukça yüksek aralıklarda değişiklik göstermekle birlikte; özel sektör niteliğindeki bu kuruluşların verdiği üniversite sınavı hazırlık eğitiminden düşük gelirli ailelerin çocuklarının yararlanabilmesi oldukça zordur. Sonuç olarak; yüksek gelirli öğrenci ile düşük gelirli öğrenci eşit şartlarda üniversite giriş sınavına hazırlanamamaktadır. Dolayısıyla yükseköğretim almada maddi sorunlar yaşayan düşük gelirli muhtemel yükseköğretim öğrencilerinin sorunu, daha yükseköğretime giriş sınavına hazırlanma aşamasında başlamaktadır (Thompson, 2005: 63). Tablo 3.5'da, 2002 yılı itibariyle eğitim harcamaları içinde özel dershanelerin yaptığı harcama oranları önemli sonuçlar taşımaktadır.

Tablo 3.5: Türkiye Eğitim Harcamalarının Hizmet Sunucularına Göre Miktarı ve Dağılımı (2002)

Hizmet Sunucuları	Harcama Miktarı (₺)	Dağılımı (%)
Toplam	20.155.207.669	100
Örgün Eğitim	18.682.430.396	92,69
Özel Dershaneler	623.191.660	3,09
Yaygın Eğitim	373.953.093	1,86
Lise Mezunu Olup, Üniversiteye Hazırlananlar	277.411.649	1,38
Borç Hizmetleri	105.067.038	0,52
Ar–Ge Harcamaları	49.182.221	0,24
Hizmet içi	43.971.612	0,22

Kaynak: TUİK, "Eğitim İstatistikleri", 2002 (Çevrimiçi) http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=14&ust_id=5, 12.07.2010.

Tabloda, eğitim harcamalarının büyük bir kısmı örgün eğitimde kullanılmıştır. Bu olağan bir durum olmakla birlikte; örgün eğitim kurumlarının harcamalarından (%92,69) sonra ikinci sırada özel dershanelerin harcamaları (%3,09) gelmektedir. Ebeveynler üniversite sınavında başarılı olmaları için çocuklarını ilköğretim yıllarından itibaren özel dershanelere göndermektedir. Farklı eğitim düzeyindeki özel dershaneler de aynı amaç doğrultusunda üniversite giriş sınavına odaklanmaktadır. Tabloda lise mezunu olup üniversite sınavına hazırlanan öğrencilerin özel dershanelere, kurslara, üniversite sınavına hazırlık kitaplarına, v.b. yaptığı harcamalar da tüm eğitim harcamaları içinde azımsanamayacak bir orana sahiptir.

Finansal açıdan bütçe imkânları dâhilinde eğitim veren devlet yükseköğretim kurumlarında yaşanan fiziksel sıkıntılar ve kalite sorunu sonuç olarak yoğun yükseköğretim talebini yeterli olarak karşılamaktan uzaktır. Finansal kaynakları sınırlı, fiziksel koşulları ve eğitim kalitesi yetersiz bir yükseköğretim sisteminde ise tablo 3.5'de belirtildiği üzere eğitim hizmeti sunan özel dershaneler önemli rol oynamaya devam edecektir.

Ülkemiz yükseköğretim politikaları içinde yer alan finansman politikalarını makro ölçekte belirleyen bazı göstergeler bulunmaktadır. Yükseköğretimde finansman politikalarına, Türkiye Cumhuriyeti (T.C) Anayasası ve ilgili kanunlarda yer verilmektedir. Yükseköğretim politikaları, Yükseköğretim Kanunu'nun yükseköğretimin finansmanıyla ilgili kanun maddelerinde de gösterilmektedir. Ayrıca 1963 yılından itibaren uygulanan ve Devlet Planlama Teşkilatı[1] tarafından hazırlanan kalkınma planları içerisinde bulunmaktadır. Son olarak; yükseköğretim politikalarına, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından düzenlenen ve ülkemizde aralıklı zamanlarla toplanan eğitim şuraları ve şura sonrası alınan kararlarda da yer verilmektedir.

Türkiye'de 1980 öncesinde, tüm dünya genelinde olduğu gibi yükseköğretim genel olarak bedelsiz sunulmakta iken; 1980 sonrasında, devlet üniversitelerinde harç veya öğrenci katkı (katılım) payı uygulamasına geçilmiştir (YÖK, 2007a: 17). Yükseköğretimin finansmanında öğrenci katkı paylarının ağırlığı genel olarak oldukça düşük olmakla birlikte; devlet, yükseköğretimin finansmanını büyük bir oranda (%90 civarında) üstlenmektedir. Devlet, yükseköğretim kurumlarının finansmanını üstlenmenin dışında, vakıf yükseköğretim kurumlarını da hazine yardımı yoluyla destekleyerek bu kurumlara finansal kaynak aktarmaktadır (Meriç, 1998: 50).

24 Haziran 1973 Tarih ve 14574 Sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 38. Maddesi'ne göre; Türkiye'de yükseköğretim, katkı payı adı altında az miktarlarla da olsa bedelli hale getirilmiştir. Bu doğrultuda öğrenim bedeli tutarları ve ödenme şartları MEB ve Maliye Bakanlığı ile birlikte hazırlanan yönetmelikle tespit edilmektedir. Vakıf üniversitelerinde öğrenci katkı payları ise üniversite mütevelli heyeti tarafından belirlenmektedir.

[1] 08.06.2011 Tarih ve 27958 Mükerrer Sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 641 Sayılı Kalkınma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamesi ile Devlet Planlama Teşkilatı, yeni kurulan Kalkınma Bakanlığı'na devredilmiştir. Çalışmada yararlanılan bu kuruma ait kaynaklar (tablo 3.7'deki kaynak hariç), 08.06.2011 yılı öncesine ait oldukları için dipnot ve kaynakçada DPT olarak gösterilmiştir.

Başarılı olan ancak maddi imkânları elverişli olmayan öğrencilerin öğrenim bedeli ve diğer bazı giderleri ise burs, kredi, yatılı kalma ve benzeri yollarla sağlanmaktadır.

3.1.2.1. Yükseköğretimin Finansman Politikaları ile İlgili Yasal Düzenlemeler

9 Kasım 1982 Tarih ve 17863 Mükerrer Sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası Kanunu'nun 130. Maddesi'ne göre; tüm üniversitelere bilimsel özgürlük tanınmaktadır. Ancak mali ve yönetsel özerklik konusunda devlet ve vakıf üniversitelerinde farklı bir yaklaşım söz konusudur. Devlet üniversitelerinde mali ve idari özerklik bulunmamakta; böylece devlet bu üniversiteleri dolaylı olarak yönetmektedir. Bunun yanı sıra vakıf üniversiteleri ise mali ve idari açıdan özerk kurumlardır.

6 Kasım 1981 Tarih ve 7506 Sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 46. Maddesi'ne göre; yükseköğretim gören tüm öğrenciler katkı payı ödemekle yükümlüdür. Yükseköğretim kurumlarında cari hizmet ödenekleri, öğrenci başına ve öğrenim dallarının nitelikleri ve süreleri ile yükseköğretim kurumlarının özellikleri göz önünde tutularak Yükseköğretim Kurulu'nca farklı tutarlarda tespit edilmektedir. Bu miktarın her yıl Bakanlar Kurulu'nca belirlenecek kısmı, cari hizmet maliyetlerinin yarısından az olmamakla birlikte devlet tarafından karşılanmakta ve öğrenci adına ilgili yükseköğretim kurumu bütçesine ödenek olarak verilmektedir. Geri kalan kısmı ise öğrenci tarafından öğrenci katkı payı (I. öğretimde) ve öğrenim ücreti (II. öğretimde ve uzaktan eğitimde) olarak ödenmektedir. Dolayısıyla öğrenciler de cari hizmet maliyetlerinin en fazla yarısına kadar olan kısmını karşılamakla yükümlüdür. Öğrencilerin ödemekle yükümlü oldukları öğrenim bedelleri, kanunda belirtilenin (%50'ye kadar) oldukça altında bir oranla toplam cari hizmet maliyetlerinin ortalama %4'ü olarak gerçekleşmektedir (bkz. tablo 3.9, s. 145).

Kasım 1981 Tarih ve 7506 Sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 46. Maddesi'nin devamında; cari hizmet maliyeti içinde öğrenci katkısı olarak hesaplanan tutar, öğrenciler tarafından yükseköğretim kurumlarınca kamu bankalarından herhangi birinde açtırılan hesaba yatırılmaktadır. Yatırılan öğrenci katkı payları, rektörlükçe en geç ilgili ayın sonuna kadar devlet yükseköğretim kurumu bütçesine öz gelir olarak kaydedilerek; kurumun Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı hesabına aktarılmaktadır. Aktarılan bu miktarlar başta öğrencilerin beslenme, barınma, sağlık, kültür, spor ve diğer sosyal hizmetleri olmak üzere üniversitenin cari, kalkınma plan ve programlarına uygun yatırım, transfer ve öğrencilerin kısmi zamanlı olarak geçici işlerde çalıştırılmasına ilişkin giderlerinde kullanılmaktadır. Yükseköğretim öğrencilerinden alınan katkı paylarının hangi harcama kalemine ne oranda harcandığı tablo 3.6 yardımıyla, 2001–2004 yılları kapsamında gösterilmektedir.

Tablo 3.6: Yükseköğretim Öğrencilerden Alınan Katkı Paylarının Harcama Kalemlerine Göre Oransal Dağılımı (2001–2004)

Harcama Kalemi	2001 (%)	2002 (%)	2003 (%)	2004 (%)
Beslenme	35	34	33	34
Sağlık	11	11	10	9
Spor	7	7	8	6
Barınma	4	4	4	4
Kültür	4	4	4	3
Diğer Hizmetler	8	8	8	7
Genel Yönetim	2	2	2	2
Transferler	4	4	4	4
Üniv. Cari ve Yat. Hiz.	25	26	27	31
TOPLAM	100	100	100	100

Kaynak: YÖK, **Türk Yükseköğretiminin Bugünkü Durumu**, Meteksan A.Ş, Ankara, 2005, s. 131.

Yukarıdaki tabloda, 2001–2004 yıllarında öğrencilerin ödedikleri katkı paylarının çoğunlukla öğrencilerin beslenme harcamaları için kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca üniversitelerin cari ve yatırım harcamalarının payı da önemli ikinci harcama kalemi olarak, 2001 yılı ile 2004 yıllarında %25'den %31'e yükselmiştir.

Türkiye'de yükseköğretimin finansman politikaları konusunda YURTKUR (Kredi ve Yurtlar Kurumu) aktif rol oynamaktadır. Öğrenci katkı paylarının gelir farklılıkları olan öğrenciler ve ebeveynleri için yarattığı fırsat eşitsizliğini önleyebilmek için 6 Mart 2004 Tarih ve 25384 Sayılı Resmi Gazete'de yer alan 5102 Sayılı Yükseköğretim Öğrencilerine Burs ve Kredi Verilmesine İlişkin Kanun uyarınca YURTKUR tarafından başarılı ve ihtiyaç sahibi öğrencilere karşılıksız olarak burs verilmektedir. Bunun yanı sıra kurum, ihtiyaçta öncelikli öğrencilere öğrenim kredisi ve katkı kredisi vermekle görevlidir.

3.1.2.2. Yükseköğretimin Finansmanı Kapsamında Öğrencilere Sağlanan Maddi Destekler

Türkiye'de yükseköğretim öğrencilerine sağlanan maddi destek çeşitlerinin detaylı olarak incelenmesi, çalışma için önem taşımaktadır. Bu sayede, söz konusu maddi desteklerin öğrencilerin finansal sorunlarına ne ölçüde cevap verebildiği belirlenebilir. Türk yükseköğretim sisteminde yükseköğretim öğrencilerine öğrenim bedelleri ve yaşam maliyetlerinin karşılanması için maddi destek sağlayan kurumların başında YURTKUR gelmektedir.

Genel olarak YURTKUR'un verdiği başlıca hizmetler şunlardır (YURTKUR, 2008: 12);

- Öğrenci katkı kredisi[2], öğrenim kredisi[3] ve burs vermek,
- Yurtlar yaptırmak ve işletmek,
- Yükseköğretim öğrencilerine barınma hizmeti vermek,

[2] Yükseköğretimde alınan katkı payına karşılık olarak öğrenci adına borç kaydedilip, yükseköğretim kurumlarına ödenen tutardır (YÖK, 2007a: 125).

[3] Yükseköğretim gören T.C. uyruklu öğrencileri maddi yönden desteklemek, sosyal ve kültürel gelişmelerini kolaylaştırmak amacıyla devam ettikleri yükseköğretim kurumlarının normal öğrenimi süresince verilen, zorunlu hizmet yükümlülüğü bulunmayan borç tutarıdır (YURTKUR, 2011) .

- Kurum yurtlarında barınan öğrencilerin sosyal, kültürel, sportif vb. ihtiyaçlarını karşılamak üzere gerekli çalışmaları yapmak,
- Kanunlarla Kuruma verilen diğer görevleri yerine getirmek olarak sıralanmaktadır.

YURTKUR'un finansman yapısı, büyük ölçüde hazine yardımına dayanmaktadır. Hazine yardımının yıllara göre Kurum bütçesi içindeki payı %70–80 iken Kurumun öz gelir payı ise %20–30 arasında değişmektedir. Öz gelir kaynakları içerisinde en büyük katkı, öğrenim ve katkı kredilerinden yapılan tahsilâtlar oluşturmaktadır. Kurumun diğer öz gelirleri; yurtların işletilmesi ile ilgili yurt yatak ve misafir ücreti vb. gibi yurt işletme ücretleri, yurtlardaki küçük işletmelerden sağlanan gelirler, Kurum personelinden alınan lojman kira gelirleri, şans oyunlarından alınan hasılat payı ile diğer gelirlerden oluşmaktadır. YURTKUR'un giderleri ise; kredi ve burs ödemeleri, cari harcamalar ve yatırım harcamalarından oluşmaktadır (YURKUR, 2008: 43). Tablo 3.7'de, 1985–2006 yıllarında YURTKUR tarafından yükseköğretim öğrencilerine verilen toplam öğrenim ve katkı kredisi tutarları ve oranları yer almaktadır.

Tablo 3.7: Yükseköğretimde Öğrenim ve Katkı Kredisi Alan Öğrenci Sayısı ve Aylık Kredi Miktarları (1985–2010)

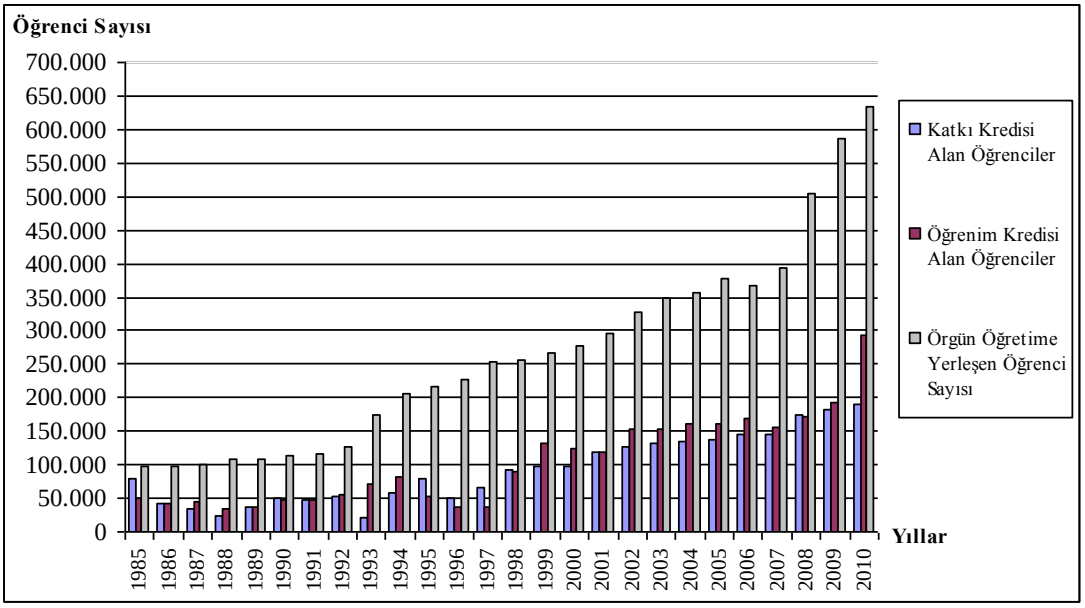
Yıllar	Başvuran Öğrenci Sayısı		Başvurulan Yıl İçerisinde Kredi Alanlar				Aylık Öğrenim Kredisi Miktarı (₺)*		
	Katkı Kredisi	Öğrenim Kredisi	Katkı Kredisi		Öğrenim Kredisi		Önlisans ve Lisans	Master	Doktora
1985	108.496	58.161	78.825	73%	50.000	86%	0,005	-	-
1986	73.691	63.025	43.338	59%	43.286	69%	0,006	-	-
1987	61.113	67.797	34.999	57%	45.291	67%	0,007	-	-
1988	43.221	53.391	24.964	58%	34.853	65%	0,30	-	-
1989	68.968	98.944	38.204	55%	36.896	37%	0,02-0,05-0,075	-	-
1990	88.844	126.917	51.443	58%	48.389	38%	0,10	-	-
1991	75.311	101.413	47.593	63%	48.548	48%	0,15-0,25	-	-
1992	85.048	114.325	53.627	63%	54.852	48%	0,25	-	-
1993	89.826	104.500	22.435	25%	71.621	69%	0,40	1	1
1994	129.065	136.343	57.178	44%	80.737	59%	0,50	1	2
1995	142.032	148.325	80.242	56%	53.121	36%	0,75	2	2
1996	107.855	116.891	49.417	46%	35.971	31%	1,50	3	5
1997	115.710	133.917	64.771	56%	38.107	28%	3-6	6-12	9-18
1998	142.203	173.388	92.903	65%	91.131	53%	6-10	12-20	18-30
1999	201.411	262.334	99.030	49%	133.203	51%	10-15	20-30	30-45
2000	198.795	266.582	98.187	49%	124.617	47%	15-25	30-50	45-75
2001	259.142	284.598	118.436	46%	117.938	41%	30	60	90
2002	193.229	292.730	127.296	66%	153.491	52%	45	90	135
2003	184.254	353.651	130.995	71%	154.347	44%	65	130	195
2004	188.095	322.986	135.661	72%	161.367	50%	90	180	270
2005	188.705	268.895	136.154	72%	159.970	59%	110	220	330
2006	210.638	301.839	145.665	69%	169.925	56%	130	260	390
2007	145.617	319.171	145.617	100%	155.033	49%	150	300	450
2008	234.963	327.254	175.565	75%	171.582	52%	160	320	480
2009	289.314	399.662	181.448	63%	191.809	48%	180	360	540
2010	303.042	468.466	191.378	63%	292.367	62%	200	400	600

Not: * Bazı yıllarda birden fazla kredi miktarının görülmesinin nedeni, o yıl içinde kredi miktarlarının bir defadan fazla artırılmasıdır.

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, "Ekonomik ve Sosyal Göstergeler", 2010, (Çevrimiçi), http://ekutup.dpt.gov.tr, 02.06.2012.

Tablo 3.7'deki verilerden 1985–2010 yıllarında katkı kredisi almaya hak kazanan öğrencilerin başvuran öğrencilere oranı 1985 yılında %73 iken; 2000'li yılların başına kadar sürekli düşüş eğilimi göstermiş ve 2010 yılında %63 olmuştur. Öğrenim kredisi için 1985 yılında %86 olan oran küçük oranlı yükselişlere rağmen hep düşmüştür. TÜİK'in hazırladığı 'Hane halkı Büyüklüklerine Göre Yoksulluk Sınırları' istatistiklerine göre; örnek olarak 2006 yılı için gıda ve gıda dışı harcamalar dâhil edilerek hesaplanan yoksulluk sınırı bir kişi için ₺244 (TÜİK, 2009a) iken; ₺130 değerindeki bir kredi öğrencinin eğitimine devam ederken asgari şartlarda geçimini sağlayacak seviyedeki tutardan oldukça uzaktır. Grafik 3.2'de ise, 1985–2010 yıllarında örgün öğretimdeki öğrenci nüfusu içinde katkı payı ve öğrenim kredisi alan öğrencilerin sayıları gösterilmektedir.

Grafik 3.2: Örgün Öğretime Yerleşen Öğrenciler İçinde Katkı Payı ve Öğrenim Kredisi Alan Öğrenciler (1985–2010)



Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, "Ekonomik ve Sosyal Göstergeler", 2010, (Çevrimiçi), http://ekutup.dpt.gov.tr, 02.06.2012.
TÜİK, "Örgün Eğitim İstatistikleri", ty (Çevrimiçi) http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=14&ust_id=5, 09.02.2012 orijinal verileri kullanılarak grafik haline getirilmiştir.

Grafikte 1993 yılında önceki yıllara göre örgün öğretime yerleşen öğrenci sayısı daha yüksek gerçekleşmiş (1992'de yeni kurulan 23 devlet üniversitesi nedeniyle, bkz. grafik 3.4, s. 155) ve yine önceki yıllara göre daha düşük oranda katkı payı kredisi kullanılmıştır. Grafikte de görüldüğü gibi genellikle öğrenim kredisi, katkı payı kredisine göre daha fazla öğrenciye sağlanmıştır. Ancak 1985–2010 yıllarında gerek katkı payı kredisi gerekse öğrenim kredisi kullanımı, her bir yıl için örgün öğretimdeki toplam öğrencilerin yarısına bile ulaşamamıştır.

Vakıf üniversitelerinde öğrenim gören öğrenciler ise YURTKUR'a kredi başvurusunda bulunamamaktadır. Vakıf üniversitelerinin karşılıksız burs vermeleri için sadece %10'luk bir öğrenci kotası söz konusudur. Devlet üniversitelerinde öğrenim gören öğrenciler içinde katkı ve/veya öğrenim kredisi alabilen öğrenci oranının az olmasına (bkz. tablo 3.7, s. 134) ilave olarak vakıf üniversitelerinde okumak isteyen ancak YURTKUR'dan kredi kullanamadığı için yükseköğretime

erişimi engellenen öğrenciler de bulunmaktadır. Bu üniversitelerde okumak isteyenler için mevcut şartlarda kredi sunulsa dahi, kredi tutarları öğrencilerin eğitim ve yaşam masraflarını karşılamaktan oldukça uzaktır (TÜSİAD, 2008: 89–90). Sonuçta YURTKUR tarafından sunulan mevcut kredi sistemi, finansal imkânları sınırlı olan lise mezunlarının yükseköğretime erişimini zorlaştırmakta ve fırsat eşitsizliğine ortam hazırlamaktadır.

3.1.2.2.1. Katkı Payı Kredisi (Öğrenim Harcı Kredisi)

6 Kasım 1981 Tarih ve 7506 Sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 46. Maddesi'ne göre; öğrenci tarafından ödenecek katkı payı tutarı, ödeme güçlüğü olan öğrencilere öğrencinin talebi halinde YURTKUR tarafından kredi olarak verilebilmektedir.

Yukarıdaki tanımda belirtildiği üzere katkı payı kredisi; sadece kısıtlı sayıda öğrenci için verilen borcun ilgili yükseköğretim kurumuna ödenmesi ile sağlanan destektir. Ayrıca ikinci öğretim öğrencilerine, yüksek lisans ve doktora öğrencilerine ve vakıf üniversitelerinde öğrenim gören tüm öğrenciler bu kredinin kapsamı dışında tutulmaktadır (Eurydice, 2009: 32). Tablo 3.7'de 1985–2006 yıllarında katkı payı kredisine başvuran ve kredi alan öğrenci sayılarına yer verilmişti. Bu yıllar arasında katkı payı kredisine başvuran her üç öğrenciden ikisine kredi sağlanmıştır.

Katkı payı kredisi, yasal faizleri ile (toptan eşya fiyat endeksindeki artışlara bağlı olarak) birlikte öğrencinin normal öğrenim süresinin (ortalama dört yıl) bitiminden itibaren iki yıl sonra başlamak üzere, kredi alınan sürenin yarısı kadar sürede (ortalama iki sene) ödenmekteydi (Eurydice, 2009: 33). Ancak 25 Şubat 2011 Tarih ve 27857 Sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 6111 Sayılı Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması İle Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması

Hakkında Kanun kapsamında; 351 Sayılı Yükseköğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Kanunu'nun 16. Maddesi'nin ikinci fıkrasına getirilen değişiklikle birlikte "... normal eğitim süresinin bitiminden itibaren iki yıl (öğrencinin lisansüstü eğitim yapması halinde dört yıl) sonra başlamak üzere, kredi aldığı sürede ve aylık dönemler halinde kuruma ödemek zorundadır" şeklini almıştır. Dolayısıyla geri ödeme süresi mezuniyetten iki yıl sonra başlamak üzere ortalama iki yıldan dört yıla (öğrencinin eğitim aldığı programın normal eğitim süresi esas alınarak) çıkarılmıştır.

3.1.2.2.2. Öğrenim Kredisi

22 Ağustos 1961 Tarih 10887 Sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan ve 351 Sayılı Yükseköğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Kanunu'na göre; 1962 tarihinden itibaren öğrenim kredisi, ön lisans programı öğrencilerinden doktora programı öğrencilerine kadar her kademedeki öğrencinin yaşam giderlerinin karşılanmasına destek amacıyla sağlanan geri ödemeli parasal destektir (Eurydice, 2007: 14). Tablo 3.7'de 1985–2006 yıllarında öğrenim kredisine başvuran ve kredi alan öğrenci sayılarına yer verilmişti. Bu yıllar arasında öğrenim kredisi başvurusu yapan her iki öğrenciden sadece birisi, eğitimi süresi içinde yaşam masraflarının karşılanması için kredi kullanabilmiştir.

Öğrenim kredisinin öğrenci tarafından ödenmesi aşamasında, Türkiye İstatistik Kurumu Toptan Eşya Fiyat Endeksindeki artışlara bağlı bir geri ödeme programı yapılmaktadır. Öğrenci, öğrenim kredisi borcunu aldığı eğitimin normal süresinin bitiminden iki yıl sonra başlamak üzere (katkı payı kredisindeki gibi) kredi aldığı kadar sürede ve aylık taksitler halinde ödemektedir. 2006–2007 akademik yılından önceki borçların geri ödemeleri, üçer aylık süreler içinde gerçekleşmekteydi (YURTKUR, 2011).

YURTKUR tarafından yükseköğretim öğrencilerine verilen katkı payı ve öğrenim kredileri, çalışmanın ilk bölümünde yer alan yükseköğretimdeki özel finansman yöntemlerinden borçlanmayla finansman yöntemine örnek teşkil etmektedir. Borç geri ödemeleri açısından ise ikinci bölümde açıklanan borçlanmayla finansman türlerinden geleneksel borçlanma yöntemine dâhil edilebilir. Tablo 3.8'de 2006–2011 yıllarında YURTKUR tarafından öğrenci başına verilen öğrenim kredisi tutarlarına ve yoksulluk sınırları gösterilmiştir.

Tablo 3.8: Öğrenci Başına Öğrenim Kredisi Tutarı ve Yoksulluk Sınırı (2006–2011)

Yıllar	Öğrenci Başına Aylık Tutar (₺)	Bir Kişinin Aylık Yoksulluk Sınırı (₺)
2006	130	244
2007	150	283
2008	160	341
2009	180	365
2010	200	396
2011	240	VY

Not: Tablodaki veriler (yoksulluk sınırı hariç) YURTKUR Genel Müdürlüğü'nden bilgi edinme talebi yoluyla sağlanmıştır.
VY: Veri Yok
Kaynak: YURTKUR, "Öğrenim ve Katkı Kredisi Alan Öğrenci Sayıları ile Kredi Miktarları", 2012b (Çevrimiçi) www.yurtkur.gov.tr, 13.02.2012.
TÜİK, "Hane halkı Büyüklüklerine Göre Yoksulluk Sınırı", 2009a (Çevrimiçi) http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=23&ust_id=7, 2 Haziran 2011.

TÜİK'in her sene belirlediği yoksulluk endekslerinde, 2007 yılında gıda ve gıda dışı harcamalardan oluşan yoksulluk sınırı bir kişi için ₺283 iken; aynı yıl için tablo 3.8'de öğrenci başına aylık öğrenim kredisi tutarı ₺150 olarak gerçekleşmiştir. Bu tutar, yoksulluk sınırının oldukça altında seyretmekte ve üniversite öğrencisinin ihtiyacını karşılamaktan uzak bir tutardır. Tablodaki diğer veriler için de aynı sonucu söylemek mümkündür.

3.1.2.2.3. Burs

Burs, ailesinin gelir durumundan dolayı ihtiyaç sahibi ve başarılı öğrencilere yükseköğretimleri süresince yaşam giderlerini karşılamak amacıyla karşılıksız ve doğrudan verilen paradır. Burslar, lisansüstü öğretim dâhil her kademe ve düzeydeki programlara devam eden öğrencilere devlet ya da vakıf üniversitesi öğrencisi ayrımı yapılmaksızın verilebilmektedir (Eurydice, 2007: 13).

6 Mart 2004 Tarih ve 25384 Sayılı Resmi Gazete'de yer alan 5102 Sayılı Yükseköğretim Öğrencilerine Burs ve Kredi Verilmesine İlişkin Kanun'la, belediyeler hariç üniversiteler başta olmak üzere devletin çeşitli kuruluşları tarafından yüksek öğrenim öğrencilerine burs, kredi ve nakdi yardım adı altında yapılan yardımların 2004 yılından itibaren YURTKUR çatısı altında toplanması kararlaştırılmıştır (MEB, 2009: 220). Böylece öğrencilerin çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarından birden fazla burs alması önlenmiş olmakta; daha fazla öğrenciye daha fazla maddi yardım yapılması sağlanmaktadır (MEB, 2007: 218). Devlet kaynaklı bu tür bursların dışında özel kaynaklı olmak üzere çeşitli vakıfların, derneklerin, belediyelerin, vakıf üniversitelerinin ve özel sektör kuruluşlarının verdiği burslar da mevcuttur.

2006–2007 akademik yılında tüm üniversitelerdeki 2.419.214 üniversite öğrencisinden (ÖSYM, 2007) 184.500'sine (%7,6) burs verilmiştir. 2007 yılında burs miktarı, aylık ₺150 olup; yüksek lisans örgencilerine aylık burs miktarının 2 katı doktora öğrencilerine ise 3 katı burs ödenmektedir (MEB, 2007: 218–219). 2009–2010 akademik yılında ise toplam 3.493.819 yükseköğretim öğrencisinden (ÖSYM, 2010) 191.798'si (%5,4) burs hizmetinden yararlanmıştır (Eurydice, 2009: 32).

3.1.2.2.4. Barınma ve Beslenme Desteği

Ailesinin ikametgâhı başka şehirlerde olan öğrenciler gereksinim duydukları takdirde, YURTKUR'a bağlı yurtlarda ve bazı üniversitelerin kendi yurtlarında kontenjanlar dâhilinde barınma ve beslenme desteği temin edebilmektedir. Bu destekler öğrencilere maliyetinin altında, devlet tarafından desteklenerek sunulan barınma ve beslenme desteği şeklinde olmaktadır. 2012 yılında YURTKUR üniversite öğrencileri için yurt yatak ücretini ₺105 olarak belirlemiştir. Standardı yüksek, özel nitelikli yurtların aylık ücreti ise ₺114–198 arasındadır (YURTKUR, 2012a).

Bazı vakıf üniversiteleri ise kendi üniversitelerini tercih eden sınırlı sayıda başarılı öğrencinin beslenme, barınma, öğrenim bedeli ve yaşam giderlerini tamamen ya da kısmen karşılamaktadır. Ayrıca tüm devlet yükseköğretim kurumlarında, öğrenci yemekhanelerinde öğrencilere yönelik olarak desteklenmiş öğle yemeği sunulmaktadır (Eurydice, 2007: 15).

3.1.2.2.5. Diğer Destekler

Devlet yükseköğretim kurumlarında herhangi bir sosyal güvenlik veya sigorta kapsamında olmayan öğrencilere Öğrenci Sağlık Merkezlerinde (Mediko–sosyal) bedel ödenmeksizin sağlık ve psikolojik danışma hizmetleri sunulmaktadır. Ayrıca tüm öğrencilere verilen özel kimlik kartlarıyla, kent içi kamusal ulaşım araçlarında, tiyatrolarda, sinemalarda, müzelerde ve bazı diğer sanatsal etkinliklerden yararlanmada öğrencilere özel indirimler sağlanmaktadır (Eurydice, 2009: 33).

3.1.3. Yükseköğretim Kurumlarının Başlıca Finansman Kaynakları

Yükseköğretimin yarı kamusal mal ve hizmet grubu içinde görülmesinin sonucu olarak özel bütçeli idareler olarak sayılan Türk yükseköğretim kurumları; yayın ve satış gelirleri, gayrimenkul gelirleri, döner sermaye gelirleri ve diğer gelirleriyle birlikte kendi öz gelirlerini belirli ölçüde kendileri sağlayabilmektedir (Meriç, 1998: 52). 6 Kasım 1981 Tarih ve 7506 Sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 55. Maddesi'nde yükseköğretim kurumlarının belli başlı tüm gelir kaynakları aşağıdaki kalemlerden oluşmaktadır:

- Her yıl bütçeye konulacak ödenekler,
- Kurumlara yapılacak yardımlar (Hazine yardımları),
- Öğrencilerden alınan katkı payı (harç) ve ücretler,
- Yayın ve satış gelirleri,
- Taşınır ve taşınmaz malların gelirleri,
- Döner sermaye işletmelerinden elde edilecek kârlar,
- Bağışlar, vasiyetler ve diğer gelirlerdir.

Devlet yükseköğretim kurumlarının gelir kaynakları içinde yer alan bütçe ödenekleri, katkı payları ve döner sermaye gelirlerinin bu kurumların başlıca gelir kaynakları olması (bkz. tablo 3.9, s. 145) nedeniyle bu kalemlere çalışmada detaylı olarak ayrıca yer verilmektedir.

3.1.3.1. Bütçe Ödenekleri

6 Kasım 1981 Tarih ve 7506 Sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 2547 Sayılı Kanun'un 55. Maddesi'nde, üniversitelerin gelir kaynaklarının başında her yıl bütçede yer alacak ödenekler gelmektedir (YÖK, 2007a: 59). İlerleyen bölümlerde tablo 3.9'da sunulan verilerde; 1983–2005 yıllarında üniversitelerinin gelir kaynakları içinde bütçe ödenekleri tutarlarına ve toplam gelirler içerisindeki paylarına yer verilmiştir. Özel bütçeli kurumlar olarak üniversitelerin öz gelirleri zaman içinde artmasına rağmen; tabloda hâlâ gelir kaynakları içinde ağırlıklı olarak devlet bütçesinden aktarılan ödenekler yer tutmaktadır.

Devlet yükseköğretim kurumlarının bütçe ödeneklerinden yararlanmaları birçok aşamadan oluşan bürokratik sürece dayanmaktadır. 10 Aralık 2003 Tarih ve 25326 Sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun ekli I, II ve III Sayılı Cetvellerde yer alan idareler, ödenek tekliflerini; Orta Vadeli Program, Orta Vadeli Mali Plan, Bütçe Çağrısı ve Eki, Bütçe Hazırlama Rehberi ile Yatırım Genelgesi ve Eki, Yatırım Programı Hazırlama Rehberinde yer alan esaslara göre hazırlamaktadır. Yükseköğretim kurumları bütçelerini hizmet öncelikleri ve performans hedeflerini dikkate alarak Orta Vadeli Mali Plan ekinde yer alan ödenek teklif tavanları dâhilinde hazırlamaktadır. Teklif tavanına sığmayan kurumların ödenek teklifleri ise ilgili formlarla gerekçeleri açıklanarak gösterilmektedir. Ayrıca yükseköğretim kurumları bütçe tekliflerini, devletin TÜFE ve GSYH hedeflerini dikkate alarak hazırlamaktadır (BUMKO, 2011c: 1). Devlet yükseköğretim kurumları için bütçe ödenekleri, her yükseköğretim kurumunun ödenek tekliflerini hazırlanması ile başlayan ve ödenek tutarlarının kabulü ve ödenmesi aşamalarıyla devam eden uzun bir süreç ve sıkı bir denetim içinde gelişmektedir.

Devletin bütçe ödeneklerine ilave olarak her üniversitenin toplam gelirleri içinde ağırlıkları az olmakla birlikte önem arz eden başka gelir kaynakları da

bulunmaktadır. Bunlardan ilki, öğrenci katkı payları; ikincisi, üniversitelerin tıp, veterinerlik, ziraat vb. fakülteleri ile üniversite tarafından gerçekleştirilen araştırmalardan elde edilen gelirlerin toplandığı döner sermayelerdir. Diğer bir gelir kaynağı ise; her üniversitenin devlet tarafından sağlanan bütçeden ödeneklerinin, üniversite döner sermayesinin ve DPT tarafından verilen araştırma projelerinin gelirlerinin bir kısmından oluşan araştırma fonudur. Yukarıda bahsedilen üniversite gelir kaynakları, devlet tarafından sağlanan bütçe ödeneklerinde olduğu gibi, kanunlara, kural ve yönetmeliklere bağlıdır. Bu durum ise üniversitelere mali açıdan özgür alan bırakmamaktadır (TUSİAD, 2008: 56).

3.1.3.2. Öğrenci Katkı Payları (Harçlar)

25 Şubat 2011 Tarih ve 27857 Sayılı Resmî Gazete'de yer alan 6111 Sayılı 'Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması İle Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un 172. Maddesi'nde 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 46. Maddesi'nin a bendinde değişikliğe gidilmiştir. Yapılan değişiklikle birlikte katkı payı ile öğrenim ücreti ayırımı; " Yükseköğretim kurumlarında, öğrenci başına düşen cari hizmet maliyetleri, yükseköğretim programlarının özellikleri göz önüne alınarak Yükseköğretim Kurulunca hesaplanır. Öğrencilerden her bir dönem için birinci öğretimde öğrenci katkı payı, ikinci öğretimde ve uzaktan öğretimde ise öğrenim ücreti alınır. Yabancı uyruklu öğrencilerden, birinci veya ikinci öğretim ayırımı yapılmaksızın, her bir dönem için öğrenim ücreti alınır. Devlet tarafından karşılanacak kısım ile birinci öğretim, ikinci öğretim, açık ve uzaktan öğretim öğrencileri tarafından karşılanacak öğrenci katkı payı veya öğrenim ücretleri, öğrenci başına düşen cari hizmet maliyetleri göz önünde bulundurularak belirlenir. Cari hizmet maliyetinin öğrenciler tarafından karşılanacak kısmı dışında kalan miktarı, devlet tarafından karşılanır. Devletçe karşılanan kısım cari hizmet maliyetinin yarısından az olamaz" şeklinde açıklanmıştır.

Türkiye'de devlet üniversitelerinin gelir kaynakları içinde öğrenci katkı payları oldukça küçük yer teşkil etmektedir. Yükseköğretimin iyileştirilmesi ve öğrencilere daha iyi hizmet sunulması nedenlerine dayandırılarak öğrencilerden katkı payı alınması, 1984 yılında çıkarılan 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu ile uygulanmaya başlamıştır. Katkı payları; birinci ve ikinci dönem başında olmak üzere toplam iki defa, ilgili dönemin ders kayıtları öncesinde alınmaktadır (YÖK, 2010: 22). Tablo 3.9'da, 1983–2005 yıllarında Türkiye'deki devlet üniversitelerinin yıllara göre değişen gelir kaynaklarının dağılımı ve oranları verilmiştir.

Tablo 3.9: Türkiye'deki Devlet Üniversitelerinin Gelir Kaynaklarının Dağılımı (1983–2005) (₺ Milyon, Cari Fiyat)

Yıl	Katma Bütçe Ödenekleri					Üniversitenin Gelirleri				Öğrenci Katkı Payı	Gelirler Genel Toplamı	Gelir Kaynaklarının Payları (%)		
	Personel	D. Cari	Yatırım	Transferler	TOPLAM	1 Bütçe	2 Döner Sermaye	3 Diğer	(2+3) TOPLAM			Bütçe	Üniv.	Öğrenci
1983	53.054	14.876	23.385	4.206	95.521	77.650	VY	2.079	VY	-	VY	VY	VY	VY
1984	61.780	21.875	27.130	7.402	118.187	112.305	VY	1.093	VY	978	VY	VY	VY	VY
1985	75.000	24.500	37.712	14.502	151.714	148.711	VY	3.461	VY	9.432	VY	VY	VY	VY
1986	110.000	37.000	50.486	25.000	222.486	225.268	VY	7.850	VY	13.190	VY	VY	VY	VY
1987	156.027	55.172	79.261	30.164	320.624	357.171	VY	16.040	VY	15.051	VY	VY	VY	VY
1988	320.000	90.000	171.038	32.743	613.781	599.893	159.992	20.521	180.513	22.321	802.727	75	22	3
1989	500.800	147.678	356.686	45.519	1.050.683	1.349.902	351.186	46.850	398.036	24.349	1.772.287	76	22	2
1990	1.704.400	302.862	709.206	87.166	2.803.634	2.780.753	618.036	69.862	687.898	60.412	3.529.063	79	19	2
1991	2.704.400	515.000	1.198.014	278.580	4.695.994	5.149.624	1.077.563	182.203	1.259.766	65.718	6.475.108	80	19	1
1992	5.600.000	835.000	2.165.231	522.671	9.122.902	8.617.127	1.786.108	182.879	1.968.987	137.655	10.723.769	80	18	2
1993	10.000.000	1.529.100	3.198.940	967.474	15.695.514	14.725.568	3.213.737	381.079	3.594.816	425.157	18.745.541	79	19	2
1994	18.808.000	3.218.500	7.842.265	1.314.055	31.182.820	28.834.345	7.189.873	493.778	7.683.651	1.108.889	37.626.885	77	20	3
1995	30.000.000	5.000.000	8.923.450	1.309.320	45.232.770	43.268.165	15.926.889	1.310.330	17.237.219	2.214.730	62.720.114	69	27	4
1996	55.002.000	8.631.257	25.441.754	3.097.739	92.172.750	87.564.113	35.486.478	3.014.829	38.501.307	9.419.610	135.485.030	65	28	7
1997	114.000.000	18.016.000	63.142.830	7.193.550	202.352.380	192.234.761	119.196.099	7.792.874	126.988.973	17.019.333	336.243.067	57	38	5
1998	246.900.000	33.433.000	128.957.700	13.366.199	422.656.899	422.656.899	216.364.661	15.123.476	231.488.137	33.338.073	687.483.109	61	34	5
1999	439.927.300	53.444.550	157.602.300	25.925.665	676.899.815	676.899.815	370.935.014	25.342.819	396.277.833	51.198.604	1.124.376.252	60	35	5
2000	675.015.500	82.258.500	256.083.500	41.253.200	1.054.610.700	1.054.610.700	646.272.899	52.933.104	699.206.003	91.017.072	1.836.833.775	57	38	5
2001	850.851.600	106.155.998	354.220.850	61.682.102	1.372.910.550	1.372.910.550	1.104.871.188	65.256.011	1.170.127.199	113.783.097	2.648.851.046	52	44	4
2002	1.547.043.000	242.695.000	624.490.000	81.739.700	2.495.967.700	2.495.967.700	2.041.637.912	74.047.567	2.115.685.479	173.654.572	4.785.307.751	52	44	4
2003	2.203.537.000	271.907.000	790.940.000	80.285.000	3.346.669.000	3.346.669.000	2.207.961.536	97.262.919	2.305.224.455	245.729.959	5.897.623.414	57	39	4
2004	2.431.844.000	553.214.000	817.615.000	91.397.670	3.894.070.670	3.894.070.670	2.642.872.594	126.063.469	2.768.936.063	319.619.563	6.982.626.296	56	40	5
2005	2.734.954.000	556.880.000	913.059.000	1.013.574.000	5.218.467.000	5.218.467.000	3.298.503.832	193.290.538	3.491.794.370	391.134.188	9.101.395.558	57	38	4

Not: 2005 rakamları teklif rakamlarıdır. VY: Veri Yok
Kaynak: YÖK, **Türk Yükseköğretiminin Bugünkü Durumu**, Meteksan A.Ş, Ankara, 2005, s. 131.

Tablo 3.9'da 1983–2005 yıllarında devlet üniversitelerinin toplam gelir kaynaklarına bakıldığında; ortalama %60 düzeyinde seyreden bütçe ödenekleri, önemini korumakta; bununla birlikte devlet üniversitelerinin özel gelirleri oransal

olarak artış göstermektedir. Ayrıca öğrencilerin katkı payları yoluyla devlet üniversitelerinin finansmanına katkısı ise ortalama %4 civarındaki oranıyla az yer tutmaktadır.

Öğrenci cari maliyetlerinin ne kadarının öğrenciler ne kadarının devlet tarafından karşılandığı ile ilgili bir karşılaştırma yapabilmek her bir akademik bölümün farklı maliyetlerine bağlıdır. Tablo 3.10'da, Türkiye'de 2008–2009 akademik yılı için dört yıl ve üzeri bölümlerin birinci öğretimlerinin toplam maliyetleri içinde öğrencilerden alınan öğrenci katkı payları ile devlet katkısı ve bunların toplam finansman içindeki oranları verilmektedir.

Tablo 3.10: Öğrenci ve Devlet Katkı Payı Tutarları (₺) ve Oranları*
(2008–2009)

GRUP	FAKÜLTE VE PROGRAMIN ADI	ÖĞRENCİ CARİ HİZMET MALİYETİ				
		ORTALAMA MALİYET	ÖĞRENCİ KATKISI	DEVLET KATKISI	ÖĞRENCİ KATKISI (%)	DEVLET KATKISI (%)
I	TIP FAK.	14.393	547	13.846	4%	96%
II	DİŞ HEKİMLİĞİ FAK. ECZACILIK FAK.	5.192	457	4.735	9%	91%
III	VETERİNER FAK.	3.951	357	3.594	9%	91%
IV	TIBBİ BİYOLOJİK BİL.PROG. FİZİK TEDAVİ VE REHA.PROG.	3.951	260	3.691	7%	93%
V	TEKNİK EĞİTİM FAK.	2.124	260	1.864	12%	88%
VI	İTÜ İŞLETME FAK. MÜH.	2.596	372	2.224	14%	86%
VII	MÜHENDİSLİK FAK. MİMARLIK FAK. MÜH.-MİMARLIK FAK. MÜHENDİSLİK VE TEKN. FAK. MİMARLIK VE TASARIM FAK. İNŞAAT FAK. MAKİNA FAK. MADEN FAK. ELEKTRİK-ELEKTRONİK FAK. KİMYA METALURJİ FAK. UÇAK VE UZAY BİL. FAK. ZİRAAT FAK. ORMAN FAK.	2.831	358	2.473	13%	87%
VIII	GEMİ İNŞ. VE DENİZ BİL. FAK. DENİZ BİLİMLERİ FAK. SU ÜRÜNLERİ FAK. DENİZCİLİK FAK. TEKSTİL TEKN. VE TASARIM FAK. SANAT VE TASARIM FAK. GÜZEL SANATLAR FAK.	3.563	293	3.270	8%	92%
IX	FEN FAK. FEN-EDEBİYAT FAK. (Fen Programı)	2.372	263	2.109	11%	89%
X	HUKUK FAK. İKTİSAT FAK. İŞLETME FAK. SİYASAL BİLGİLER FAK. İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAK.	2.139	290	1.849	14%	86%
XI	DİL TARİH VE COĞRAFYA FAK. İLAHİYAT FAK. EĞİTİM FAK. MESLEKİ EĞİTİM FAK. SAĞLIK BİLİMLERİ FAK. SAĞLIK EĞİTİM FAK. ENDÜSTRİYEL SAN.EĞT. FAK. TİCARET TURZ. EĞT. FAK. EĞİTİM BİLİMLERİ EDEBİYAT FAK.	1.901	263	1.638	14%	86%
XII	FEN-EDEBİYAT FAK. (Edebiyat ve Sos.Prog.) İLETİŞİM BİLİMLERİ FAK. İLETİŞİM FAK.	1.781	263	1.518	15%	85%
XIII	AÇIKÖĞRETİM FAK.	183	66	117	36%	64%
XIV	YABANCI DİL DESTEK BİRİMLERİ YABANCI DİL HAZIRLIK SINIFLARI YABANCI DİL HAZIRLIK OKULLARI	Kazandığı fakültenin, yüksekokulun ve bölümün katkı payını öder				

**Not: ***Yükseköğretim kurumlarında dört yıl ve üzeri bölümlerin birinci öğretimlerinin cari hizmet maliyetleri dikkate alınarak oluşturulmuştur.
Kaynak: 18.09.2008 Tarih ve 2008/14110 Sayılı "2008–2009 Eğitim–Öğretim Yılında Yükseköğretim Kurumlarında Cari Hizmet Maliyetlerine Öğrenci Katkısı Olarak Alınacak Katkı Payları İle İkinci Öğretim Ücretlerinin Tespitine Dair Karar", Resmî Gazete, S: 27001.

Tablo 3.10'daki oranlar, Türkiye'de uygulanan düşük katkı payı ve yüksek devlet katkısı politikasının varlığını ortaya koymaktadır. Ayrıca dünya genelinde fen bilimlerine ilişkin bölümlerin maliyetlerinin sosyal bilimler bölümlerinin

maliyetlerden yüksek olması durumu, Türkiye'deki yükseköğretim bölümleri için de gözlemlenmektedir. Araç ve gereç masraflarıyla ön sıralarda yer alan tıp, diş hekimliği, eczacılık ve veterinerlik fakültelerinde öğrenci katkı paylarının toplam maliyetler içindeki payı %3–9 arasında değişmektedir. Ancak aynı oranlar sosyal bilimlerdeki bölümler için ise %13–14 arasındadır. Farklı bölümlere yapılan devlet katkı oranları içinde devlet katkısının fen bilimleri bölümlerinde daha fazla olduğu görülmektedir. Tablo 3.11'de ise bir sonraki akademik yıl olan 2009–2010 için dört yıl ve üzeri bölümlerin birinci öğretimlerinin toplam maliyetleri içinde öğrencilerden alınan katkı payı tutarları ve devletin yaptığı yardımlar verilmiştir. Bu tablo, bir önceki tablodaki verilerle karşılaştırma yapabilmek açısından önem taşımaktadır.

Tablo 3.11: Öğrenci ve Devlet Katkı Payı Tutarları (₺) ve Oranları*
(2009–2010)

GRUP	FAKÜLTE VE PROGRAMIN ADI	ÖĞRENCİ CARİ HİZMET MALİYETİ				
		ORTALAMA MALİYET	ÖĞRENCİ KATKISI	DEVLET KATKISI	ÖĞRENCİ KATKISI (%)	DEVLET KATKISI (%)
I	TIP FAK.	15.544	591	14.953	4%	96%
	DİŞ HEKİMLİĞİ FAK.					
II	ECZACILIK FAK.	5.607	494	5.113	9%	91%
III	VETERİNER FAK.	4.267	386	3.881	9%	91%
	TIBBİ BİYOLOJİK BİL.PROG.					
IV	FİZİK TEDAVİ VE REHA.PROG.	4.267	282	3.985	7%	93%
V	TEKNİK EĞİTİM FAK.	2.294	281	2.013	12%	88%
VI	İTÜ İŞLETME FAK. MÜH.	2.804	402	2.402	14%	86%
	MÜHENDİSLİK FAK.					
	MİMARLIK FAK.					
	MÜH.-MİMARLIK FAK.					
	MÜHENDİSLİK VE TEKN. FAK.					
	MİMARLIK VE TASARIM FAK.					
	İNŞAAT FAK.					
	MAKİNA FAK.					
	MADEN FAK.					
	ELEKTRİK-ELEKTRONİK FAK.					
	KİMYA METALURJİ FAK.					
	UÇAK VE UZAY BİL. FAK.					
	ZİRAAT FAK.					
VII	ORMAN FAK.	3.057	387	2.670	13%	87%
	GEMİ İNŞ. VE DENİZ BİL. FAK.					
	DENİZ BİLİMLERİ FAK.					
	SU ÜRÜNLERİ FAK.					
	DENİZCİLİK FAK.					
	TEKSTİL TEKN. VE TASARIM FAK.					
	SANAT VE TASARIM FAK.					
VIII	GÜZEL SANATLAR FAK.	3.848	316	3.532	8%	92%
	FEN FAK.					
	FEN-EDEBİYAT FAK.					
IX	(Fen Programı)	3.562	284	3.278	8%	92%
	HUKUK FAK.					
	İKTİSAT FAK.					
	İŞLETME FAK.					
	SİYASAL BİLGİLER FAK.					
X	İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAK.	2.310	313	1.997	14%	86%
	DİL TARİH VE COĞRAFYA FAK.					
	İLAHİYAT FAK.					
	EĞİTİM FAK.					
	MESLEKİ EĞİTİM FAK.					
	SAĞLIK BİLİMLERİ FAK.					
	SAĞLIK EĞİTİM FAK.					
	ENDÜSTRİYEL SAN.EĞT. FAK.					
	TİCARET TURZ. EĞT. FAK.					
	EĞİTİM BİLİMLERİ					
XI	EDEBİYAT FAK.	2.053	284	1.769	14%	86%
	FEN-EDEBİYAT FAK.					
	(Edebiyat ve Sos.Prog.)					
	İLETİŞİM BİLİMLERİ FAK.					
XII	İLETİŞİM FAK.	1.923	284	1.639	15%	85%
XIII	AÇIKÖĞRETİM FAK.	198	71	127	36%	64%
	YABANCI DİL DESTEK BİRİMLERİ					
	YABANCI DİL HAZIRLIK SINIFLARI	Kazandığı fakültenin, yüksekokulun ve bölümün katkı payını öder				
XIV	YABANCI DİL HAZIRLIK OKULLARI					

**Not: ***Yükseköğretim kurumlarında dört yıl ve üzeri bölümlerin birinci öğretimlerinin cari hizmet maliyetleri dikkate alınarak oluşturulmuştur.
Kaynak: 18.08.2009 Tarih ve 2009/15308 Sayılı "2009–2010 Eğitim–Öğretim Yılında Yükseköğretim Kurumlarında Cari Hizmet Maliyetlerine Öğrenci Katkısı Olarak Alınacak Katkı Payları İle İkinci Öğretim Ücretlerinin Tespitine Dair Bakanlar Kurulu Kararı", Resmî Gazete, S: 27323.

Tabloda, 2009–2010 akademik yılı için tıp, diş hekimliği, eczacılık ve veterinerlik fakültelerinde öğrenci katkı paylarının toplam maliyetler içindeki payı %3–9 aralığında değişmekte ve bu açıdan tablo 3.10'daki verilerle paralellik

göstermektedir. Öğrenci katkı paylarının toplam maliyetler içindeki oranı, sosyal bilimlerdeki bölümler için %13–14 aralığında değişmekle birlikte bir önceki yıl ile aynı oranlarda kalmıştır. 2009–2010 akademik yılında öğrenci katkısı ve devlet katkısı (ikinci öğretim hariç) bir önceki yıla oranla (tablo 3.10) yaklaşık %8 oranında arttırılmıştır.

2 Eylül 2010 Tarih ve 27690 Sayılı Resmî Gazete'de yer alan 2010/815 Sayılı 2010–2011 Eğitim–Öğretim Yılında Yükseköğretim Kurumlarında Cari Hizmet Maliyetlerine Öğrenci Katkısı Olarak Alınacak Katkı Payları İle İkinci Öğretim Ücretlerinin Tespitine Dair Bakanlar Kurulu Kararı ile bir sonraki yıla ait 26 Ağustos 2011 Tarih ve 28037 Sayılı Resmî Gazete'de yer alan 2011/2174 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararları ise önemlidir. Zira ilgili Bakanlar Kurulu Kararlarında 2009–2010 yılından itibaren öğrenci cari hizmet maliyetlerinde hiçbir artış gerçekleşmemiştir.

Normal öğretim dışında, yükseköğretim kurumlarında ikili öğretim yapılması hakkında 25 Şubat 2011 Tarih ve 27857 Sayılı Resmî Gazete'de yer alan 6111 Sayılı Kanun'un 172. Maddesi'nde 2547 Sayılı Kanun'un 46. Maddesi ile ilgili değişiklik yapılmıştır. Yeni yasal düzenleme ile birlikte; birinci öğretim öğrencilerinden her bir dönem için öğrenci katkı payı, ikinci öğretim ve uzaktan öğretimde ise öğrenim ücreti alınması belirtilmiştir. Aynı Madde'de, ikinci öğretimdeki öğrenciden alınan öğrenim ücretinin öğrenci cari hizmet maliyetinin yarısından az olamayacağı da vurgulanmaktadır.

18 Ağustos 2009 Tarih ve 27323 Sayılı Resmî Gazete'nin 2009/15308 Sayılı 2009–2010 Eğitim–Öğretim Yılında Yükseköğretim Kurumlarında Cari Hizmet Maliyetlerine Öğrenci Katkısı Olarak Alınacak Katkı Payları İle İkinci Öğretim Ücretlerinin Tespitine Dair Kararı gereğince; yükseköğretim kurumlarında ikinci öğretimde eğitim gören öğrencilerden alınan öğrenim ücretleri, yükseköğretim kurumu bütçesine – normal öğretimdeki öğrencilerden alınan katkı paylarında olduğu

gibi – öz gelir olarak kaydedilmekte ve üniversitenin strateji geliştirme dairesi başkanlığı hesabına aktarılmaktadır. Aktarılan ikinci öğretim ücretlerinin normal öğretimle aynı eğitimi gören öğrencilerden alınan katkı payının yarısına isabet eden tutarı, bu öğrencilerin başta beslenme olmak üzere sağlık, spor, kültür ve diğer sosyal hizmetlerinde kullanılmaktadır. Geriye kalan miktar ise üniversite özel bütçesine ilave edilerek Yükseköğretim Kurulu'nca tespit edilen usul ve esaslara göre kullanılmaktadır.

Ayrıca uzaktan öğretim de, mali hükümler açısından ikinci öğretim ile aynı şartlara tabidir. 14 Aralık 1999 Tarih ve 23906 Sayılı Resmî Gazete'de yer alan Üniversitelerarası İletişim ve Bilgi Teknolojilerine Dayalı Uzaktan Yükseköğretim Yönetmeliği'nin 9. Maddesi'nde; "Üniversitelerarası iletişim ve bilgi teknolojilerine dayalı uzaktan yükseköğretim, ücretlidir. Üniversitelerin kendi bünyelerinde açacakları uzaktan yükseköğretim diploma programlarına kayıtlı öğrenciler için ikinci öğretim programlarının ödeme koşulları geçerlidir." ifadesi bulunmaktadır. Dolayısıyla uzaktan öğretim gelirleri, bu öğretim türünü uygulayan üniversitelerin gelir kaynakları içinde ikinci öğretim gelirleri gibi üniversitenin öz gelirleri içinde yer almakta[4] ve üniversitelere ilave gelir sağlamaktadır.

3.1.3.3. Döner Sermaye Gelirleri

6 Kasım 1981 Tarih ve 7506 Sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 12. Maddesinde; yükseköğretim kurumlarının görevleri arasında döner sermaye işletmeleri kurmaları ve verimli olarak çalıştırmaları da sayılmaktadır.

[4] Uzaktan öğretim, ikinci öğretim gibi üniversitenin öz gelir grubunda yer almakla birlikte, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 44 üncü maddesinin (e) fıkrasının ikinci ve dördüncü bentleri gereğince uzaktan öğretim kapsamında öğrenim ücreti adı altında elde edilen gelirler, (B) işaretli cetvelde "03.1.2.45 Uzaktan Öğretimden Elde Edilen Gelirler" gelir kodunda; elektronik ortamda veya internet ortamında sunulan uzaktan öğretim materyali satışından elde edilen gelirler, (B) işaretli cetvelde "03.1.2.46 Uzaktan Öğretim Materyal Gelirleri" gelir kodunda; bu gelirlerden yapılacak giderler ise (A) işaretli cetvelde "09.4.1.14 Uzaktan Öğretim Gelirleri İle Yürütülecek Hizmetler" olarak yürütülmektedir (BUMKO, 2011c: 6).

Yükseköğretim kurumlarının gelir kaynakları içinde yer alan döner sermaye gelirleri, devlet bütçesinde yer alan ödeneklerle birlikte değerlendirildiğinde; yükseköğretime ayrılan kaynak miktarında bir miktar artış ortaya çıkmaktadır. Ancak döner sermaye gelirlerinin bazı üniversitelerle sınırlı olması ve bu gelirlerin çoğunlukla cari harcamalar için kullanılması nedeniyle bu gelirler, yükseköğretim kurumlarının finansman sorununa yeteri kadar çözüm getirememektedir. 10 Aralık 2003 Tarih ve 25326 Sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 5018 Sayılı Kanun'da, üniversitelerin bütçe dışında elde edilen gelirlerinin bütçe içine çekilmesi gündeme gelmiştir. Bu gelişimin bir sonucu olarak; 2007 yılı sonunda döner sermayeli işletmelerin büyük bir kısmının bütçe içine çekileceği ve sadece kaldırılması sakıncalı olabilecek birkaç döner sermaye işletmesinin uygulamada bırakılacağı ifade edilmişse de; bu karar henüz uygulanmamıştır (Mutluer, 2008: 17–18).

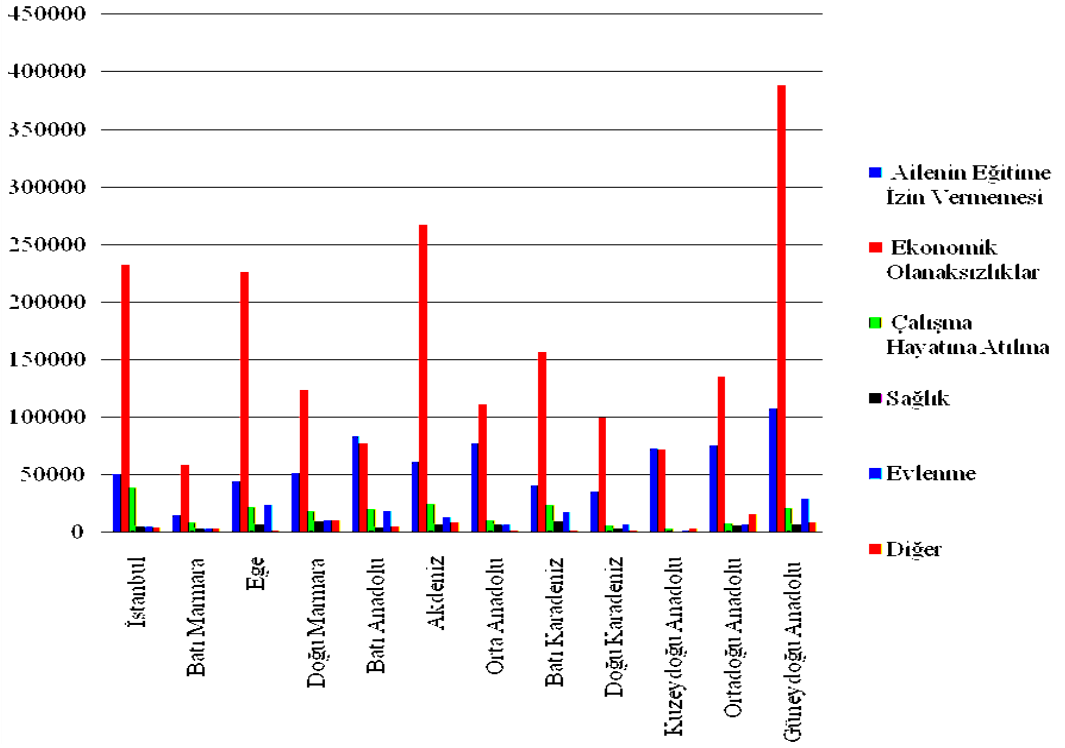
Devlet yükseköğretim kurumlarının öz gelirleri arasında yer alan döner sermaye gelirleri, kurumların bir sonraki yıl bütçesinde yer almaktadır. Devlet yükseköğretim kurumları, bütçe hazırlık sürecinde döner sermaye gelir ve giderlerini ilgili formlarda ayrıntılı olarak göstermek durumundadır (BUMKO, 2011c: 17).

3.2. YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARININ FİNANSMAN YAPILARI VE ÖĞRENCİ MALİYETLERİNE İLİŞKİN SORUNLARI

Türkiye'de yükseköğretimin finansmanı konusu ile ilgili olarak sunulan hizmetin, Anayasa'nın 130. Maddesi'nde ifade edildiği şekliyle kamu hizmeti niteliği taşıdığı görüşü hâkimdir. Bu nitelik Anayasa Mahkemesi'nin 2003/111 numaralı içtihadına göre; "devlet üniversiteleri de, vakıf üniversiteleri de kanunla kurulmakta, kamu tüzel kişisi özelliğini taşımakta ve kamu yönetim ve denetim organlarının akademik, idari ve mali gözetim ve denetimi altında kamu hizmeti sunmaktadır" şeklinde desteklenmektedir. Kamu hizmeti niteliği taşıdığı konusunda görüş birliği

sağlanan yükseköğretimin finansmanı, devlet ve vakıf üniversitelerinde iki temel yöntemle yapılmaktadır. Anayasal olarak devlet üniversitelerinde kamusal finansman, vakıf üniversitelerinde ise özel finansman sistemi uygulanmaktadır (YÖK, 2007a: 57). Grafik 3.3'de yer verilen TÜİK'in Eğitim Harcamaları Araştırması'nda; 18–24 yaş grubundaki kişilerin eğitime devam etmeme sebepleri, coğrafi bölgeler itibariyle 6 temel sebebe ayrılmaktadır.

Grafik 3.3: 18–24 Yaş Grubundaki Kişilerin Bölgeler İtibariyle Eğitim Sisteminden Ayrılma Nedenleri (2002–2003)



Kaynak: TÜİK, **Türkiye Eğitim Harcamaları Araştırması**, 2002 (Çevrimiçi) http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=5&KIThttp://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=5&KITAP_ID=40AP_ID=40, 17.02. 2012, s. 149'daki veriler kullanılarak düzenlenmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre; bu yaş grubundaki kişilerin genel olarak eğitim sisteminden (ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim) ayrılma nedenleri içinde ekonomik olanaksızlıklar, önde gelen neden olarak görülmektedir. Grafik 3.3'de 18–24 yaş grubundaki kişilerin genel olarak eğitime devam etmeme sebepleri içinde öne çıkan finansal imkânsızlıklar, Birleşmiş Milletler'in 'Türkiye'nin 2008 yılı İnsani

Gelişme Raporu'nda yer alan 'Gençliğin Durumu Araştırması' ile ortak sonuçlar içermektedir. Bu alan araştırmasında üniversite veya lise eğitimine devam etmeyen gençlere bunun nedeni sorulduğunda; yaklaşık %30'u eğitimlerine devam edecek finansal imkânları olmadığını ya da çalışmak zorunda olduklarını belirtmişlerdir (UN, 2008: 27). Dolayısıyla farklı eğitim seviyelerini terk eden kişilerin en önemli ortak nedeni, ailenin finansal olanaksızlıklarıdır.

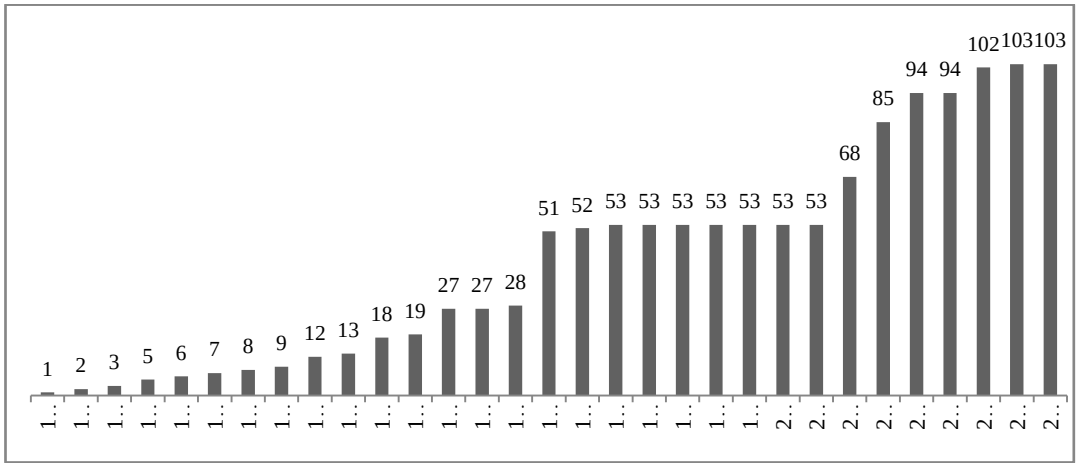
Yükseköğretimini finanse edemediği için yükseköğretime hak kazanan ama devam edemeyen öğrencilerin yanı sıra, daha lise yıllarında yetenekli olmasına rağmen yükseköğretim sınavı hazırlık eğitimini finanse edemediği için yükseköğretimden faydalanamayan lise mezunu öğrenciler de bulunmaktadır. Her iki durumda da öğrenciler arasında gerek üniversite giriş sınavı öncesinde gerekse sınav sonrasında fırsat ve imkân eşitliği sağlanamamaktadır (Altuğ, 1990: 10). Eğitimde okullaşma oranlarının yer aldığı tablo 3.2'de; yükseköğretimde okullaşma oranlarının düşük olmasında, yükseköğretime giriş hakkı kazanan ancak maddi imkânsızlıklar yüzünden eğitime devam etme durumu olmayan öğrencilerin de etkisi söz konusudur.

3.2.1. Devlet Yükseköğretim Kurumlarındaki Durum

Türkiye'de Cumhuriyet dönemine kadar yükseköğretimin finansmanında vakıf kurumları etkili iken; günümüzde yükseköğretimin finansmanında kamu ağırlıklı bir yapı söz konusudur. 1925 yılında Türkiye'nin tek yükseköğretim kurumu olan Darülfünun'un (günümüzde İstanbul Üniversitesi) katma bütçe içerisine alınması ile birlikte yükseköğretimin finansmanı kamu kesimi tarafından sağlanmaya başlamıştır. 1933 eğitim reformu ile birlikte; yükseköğretim kurumlarının MEB'e bağlanması sonucu, bu kurumların bütçeleri MEB bütçesi içerisinde yer almıştır. 1946 yılında çıkarılan 4936 Sayılı Üniversiteler Kanunu ile üniversitelere özerk ve tüzel bir kişilik kazandırılmış; bu yasa ile yükseköğretim kurumları katma bütçeli kuruluşlar haline getirilmiştir. 1984 yılında ise Bilkent Üniversitesi'nin kuruluşuyla

birlikte; vakıf yükseköğretim kurumları, Cumhuriyet dönemi öncesindeki varlığını tekrar sürdürmeye başlamıştır (Meriç, 1998: 51). Grafik 3.4'de; Türkiye'nin ilk üniversitesi olan İstanbul Üniversitesi'nin kuruluşundan 2011 yılına kadar kurulan tüm devlet üniversitelerinin sayılarına yer verilmektedir.

Grafik 3.4: Yıllara Göre Devlet Yükseköğretim Kurumlarının Sayısı (1933–2012)



Not: Tabloda 2012 yılına ait toplam devlet üniversitesi sayısı, tablo 3.1'deki veri dikkate alınarak eklenmiştir.

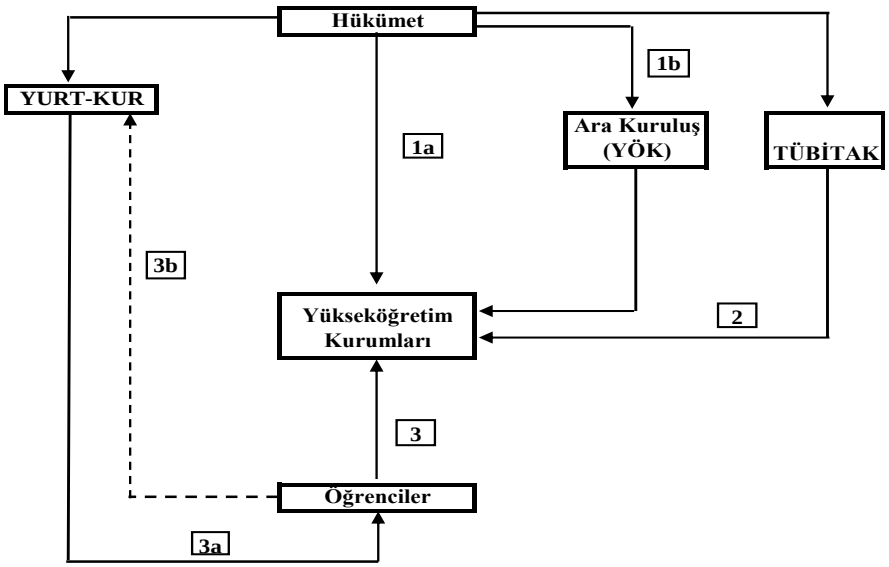
Kaynak: Durmuş Günay, Aslı Günay, "1933'den Günümüze Türk Yükseköğretiminde Niceliksel Gelişmeler", **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, Cilt: 1, No: 1, 2011, s. 6.

Yukarıdaki grafikte 1987 yılına kadar devlet yükseköğretim kurumları sayı olarak fazla bir artış göstermemiştir. Ancak özellikle 1992 ve 2007–2008 yıllarındaki yeni açılan devlet üniversitelerinde diğer yıllardaki yeni üniversitelerin sayılarına göre artışlar yaşanmıştır. 2011 yılında ise toplam devlet üniversite sayısı 103'e ulaşmıştır. Devlet üniversitelerinin sayısı Ağustos 2012 tarihi itibariyle aynı kalmıştır.

Genel olarak her yeni kurulan devlet üniversitesi, finansmanını sağlayabilmek için devlete ve dolayısıyla vergi mükellefi olan kişilere ilave yük yüklemektedir. Ayrıca sınırlı devlet kaynaklarından ötürü devlet yükseköğretim kurumlarında niceliksel gelişmelere paralel niteliksel gelişmeler yaşanamamaktadır. Bu sorunlara çalışmanın ilerleyen bölümlerinde yer verilmektedir.

Türkiye'de devlet yükseköğretim kurumlarının finansman yapısının kamusal finansmana dayalı olması sonucunda yükseköğretim gelirleri içinde en büyük pay, bütçe ödeneklerine aittir. Türkiye'de bütçe ödeneklerinin devlet yükseköğretim kurumlarına tahsisinde Maliye Bakanlığı, DPT ve YÖK farklı roller üstlenmektedir (Kesik, 2003: 199). Türk yükseköğretim sisteminde devlet yükseköğretim kurumlarına tahsis edilen kamu kaynaklarının tahsisinde rol oynayan kurumlar, şekil 3.1'de gösterilmektedir.

Şekil 3.1: Türk Yükseköğretim Sisteminde Kamu Kaynaklarının Devlet Yükseköğretim Kurumlarına Tahsis Yolları



Kaynak: Kemal Gürüz, **Dünya'da ve Türkiye'de Yükseköğretim–Tarihçe ve Bugünkü Sevk ve İdare Sistemleri**, ÖSYM Yayınları, 2. bs., Ankara, 2003, s. 216.

Bütçe ödeneklerinin tahsisindeki aracı kuruluşlar Türkiye'deki karşılığı olarak Maliye Bakanlığı, DPT ve YÖK 1a ve 1b yollarıyla açıklanmaktadır. 2 numaralı yol, araştırma ödenekleridir ve Türkiye'deki adı ile Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından, bilimsel ve teknolojik Ar–Ge faaliyetlerini desteklemek adına tahsis edilmektedir. 3 numaralı yol ise dünya genelinde hızla yaygınlaşan ve Türkiye'deki karşılığı olarak YURTKUR tarafından öğrencilere sağlanan kredi veya burs şeklindeki parasal desteklerden (3a) ve

öğrenciler tarafından ödenen öğrenim katkı paylarından (3b) oluşmaktadır (Gürüz, 2003: 214).

Türkiye'de devlet yükseköğretim kurumlarının çeşitli finansal sorunları bulunmaktadır. Bu sorunların başında, arzulanan kaliteden uzak bir yükseköğretim sisteminin varlığı gelmektedir. Finansal kaynak sıkıntısı yaşayan devlet yükseköğretim kurumlarında idareciler, nicelik ve nitelik açısından yetersiz öğretim elemanı ve fiziksel koşulların verilen hizmetin kalitesini düşürdüğünü vurgularken; öğrenciler ise arzuladıkları yükseköğretim hizmetini alamadıklarından şikayet etmektedir (Kesik, 2003: 196).

Kalite sorunuyla birlikte; Türk yükseköğretim sistemi içinde devlet yükseköğretim kurumlarının aşırı merkeziyetçi yapısı, kurumların birbiriyle rekabet gücünü ve toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilme kapasitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu sorunlar doğrultusunda, Türkiye'nin IX. Kalkınma Planı'nda (2007–2013); ağırlıklı olarak bütçe ödeneklerine dayanan finansal yapıya sahip devlet yükseköğretim kurumları, kendi içlerinde ve vakıf üniversiteleriyle kalite çerçevesinde rekabete girebilmek için öğrenci katkı paylarının – mali gücü olmayan başarılı öğrencilere ise ilave burs ve kredi sağlanması şartıyla arttırılması hedeflenmiştir (DPT, 2007: 40).

Gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye'de yükseköğretim süresi boyunca her dönem için öğrenim katkı payı ve yaşam maliyetlerini maddi zorluklar içinde karşılamak zorunda kalan yükseköğretim öğrencileri ile bunu finansal imkânsızlıkları dolayısıyla sağlayamayacağı için yükseköğretim alamayan kişiler azımsanamayacak durumdadır. Yetenekli ve başarılı olabilecek muhtemel bir öğrencinin ailesinin finansal imkânsızlıkları dolayısıyla öğrenim bedeli ve yaşam maliyetlerini karşılayamaması ve bu nedenden ötürü yükseköğretimden yoksun bırakılması, aynı kişinin yaşam boyu gelirini de etkilemektedir. Ayrıca toplumun beşeri sermayesine

bir kazanım olabilecekken; aynı öğrencinin eğitiminin sağlanamaması, özel maliyetlerinin dışında toplumsal bir maliyet de yaratmaktadır.

Ağırlıklı olarak devlet bütçesinden kaynak aktarılarak ve öğrenim katkı payı ile desteklenen ülkelerin yükseköğretim sistemleri, özellikle finansal imkânsızlık içindeki muhtemel yükseköğretim öğrencilerini olumsuz etkilemekte ve bu açısından eleştirilere uğramaktadır (Chapman ve Greenaway, 2006: 1063). Yükseköğretim sisteminin finansmanında aynı finansal destekleri uygulayan Türkiye'de, düşük gelirli ailelerden gelen öğrenciler öğrenim bedellerini ve yaşam maliyetlerini ödeme açısından zorluk yaşamaktadır. Çalışmanın önceki kısımlarında yer verilen devlet üniversitelerindeki öğrencilere YURTKUR tarafından sağlanan katkı payı kredisi, öğrenim kredisi ve burs gibi finansal desteklerin öğrencilerin finansal sorunlarını çözmede yetersiz kaldığı vurgulanmaktadır. Üniversite eğitimleri boyunca ailelerinin gelir durumundan dolayı finansal sıkıntıları bulunan öğrencilerin bu sıkıntılarının, üniversite eğitimleri öncesindeki üniversite giriş sınavına hazırlık aşamasında lise çağlarında başladığı da çalışmada vurgulanmaktadır.

Devlet bütçesinin sınırlı kaynakları ile cari ve yatırım harcamalarını gerçekleştirmeye çalışan devlet üniversitelerinde yeterli altyapı yatırımı da yapılamamaktadır. 2012–2014 Orta Vadeli Mali Plan'da; eğitim gibi sosyal nitelikli harcamalara öncelik verilmesi yoluyla toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve beşeri sermayenin niteliğinin arttırılmasına yönelik politikaların uygulanmasına devam edilmesi kararlaştırılmıştır (BUMKO, 2011a: 2). Bu doğrultuda, 2012–2014 yıllarına ait Orta Vadeli Program'da ise eğitim ile bilgi ve iletişim teknolojilerinin geliştirilmesine yönelik altyapı yatırımlarına öncelik verilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca bu programda, eğitimde kalitenin arttırılması için alternatif finansman modellerinin geliştirilmesi de kararlaştırılmıştır (BUMKO, 2011b: 11–25).

2010 yılı için toplam 73.7 milyon nüfusa (TÜİK, 2010b) sahip Türkiye'de aynı yıl için 15 yaş ve üzeri toplam 54.6 milyon kişi bulunmaktadır. Tablo 3.12'de, 15 yaş ve üzeri nüfusun eğitim düzeylerine göre dağılımı gösterilmektedir.

Tablo 3.12: 15 Yaş Üzeri Türkiye Nüfusunun Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı (2010)

Bitirilen Eğitim Düzeyi	15 Yaş Üzeri Toplam Nüfus	Nüfus İçindeki Oranları (%)
Okuma yazma bilmeyen	3.812.092	6,97
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	3.208.131	5,87
İlkokul mezunu	15.709.975	28,74
İlköğretim mezunu	9.662.663	17,67
Ortaokul veya dengi okul mezunu	3.127.204	5,72
Lise veya dengi okul mezunu	11.374.336	20,80
Yüksekokul veya fakülte mezunu	4.566.049	8,35
Yüksek lisans mezunu	365.791	0,67
Doktora mezunu	113.862	0,21
Bilinmeyen	2.731.288	5,00
Toplam	54.671.391	100

Kaynak: TÜİK, "Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Veri Tabanı: Eğitim Durumu–2010", 2010a (Çevrimiçi) http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul?kod=2, 07.02.2012.

Tablodaki verilerde, 15 yaş ve üzeri nüfus içinde en çok ilkokul mezununun yer aldığı görülmektedir. Bu ifade edilen rakam ve oranlardan, 15 yaş ve üzeri yaklaşık her 100 kişiden sadece 8'i ise yüksekokul veya fakülteden mezun olduğu hesaplanabilir. Bu rakamlar, Türkiye'nin yükseköğretim sistemi üzerindeki politika yetersizliklerini ortaya koymaktadır. 2010 yılı için yükseköğretim programına yerleştirilen öğrenci sayılarına ait veriler, devlet ve vakıf üniversiteleri ayrımına gidilerek tablo 3.13'de verilmiştir.

Tablo 3.13: Yükseköğretim Programlarına Yerleştirilen Öğrenci Sayıları, Boş Kalan Kontenjanlar ve Oranları (2010)

	Önlisans				Lisans				Toplam			
	Yerleşen	%	Boş	%	Yerleşen	%	Boş	%	Yerleşen	%	Boş	%
Devlet Üniversiteleri	287.857	96,14%	11.547	3,86%	219.271	79,18%	57.646	20,82%	507.128	87,99%	69.193	12,01%
Vakıf Üniversiteleri	35.104	79,46%	9.075	20,54%	13.668	42,63%	18.395	57,37%	48.772	63,97%	27.470	36,03%
Kıbrıs Üniversiteleri	3.793	24,70%	11.563	75,30%	147	8,62%	1.559	91,38%	3.940	23,09%	13.122	76,91%
Diğer Devletlerdeki Üniversiteler	1.115	54,95%	914	45,05%	48	32,00%	102	68,00%	1.163	53,37%	1.016	46,63%
Toplam	327.869	90,83%	33.099	9,17%	233.134	75,00%	77.702	25,00%	561.003	83,51%	110.801	16,49%

Not: Yükseköğretim programlarına yerleştirilen öğrenci sayıları, açıköğretim programlarındaki öğrencileri kapsamamaktadır.

Kaynak: ÖSYM, "2010–ÖSYS Merkezi Yerleştirme Sonuçları", 2010 (Çevrimiçi) http://osym.gov.tr/belge/112105/2010osysyerlestirmebasinbulteni1308–2010.html, 02.02.2012, s. 2.

Yukarıdaki istatistiklerde devlet üniversiteleri ve vakıf üniversitelerindeki boş kontenjanlar dikkat çekmektedir. Çalışmanın önceki bölümlerinde yer verilen tablo 3.3'de, 1983–2008 yıllarında sınava giren ortalama her 3 kişiden sadece birisinin yükseköğretim programına yerleştirildiği görülmektedir. Ayrıca tablodaki istatistiklerden 2010 yılı için vakıf üniversitelerinin toplam kontenjanlarının yaklaşık %35'inin boş kaldığı gözlemlenmektedir. Yükseköğretim bedelini öğrenim ücreti adı altında alan vakıf üniversitelerinin yanı sıra oldukça düşük tutarlı öğrenim bedeli alan devlet üniversitelerinde ise toplam kontenjanın %12'si boş kalmıştır.

Ek yerleştirmelerle birlikte devlet üniversitelerinde hâlâ boş kontenjanların bulunması, nitelik ve nicelik sorunları yaşayan birçok devlet üniversitesinin yükseköğretim öğrencisi adayları tarafından tercih edilmediğini ortaya koymaktadır. Devlet yükseköğretim kurumlarının nicelik ve nitelik yönünden eksiklikleri incelenirken öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayılarına da bakılması gerekmektedir. Tablo 3.14'de, 1994–2006 yıllarında devlet ve vakıf üniversitelerindeki toplam öğrenci ve öğretim elemanı sayıları ile öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısının oranları verilmektedir.

Tablo 3.14: Tüm Üniversitelerdeki Öğrenci, Öğretim Elemanı ve Öğretim Elemanı Başına Düşen Öğrenci Sayıları (1994–2006)

	ÖRGÜN ÖĞRETİM ÖĞRENCİ SAYISI (A)			ÖĞRETİM ELEMANI SAYILARI (B)					ÖĞRETİM ELEMANI BAŞINA ÖĞRENCİ SAYISI (A) / (B)				
				ÖĞRETİM ÜYESİ		DİĞER ÖĞRETİM ELEMANI			ÖĞRETİM ÜYESİ		DİĞER ÖĞRETİM ELEMANI		
	Devlet	Vakıf	Toplam	Devlet	Vakıf	Devlet	Vakıf	TOPLAM	Devlet	Vakıf	Devlet	Vakıf	TOPLAM
1994-1995	669.805	11.397	681.202	14.493	197	27.704	709	43.103	46,2	57,9	24,2	16,1	15,8
1995-1996	756.602	9.852	766.454	16.098	219	32.081	836	49.234	47,0	45,0	23,6	11,8	15,6
1996-1997	812.931	13.598	826.529	17.223	321	34.175	1.025	52.744	47,2	42,4	23,8	13,3	15,7
1997-1998	877.513	22.832	900.345	18.330	479	35.254	1.381	55.444	47,9	47,7	24,9	16,5	16,2
1998-1999	930.224	29.360	959.584	19.558	588	36.988	2.036	59.170	47,6	49,9	25,1	14,4	16,2
1999-2000	963.931	39.306	1.003.237	21.249	882	39.493	2.545	64.169	45,4	44,6	24,4	15,4	15,6
2000-2001	1.028.148	50.731	1.078.879	22.958	1.017	40.071	2.704	66.750	44,8	49,9	25,7	18,8	16,2
2001-2002	1.086.353	55.661	1.142.014	24.542	1.411	40.869	3.190	70.012	44,3	39,4	26,6	17,4	16,3
2002-2003	1.168.039	64.216	1.232.255	26.029	1.588	43.205	3.312	74.134	44,9	40,4	27,0	19,4	16,6
2003-2004	1.216.891	77.281	1.294.172	27.271	1.804	44.144	3.846	77.065	44,6	42,8	27,6	20,1	16,8
2004-2005	1.288.100	89.737	1.377.837	28.496	2.172	44.262	4.625	79.555	45,2	41,3	29,1	19,4	17,3
2005-2006	1.411.678	99.187	1.510.865	30.214	2.525	44.096	5.415	82.250	46,7	39,3	32,0	18,3	18,4

Not: Tablodaki veriler, orijinal kaynağa bağlı kalınarak derlenmiştir.
Kaynak: TÜİK, "Örgün Eğitim İstatistikleri", ty (Çevrimiçi) http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=14&ust_id=5, 09.02.2012.

Tabloda, 1994–2006 yıllarında öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı oranında küçük azalışlar yaşansa dahi; son yıllarda açılan yeni devlet üniversiteleri ve arttırılan öğrenci kontenjanları nedeniyle öğretim elemanları daha kalabalık derslik ya da amfilerde konferans niteliğinde ders işlemek durumunda kalmaktadır. Bu durum öğretim elemanlarının performansını olumsuz etkileyeceği gibi; dersi takip etmeye çalışan öğrencilerin başarısını da etkilemektedir. Tüm bu olumsuzluklar ise sonuçta devlet üniversitelerindeki kaliteyi olumsuz yönde etkilemektedir. Tablo 3.15'de, farklı öğrenim durumlarına göre yükseköğretim sınavına başvuran ve yükseköğretime yerleştirilen öğrenci sayıları sunulmaktadır.

Tablo 3.15: Öğrenim Durumuna Göre Yükseköğretim Sınavına Başvuran ve Yükseköğretime Yerleştirilen Öğrenci Sayıları (2010)

	ÖSYS'ye Başvuran	Yerleşen				Yerleşen / Başvuran (%)
		Lisans	Önlisans	AÖF	Toplam	
Son Sınıf Düzeyinde	689.964	157.416	137.497	33.184	328.097	20,7
Önceki Yıllarda Yerleşmemiş	470.523	121.158	52.368	86.392	259.918	16,3
Daha Önce Yerleşmiş	365.536	42.180	39.553	68.737	150.470	9,5
Bir Yükseköğretim Programını Bitirmiş	62.525	7.108	3.706	14.175	24.989	1,6
Disiplin Suçu Dışında Atılmış	76	7	10	25	42	0
Toplam	1.588.624	327.869	233.134	202.513	763.516	48,1

Not: Yerleşen / Başvuran öğrenci oranları, tablodaki orijinal rakamlar esas alınarak eklenmiştir.
Kaynak: ÖSYM, "2010–ÖSYS Merkezi Yerleştirme Sonuçları", 2010 (Çevrimiçi) http://osym.gov.tr/belge/112105/2010osysyerlestirmebasinbulteni1308–2010.html, 02.02.2012, s. 4.

Tablo 3.15, 2010 yılında liseden mezun olan 689.964 öğrencinin sadece 157.416'sı en az dört senelik bir lisans programına yerleştirilmiştir. Önlisans ve açıköğretim programlarıyla birlikte; toplamda her 5 yeni lise mezunu öğrenciden sadece birisi aynı sene bir yükseköğretim programına yerleştirilmektedir. Önceki yıllarda bir yükseköğretim programına yerleşememiş lise mezunlarının sayısı da oldukça yüksek olmakla birlikte; 2010 yılı için bu grupta yer alan lise mezunu öğrencilerin sadece yarısı (259.918 öğrenci) bir programa yerleştirilebilmiştir. Sonuç olarak yükseköğretim kurumlarında öğrenci olabilmek için yükseköğretime giriş sınavına başvuran toplam 1.588.624 kişiden sadece 763.516'sı (yaklaşık olarak %50'si) yükseköğretim alma imkânına hak kazanabilmiştir. Bu açıdan ağırlıklı olarak devlet tarafından finanse edilen yükseköğretim kurumlarının nicelik açısından yoğun talebi karşılayamadığı gerçeği, tabloda yer alan yerleşen / başvuran oranlarıyla ortaya konulmaktadır. Devlet üniversitelerindeki nicelik yanlı bu soruna ilave olarak; tablo 3.13'de yer alan devlet üniversitelerindeki boş kontenjanlar yükseköğretimde yaşanan niteliksel sorunun varlığını ortaya koymaktadır.

Tablo 3.16'da 2012 yılı için devlet yükseköğretim kurumlarının gelir kaynaklarına yer verilmiştir. Devlet ödenekleri ve üniversitelerin kendi öz

gelirlerinden oluşan toplam gelirleri, özel bütçeli kurumlara oranlarıyla birlikte verilmiştir.

Tablo 3.16: Devlet Yükseköğretim Kurumlarının Bütçe Gelirleri (2012)

(₺ Bin)

	Toplam Ödenek	Toplam Gelir			Finansman	
		Hazine Yardımı	Öz Gelir	Toplam	Net Finansman	Toplam Finansman
Yükseköğretim Kurumları (A)	12.743.403	11.338.259	1.402.844	12.741.103	2.500	138.102
Özel Bütçeli Kurumlar Toplamı (B)	31.033.119	25.609.312	5.948.241	31.557.553.000	68.600	1.768.280
A / B (%)	41,06	44,27	23,58	40,37	3,64	7,81

Kaynak: BUMKO, "2012 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu Tasarısı ve Bağlı Cetveller", 2011d (Çevrimiçi) www.bumko.gov.tr, 31.01.2012, s. 163–164.

Tabloda yer alan 2012 yılı bütçesinde devlet üniversitelerine yapılan 11.338 milyon değerindeki hazine yardımının ₺12.741 milyon değerindeki toplam gelirleri içinde payı, yaklaşık olarak %90'dır. Özel bütçeli kurumlar olmalarına rağmen bütçe yılı süresi içinde kendi öz gelirleriyle harcamalarını karşılamaları mümkün görülmemektedir. 2012 yılı bütçesindeki tüm özel bütçeli kurumlar içinde yükseköğretim kurumlarının aldığı hazine yardımı oranı %44; öz gelirlerin oranı ise yaklaşık %24 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu tablo, özel bütçeli kuruluşlar olarak devlet yükseköğretim kurumlarının kendi öz gelirlerini üretmedeki yetersizliğini ve finansal kaynaklarını devletin bütçe ödenekleri ile sağladıkları sonucunu açıkça göstermektedir.

Devlet Üniversitelerinde yıllık enflasyon oranına paralel olarak artış yapılan ve öğrenci cari hizmet maliyetleri içinde %3 ile %14 arasında değişen oranlarda (bkz. tablo 3.10, s. 147 ve tablo 3.11, s. 149) yer tutan öğrenci katkı paylarının arttırılması konusunda toplumda genel bir tepki söz konusudur. Bu tepkinin sebebi olarak; öğrencilerden alınan katkı paylarının fırsat eşitsizliğine neden olması gösterilmektedir. Buna karşılık, katkı paylarının arttırılması gerektiğini savunanlar da aynı tepkiden yola çıkmaktadır. Yükseköğretimdeki öğrencilerin genellikle

toplumdaki yüksek gelir grubundaki ailelere mensup olmaktadır. Bu gruptaki öğrencilerden ilave bir öğrenim bedeli alınmadan düşük gelir grubundaki öğrencilerle aynı katkı payını ödeyerek yükseköğretim hizmeti almaları, ülkenin varlıksız kesimlerinden varlıklı kesimlerine gelir transferi olarak değerlendirilmektedir (YÖK, 2007a: 204).

Devlet yükseköğretim kurumlarının toplam gelirleri içinde ortalama %4 yer tutan katkı payı uygulaması (bkz. tablo 3.9, s. 145), üniversite açısından bir gelir kaynağı; toplumsal açısından ise, geleceğe yapılan bir yatırım ve kaliteli olması beklenen bir hizmet adına yapılan ödeme olarak değerlendirilebilir. Türk yükseköğretim sistemindeki öğrenci katkı payı uygulamasının başarılıyla uygulanabilmesi için iyi işleyen bir burs ve öğrenci kredisi sistemi ile beraber yürütülmesi gerekmektedir. Ancak bu şekilde yükseköğretimde toplumsal eşitlik ve eşit erişilebilirlik sağlanabilir (TÜSİAD, 2008: 89). Bu noktada katkı payı ve öğrenim kredilerinin yetersizliği çalışmada vurgulanmadır. Tablo 3.7'de de gösterildiği gibi, katkı payı ve öğrenim kredileri, YURTKUR'a kredi için başvuran her öğrenciye verilmemekte; bu açıdan verilen krediler talebi karşılayamamaktadır. Ayrıca öğrenim kredileri, devlet üniversitelerinde öğrenim gören öğrencilerin temel ihtiyaçlarını karşılamalarına olanak sağlayacak tutarların oldukça altında gerçekleşmektedir (bkz. tablo 3.8, s. 138).

Türkiye'de devlet yükseköğretim kurumlarında yaşanan finansal sıkıntılara ilave olumsuz bir durum da yükseköğretim kurumlarının bütçelerinin oluşum aşamasında yaşanmaktadır. Çalışmanın bütçe ödenekleri alt başlığında; yükseköğretim kurumlarının bütçelerinin diğer kamu kurum ve kuruluşları ile aynı prosedür dâhilinde uzun bir süreçte ve sıkı denetim altında hazırlanıp uygulandığına değinilmişti. Öz gelirleri toplam gelirleri içinde az yer teşkil eden, gelirleri ağırlıklı olarak bütçe ödeneklerine dayanan ve harcama yapma konusunda kontrol altında tutulan devlet yükseköğretim kurumlarının bütçe süreciyle ilgili bir başka önemli sorunu daha bulunmaktadır. Bu sorun, devlet üniversitelerinin gelecek yılki

bütçelerinin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görüşülmesi aşamasında yaşanabilmektedir. Devlet üniversiteleri için Plan ve Bütçe Komisyonu'nda bir sonraki yılın bütçe görüşmeleri aşamasında hükümet ile iyi ilişkiler içinde bulunan üyelerin ya da çoğunluğu iktidar partisinin milletvekillerinden seçilen üyelerin bağlı bulundukları şehirlerdeki yükseköğretim kurumlarına daha fazla kaynak çekebilmesi (pork barrel) söz konusu olabilmektedir. Bu yolla, teoride yükseköğretim kurumlarının bütçe oluşturma teknikleri arasında yer alan pazarlık ve anlaşma yöntemi ile yükseköğretim kurumlarının bütçeleri arasında kanun dışı farklılıklar oluşabilmektedir. Ayrıca bu yöntem, genel olarak yükseköğretim kurumlarının kendi bütçeleri üzerinde hakimiyet kurmalarını da engellemektedir (Erdem, 2006: 302).

3.2.2. Vakıf Yükseköğretim Kurumlarındaki Durum

Vakıf yükseköğretim kurumlarının (vakıf üniversiteleri ve vakıf meslek yüksekokulları) yasal dayanağı, 9 Kasım 1982 Tarih ve 17863 Mükerrer Sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası Kanunu'nda yer almaktadır. Buna göre; kâr amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından devletin gözetim ve denetimine tabi olarak yükseköğretim kurumları kurulabilmektedir. Vakıf yükseköğretim kurumlarının hangi usulde kurulabileceği, 19 Ağustos 1983 Tarih ve 18140 Sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 2880 Sayılı, 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun, Ek 3. Maddesi'nde açıklanmaktadır. Bu Madde'ye göre; vakıf veya birden fazla vakfın yetkili yönetim organları, belgelerini Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün olumlu yazısı ile birlikte Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'na iletmektedir. Yükseköğretim Kurulu, belgeler üzerindeki gerekli incelemeleri yaptıktan sonra ilgili vakıf üniversitesinin kurulması teklifini, görüş ve önerileriyle birlikte MEB'e sunmaktadır.

Vakıf yükseköğretim kurumları, devlet eliyle kurulan kurumlar gibi kanunla kurulmakta ve kamu tüzel kişiliği taşımaktadır. 9 Kasım 1982 Tarih ve 17863

Mükerrer Sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası Kanunu'nun 130. Maddesi'nde; "vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumları, mali ve idari konuları dışındaki akademik çalışmaları, öğretim elemanlarının sağlanması ve güvenlik yönlerinden, devlet eliyle kurulan yükseköğretim kurumları için Anayasa'da belirtilen hükümlere tabidir" hükmü yer almaktadır. Tablo 3.17'de, Türk yükseköğretim sistemi içinde sayıları giderek artan vakıf üniversitelerinin 1984–2012 yıllarındaki kuruluş tarihlerine yer verilmiştir.

Tablo 3.17: Yıllara Göre Vakıf Yükseköğretim Kurumlarının Sayısı (1984–2012)

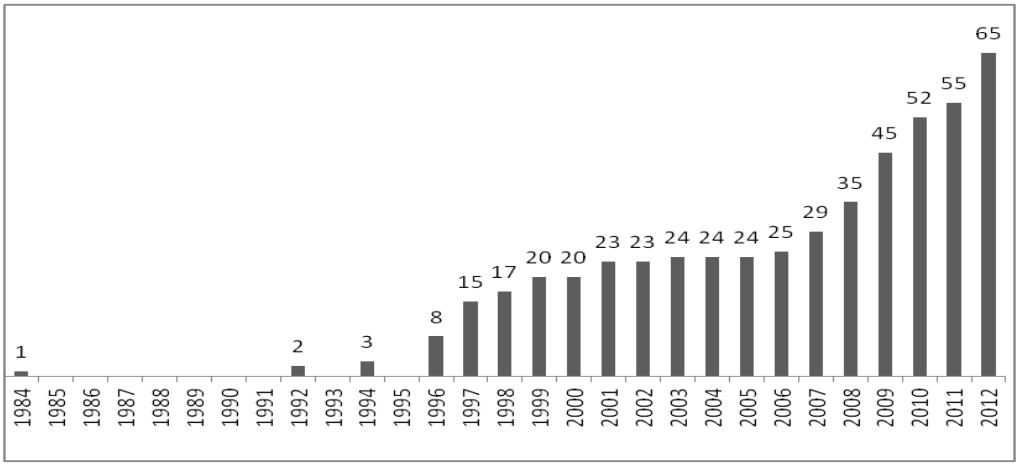
1. Bilkent Ü.	1984	31. Gediz Ü.	2008
2. Koç Ü.	1992	32. İstanbul Kemerburgaz Ü.	2008
3. Başkent Ü.	1994	33. İstanbul Şehir Ü.	2008
4. Yeditepe Ü.	1996	34. Melihşah Ü.	2008
5. Sabancı Ü.	1996	35. Piri Reis Ü.	2008
6. İstanbul Bilgi Ü.	1996	36. İstanbul Medipol Ü.	2009
7. Fatih Ü.	1996	37. KTO Karatay Ü.	2009
8. Işık Ü.	1996	38. Mevlana Ü.	2009
9. İstanbul Kültür Ü.	1997	39. Nuh Naci Yazgan Ü.	2009
10. Kadir Has Ü.	1997	40. Şifa Ü.	2009
11. Beykent Ü.	1997	41. Ted Ü.	2009
12. Maltepe Ü.	1997	42. Toros Ü.	2009
13. Atılım Ü.	1997	43. Turgut Özal Ü.	2009
14. Çankaya Ü.	1997	44. Yeni Yüzyıl Ü.	2009
15. Çağ Ü.	1997	45. Zirve Ü.	2009
16. Bahçeşehir Ü.	1998	46. Avrasya Ü.	2010
17. Haliç Ü.	1998	47. Bezm-i Alem Vakıf Ü.	2010
18. Doğuş Ü.	1999	48. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Ü.	2010
19. Ufuk Ü.	1999	49. İstanbul 29 Mayıs Ü.	2010
20. Okan Ü.	1999	50. İstanbul Gelişim Ü.-2010	2010
21. İzmir Ekonomi Ü.	2001	51. İstanbul Sabahattin Zaim Ü.	2010
22. İstanbul Ticaret Ü.	2001	52. Süleyman Şah Ü.	2010
23. Yaşar Ü.	2001	53. Gedik Ü.	2011
24. TOBB Ekonomi ve Teknik Ü.	2003	54. Türk Hava Kurumu Ü.	2011
25. İstanbul Bilim Ü.	2006	55. Uluslararası Antalya Ü.	2011
26. Acıbadem Ü.	2007	56. Alanya Hamdullah Emin Paşa Ü.	2012
27. İstanbul Arel Ü.	2007	57. Altın Koza Ü.	2012
28. İzmir Ü.	2007	58. Ankara Bilge Ü.	2012
29. Özyeğin Ü.	2007	59. Bursa Orhangazi Ü.	2012
30. Gazikent Ü.	2008	60. Canik Başarı Ü.	2012

Not: Ü.: Üniversitesi
Kaynak: YÖK, **Vakıf Üniversiteleri Raporu**, 2007b (Çevrimiçi), http://www.univder.org/vakıf_rap.pdf, 02.10.2011, s. 134.
YÖK,**Vakıf Üniversiteleri Kataloğu**, 2011a (Çevrimiçi), http://www.yok.gov.tr/katalog/katalog2011/yok_vakıf_2011.pdf, 02.10.2011.
YÖK, 2011b (Çevrimiçi), http://www.yok.gov.tr/content/view/532/, 06.12.2011.

1984 yılında ilk vakıf üniversitesi olarak Bilkent Üniversitesi'nin kurulmasından sonra vakıf üniversitelerinin yükseköğretim sistemi içindeki varlıkları

artarak sürmektedir. Ağustos 2012 tarihi itibariyle toplam vakıf üniversitelerinin sayısı 65'e ulaşmıştır (YÖK, 2012). Aşağıda grafik 3.5'de özellikle 2007'den sonra yeni vakıf üniversitelerinin kurulmasının ivme kazandığı görülmektedir. Son 5 yılda açılan 35 yeni vakıf üniversitesi ile birlikte toplam vakıf üniversitesi sayısı 2012 yılı itibariyle 60'a yükselmiştir.

Grafik 3.5: Yıllara Göre Vakıf Yükseköğretim Kurumlarının Sayısı (1984–2012)



Kaynak: Grafik, tablo 3.18'deki veriler ile 2012 yılı için YÖK'ün internet sitesinden yararlanılarak düzenlenmiştir.

Grafik 3.5'de gösterildiği gibi günümüzde toplam sayıları 60'ı bulan ve kuruluş amacı anayasayla belirlenmiş olan vakıf üniversitelerinin, üç farklı finansman kaynağı bulunmaktadır. Bunlardan ilki, kurucu vakfın katkısı; ikincisi, öğrencilerin ödediği öğrenim bedelleri; üçüncü finansman kaynağı ise devletin katkısıdır. Gelir kaynaklarının toplam gelirler içindeki payı, vakıf üniversiteleri arasında farklılıklar göstermektedir (YÖK, 2007a: 65). Bu oranlara çalışmanın ileriki sayfalarında yer alan tablo 3.18 ve 3.19'da verilmektedir.

İlk finansman kaynağı olan vakıf katkısına, 2547 Sayılı Kanun'un Ek 3. Maddesi'nde, vakıf üniversitelerinin kuruluş aşamasındaki şartlar içinde yer verilmektedir. İlgili Madde'ye göre; vakıf üniversitesine ilgili vakfın finansal katkısının bir yıllık her çeşit işletme ve diğer cari masraflarının en az %20'sini

kapsayacak şekilde olması belirlenmiştir. Öğrenim bedeli olarak öğrenciler tarafından ödenen öğrenim ücreti, vakıf üniversitelerinin finansal kaynakları içinde en yüksek orana sahip olan gelir kaynağıdır. Bu konudaki yetki, 31 Aralık 2005 Tarih ve 26040 Sayılı Resmî Gazete'nin 2005/9859 Sayılı Vakıf Yükseköğretim Kurumları Yönetmeliği'nin 20. Maddesi'ne göre mütevelli heyetindedir. Tablo 3.18'de, Yükseköğretim Kurulu'nun 'Vakıf Yükseköğretim Kurumları Raporu'nda yer alan 2005–2006 akademik yılı için öğrenim bedellerinin vakıf üniversitelerinin gelirleri içindeki oranları gösterilmektedir.

Tablo 3.18: Öğrenim Ücretlerinin Vakıf Üniversiteleri Gelirleri İçindeki Oranı (2005–2006)

Üniversite Adı	Toplam Gelirler (₺)	Eğitim ve Öğretim Hizmet Hasılatları (₺)	Öğrenim Ücreti Gelirlerinin Toplam Gelire Oranı (%)
Bilkent Üniversitesi	176.368.891	83.107.424	47,12
Yeditepe Üniversitesi	166.417.904	138.216.944	83,05
Sabancı Üniversitesi	85.339.721	22.914.242	26,85
Başkent Üniversitesi	71.619.905	48.447.349	67,65
Koç Üniversitesi	61.773.957	33.896.130	54,87
İstanbul Bilgi Üniversitesi	61.179.272	56.177.687	91,82
Fatih Üniversitesi	54.793.814	24.000.414	43,80
İstanbul Kültür Üniversitesi	37.508.508	31.821.745	84.84
İzmir Ekonomi Üniversitesi	29.372.704	26.791.531	91,21
İstanbul Ticaret Üniversitesi	28.439.933	24.038.419	84,52
Kadir Has Üniversitesi	28.188.117	23.537.825	83,50
Beykent Üniversitesi	27.804.076	24.218.903	87,11
Bahçeşehir Üniversitesi	25.097.304	23.264.850	92,70
Maltepe Üniversitesi	22.231.383	10.968.309	49,34
Atılım Üniversitesi	20.299.903	19.388.731	95,51
Çankaya Üniversitesi	19.295.378	17.879.111	92,66
Işık Üniversitesi	18.019.619	15.801.709	87,69
Haliç Üniversitesi	14.770.175	13.373.833	90,55
Doğuş Üniversitesi	13.932.168	12.840.940	92,17
TOBB Ekon. ve Tekn. Üniversitesi	12.865.522	2.705.092	21,03
Çağ Üniversitesi	10.063.080	8.803.868	87,49
Ufuk Üniversitesi	7.791.728	3.151.036	40,44
Yaşar Üniversitesi	6.937.660	6.235.130	89,87
Okan Üniversitesi	5.759.815	5.282.841	91,72

Kaynak: YÖK, "Vakıf Üniversiteleri Raporu", 2007b (Çevrimiçi), http://www.univder.org/vakif_rap.pdf, 14.11.2011, s. 25.

Tabloda; 2005–2006 yılı için vakıf üniversitelerindeki öğrenim ücreti gelirlerinin toplam gelire oranı birkaç üniversitede %50'lerin altında seyrederken (Sabancı Üniversitesi, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, vb.); çoğu vakıf üniversitesinde ise %90'ları (Atılım Üniversitesi, Doğuş Üniversitesi, Bahçeşehir Üniversitesi, vb.) bulmaktadır. Ayrıca aynı tablodan tüm vakıf üniversitelerindeki öğrencilerin katkı paylarının vakıf üniversitelerinin gelirleri içindeki oranı ortalama %75 olarak hesaplanmaktadır. Oranın bu kadar yüksek olması, birçok vakıf üniversitesinin finansal olarak öğrenci katkısına bağlı olarak varlığını sürdürdüğü ve mali gücünün zayıf olduğu şeklinde de yorumlanabilir. Türkiye'de kâr amacı olmadan kurulan vakıf üniversitelerinde 2005–2006 akademik yılı için ortalama %75 olarak gerçekleşen öğrenci katkısı, devlet üniversitelerinde ise ortalama %4 civarındadır. Bu durum vakıf ile devlet üniversiteleri arasındaki öğrenci talebi rekabetini azaltmakla birlikte; kısıtlı imkânlarla eğitim veren devlet üniversitelerini ise öğrencilere sunulan fiziki imkânlar açısından birçok vakıf üniversitesinin gerisinde bırakmaktadır.

Vakıf üniversitelerinin finansal kaynakları içinde yer alan devlet katkısı veya yardımı ise nakdi ve ayni olarak ikiye ayrılmaktadır. Nakdi yardımlar, 3 Temmuz 2001 Tarih ve 24451 Sayılı Resmî Gazete'de yer alan 4689 Sayılı Yükseköğretim Kanunu ile Yükseköğretim Personel Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un 3. Maddesi'nde 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun Ek 18. Maddesi ile ilgili değişikliğe gidilmiştir. Ek 18. Madde, yapılan değişiklikle birlikte "... bütçede yer alan ödenekle sınırlı olmak üzere, ilgili vakıf yükseköğretim kurumunun müracaatı, Yükseköğretim Kurulu'nun görüşü ve MEB'in teklifi üzerine Maliye Bakanlığı'nca devlet yardımı yapılır" şeklini almıştır.

Devlet tarafından yapılacak yardımın miktarı ise aynı Ek 18. Madde'de; "Devlet yükseköğretim kurumlarına o yıl tahsis edilen toplam bütçe ödeneklerinin örgün öğrenci sayısına bölünmesiyle elde edilen tutarın, ilgili vakıf yükseköğretim kurumunda okuyan örgün öğrenci sayısıyla çarpılması sonucu bulunulacak miktarın

%30'unu geçemez" şeklinde belirtilmiştir. Devlet yardımı alacak vakıf üniversitelerinin uyması gereken şartlar, gerek 2547 Sayılı Kanun'un Ek 18. Maddesi'nde gerekse 2005/9859 Sayılı Vakıf Yükseköğretim Kurumları Yönetmeliği'nin 30. Maddesi'nde detaylı olarak belirtilmiştir. Tablo 3.19'da, 2003–2007 yıllarında vakıf üniversitelerine yapılan devlet yardımı tutarları verilmektedir.

Tablo 3.19: Vakıf Üniversitelerine Tahsis Edilen ve Fiilen Yapılan Devlet Yardımları (2003–2007)

Yıllar	Tahsis Edilen Ödenek (Yardım) (₺)	Yararlanan Üniversite Sayısı	Fiilen Ödenen Yardım (₺)
2003	12.000.000	9	4.913.000
2004	11.484.000	11	8.039.000
2005	12.485.000	10	9.081.000
2006	14.235.000	9	12.684.523
2007	13.085.000	10	9.326.000

Kaynak: İlhami Söyler, "Eğitim Hizmetleri Bağlamında Vakıf Üniversitelerinin Finansal ve Vergisel Sorunları", **Maliye Dergisi**, No: 154, 2008, s. 4.

Tablo 3.19'da gerekli şartları yerine getirerek devlet yardımından yararlanan vakıf üniversiteleri, tablo 3.18'de yer alan kuruluş yıllarına göre sayılarıyla birlikte değerlendirildiğinde; 2003–2007 yıllarında devlet yardımı alanların sayısı, toplam vakıf üniversitelerinin yarısı bile değildir. Ayrıca 2003–2007 yıllarında fiilen ödenen yardımların tahsis edilen ödeneklere oranı yaklaşık %70 olarak hesaplanmaktadır. Devletin vakıf üniversitelerine ayni katkısı ise; "vakıf üniversitelerine sağlanan ayni (eşya, mal, vb.) nitelikli yardımlar, Hazinenin özel mülkiyetinde bulunan arazilerin satışı veya irtifak hakkı tesisi ile devletin hüküm ve tasarrufunda bulunan arazilerin kullanma izini verilmesinden ibarettir" (Söyler, 2008: 5).

Finansal olarak devlet üniversitelerine göre daha sınırlı devlet yardımı alan vakıf üniversiteleri, idari açıdan devlet üniversitelerinden farklı olarak mütevelli heyetine bağlıdır. Vakıf üniversitelerinde mütevelli heyeti, öğretim elemanlarının göreve alınması, ücretlerinin tespiti, öğrenim ücretlerinin belirlenmesi, üniversite harcamalarının belirlenmesi ve genel olarak bütçesinin oluşturulması ile ilgili parasal

yetkiyi kullanma görevini yürütmektedir. Vakıf üniversitesi rektörü, mütevelli heyetinin bir üyesi olmakla birlikte, genel olarak mütevelli heyeti tarafından alınan kararları uygulamaktadır (YÖK, 2007b: 9).

Türkiye'nin IX. Kalkınma Planı'nda, yükseköğretimde özel sektörün payının arttırılması ve böylece kamu kaynaklarının en fazla ihtiyaç duyan kesimlere yönlendirilmesine ilişkin karar alınmıştır. Planda, etkin bir kalite değerlendirme ve denetim sistemi kurulması koşuluyla vakıf yükseköğretim kurumlarının açılabilmesine imkân sağlanmıştır (DPT, 2007: 87).

3.3. BÜTÇE SİSTEMİ İÇİNDE YÜKSEKÖĞRETİM HARCAMALARI

İçinde bulunduğumuz bilgi çağında bilginin piyasa ekonomisinin şartlarına uyum sağladığı ve bu doğrultuda fırsat eşitliği yaratmaktan uzaklaştığı gözlenmektedir. Eğitim–bilgi ilişkisi, bu gerçekten hareketle eğitimin de piyasa ağırlıklı bir yapılanma içine itilmesine neden olmaktadır. Toplumsal kaynakları toplumsal gereksinimler için yeniden bölüştürme aracı olarak bütçe için de aynı yapılanma geçerli olmaktadır. Bütçe harcamaları içinde yer alan ve sosyal bir harcama olan eğitim harcamaları, bu doğrultuda piyasa bakış açısıyla değerlendirildiğinde piyasa düzeninin gereği olarak eğitime yapılan harcamalar azaltılmaktadır (Temelli, 2003: 21).

Üniversitelerin bütçeleri, Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana 1961 ve 1982 Anayasaları'nda düzenlendiği biçimiyle genel ve katma bütçelerin (2006 yılından itibaren merkezi yönetim bütçesi) bağlı olduğu esaslara göre yürürlüğe konulmakta ve denetlenmektedir (YÖK, 2007a: 58). 9 Kasım 1982 Tarih ve 17863 Mükerrer Sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası Kanunu'nun 130. Maddesi'nde; "üniversitelerin hazırladığı bütçeler; Yükseköğretim

Kurulu'nca tetkik ve onaylandıktan sonra MEB'e sunulur ve merkezi yönetim bütçesinin[5] bağlı olduğu esaslara uygun olarak işleme tâbi tutularak yürürlüğe konulur ve denetlenir" hükmü yer almaktadır.

10 Aralık 2003 Tarih ve 25326 Sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun 3. Maddesi'nde bütçe; "belirli bir dönemdeki gelir ve gider tahminleri ile bunların uygulanmasına ilişkin hususları gösteren ve usulüne uygun olarak yürürlüğe konulan belge" olarak ifade edilmektedir. Yükseköğretim kurumları, 5018 Sayılı Kanun'un ekli (II) Sayılı Cetvel'de yer alan özel bütçeli idareler arasında sayılmaktadır. Özel bütçeli idareler içinde yer alması, yükseköğretim kurumlarına gelir elde etmelerinde ve giderlerinin karşılanmasında bütçe ödenekleri kısıtını kısmen ortadan kaldırmaktadır (Kesik, 2003: 194). 5018 Sayılı Kanunu'nun üniversitelerin gelir ve giderlerden oluşan finansal yönetimlerine getirdiği yeniliklerden başlıcaları şunlardır (YÖK, 2007a: 58–59);

- Farklı mevzuata tabi olarak bütçeleştirilen, harcanan, muhasebeleştirilen yükseköğretim kurumlarındaki kamu kaynakları, bu yasa altında toplanmıştır (öğrenci sosyal hizmetleri, döner sermaye, sosyal tesis kaynakları, vb.).
- Birden çok yılı kapsayan bütçe hazırlığına geçilerek bütçe hazırlanmasında orta vadeli bakış açısının hesaba katılması sağlanmıştır.
- Harcamaların denetiminde anlayış değişikliğine gidilmiştir. Bu anlayış çerçevesinde Türkiye'nin yükseköğretim stratejisi; üst yönetici tarafından atanan denetçi tarafından gerçekleştirilen iç denetim ve Sayıştay tarafından gerçekleştirilen dış denetim olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Ayrıca belge üzerinde yapılan denetim anlayışı, yerindelik (takdir yetkisi) ve performans denetimi şekline dönüştürülmüştür.

[5] 7.11.1982 tarihli Resmî Gazete'de yer alan 2709 sayılı T.C Anayasasının 130'uncu maddesinin sekizinci fıkrasında yer alan "genel ve katma bütçelerin" ibaresi "merkezi yönetim bütçesinin" şeklinde değiştirilmiştir.

- Harcamalardan sorumlu görevliler yeniden tanımlanmıştır. Bu doğrultuda dekanlar, harcama yetkilisi olmuştur.
- Harcamaların ön denetimi ve ödenmesini gerçekleştiren Maliye Bakanlığı'na bağlı Bütçe Dairesi Başkanlığı ve Saymanlık Müdürlüğü gibi birimler kaldırılmış; bu görevlerin Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı tarafından yürütülmesi sağlanmıştır.

Türkiye'deki üniversiteler 5018 Sayılı Kanun öncesinde, 1050 Sayılı Muhasebe–i Umumiye Kanunu kapsamında katma bütçeli kuruluşlar şeklinde çalışmakta ve bu kuruluşların finansmanı Hazine yardımları ile gerçekleştirilmekteydi. 1990'lı yılların başında yükseköğretim kurumlarının bütçeleri içindeki hazine yardımlarının oranı, toplam yükseköğretim bütçelerinin %80–85'ini teşkil etmekteydi. Sonraki yıllarda döner sermayelerin yükseköğretim gelirleri içindeki payı oldukça yükselmiş ve döner sermayelerin bütçe içerisindeki oranı %40'lar düzeyine ulaşmıştır. Doğal olarak döner sermaye gelirlerinin payındaki yükseliş, Hazine yardımlarının oranını %55 dolayına geriletmiştir. Devlet üniversitelerinde öğrencilerden alınan katkı paylarının toplam bütçeleri içindeki payı ortalama %4 iken tüm bu gelirler dışında devlet üniversitelerinin sağladıkları diğer gelirler ise sadece bütçelerinin %12'sini teşkil etmektedir (Mutluer, 2008: 17).

Yükseköğretim kurumlarında okuyan öğrenciler ise üniversite sınavını kazanamamış öğrencilere göre sınavı kazandıkları için kendilerini şanslı bularak; üniversitelerinin kendilerine sundukları nitelik ve nicelik yönünden sınırlı ve yetersiz imkânlarla okumak durumunda kalmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin iç ve dış borçlarının fazla olması eğitim bütçesini ve dolayısıyla yükseköğretim kurumlarının bütçelerini olumsuz etkilemektedir. Gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye'de devlet gelirlerinin pek çok gelişmiş ülkeye göre düşük olması da eğitim bütçesi üzerinde olumsuzluk yaratmaktadır. Tüm bunlara ilave olarak eğitimin ve yükseköğretimin parasız sunulması eğitim sistemdeki sorunların yığılmasına neden olmaktadır (Mutlu, 1997: 146–147).

1990 sonrasında Türkiye'de yaşanan mali krizden çıkış yolu olarak gösterilen mali disiplin, beraberinde kamu kaynaklarında israfın engellenmesini ve kamu harcamalarında daralmayı getirmiştir. Güçlü ekonomiye geçişin birinci koşulunu da oluşturan mali disiplin ancak kamu harcamalarında yapılacak kısıtlamalarla mümkün olabilmektedir. Ayrıca faiz dışı fazlanın bir başka kriter olarak görülmesi, fazlanın verilebileceği birincil alan olan sosyal nitelikli harcamaları ve dolayısıyla eğitim harcamalarını hedef göstererek bu alanlarda kesintilerin gerçekleştirilmesini hedeflemektedir (Temelli, 2003: 26). Tablo 3.20'de, 2008–2011 yıllarında Yüksek Öğretim Kurulu, devlet üniversiteleri ve uluslararası enstitülerin bütçeleri (ekonomik sınıflandırmaya göre) ve oranları sunulmaktadır.

Tablo 3.20: Harcama Kalemlerine Göre Yüksek Öğretim Kurulu, Devlet Üniversiteleri ve Uluslararası Enstitülerin Bütçeleri ve Oranları
(2008–2011)

Ödenek Türü	2008 Yılı Bütçesi (₺)	2009 Yılı Bütçesi (₺)	2008–2009 Artış Oranı (%)	2010 Yılı Bütçesi (₺)	2011 Yılı Bütçesi (₺)	2010–2011 Artış Oranı (%)	2008–2011 Artış Oranı (%)
Personel Giderleri	3.850.833.200	4.572.550.500	18,7	4.727.494.000	5.838.952.000	23,5	51,6
Sosyal Güvenlik Kurumu Dev.Prim Giderleri	505.913.600	565.624.725	11,8	916.186.000	1.032.527.000	12,7	104,1
Mal ve Hiz. Alım Giderleri	1.363.916.000	1.561.420.000	14,5	1.338.123.000	1.576.618.000	17,8	15,6
Cari Transferler	99.242.850	209.227.000	110,8	209.011.600	689.498.500	229,9	594,8
Sermaye Giderleri	1.498.379.000	1.863.897.000	24,4	2.164.643.000	2.366.332.000	9,3	57,9

Kaynak: MEB, **Milli Eğitim Bakanlığı İstatistikleri 2008–2009**, 2008 (Çevrimiçi), http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_orgun_egitim_2008_2009.pdf, 08.11.2011, s. 152.
MEB, **Milli Eğitim Bakanlığı İstatistikleri 2010–2011**, 2010 (Çevrimiçi), http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_orgun_egitim_2010_2011.pdf, 08.11.2011, s. 195.

Tabloda 2008–2011 yıllarında YÖK, devlet üniversiteleri ve uluslararası enstitülerin bütçelerine bakıldığında; en büyük harcamaların personel giderlerine yapıldığı görülmektedir. Cari transferlerin ödenek kalemleri içinde ağırlığı az

olmasına rağmen artış oranı açısından en fazla artışa sahiptir. Tablo 3.21'de, YÖK'ün ve devlet üniversiteleri bütçelerinin GSYİH ile Konsolide Bütçe ve 2006 yılı sonrası için Merkezi Yönetim Bütçesine oranları verilmiştir.

Tablo 3.21: YÖK ve Üniversitelerin Bütçelerinin GSYİH ile Merkezi Yönetim Bütçesine Oranları (1997–2010)

Yıl	GSYİH (₺ Bin)	Merkezi Yönetim Bütçesi (₺ Bin)	YÖK ve Üniversitelerin Bütçeleri (₺ Bin)	YÖK ve Üniversitelerin Bütçeleri / GSYİH (%)	YÖK ve Üniversitelerin Bütçeleri / Merkezi Yönetim Bütçesi (%)
1997	29.393.262	6.361.686*	202.351	0,69	3,18*
1998	70.203.147	14.789.475*	422.657	0,6	2,86*
1999	104.595.916	27.266.600*	676.900	0,65	2,48*
2000	166.658.021	46.827.436*	1.054.611	0,63	2,25*
2001	240.224.083	48.519.490*	1.364.902	0,57	2,81*
2002	350.476.089	98.131.000*	2.495.968	0,71	2,54*
2003	454.780.659	147.230.170*	3.346.669	0,74	2,27*
2004	559.033.026	150.658.129*	3.689.755	0,66	2,45*
2005	648.931.712	156.088.875*	5.218.465	0,80	3,34*
2006	758.391.000	174.958.101	5.846.823	0,77	3,34
2007	856.387.000	204.988.546	6.586.692	0,77	3,21
2008	950.144.000	222.553.217	7.318.285	0,77	3,29
2009	946.678.000[a]	262.110.416	8.772.719	0,93	3,35
2010	1.028.802.000[a]	288.216.352	9.355.458	0,91	3,25

Not: a: gerçekleşme tahmini
***** ile gösterilen yerlerde, 2006 yılında merkezi yönetim bütçesine geçildiği için konsolide bütçe rakamları geçerlidir.
Kaynak: MEB, "Milli Eğitim Bakanlığı İstatistikleri 2009–2010", 2009 (Çevrimiçi), http://projeler.meb.gov.tr/pkm1/dokumanlar/temel_belgeler/meb_istatistikleri_orgun_egitim_2009_2010.pdf, 21 Ağustos 2010, s. 152 ve 157'den alınarak derlenmiştir.

Yukarıdaki tabloda, 1997–2001 yıllarında YÖK ve üniversitelerin bütçeleri / GSYİH oranı genel olarak azalan bir seyir izlerken Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizlerinden olumsuz etkilenen bütçe ödenekleri, 2002 yılında toparlanma sürecine girmiştir. Aynı toparlanma süreci YÖK ve üniversitelerin bütçelerinde de yaşanmasına rağmen; 1997–2010 yıllarında GSYİH'nin %1'ine dahi ulaşamamıştır. YÖK ve üniversitelerin bütçelerinin konsolide bütçe ve 2006 yılından itibaren merkezi yönetim bütçesine oranı ise küçük iniş ve çıkışlarla birlikte sadece %3 civarındadır. Artan yükseköğretim talebine paralel olarak, 1997 yılında 53 olan

devlet üniversitesi sayısı 2011 yılında yaklaşık iki katı artarak 103'ye yükselmiştir (bkz. grafik 3.4, s. 155). Devlet üniversitelerinin sayısındaki artışa oranla aynı paralellikte toplam üniversitelerin bütçelerinde ciddi artışlar gerçekleşmesi gerekirken; üniversitelerin toplam bütçesinde önemli değişiklikler yaşanmamıştır. Bu durum Türk yükseköğretim sisteminde ciddi finansal sorunların aşılamadığını göstermektedir. Tablo 3.22'de ise 1981–2005 yıllarında yükseköğretim kurumlarında örgün öğretimdeki öğrenci başına bütçe ödenekleri gösterilmektedir.

Tablo 3.22: Yükseköğretim Kurumlarında Örgün Öğretimdeki Öğrenci Başına Bütçe Ödeneğinin Yıllara Göre Değişimi (1981–2005)

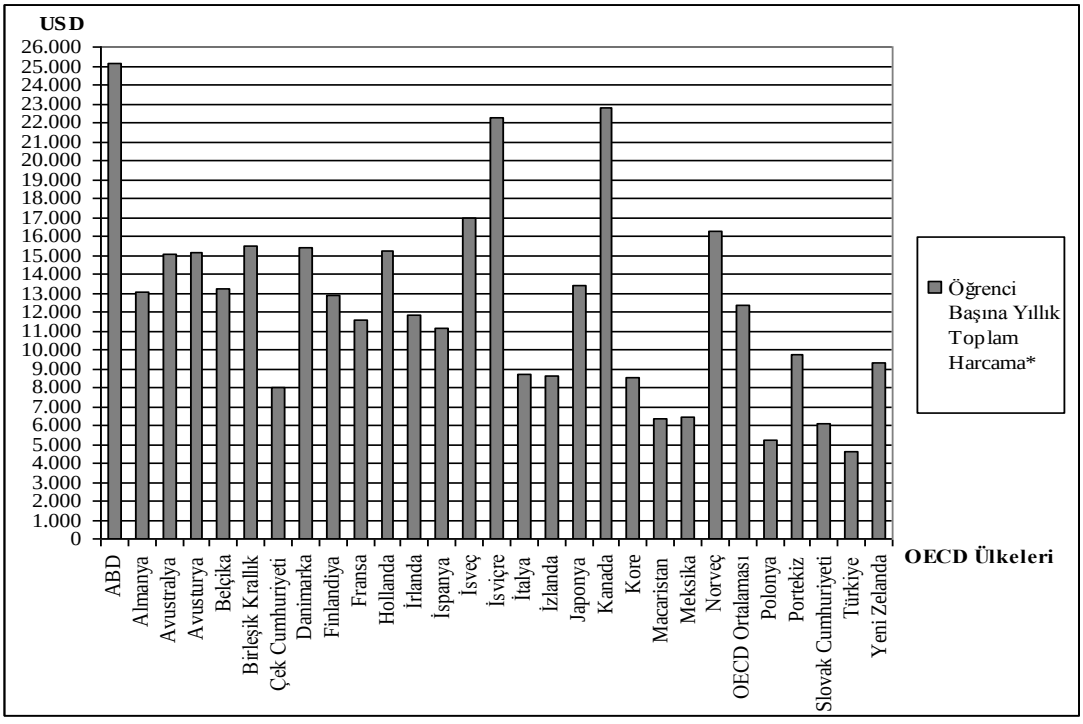
Yıl	Öğrenci Başına Toplam Bütçe Ödeneği		Öğrenci Başına Cari Harcama ($)
	2005 Fiyatlarıyla (Milyon ₺)	Cari Fiyatlarla ($)	
	Örgün	Örgün	Örgün
1981	3.663	2.014	1.551
1982	2.894	1.885	1.376
1983	4.484	2.287	1.738
1984	3.152	1.701	1.343
1985	2.209	1.270	965
1986	2.374	1.270	990
1987	2.218	1.263	947
1988	2.403	1.369	985
1989	2.684	1.433	945
1990	3.950	2.114	1.522
1991	4.103	2.055	1.520
1992	4.222	2.288	1.761
1993	4.825	2.658	2.046
1994	3.271	2.025	1.519
1995	2.646	1.538	1.230
1996	2.997	1.509	1.042
1997	3.379	2.195	1.432
1998	3.803	2.002	1.328
1999	3.814	1.924	1.403
2000	4.053	1.934	1.389
2001	2.897	1.125	783
2002	3.077	1.463	1.049
2003	3.541	2.059	1.523
2004	3.553	2.153	1.651
2005	4.095	3.072	1.938

Kaynak: YÖK, **Türk Yükseköğretiminin Bugünkü Durumu**, Meteksan A.Ş, Ankara, 2005, s. 122.

Tablo 3.22'de, Türkiye'de 1981–2005 yıllarında örgün öğretimdeki öğrenci başına toplam bütçe ödeneği (eğitim maliyetleri ve diğer öğrenci destekleri) artış ve

azalışlar göstermekle birlikte; ekonomik kriz yıllarında (1994, 2001, 2002) diğer yıllara göre daha düşük gerçekleşmiştir. 2003 yılında itibaren ise krizin etkilerinin kısmen giderilmesiyle bütçe ödenekleri, tekrar 2.000$'ın üzerinde seyretmeye başlamıştır. Türk yükseköğretim sisteminde yatırımlar için ayrılan ödeneklerin yaklaşık %30–40'lık kısmı sağlık sektöründe, yani üniversite hastanelerinde kullanılmaktadır. Buna karşılık, örgün öğretimdeki öğrencilerin yaklaşık %4'ü tıp fakültelerinde eğitim görmektedir. Başka bir deyişle, tıp fakülteleri hariç tutulduğunda, örgün öğretimdeki öğrenci başına yapılan ortalama harcama düzeyinde az da olsa bir düşme görülmektedir (YÖK, 2005: 124). OECD ülkelerindeki öğrenci başına yapılan yıllık harcamalar ise 2006 yılı için grafik 3.6 yardımıyla gösterilmektedir.

Grafik 3.6: OECD Ülkelerinde Öğrenci Başına Yapılan Yıllık Harcama (2006)



Not: * Öğrenci başına yıllık toplam harcama, eğitim maliyetlerine ek olarak ulaşım, yeme–içme ve barınma gibi öğrenci destekleri de içermektedir.

Kaynak: OECD, **Education at a Glance–2009**, 2009 (Çevrimiçi) http://www.oecd.org/dataoecd/41/25/4363633.pdf, 01.11.2009, p. 203'deki orijinal veriler kullanılarak grafik haline getirilmiştir.

Grafikten anlaşıldığı gibi OECD ülkelerinde 2006 yılı için öğrenci başına yapılan harcamalara bakıldığında en düşük harcamayı (yaklaşık 4500$) yapan ülke Türkiye'dir. Tablo 3.23'de 2005 yılı için Türkiye'nin öğrenci başına harcaması (bütçe ödeneği) 3.072$ olarak gerçekleşmiştir. Grafik 3.6'da ise 2006 yılında Türkiye'de öğrenci başına yükseköğretim harcaması ortalama 4500$ civarında gerçekleşmiştir. Diğer taraftan OECD ortalaması 12.000$ civarında iken; ABD, İsviçre ve Kanada öğrenci başına toplam harcamada öne çıkan ülkelerdir. Tablo 3.23'da ise OECD ülkelerinin yaptığı yükseköğretim harcamalarının GSYİH içindeki oranları 1995, 2000 ile 2008 yılları itibariyle verilmektedir.

Tablo 3.23: Türkiye ve Diğer OECD Ülkelerinde Yükseköğretime Yapılan Harcamaların GSYİH İçindeki Payı (%) (1995, 2000, 2008)

OECD Ülkeleri	1995	2000	2008
ABD	2,3	2,7	2,7
Almanya	1,1	1,1	1,2
Avustralya	1,6	1,4	1,5
Avusturya	1,2	1,1	1,3
Belçika	VY	1,3	1,4
Birleşik Krallık	1,1	1,0	1,2
Çek Cumhuriyeti	0,9	0,8	1,2
Danimarka	1,6	1,6	1,7
Estonya	1,0	1,0	1,3
Finlandiya	1,9	1,7	1,7
Fransa	1,4	1,3	1,4
Hollanda	1,6	1,4	1,5
İrlanda	1,3	1,5	1,4
İspanya	1,0	1,1	1,2
İsrail	1,7	1,9	1,6
İsveç	1,5	1,6	1,6
İsviçre	0,9	1,1	1,3
İtalya	0,7	0,9	1,0
İzlanda	VY	1,1	1,3
Japonya	1,3	1,4	1,5
Kanada	2,1	2,3	2,5
Kore	VY	2,2	2,6
Lüksemburg	VY	VY	VY
Macaristan	0,8	0,8	0,9
Meksika	1,0	1,0	1,2
Norveç	1,9	1,6	1,7
Polonya	0,8	1,1	1,5
Portekiz	0,9	1,0	1,3
Şili	1,5	2,0	2,2
Slovak Cumhuriyeti	0,7	0,8	0,9
Slovenya	VY	VY	1,1
Türkiye	0,5	0,8	VY
Yeni Zelanda	1,1	0,9	1,6
Yunanistan	0,6	0,8	VY
OECD ortalaması (3 ayrı yıl için verileri tam olan 27 ülke)	1,3	1,3	1,5

Not: VY: Veri Yok
Kaynak: OECD, **Education at a Glance–2011**, 2011a (Çevrimiçi), http://www.oecd.org/dataoecd/61/2/48631582.pdf, 07.11.2011, p. 229.

Tabloda, OECD ülke ortalamaları üç ayrı yıl için %1'in üzerinde seyrederken; 2008 yılı için verisi bulunmayan Türkiye, 1995 ve 2000 yıllarında GSYİH'nin sadece %0,5 ve %0,8'ini yükseköğretim harcamaları için kullanarak OECD ortalamasının altında kalmıştır. Türkiye ile ilgili grafik 3.6'daki tutarlar ve tablo 3.24'deki oranlar, bütçe ödenekleri ile sağlanan Türk yükseköğretim sisteminin finansmanında oldukça önemli yetersizlikler yaşandığını göstermektedir. Genel olarak OECD ülkelerinin önemli bir kısmında nüfus artış hızındaki yavaşlama nedeniyle yükseköğretimdeki öğrenci artış hızı da yavaşlamaktadır. Ancak OECD ülkelerinin genel olarak yükseköğretime ayırdığı kaynaklar, Türkiye'nin yükseköğretime ayırdığı kaynaklardan oldukça yüksektir (TED, 2010: 46). Tablo 3.23'deki istatistiklerde ABD, Kanada ve İskandinav ülkelerinde yükseköğretime yapılan harcamaların GSYİH içindeki payının OECD ortalamasının da üzerinde gerçekleştiği görülmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÜKSEKÖĞRETİMDE FİNANSMAN SORUNUNUN GİDERİLMESİNE YÖNELİK İSTANBUL İLİ İÇİN ALAN ARAŞTIRMASI

Çalışmanın bu bölümünde, yükseköğretim gören öğrencilerin genel olarak karşılaştıkları finansal sorunların boyutlarını saptayabilmek ve borçlanma ile gelire bağlı borçlanma yöntemlerine bakış açılarını değerlendirebilmek üzere bir alan araştırması uygulanmıştır. Bu doğrultuda İstanbul İli sınırları dâhilindeki devlet üniversitelerindeki yükseköğretim öğrencileri üzerinde 33 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır.

4.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Çalışmada genel olarak; yükseköğretime erişimde fırsat eşitliği ve kaliteli eğitimin birlikte sunulabilmesi amacıyla yükseköğretim öğrencilerinin öğrenim bedeli ve yaşam maliyetlerinin karşılanmasına yönelik olarak borçlanmayla finansman yöntemi öne çıkmaktadır. Bu doğrultuda; tüm borçlanmayla finansman yöntemleri arasında birçok ülke tarafından uygulanan ve geri ödemeleri açısından gelire bağlı olan borçlanma yönteminin vergiyle finanse edilen mevcut Türk yükseköğretim sistemine göre daha adil ve etkin bir yöntem olduğu test edilmekte; yapılan anket çalışmasıyla öğrencilerin finansal sorunları ve borçlanmayla finansman yöntemine karşı yaklaşımları incelenmektedir. Toplumun genelini ilgilendiren yeni bir finansman yönteminin yükseköğretim öğrencileri tarafından kabul edilebilirliği ve uygulanabilirliğinin araştırılması bakımından alan araştırması, oldukça önem arz etmektedir.

4.2. ARAŞTIRMANIN EVRENİ (KÜTLESİ) VE ÖRNEKLEMİ

Uygulanan anket ile yükseköğretim öğrencilerinin yükseköğretimleri boyunca katkı payı ve yaşam maliyetleri ile ilgili yaşadıkları finansal sıkıntılar ve borçlanma yöntemine karşı tepkileri ölçülmüştür. Yapılan anket çalışmasının evreni, üniversite ve öğrenci nüfusunun diğer illere göre fazla (bkz. tablo 4.1) ve yaşam maliyetlerinin yüksek olduğu İstanbul İli sınırları içindeki toplam 7 devlet üniversitesinde[1] öğrenim gören ve tablo 4.2 de gösterildiği gibi 166.720 ön lisans ve lisans öğrencisinden oluşmaktadır. Ayrıca vakıf üniversitelerinde öğrenim görmekte olan öğrenciler, gerek öğrenim bedeli gerekse yaşam maliyetleri açısından devlet üniversitelerinde eğitim gören öğrenciler gibi finansal sıkıntı yaşamadıkları ve yüksek gelir grubundan geldikleri (burslu öğrenciler hariç) için araştırmanın evren ve örneklemi içine alınmamıştır. Çalışmada İstanbul İlinin seçilmesinde daha önce de vurgulandığı üzere bu ildeki üniversite ve öğrenci sayılarının yüksek, yaşam maliyetlerinin ise diğer illere göre fazla olmasıdır. Ayrıca İstanbul'daki öğrencilerin Türkiye'nin 7 coğrafi bölgesinde yer alan farklı şehirlerinden gelmesi, araştırma evreni olarak İstanbul İlinin seçilmesinde etkili olmuştur.

Tablo 4.1: İllere Göre Yükseköğretim İstatistikleri (2011)

	Üniversite Sayısı	Üniversite Sayısı (%)	Öğrenci Sayısı	Öğrenci Sayısı (%)	Öğretim Elemanı Sayısı	Öğretim Elemanı Sayısı (%)	Nüfus	Nüfus (%)	İldeki Okullaşma Oranı
İstanbul	42	25.5%	345574	16.7%	21614	19.9%	13255685	18.0%	31,7%
Ankara	16	9.7%	204042	9.9%	17383	16.0%	4771716	6.5%	49%
İzmir	9	5.5%	113875	5.5%	8282	7.6%	3948848	5.4%	32,8%
Büyük İller Toplamı	67	68.4%	663491	32.1%	47279	43.6%	21976249	29.8%	35,7%
Diğer İller	98	59.4%	1403502	67.9%	61183	56.4%	51746739	70.2%	31,9%
TOPlAM	**165**	100.0%	2066993	100.0%	108462	100.0%	73722988	100.0%	33%

Kaynak: Durmuş Günay, Aslı Günay, "1933'den Günümüze Türk Yükseköğretiminde Niceliksel Gelişmeler", **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, Cilt: 1, No: 1, 2011, s. 17.

[1] Boğaziçi Üniversitesi, Galatasaray Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Mimar Sinan Üniversitesi ve Yıldız Teknik Üniversitesi.

Anketin örneklemi ise tablo 4.2'de yer alan 7 devlet üniversitesinin fakülte ve yüksekokullarında öğrenim gören 1.067 yükseköğretim öğrencisi olarak hesaplanmıştır. Ayrıca her bir üniversitenin fakülte, yüksekokul ve meslek yüksekokullarındaki denek sayıları da hesaplanarak tablo 4.2'ye eklenmiştir.

Tablo 4.2: İstanbul İli'ndeki Devlet Üniversitelerinin Önlisans ve Lisans Düzeyindeki Öğrenci Sayıları (2010–2011)

ÜNİVERSİTELER			ANKET KÜTLESİ						ANKET ÖRNEKLEMİ		
			YENİ KAYIT			Toplam Öğrenci Sayısı					
			Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek
BOĞAZİÇİ ÜNİVERSİTESİ	TOPLAM	5	1809	975	834	9252	4741	4511	59	30	29
	FAKÜLTE	4	1633	913	720	8352	4393	3959	53	28	25
	YO	1	176	62	114	900	348	552	6	2	4
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ	TOPLAM	6	458	243	215	2256	1246	1010	15	8	7
	FAKÜLTE	5	408	240	168	2118	1237	881	14	8	6
	YO	1	50	3	47	138	9	129	1	0	1
İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ	TOPLAM	13	3583	1185	2398	19869	6121	13748	127	39	88
	FAKÜLTE	12	3515	1163	2352	18693	5826	12867	119	37	82
	YO	1	68	22	46	580	213	367	4	1	3
						596	82	514	4	1	3
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ	TOPLAM	29	16160	7821	8339	60567	28128	32439	388	180	208
	FAKÜLTE	17	12495	6171	6324	49715	23534	26181	318	151	167
	YO	6	461	284	177	2231	1328	903	15	9	6
	MYO	6	3204	1366	1838	8621	3266	5355	55	21	34
MARMARA ÜNİVERSİTESİ	TOPLAM	20	11238	6142	5096	47491	23516	23975	304	151	153
	FAKÜLTE	13	8635	4767	3868	39092	19412	19680	250	124	126
	YO	3	704	309	395	2955	1199	1756	19	8	11
	MYO	4	1899	1066	833	5444	2905	2539	35	19	16
MİMAR SİNAN ÜNİVERSİTESİ	TOPLAM	5	1027	694	333	5362	3323	2039	34	21	13
	FAKÜLTE	3	911	617	294	4895	3036	1859	31	19	12
	YO	1	63	36	27	332	180	152	2	1	1
	MYO	1	53	41	12	135	107	28	1	1	0
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ	TOPLAM	12	4528	1728	2800	21923	7481	14442	140	48	92
	FAKÜLTE	10	3843	1421	2422	19579	6550	13029	125	42	83
	YO	2	685	307	378	2344	931	1413	15	6	9
TOPLAM			38803	18788	20015	166720	74556	92164	1067	477	590

Kaynak: ÖSYM, **2010–2011 Öğretim yılı Yükseköğretim İstatistikleri Kitabı**, 2011a (Çevrimiçi), http://www.osym.gov.tr/dosya/158238/h/5onlisanslisansduzeyogrencisay.pdf, verilerinden yararlanılarak oluşturulmuş ve hesaplanmıştır.

Anket çalışmanın örneklem büyüklüğü, aşağıda yer alan örneklem formülüyle hesaplanmıştır.

$$n= \frac{N*P*Q*Z_{\alpha}{}^{2}}{(N-1)*d^{2}}$$

N: Evren birim sayısı

n: Örneklem büyüklüğü

P: Evrendeki X'in gözlenme oranı

Q: 1–P: X'in gözlenmeme oranı

Z_{α} : α= 0,05 için 1,96

d= Örneklem hatası +-0,03

Örneklem formülünde;

- N: Kütle (166.720),
- Z: 1,96; P: 0,5; Q: 0,5; d:+- 0,03 değerleri eşitlikte yerlerine konulduğunda;

$$n= \frac{166.720*0,5*0,5*(1,96)^{2}}{166,719*(+-0,03)^{2}}$$

n= 1.067

Örneklem formülü ile yapılan hesaplama sonucunda örneklemin büyüklüğü, 1.067 olarak ortaya konulmuştur. Sonuç olarak; %95 güven aralığı ve %3 hata payı ile alan araştırmasının gerçekleştirilmesi için gerekli olan 1.067 öğrenci sayısına ulaşılmıştır.

4.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Farklı ampirik çalışmalar yapılabileceği halde, ülkelere göre farklı uygulamalar ve bu uygulamaların sayısallaştırılmasında yaşanan sorunlar sebebiyle bu araştırmada yöntem olarak kantitatif araştırma yöntemlerinden birisi olarak anket uygulanmıştır.

Alan araştırması için tablo 4.2'de yer alan anket evreni üzerinden hesaplanan 1.067 denek rastgele seçilmiş ve deneklere toplam 33 soru yöneltilmiştir. Deneklere yöneltilen toplam 33 soruluk anket formunda yer alan tüm soruların anlaşılır, açık ve sade olmasına özen gösterilmiştir. Ayrıca deneklerin zamanlarını fazla almamak için soru adedi konusunda titizlikle çalışılmıştır.

4.4. ANKET FORMU

Araştırma için oluşturulan anketin bir örneği, Ek 6'da yer almaktadır. Ankette yer alan ilk 14 soru deneğin demografik özelliklerinin belirlenmesine yönelik olarak hazırlanmıştır. 15. sorudan itibaren ise öğrencilere genel olarak, yükseköğretimleri süresince yaşadıkları muhtemel finansal sorunlar ve bu sorunları ortadan kaldırmaya ve daha kaliteli yükseköğretim eğitimi alabilmelerine yönelik olarak borçlanmayla finansman yöntemine ilişkin sorular yöneltilmiştir. Anket soruları ve soru şıklarının hazırlanmasında sübjektif yönlendirme içerebilecek ifadelerden titizlikle uzak durulmuştur.

Anket sorularından 18. soru, açık uçlu olarak hazırlanmıştır. Bu soru için elde edilen veriler, denekler tarafından verilen yanıtların gruplandırılması suretiyle kapalı uçlu hale getirilerek yorumlanmıştır.

Anket sorularının yanıt şıkları, evet/hayır, derecelendirme (kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum) ve çoktan seçmeli olarak hazırlanmıştır.

4.5. ARAŞTIRMANIN VERİ ANALİZİ VE KULLANILAN İSTATİSTİKSEL YÖNTEMLER

Araştırmanın alan araştırmasında kullanılan anket tekniğinin analiz aşaması SPSS 17.0 paket programı kullanılarak gerçekleştirmiştir. Araştırma sonuçları, frekans (sıklık), yüzde oranları ve çapraz tablo analizleri kullanılarak oluşturulmuştur. Frekans sonuçları, deneklerin anket formundaki 33 sorunun her bir şıkkına miktar, sayı, tutar vb. türünden verilen yanıtların sıklığını; yüzde oranları ise aynı yanıtların dağılımını ifade etmektedir. Çapraz tablo analizlerinde ise Ki–Kare bağımsızlık testleri yapılmış ve her bir analizde H_0 (değişkenlerin birbirinden bağımsız olma durumu) hipotezinin reddedildiği, aralarında anlamlı ilişki çıkan değişkenler (anket soruları) çalışmanın bulguları kısmında incelenmiş ve açıklanmıştır.

Araştırmadaki anket uygulaması sonucunda Türk yükseköğretim sistemi için daha önce uygulanmamış olan ve tüm yükseköğretim öğrencilerini kapsayan borçlanma yöntemi önerisi, deneklerin bakış açılarına yer verilerek ana hatları ile değerlendirilmiştir.

4.6. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Araştırma örneklemi, araştırmanın evreni (kütlesi) olan ve tablo 4.2'de yer alan 2010–2011 eğitim öğretim yılında İstanbul İli'ndeki devlet üniversitelerinin

önlisans ve lisans düzeyindeki öğrenci sayıları esas alınarak hesaplanmıştır. Aşağıda ankete katılan net 1.067 öğrenci hakkında genel bilgilere yer verilmektedir. Tablo 4.3'de anket çalışmasına katılan öğrencilerin üniversitelere göre dağılımı verilmektedir.

Tablo 4.3: Ankete Katılan Öğrencilerin Üniversitelerinin Dağılımı

Üniversitenizin adı?	Frekans	Yüzde (%)
İstanbul Üniversitesi	388	36,4
Marmara Üniversitesi	304	28,5
Yıldız Teknik Üniversitesi	140	13,1
Galatasaray Üniversitesi	15	1,4
İstanbul Teknik Üniversitesi	127	11,9
Boğaziçi Üniversitesi	59	5,5
Mimarsinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	34	3,2
Toplam	1067	100,0

Tablo 4.3'de alan araştırmasına katılan 7 devlet üniversitesinin öğrenci sayıları frekans ve yüzdesel olarak sunulmaktadır. Bu çerçevede İstanbul Üniversitesi'nde 388, Marmara Üniversitesi'nde 304, Yıldız Teknik Üniversitesi'nde 140, Galatasaray Üniversitesi'nde 15, İstanbul Teknik Üniversitesi'nde 127, Boğaziçi Üniversitesi'nde 59, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde 34 olmak üzere toplam 1.067 öğrenci anketi cevaplandırmıştır. Örneklem yöntemi bakımından öğrenci sayısı diğerlerine göre fazla olan üniversitelere daha fazla anket uygulanmıştır. Tablo 4.4'de ise ankete katılan öğrencilerin Fakülte–Yüksekokul–Meslek Yüksekokulu'na göre dağılımları verilmiştir.

Tablo 4.4: Ankete Katılan Öğrencilerin Okul Türü Dağılımı

Öğrenim gördüğünüz bölüm Fakülte–Meslek Yüksekokul–Yüksekokul içinde hangisine girmektedir?	Frekans	Yüzde (%)
Fakülte	909	85,2
Yüksek Okul	62	5,8
Meslek Yüksek Okulu	96	9,0
Toplam	1067	100,0

Tablo 4.4'de ankete katılan öğrencilerin %85,2'si fakültede, %5,8'i yüksekokulda, %9'u da meslek yüksekokullarında öğrenim görmektedir. Buna göre ankete katılan öğrencilerin %91 gibi büyük çoğunluğu 4 yıllık lisans programlarında bulunmaktadır. Tablo 4.5'de ise ankete katılan öğrencilerin bulundukları sınıfların dağılımı gösterilmektedir.

Tablo 4.5: Ankete Katılan Öğrencilerin Bulundukları Sınıf Dağılımı

Hangi sınıftasınız?	Frekans	Yüzde (%)
Hazırlık	34	3,2
1. Sınıf	242	22,7
2. Sınıf	423	39,6
3. Sınıf	233	21,8
4. Sınıf	113	10,6
Uzatmalı	22	2,1
Toplam	1067	100,0

Tablo 4.5'deki dağılımlara göre öğrencilerin %3,2'si hazırlıkta, %22,7'si 1. sınıf, %39,6'sı 2. sınıf, %21,8'i 3.sınıf, %10,6'sı 4. sınıfta okumakta ayrıca %2,1'lik bir kısmı da uzatmalı öğrenci olarak anketi yanıtlamıştır. Öğrencilerin %62,3 gibi büyük çoğunluğu 1. ve 2. sınıf öğrencisidir. Tablo 4.6'da ise ankete katılan öğrencilerin öğrenim türlerinin dağılımına yer verilmiştir.

Tablo 4.6: Ankete Katılan Öğrencilerin Öğrenim Türü Dağılımı

Öğretim türünüz nedir?	Frekans	Yüzde (%)
I. Öğretim	1065	99,8
II. Öğretim	2	0,2
Toplam	1067	100,0

Tablo 4.6'da yer alan dağılımlara göre; anketin örneklem sayısı olan 1.067 öğrencinin sadece 2'si (%0,2) ikinci öğretim öğrencisi iken; geri kalan 1.050 öğrenci (%99,8) birinci öğretimde eğitim görmektedir. Tablo 4.7'de ise ankete katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımı yer almaktadır.

Tablo 4.7: Ankete Katılan Öğrencilerin Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyetiniz?	Frekans	Yüzde (%)
Kadın	475	44,5
Erkek	592	55,5
Toplam	1067	100,0

Tablo 4.7'de ankete katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımına bakıldığında hemen hemen eşit bir dağılımla karşılaşılmaktadır. Buna göre öğrencilerin %44,5'i kadın ve %55,5'i ise erkek öğrencidir. Tablo 4.8'de ise ankete katılan öğrencilerin yaş aralıkları verilmektedir.

Tablo 4.8: Ankete Katılan Öğrencilerin Yaş Aralıkları Dağılımı

Yaşınız?	Frekans	Yüzde (%)
17–18	131	12,3
19–20	386	36,2
21–22	388	36,4
23–24	144	13,5
25 yaş ve üzeri	18	1,7
Toplam	1067	100,0

Tablo 4.8'deki dağılımlardan ankete katılan öğrencilerin %72,6 gibi büyük bir çoğunluğunun 21–24 yaş aralığında olduğu görülmektedir. 25 yaş ve üzeri öğrencilerin oranı %1,7 gibi bir oranla oldukça düşüktür. Tablo 4.9'da ise ankete katılan öğrenci ailelerinin ikamet ettikleri bölgeler kapsamında dağılımları verilmiştir.

Tablo 4.9: Ankete Katılan Öğrencilerin Ailelerinin İkamet Ettikleri Bölgelerin Dağılımı

Ailenizin ikamet ettiği bölge hangisidir?	Frekans	Yüzde (%)
Marmara	589	55,2
Karadeniz	80	7,5
Ege	103	9,7
Akdeniz	139	13,0
İç Anadolu	93	8,7
Doğu Anadolu	33	3,1
Güney Doğu Anadolu	30	2,8
Toplam	1067	100,0

Tablo 4.9'da yer alan anket sonucuna göre öğrencilerin %55,2 gibi büyük bir çoğunluğu Marmara bölgesinde ikamet etmektedir. Ülke nüfusunun büyük çoğunluğunun da bu bölgede yaşamasından hareketle bu dağılımın doğru olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ege %9,7, Akdeniz %13, Karadeniz %7,5 ve İç Anadolu %8,7 bölgeleri hemen hemen yakın dağılımlar göstermekle beraber, Doğu %3,1 ve Güney Doğu Anadolu %2,8 bölgesinden gelen öğrenci oldukça az bir orandır. Aşağıda bulunan tablo 4.10 ve 4.11'de ise ankete katılan öğrencilerin babaları ve annelerinin eğitim durumlarına yönelik dağılımlar gösterilmektedir.

Tablo 4.10: Ankete Katılan Öğrencilerin Babalarının Eğitim Durumu

Babanızın eğitim durumu?	Frekans	Yüzde (%)
İlkokul mezunu	129	12,1
Ortaokul mezunu	151	14,2
Lise mezunu	381	35,7
Üniversite mezunu	301	28,2
Lisansüstü mezunu	105	9,8
Toplam	1067	100,0

Tablo 4.11: Ankete Katılan Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Durumu

Annenizin eğitim durumu?	Frekans	Yüzde (%)
İlkokul mezunu	226	21,2
Ortaokul mezunu	312	29,2
Lise mezunu	296	27,7
Üniversite mezunu	191	17,9
Lisansüstü mezunu	42	3,9
Toplam	1067	100,0

Tablo 4.10'daki dağılımlarda öğrencilerin %35,7'sinin babası lise mezunu iken %28,2'sinin babası üniversite mezunudur. Tablo 4.12'de yer alan öğrenci annelerinin eğitim durumlarının dağılımında üniversite mezunu olanların oranı %17,9 ile daha az seviyelerde seyretmektedir. Annelerin eğitim durumlarında ilkokul, ortaokul ve lise mezunlarının oranı genel toplamın yaklaşık %75'ini

oluşturmaktadır. Ankete katılan yükseköğretim öğrencilerinin ebeveynleri, ağırlıklı olarak lise ve daha düşük eğitim seviyesine sahip bir özellik taşımaktadır. Tablo 4.12'de ankete katılan öğrencilerin ailelerindeki toplam öğrenci sayılarına yönelik frekans ve oranlar verilmiştir.

Tablo 4.12: Ankete Katılan Öğrencilerin Ailelerindeki Öğrenci Sayısının Dağılımı

Ailenizde su anda sizinle birlikte toplam kaç üniversite öğrencisi var?	Frekans	Yüzde (%)	Cevaplayanlar Yüzdesi (%)
Bir	657	61,6	62,6
İki	322	30,2	30,7
Üç	40	3,7	3,8
Dört ve üzeri	31	2,9	3,0
Toplam	1050	98,4	100,0
Cevapsız	17	1,6	
Toplam	1067	100,0	

Tablo 4.12'deki dağılımlara bakıldığında, öğrencilerin %93,3 gibi büyük bir çoğunluğunun ailesinde kendisi dâhil bir ya da iki öğrenci bulunmaktadır. Ailede üç ve üzeri öğrenci sayısı ise %6,8'lik düşük bir oran teşkil etmektedir. Tablo 4.13'de öğrencilerin tam veya yarı zamanla olarak çalışıp çalışmadıkları araştırılmıştır.

Tablo 4.13: Ankete Katılan Öğrencilerin Bir İşte Tam veya Yarı Zamanlı Çalışmalarının Dağılımı

Herhangi bir işte tam veya yarı zamanlı olarak çalışıyor musunuz?	Frekans	Yüzde (%)
Evet	216	20,2
Hayır	851	79,8
Toplam	1067	100,0

Tablo 4.13'deki dağılımlara göre öğrencilerin büyük çoğunluğu %79,8'i herhangi bir işte tam veya yarı zamanlı olarak herhangi bir işte çalışmamaktadır. Bu durum, öğrencilerin yükseköğretimlerinin finansmanını daha sıklıkla kişisel kaynaklar dışında sağladıklarını göstermektedir. Tablo 4.14'de öğrencilerin gelir kaynaklarının belirlenmesine yönelik olarak ailelerindeki çalışan sayısı sorulmuştur.

Tablo 4.14: Ankete Katılan Öğrencilerin Ailesindeki Çalışan Sayısının Dağılımı

Ailenizde (eğer çalışıyorsanız sizin haricinizde) kaç kişi çalışıyor?	Frekans	Yüzde (%)	Cevaplayanlar Yüzdesi (%)
Bir	568	53,2	55,7
İki	362	33,9	35,5
Üç	73	6,8	7,2
Dört ve üzeri	17	1,6	1,7
Cevaplayanlar Toplamı	1020	95,6	100,0
Cevapsız	47	4,4	
Genel Toplam	1067	100,0	

Tablo 4.14'deki dağılımlara göre anket sorusunu yanıtlayan öğrencilerin ailelerinin %91,2 gibi büyük bir çoğunluğunda öğrencinin kendi haricinde bir ya da iki kişi çalışmaktadır. Tablo 4.15'de ise ankete katılan öğrencilerin ailelerinin ortalama aylık gelirlerinin dağılımı yer almaktadır.

Tablo 4.15: Ankete Katılan Öğrencilerin Ailelerinin Ortalama Aylık Gelirinin Dağılımı

Ailenizin toplam (eğer çalışıyorsanız sizin geliriniz dahil) ortalama aylık net geliri toplam kaç ₺'dir?	Frekans	Yüzde (%)	Cevaplayanlar Yüzdesi (%)
₺700 ve daha az	4	,4	,4
₺701–1.000	45	4,2	4,3
₺1.001–1.300	76	7,1	7,2
₺1301- 1.600	58	5,4	5,5
₺1.601-1.900	50	4,7	4,8
₺1.901-2.200	129	12,1	12,3
₺2.201-2.500	130	12,2	12,4
₺2.501-2.900	113	10,6	10,8
₺2.901 ve üzeri	445	41,7	42,4
Cevaplayanlar Toplamı	1050	98,4	100,0
Cevapsız	17	1,6	
Genel Toplam	1067	100,0	

Tablo 4.15'e göre; ₺2.900 ve daha az gelire sahip (öğrencinin de çalıştığı ve aile bütçesine katkıda bulunduğu göz önüne alındığında) ailelerin oranı %57,6 ve diğer yandan ₺2.901 ve daha fazla gelire sahip ailelerin oranı ise %42,4 olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla çalışmanın teorik bölümlerinde değinildiği üzere lise mezunu öğrencilerinin yükseköğretim görmelerinin artan aile gelirleriyle doğru oranlı olduğu gerçeği, anket çalışmasının bu sonucu ile desteklenmiş olmaktadır.

Tablo 4.16'da ise öğrenci ailelerinin hangi iktisadi faaliyetle gelirlerini elde ettiklerini ve buna ilişkin dağılımları gösterilmektedir.

Tablo 4.16: Ankete Katılan Öğrencilerin Ailelerinin Gelir Türlerinin Dağılımı

Ailenizin aşağıda belirtilen kategorilerin hangilerinden gelir elde ettiğini işaretleyin (Birden fazla işaretleme yapabilirsiniz)	N	Yüzde (%)
Zirai	82	6,1%
Ticari	313	23,4%
Sanayi	116	8,7%
Ücret	350	26,2%
Serbest Meslek	220	16,4%
Diğer	257	19,2%
Toplam	1338	100,0%

Tablo 4.16'daki dağılımlara göre ailelerin gelir kaynakları zirai faaliyetlerden %6,1, ticariden %23,4, sanayiden %8,7, ücretli olarak %26.2 ve serbest meslekten %16,4 olmak üzere büyük bir oranda ticari (serbest meslekte dâhil olmak üzere) ve ücretli olarak iki ana faaliyete göre ayrılmaktadır.

4.7. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Araştırmanın örneklemine ait genel demografik bilgiler içeren ilk 14 sorunun frekans ve yüzdesel dağılımları değerlendirildikten sonra 15. sorudan itibaren öğrencilere yükseköğretimlerinin maliyetleri, kalitesi, eğitimleri boyunca yaşadıkları maddi sıkıntılar ve eğitim maliyetlerinin (öğrenim bedeli ve yaşam maliyetleri) karşılanması için önerilen borçlanma yöntemine bakış açıları ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Alan araştırmasının bu kısmında, anketi cevaplandıran öğrencilerin 15–33 arasındaki sorulara verdikleri yanıtların frekans ve yüzdesel dağılımlarına yer verilmektedir.

4.7.1. Frekans ve Yüzdesel Dağılım Analizleri

Araştırmada 1.067 yükseköğretim öğrencisi tarafından 15 ile 33 arasındaki anket sorularına verilen yanıtlar, belirli gruplandırmalar dâhilinde alt başlıklar halinde incelenmiş ve yorumlanmıştır.

4.7.1.1. Öğrencilerin Yükseköğretim Maliyetleri Hakkındaki Görüşleri

Tablo 4.17'de anketin 15. sorusu olarak öğrencilerin üniversiteye hazırlık aşamasında dershaneye gitmeleriyle ilgili verdikleri yanıtların dağılımı verilmektedir.

Tablo 4.17: Ankete Katılan Öğrencilerin Üniversite Sınavına Hazırlık Aşamasında Dershaneye Gitme Dağılımı

Yükseköğretime girebilmek için YGS (Yükseköğretime Giriş Sınavı) öncesinde dershaneye gittiniz mi?	Frekans	Yüzde (%)
Evet	1005	94,2
Hayır	62	5,8
Toplam	1067	100,0

Tablo 4.17'deki dağılımlara göre öğrencilerin %94,2 gibi büyük bir çoğunluğunun dershaneye giderek sınava hazırlandığı belirlenmiştir. Dershaneye gitmeyenlerin oranı %5,8 ile oldukça düşük düzeyde belirlenmiştir. Bu soruya verilen yanıtlar, çalışmanın birinci bölümünde yer alan yükseköğretimin özel maliyetleri kapsamında değerlendirildiğinde; Türkiye'de yükseköğretim hizmetinin özel maliyetlerinin genel olarak tüm öğrenciler için lise yıllarından itibaren başladığını göstermektedir. Ayrıca aynı tablo, üçüncü bölümde değerlendirilen dershanelerin üniversite giriş sınavına hazırlık aşamasındaki ve Türk yükseköğretim

sistemi içerisindeki yerini bir kez daha ortaya koymaktadır. Tablo 4.18'de ise öğrencilerin yükseköğretim giderlerinin nasıl karşılandığı sorusuna cevap aranmıştır.

Tablo 4.18: Ankete Katılan Öğrencilerin Yükseköğretim Giderlerinin Karşılanma Yoluyla İlgili Dağılım

Yükseköğretim giderleriniz nasıl karşılanıyor? (Birden fazla işaretleme yapabilirsiniz)	N	Yüzde (%)
Aile imkanlarıyla	990	53,7%
Kendi imkanlarımla	138	7,5%
Akraba Yardımı	59	3,2%
Katkı Kredisiyle	154	8,3%
Öğrenim Kredisiyle	234	12,7%
Devlet Bursuyla	146	7,9%
Vakıf Bursuyla	63	3,4%
Özel Sektör Bursuyla	44	2,4%
Diğer	17	,9%
Toplam	1845	100,0%

Tablo 4.18'deki dağılımlara göre öğrencilerin %53,7 gibi hemen hemen yarısından fazlasının ailesinin imkânlarıyla giderlerini karşıladığı belirlenmiştir. Kendi imkânlarıyla %7,5, katkı kredisiyle %8,3, öğrenim kredisiyle %12,7 ve devlet bursu %7,9 ile giderlerini karşılayanlarda oldukça az bir oranda kalmaktadır. Aynı zamanda vakıf %3,4 veya özel sektör bursuyla %2,4 giderlerini karşılayanlarında oldukça az bir yüzdesel büyüklüğe sahip olduğu da belirlenmiştir. Bu dağılımlardan görüldüğü üzere burs ve kredi imkanları, hayat pahalılığının oldukça yüksek olduğu İstanbul İli'ndeki öğrenciler açısından oldukça yetersiz bir dağılım göstermektedir. Tablo 4.19'da öğrencilerin eğitimleri süresince ikamet ettikleri yerlerle ilgili dağılımlar gösterilmiştir.

Tablo 4.19: Ankete Katılan Öğrencilerin Eğitimleri Boyunca İkametgâhları İle İlgili Dağılım

Üniversite eğitiminiz süresince nerede ikamet etmektesiniz?	Frekans	Yüzde (%)
Aile yanında	423	39,6
Akraba yanında	42	3,9
Arkadaşlarla evde	249	23,3
Üniversitemin bulunduğu şehirdeki ailemin evinde	13	1,2
Kiralık evde tek başına	69	6,5
Devlet Yurdunda	156	14,6
Özel Yurtta	107	10,0
Diğer	8	,7
Toplam	1067	100,0

Tablo 4.19'daki dağılımlara göre, öğrencilerin büyük bir bölümü %39,6 ailesinin yanında ikamet ederek yükseköğretimini sürdürmekte ve yine nispeten diğerlerine göre daha büyük bir oranla (%23,3) arkadaşlarıyla ev kiralamaktadır. Diğer dağılımlara bakıldığında ise devlet (%14,6) ve özel yurtlarda (%10) kalan öğrencilerinde oldukça düşük düzeylerde kaldığı belirlenmiştir. Dolayısıyla kültürel v.b. sebepler de etkin olsa da ankete katılan öğrencilerin önemli bir kısmı, öğrencilik dönemlerindeki yaşam maliyetlerini azaltabilmek adına da ailelerinin ikamet ettikleri İstanbul İli'nde yükseköğretim görmeyi seçmişlerdir. Tablo 4.20'de öğrencilerin aylık yaşam maliyetlerine verdikleri açık uçlu yanıtlar gruplandırılarak gösterilmektedir.

Tablo 4.20: Ankete Katılan Öğrencilerin Aylık Yaşam Maliyetleri ile İlgili Dağılım

Aylık yaşam maliyetleriniz (barınma, beslenme, ulaşım, kırtasiye) masrafınız ortalama kaç ₺'dir?	Frekans	Yüzde (%)
₺250 ve daha az	63	5,9
₺251-350	102	9,6
₺351-450	155	14,5
₺451-550	98	9,2
₺551-650	121	11,3
₺651-750	115	10,8
₺750'den fazla	413	38,7
Toplam	1067	100,0

Tablo 4.20'de öğrencilerin sadece %5,9'unun aylık yaşam maliyetleri ₺250 ve daha altındadır. Yüzdesel dağılımlar içinde en dikkat çekici olan yanıt ise ₺750 ve üzeridir. Çalışmanın üçüncü bölümünde yer alan tablo 3.8'de 2011–2012 akademik yılı için öğrenim kredisinin ₺240 olduğu bilgisi dikkate alındığında, bu tutarın öğrencilerin yaşam maliyetlerini karşılamaktan çok uzak olduğu anket sorusuna verilen yanıtların dağılımından da gözlenmektedir.

4.7.1.2. Öğrencilerin Yükseköğretimleri ve Eğitimin Kalitesi Hakkındaki Görüşleri

Tablo 4.21'de anketin 27. sorusuna verilen öğrencilerin üniversite eğitimi alma sebepleri ile ilgili yanıtların frekans ve dağılımları önem sırasına göre gösterilmiştir.

Tablo 4.21: Ankete Katılan Öğrencilerin Üniversite Eğitimini Alma Sebeplerinin Önem Sırasına Göre Dağılımı

Üniversite öğrenimini neden tercih ettiğinizi önem sırasına göre numaralandırınız.		1	2	3	4	5	Toplam
İş Bulmak	Frekans	382	313	188	163	21	1067
	Yüzde (%)	35,8	29,3	17,6	15,3	2,0	100,0
Daha fazla para kazanmak	Frekans	158	360	340	209		1067
	Yüzde (%)	14,8	33,7	31,9	19,6		100,0
Toplumda daha çok itibar kazanmak	Frekans	131	252	378	297	9	1067
	Yüzde (%)	12,3	23,6	35,4	27,8	0,8	100,0
Bilgi ve becerilerimi geliştirmek	Frekans	382	138	153	394		1067
	Yüzde (%)	35,8	12,9	14,3	36,9		100,0
Diğer	Frekans	14	4		8	40	66
	Yüzde (%)	21,2	6,1		12,1	60,6	100,0

Tablo 4.21'deki dağılımlara göre öğrencilerin üniversite eğitimi alma sebeplerinden en önemlisi iş bulma olarak gerçekleşmiştir. Bu cevap şıkkını sırasıyla daha fazla para kazanma, toplumda daha çok itibar kazanma, bilgi ve becerilerini geliştirme izlemektedir. İstanbul'daki devlet üniversitelerinde okuyan öğrencilerin verdikleri yanıtlar, çalışmanın birinci bölümünde değinilen yükseköğretimin parasal özel faydalarının sosyal faydalarına göre oldukça yoğun olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.22'de öğrencilerin yükseköğretimlerini sürdürdükleri üniversite ve bölümleri isteyerek seçip seçmediklerine yönelik görüşleri gösterilmektedir.

Tablo 4.22: Ankete Katılan Öğrencilerin Üniversiteleri ve Bölümleri Hakkındaki Görüşlerin Dağılımı

Öğrenim gördüğünüz üniversiteyi veya bölümü isteyerek mi seçtiniz?	Frekans	Yüzde (%)
Evet	827	77,5
Hayır	240	22,5
Toplam	1067	100,0

Tablo 4.22'deki dağılımlara göre öğrencilerin %77,5 gibi bir çoğunluğu isteyerek seçtiklerini ve %22,5 gibi bir kısmı da isteyerek seçmediklerini belirtmişlerdir. Bu durum, öğrencilerin bulundukları üniversite ve aldıkları akademik eğitim konusundaki isteklerini göstermektedir. Tablo 4.23'de anketi yanıtlayan öğrencilerin 19. soruda yer alan eğitimlerinin kalitesi hakkındaki yanıtları, dağılımlarla belirlenmiştir.

Tablo 4.23: Ankete Katılan Öğrencilerin Eğitimlerinin Kalitesi Hakkındaki Görüşlerin Dağılımı

"Üniversitemden kaliteli eğitim almaktayım."	Frekans	Yüzde (%)
Kesinlikle katılıyorum	204	19,1
Katılıyorum	492	46,1
Kararsızım	217	20,3
Katılmıyorum	108	10,1
Kesinlikle katılmıyorum	46	4,3
Toplam	1067	100,0

Tablo 23'deki sonuçlara göre üniversitesinde kaliteli eğitim aldığını düşünen öğrencilerin oranı (kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum beraber düşünüldüğünde) %65,2 gibi bir orana ulaşmaktadır. Kaliteli eğitim almadığını düşünen öğrencilerin (kararsızlar, katılmayanlar ve kesin katılmayanlar beraber düşünüldüğünde) %34,7 bir oranda olduğu görülmektedir. Tablo 4.24'de ankete katılan öğrencilere "kaliteli eğitimin önündeki engellerden en önemlisinin üniversitelerdeki finansal sorunlar olduğu" ifadesi hakkındaki görüşlerin dağılımı verilmiştir.

Tablo 4.24: Ankete Katılan Öğrencilerin Kaliteli Eğitimin Önündeki Engellerden En Önemlisinin Üniversitelerdeki Finansal Sorunlar Olduğu Hakkındaki Görüşlerin Dağılımı

"Kaliteli eğitimin önündeki engellerden en önemlisi olarak, üniversitelerdeki parasal yetersizlikler öne çıkmaktadır."	Frekans	Yüzde (%)
Kesinlikle katılıyorum	173	16,2
Katılıyorum	495	46,4
Kararsızım	244	22,9
Katılmıyorum	93	8,7
Kesinlikle katılmıyorum	62	5,8
Toplam	1067	100,0

Tablo 4.24'de kaliteli eğitimin önündeki en önemli engelin üniversitelerdeki finansal sorunlar olup olmadığına yönelik soruda öğrencilerin %62,6 gibi büyük bir oranda üniversitelerdeki finansal yetersizliklerin en önemli engel olduğunu düşündükleri belirlenmiştir. Finansal yetersizliklerin önemli bir neden olmadığını düşünenlerin(Katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum birlikte düşünüldüğünde) oranı ise %14,5 olarak oldukça düşük bir oranda kalmıştır. Kararsızların oranının da %22,9 yüksek olması üniversitelerdeki finansal sorunların kaliteli eğitimin önündeki en önemli neden olduğu düşüncesini destekler niteliktedir. Tablo 4.25'de eğer maddi bir destek bulabilselerdi vakıf üniversitelerinde eğitim almak isteyen öğrencilerin dağılımı verilmiştir.

Tablo 4.25: Ankete Katılan Öğrencilerin Vakıf Üniversitesinde Eğitim Almaları Hakkındaki Görüşlerin Dağılımı

"Maddi bir destek alabilseydim, vakıf üniversitesinde okumak isterdim."	Frekans	Yüzde (%)
Evet	255	23,9
Hayır	812	76,1
Toplam	1067	100,0

Tablo 4.25'deki dağılımlara göre öğrencilerin %23,9'luk bir kısmı böyle bir tercih yapabileceklerini belirtirken; %76,1 gibi büyük bir oranda böyle bir tercihte bulunmayacaklarını belirtmişlerdir. Vakıf üniversitelerinde okumak isteyen öğrencilerin bu talepleri muhtemel bir borçlanma programı ile gerçekleştirilebilir. Tablo 4.26'da ise vakıf üniversitesinde okuma konusunda olumlu yanıt veren öğrencilerin neden vakıf üniversitesini tercih ettiklerine dair yanıtlarının frekans ve yüzdesel dağılımı verilmiştir.

Tablo 4.26: Ankete Katılan Öğrencilerin Vakıf Üniversitesini Tercih Etme Sebeplerinin Dağılımı

(Yukarıdaki soruya cevabınız EVET ise) Vakıf üniversitesini tercih etme sebebiniz nedir?	Frekans	Yüzde (%)	Cevaplayanlar Yüzdesi (%)
Öğretim kadrosu	51	20,0	21,0
Fiziki imkanlar	75	29,4	30,9
Daha az öğrenci ile öğrenim	5	2,0	2,1
Yabancı dil ağırlıklı öğrenim	98	38,4	40,3
Aile yanında öğrenim	5	2,0	2,1
Büyük şehrin avantajları	5	2,0	2,1
Diğer	4	1,6	1,6
Cevaplayanlar Toplamı	243	95,3	100,0
Cevapsız	12	4,7	
Toplam	255	100,0	

Tablo 4.26'daki sonuçlara göre öğrencilerin %40,3 yabancı dil, %30,9 fiziki imkânlar ve %21'ininde öğretim kadrosu nedeniyle vakıf üniversitesini tercih edebilecekleri belirlenmiştir. Bu nedenler dışında diğer nedenlerin ise oldukça önemsiz olduğu görülmektedir. Sonuçta maddi destek sağlandığı takdirde vakıf üniversitelerinde okumak isteyen öğrencilerin bu tercihlerinin altında yatan en önemli sebepleri vakıf üniversitelerinin fiziksel imkânlarıdır.

4.7.1.3. Öğrencilerin Yükseköğretimleri Süresince Yaşadıkları Maddi Sıkıntılar Hakkındaki Görüşleri

Anketin 23. sorusunda öğrencilerin yüksek öğrenimleri süresince maddi nedenlerden dolayı zorlanıp zorlanmadıklarına ilişkin verilen yanıtların dağılımı Tablo 4.27'de yer almaktadır.

Tablo 4.27: Ankete Katılan Öğrencilerin Eğitimleri Süresince Maddi Açıdan Durumları Hakkındaki Görüşlerin Dağılımı

Üniversitede okurken maddi durumunuzdan dolayı zorlandınız mı?	Frekans	Yüzde (%)
Evet	349	32,7
Hayır	718	67,3
Toplam	1067	100,0

23. soruya verilen yanıtların dağılımına göre öğrencilerin %67,3'si herhangi bir maddi sıkıntı çekmediklerini; %32,7'si ise öğrenimleri boyunca maddi zorluklar yaşadıklarını belirlenmiştir. Ankete katılan yaklaşık her 3 öğrenciden birisi maddi sorun yaşamaktadır ve bu durum azımsanamayacak bir orandadır. Tablo 4.28'de ise öğrencilerin katkı payını ödemede maddi zorlukları olup olmadığına yönelik olarak 24. sorunun yanıtları yorumlanmıştır.

Tablo 4.28: Ankete Katılan Öğrencilerin Katkı Payını Öderken Zorlanma Durumları Hakkındaki Görüşlerin Dağılımı

Yükseköğretime devam ederken öğrenci katkı payınızı (harcı) karşılamakta zorlandınız mı?	Frekans	Yüzde (%)	Cevaplayanlar Yüzdesi (%)
Evet	248	23,2	23,5
Hayır	806	75,5	76,5
Cevaplayanlar Toplamı	1054	98,8	100,0
Cevapsız	13	1,2	
Genel Toplam	1067	100,0	

Tablo 4.28'deki sonuçlara göre öğrencilerin %76,5'luk bir kısmı harçlarını öderken herhangi bir zorlanma yaşamadıklarını belirtirken, %23,5'lik bir kısmının ise katkı payını ödemede maddi zorluklar yaşadığı belirlenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde yer alan tablo 3.7'de YURTKUR tarafından katkı payının son yıllarda %63 düzeyinde bir oranla verilmesinden hareketle bu konuda sıkıntı yaşandığını anket sonuçları da doğrulamaktadır. Tablo 4.29'da ise öğrencilerin yaşam maliyetleri (barınma, beslenme, ulaşım, kırtasiye) bakımından zorlanıp zorlanmadıkları ile ilgili 25. soruya verilen yanıtlar değerlendirilmiştir.

Tablo 4.29: Ankete Katılan Öğrencilerin Yükseköğretimleri Süresince Yaşam Maliyetleri Hakkındaki Görüşlerin Dağılımı

Yükseköğretime devam ederken yaşam maliyetlerinizi (barınma, beslenme, ulaşım, kırtasiye) karşılamakta zorlandınız mı?	Frekans	Yüzde (%)
Evet	330	30,9
Hayır	737	69,1
Toplam	1067	100,0

Buna göre öğrencilerin %30,9'luk bir kısmı zorlandığını belirtirken %69,1'lik bir kısmı da zorlanmadığını belirtmiştir. Öğrencilerin katkı payını ödeme durumları ile ilgili 24. soruya verdikleri yanıtlara paralel olarak yaşam maliyetleri ile ilgili sıkıntıları da önemli düzeydedir.

4.7.1.4. Öğrencilerin Borçlanma Yöntemi Hakkındaki Görüşleri

Tablo 4.30'da öğrencilere devletin yükseköğretimin finansmanında sorunlar yaşayıp yaşamadığına yönelik olarak 21. soru yöneltilmiştir.

Tablo 4.30: Ankete Katılan Öğrencilerin Yükseköğretimin Finansmanında Devletin Sorunlar Yaşadığına İlişkin Görüşlerin Dağılımı

"Devletin yükseköğretimi finanse etmesinde sıkıntılar bulunmaktadır."	Frekans	Yüzde (%)
Kesinlikle katılıyorum	309	29,0
Katılıyorum	429	40,2
Kararsızım	182	17,1
Katılmıyorum	86	8,1
Kesinlikle katılmıyorum	61	5,7
Toplam	1067	100,0

Tablo 4.30'daki dağılıma göre öğrencilerin %69,2 gibi büyük bir kısmı devletin yükseköğretimi finanse etmekte sıkıntıları bulunduğunu belirtirken; %13,8 gibi düşük bir oranı ise böyle bir sıkıntı olmadığını düşündüklerini belirtmişlerdir. Öğrenciler %17,1 gibi bir oranda ise kararsızlıklarını ifade etmişlerdir. Verilen yanıtların dağılımı öğrencilerin büyük çoğunluğunun aynı kanaatte olduklarını göstermektedir. Tablo 4.31'de öğrencilerin yükseköğretimin finanse edilmesinde devlet ile öğrenci ve ailelerinin ortak sorumluluğu olmalıdır hükmüne bakış açıları irdelenmiştir.

Tablo 4.31: Ankete Katılan Öğrencilerin Yükseköğretimin Finansmanında Ortak Sorumluluğun Olması Hakkındaki Görüşlerin Dağılımı

"Yükseköğretimin finanse edilmesinde, devlet ile öğrenci ve/veya ailelerinin ortak bir sorumluluğu olmalıdır."	Frekans	Yüzde (%)
Kesinlikle katılıyorum	331	31,0
Katılıyorum	332	31,1
Kararsızım	206	19,3
Katılmıyorum	109	10,2
Kesinlikle katılmıyorum	89	8,3
Toplam	1067	100,0

Tablo 4.31'deki dağılımlara göre %62,1 gibi büyük bir oranda öğrenciler bu yükün ortak bir sorumluluk olması gerektiğini düşünmektedir. Bu hükme katılmayanların oranı ise %18,5 gibi düşük bir düzeyde kalmıştır. Kararsızların oranı ise %19,3 düzeyindedir. Bu dağılımların sonuçları, yükseköğretimin bireysel bir tercih olması ve maddi kazançlarının da kişisel olması nedeniyle yükseköğretimin finansal yüküne bu kazançları elde eden öğrencilerin de katılmaları gerektiği yönündedir. Tablo 4.32'de ise tablo 4.31'de incelenen maliyette ortak mali yükümlülük düşüncesinden hareketle; öğrencilerin daha kaliteli yükseköğretim için daha yüksek bedel ödemeye nasıl baktıklarına yönelik olarak 26. soruya verilen yanıtların dağılımları gösterilmektedir.

Tablo 4.32: Ankete Katılan Öğrencilerin Kaliteli Eğitim için Daha Yüksek Katkı Payı Ödeyebilecekleri Hakkındaki Görüşlerin Dağılımı

"Daha kaliteli eğitim alabildiğim takdirde, yükseköğretimim için daha yüksek maddi bedel ödemeyi kabul ederim."	Frekans	Yüzde (%)
Kesinlikle katılıyorum	140	13,1
Katılıyorum	377	35,3
Kararsızım	208	19,5
Katılmıyorum	259	24,3
Kesinlikle katılmıyorum	83	7,8
Toplam	1067	100,0

Tablo 4.32'deki dağılımlara göre öğrencilerin %48,4 gibi bir oranı daha kaliteli eğitim adına daha yüksek bir öğrenim bedeline olumlu baktıkları belirlenmiştir. Öğrencilerin %32,1 gibi bir oranda da bu maliyete sıcak bakmadıkları

belirlenmiştir. Kararsızların oranı ise %19,5 olarak görülmektedir. Bu soruya verilen olumlu cevapların yüksek oranda olması muhtemel bir borçlanma programı için pozitif yönde bir anlam taşımaktadır. Tablo 4.33'de öğrencilere çok daha kaliteli bir eğitim almalarını sağlamak amacıyla çeşitli ödeme kolaylıkları içeren ve devlet tarafından düzenlenen bir borçlanma programına bakış açıları incelenmiştir.

Tablo 4.33: Ankete Katılan Öğrencilerin Kaliteli Eğitim için Katkı Payını Karşılayacak Bir Borçlanma Programı Hakkındaki Görüşlerin Dağılımı

"Daha kaliteli bir eğitim için devlet tarafından verilecek, düşük veya faizsiz ve uzun geri ödeme süreleri (10–15 yıl) içeren, öğrenci katkı payımı karşılayacak bir desteği kullanmak isterdim."	**Frekans**	**Yüzde (%)**
Kesinlikle katılıyorum	209	19,6
Katılıyorum	348	32,6
Kararsızım	175	16,4
Katılmıyorum	208	19,5
Kesinlikle katılmıyorum	127	11,9
Toplam	1067	100,0

Tablo 4.33'deki sonuçlara göre öğrencilerin %52,2'si devlet tarafından verilecek, düşük veya faizsiz ve uzun geri ödeme süresi içerecek bir katkı payı desteğine olumlu baktıklarını belirlenmiştir. Böyle bir programa olumlu bakmayanların oranı ise %31,4 düzeyindedir. Kararsızların oranı ise %16,4 olarak görülmektedir. Muhtemel borçlanma programının öğrenciler için daha uygun şartlarla geliştirilmesi ve daha esnek hale getirilmesiyle kararsız öğrencilerin borçlanma programına karşı olumlu bir bakış açısı kazanacakları düşünülmektedir.

Olumlu sonuçlar tüm dağılım içerisinde oldukça yüksek bir yer teşkil etmekle birlikte anket sorusuna verilen bu olumlu yanıtlar muhtemel bir borçlanma programı için pozitif bir anlam taşımaktadır. Tablo 4.33'de araştırılan katkı payına yönelik devlet tarafından verilen ve yönetilen bir destek programına ilave olarak tablo 4.34'de öğrencilerin yaşam maliyetlerini karşılayacak ve ticari bankalar tarafından verilecek olan bir borçlanma programına bakış açıları belirlenmeye çalışılmıştır.

Tablo 4.34: Ankete Katılan Öğrencilerin Kaliteli Eğitim için Yaşam Maliyetlerini Karşılayacak Bir Borçlanma Programı Hakkındaki Görüşlerin Dağılımı

"Daha kaliteli bir eğitim için ticari bankalar tarafından verilecek, düşük faiz ve uzun geri ödeme süreleri (10–15 yıl) içeren, yaşam maliyetlerimi karşılayacak bir desteği kullanmak isterdim."	Frekans	Yüzde (%)
Kesinlikle katılıyorum	164	15,4
Katılıyorum	252	23,6
Kararsızım	216	20,2
Katılmıyorum	271	25,4
Kesinlikle katılmıyorum	164	15,4
Toplam	1067	100,0

Tablo 4.34'deki dağılımlara göre öğrencilerin %39 gibi bir oranı düşük faizli ve geri ödeme süresi 10–15 yıl gibi bir süre içeren bir desteğe olumlu yaklaştıkları değerlendirilmektedir. Böyle bir programa %40,8 gibi bir oranla öğrenciler olumsuz bakmaktadır. Kararsızların oranı ise %20,2 düzeylerindedir. Bu sorudaki kararsızların durumu, tablo 4.33'de yer alan sorunun karasızlarından oran olarak daha fazladır. Ayrıca öğrencilerin ticari bankalar tarafından verilecek bir borçlanma programına yaklaşımları devlet tarafından verilecek bir borçlanma programına göre daha tedbirli ve sınırlıdır. Bu durum, muhtemel bir borçlanma programında devletin varlığının öğrenciler üzerinde ticari bankalara oranla daha fazla güven uyandırması şeklinde yorumlanabilir. Tablo 4.35'de ise öğrencilerin yukarıdaki tablolarda incelenen borçlanma programlarına ilişkin yaklaşımlarına ek olarak eğer borçlanma programlarına olumlu bakıyorlarsa geri ödeme süreleri ile ilgili yaklaşımlarına yer vermiştir.

Tablo 4.35: Anketi Yanıtlayan Öğrencilerin Muhtemel Borçlanma Programındaki Geri Ödemelerin Başlama Zamanı Hakkındaki Görüşleri

(31 veya 32. sorudan birisine cevabınız EVET ise) Yükseköğretim giderleriniz için kullanmayı kabul ettiğiniz desteğin geri ödemelerinin ne zaman başlamasını tercih edersiniz?	Frekans	Yüzde (%)	Cevaplayanlar Yüzdesi (%)
Mezun olunan yıl	8	1,2	1,3
Mezuniyetten iki yıl sonra	64	9,7	10,0
Mezuniyetten dört yıl sonra	226	34,4	35,3
İşe girdikten sonra	342	52,1	53,4
Cevaplayanlar Toplamı	640	97,4	100,0
Cevapsız	17	2,6	
Genel Toplam	657	100,0	

Tablo 4.35'deki dağılımlara göre bu soruyu cevaplandıran 657 öğrencinin (önceki iki sorudan en az birisine olumlu cevap veren öğrencilerin) %53,4 gibi bir oranı mezun olduktan ve işe girdikten sonra aldıkları borcu geri ödemeye başlayabileceklerini belirtmişlerdir. Mezuniyetten dört yıl sonra geri ödemeye başlayabileceklerini belirten öğrencilerin oranı ise %35,3 düzeylerindedir. Mezun olunan yıl %1,3 ve mezuniyetten iki yıl sonra %10 geri ödemeye başlayabileceklerini belirtmişlerdir. Bu sonuçlar, geri ödemelerin öğrenci mezun olup sürekli bir işe başladıktan sonra başlatılmasına ilişkin olarak gelire bağlı borçlanma yönteminin uygulanması için oldukça olumlu olarak değerlendirilmektedir.

4.7.2. Çapraz Tablo Analizleri

Çalışmanın bu kısmında anket soruları arasında ilişki durumu araştırılmıştır. Araştırma kapsamında çapraz tablo analizleri gruplandırmalara gidilerek belirli alt başlıklar halinde sunulmuştur.

4.7.2.1. İkamet Bölgelerine Göre Çapraz Tablolar

Çapraz tablo analizlerinde öncelikle öğrenci ailelerinin ikamet bölgelerine göre aralarında ilişki bulunan sorular analiz edilmiştir. İlk tablo olan Tablo 4.36'da öğrenci ailelerinin ikamet bölgelerine göre aylık ortalama gelir durumlarının analizi yer almaktadır.

Tablo 4.36: Öğrenci Ailelerinin İkametgah Bölgelerine Göre Gelir Durumları

7*13		₺700 ve daha az	₺701–1.000	₺1.001–1.300	₺1301-1.600	₺1601-1.900	₺1901-2.200	₺2201-2500	₺2.501-2.900	₺2.901 ve üzeri	Toplam
Marmara	n	4	26	36	20	29	62	54	61	285	577
	% satır	,7%	4,5%	6,2%	3,5%	5,0%	10,7%	9,4%	10,6%	49,4%	100,0%
	% sütun	100,0%	57,8%	47,4%	34,5%	58,0%	48,1%	41,5%	54,0%	64,0%	55,0%
	% toplam	,4%	2,5%	3,4%	1,9%	2,8%	5,9%	5,1%	5,8%	27,1%	55,0%
Karadeniz	n	0	0	8	19	9	4	24	4	12	80
	% satır	,0%	,0%	10,0%	23,8%	11,3%	5,0%	30,0%	5,0%	15,0%	100,0%
	% sütun	,0%	,0%	10,5%	32,8%	18,0%	3,1%	18,5%	3,5%	2,7%	7,6%
	% toplam	,0%	,0%	,8%	1,8%	,9%	,4%	2,3%	,4%	1,1%	7,6%
Ege	n	0	10	0	0	0	31	10	5	47	103
	% satır	,0%	9,7%	,0%	,0%	,0%	30,1%	9,7%	4,9%	45,6%	100,0%
	% sütun	,0%	22,2%	,0%	,0%	,0%	24,0%	7,7%	4,4%	10,6%	9,8%
	% toplam	,0%	1,0%	,0%	,0%	,0%	3,0%	1,0%	,5%	4,5%	9,8%
Akdeniz	n	0	0	32	14	4	9	18	13	44	134
	% satır	,0%	,0%	23,9%	10,4%	3,0%	6,7%	13,4%	9,7%	32,8%	100,0%
	% sütun	,0%	,0%	42,1%	24,1%	8,0%	7,0%	13,8%	11,5%	9,9%	12,8%
	% toplam	,0%	,0%	3,0%	1,3%	,4%	,9%	1,7%	1,2%	4,2%	12,8%
İç Anadolu	n	0	4	0	5	8	19	15	25	17	93
	% satır	,0%	4,3%	,0%	5,4%	8,6%	20,4%	16,1%	26,9%	18,3%	100,0%
	% sütun	,0%	8,9%	,0%	8,6%	16,0%	14,7%	11,5%	22,1%	3,8%	8,9%
	% toplam	,0%	,4%	,0%	,5%	,8%	1,8%	1,4%	2,4%	1,6%	8,9%
Doğu Anadolu	n	0	0	0	0	0	4	4	0	25	33
	% satır	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	12,1%	12,1%	,0%	75,8%	100,0%
	% sütun	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	3,1%	3,1%	,0%	5,6%	3,1%
	% toplam	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,4%	,4%	,0%	2,4%	3,1%
Güney Doğu Anadolu	n	0	5	0	0	0	0	5	5	15	30
	% satır	,0%	16,7%	,0%	,0%	,0%	,0%	16,7%	16,7%	50,0%	100,0%
	% sütun	,0%	11,1%	,0%	,0%	,0%	,0%	3,8%	4,4%	3,4%	2,9%
	% toplam	,0%	,5%	,0%	,0%	,0%	,0%	,5%	,5%	1,4%	2,9%
Toplam	n	4	45	76	58	50	129	130	113	445	1050
	% satır	,4%	4,3%	7,2%	5,5%	4,8%	12,3%	12,4%	10,8%	42,4%	100,0%
	% sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam	,4%	4,3%	7,2%	5,5%	4,8%	12,3%	12,4%	10,8%	42,4%	100,0%

Chi-Square Tests	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	338,359[a]	48	,000

Tablo 4.36'da yer alan anket sonuçlarına yönelik yapılan Ki–Kare (Chi-Square) Testi sonucunda elde edilen Asymp. Sig. (2–sided) değeri ($p=0,000<0,05$) anlamlı olduğundan H_a (Alternatif Hipotez) hipotezi kabul edilerek ailenin ikamet ettiği bölge ile aile geliri arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Ankete katılan öğrencilerin yaklaşık %50'sinin (577 öğrenci) aileleri Marmara bölgesinde ikamet etmektedir. Öğrenci ailelerinin ortalama aylık geliri %42,4 oranla (445 öğrenci) ₺2.901 ve üzerindedir. 7 coğrafi bölge içinde Karadeniz ve İç Anadolu bölgeleri hariç diğer bölgelerde aile gelir seviyesi, 4 kişilik bir aile için 2011 yılı aylık esaslı yoksulluk sınırı olan ₺2.903,81'in (TÜRK-İŞ, 2012) üzerinde gerçekleşmiştir. Tablo 4.37'de öğrenci ailelerinin ikametgâh bölgelerine göre katkı payını karşılamak üzere devlet tarafından verilecek borçlanma programına bakış açıları analiz edilmiştir.

Tablo 4.37: Öğrenci Ailelerinin İkametgah Bölgelerine Göre Devlet Tarafından Verilecek Borçlanma Programına Bakış Açıları

7*31		Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Toplam
Marmara	n	94	161	122	141	71	589
	% satır	16,0%	27,3%	20,7%	23,9%	12,1%	100,0%
	% sütun	45,0%	46,3%	69,7%	67,8%	55,9%	55,2%
	% toplam	8,8%	15,1%	11,4%	13,2%	6,7%	55,2%
Karadeniz	n	24	36	4	12	4	80
	% satır	30,0%	45,0%	5,0%	15,0%	5,0%	100,0%
	% sütun	11,5%	10,3%	2,3%	5,8%	3,1%	7,5%
	% toplam	2,2%	3,4%	,4%	1,1%	,4%	7,5%
Ege	n	11	38	27	21	6	103
	% satır	10,7%	36,9%	26,2%	20,4%	5,8%	100,0%
	% sütun	5,3%	10,9%	15,4%	10,1%	4,7%	9,7%
	% toplam	1,0%	3,6%	2,5%	2,0%	,6%	9,7%
Akdeniz	n	37	48	9	20	25	139
	% satır	26,6%	34,5%	6,5%	14,4%	18,0%	100,0%
	% sütun	17,7%	13,8%	5,1%	9,6%	19,7%	13,0%
	% toplam	3,5%	4,5%	,8%	1,9%	2,3%	13,0%
İç Anadolu	n	28	34	4	12	15	93
	% satır	30,1%	36,6%	4,3%	12,9%	16,1%	100,0%
	% sütun	13,4%	9,8%	2,3%	5,8%	11,8%	8,7%
	% toplam	2,6%	3,2%	,4%	1,1%	1,4%	8,7%
Doğu Anadolu	n	8	13	4	2	6	33
	% satır	24,2%	39,4%	12,1%	6,1%	18,2%	100,0%
	% sütun	3,8%	3,7%	2,3%	1,0%	4,7%	3,1%
	% toplam	,7%	1,2%	,4%	,2%	,6%	3,1%
Güney Doğu Anadolu	n	7	18	5	0	0	30
	% satır	23,3%	60,0%	16,7%	,0%	,0%	100,0%
	% sütun	3,3%	5,2%	2,9%	,0%	,0%	2,8%
	% toplam	,7%	1,7%	,5%	,0%	,0%	2,8%
Toplam	n	209	348	175	208	127	1067
	% satır	19,6%	32,6%	16,4%	19,5%	11,9%	100,0%
	% sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam	19,6%	32,6%	16,4%	19,5%	11,9%	100,0%

Chi-Square Tests	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	111,793[a]	24	,000

Tablo 4.37'de yer alan sonuçlara yönelik yapılan Ki–Kare Testi'nden elde edilen Asymp. Sig. (2–sided) değeri ($p=0,000<0,05$) anlamlı olduğundan H_a hipotezi kabul edilerek ailenin ikamet ettiği bölge ile önerilen borçlanma programına verilen yanıtlar arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir.

7 coğrafi bölgede de öğrencilerin 31. soruda belirtilen borçlanma programına bakış açıları oldukça pozitiftir. Bu soru için kararsız kalan öğrencilerin oranları ise önemsenebilecek niteliktedir. Anket sonuçlarına göre aylık aile gelirinin diğer

coğrafi bölgelere göre düşük olduğu Karadeniz ve İç Anadolu bölgeleri için de (bkz. Tablo 4.36, s. 206) muhtemel bir borçlanma programı için sonuçlar olumlu yöndedir. Tablo 4.38'de ise ailelerinin ikamet bölgelerine göre öğrencilerin yaşam maliyetlerinin karşılanması amacına yönelik olarak bankalar tarafından verilecek bir borçlanma programına bakış açıları değerlendirilmektedir.

Tablo 4.38: Öğrenci Ailelerinin İkametgah Bölgelerine Göre Bankalar Tarafından Verilecek Borçlanma Programına Bakış Açıları

7*32		Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Toplam
Marmara	n	65	127	136	171	90	589
	% satır	11,0%	21,6%	23,1%	29,0%	15,3%	100,0%
	% sütun	39,6%	50,4%	63,0%	63,1%	54,9%	55,2%
	% toplam	6,1%	11,9%	12,7%	16,0%	8,4%	55,2%
Karadeniz	n	18	30	8	18	6	80
	% satır	22,5%	37,5%	10,0%	22,5%	7,5%	100,0%
	% sütun	11,0%	11,9%	3,7%	6,6%	3,7%	7,5%
	% toplam	1,7%	2,8%	,7%	1,7%	,6%	7,5%
Ege	n	15	24	27	22	15	103
	% satır	14,6%	23,3%	26,2%	21,4%	14,6%	100,0%
	% sütun	9,1%	9,5%	12,5%	8,1%	9,1%	9,7%
	% toplam	1,4%	2,2%	2,5%	2,1%	1,4%	9,7%
Akdeniz	n	35	33	18	30	23	139
	% satır	25,2%	23,7%	12,9%	21,6%	16,5%	100,0%
	% sütun	21,3%	13,1%	8,3%	11,1%	14,0%	13,0%
	% toplam	3,3%	3,1%	1,7%	2,8%	2,2%	13,0%
İç Anadolu	n	19	18	13	23	20	93
	% satır	20,4%	19,4%	14,0%	24,7%	21,5%	100,0%
	% sütun	11,6%	7,1%	6,0%	8,5%	12,2%	8,7%
	% toplam	1,8%	1,7%	1,2%	2,2%	1,9%	8,7%
Doğu Anadolu	n	3	9	9	5	7	33
	% satır	9,1%	27,3%	27,3%	15,2%	21,2%	100,0%
	% sütun	1,8%	3,6%	4,2%	1,8%	4,3%	3,1%
	% toplam	,3%	,8%	,8%	,5%	,7%	3,1%
Güney Doğu Anadolu	n	9	11	5	2	3	30
	% satır	30,0%	36,7%	16,7%	6,7%	10,0%	100,0%
	% sütun	5,5%	4,4%	2,3%	,7%	1,8%	2,8%
	% toplam	,8%	1,0%	,5%	,2%	,3%	2,8%
Toplam	n	164	252	216	271	164	1067
	% satır	15,4%	23,6%	20,2%	25,4%	15,4%	100,0%
	% sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam	15,4%	23,6%	20,2%	25,4%	15,4%	100,0%

Chi-Square Tests	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	67,865[a]	24	,000

Tablo 4.38'de yer alan sonuçlara yönelik yapılan Ki–Kare Testi'nden elde edilen Asymp. Sig. (2–sided) değeri ($p=0,000<0,05$) anlamlı olduğundan H_a hipotezi kabul edilerek ailenin ikamet ettiği bölge ile yaşam maliyetlerinin karşılanmasına

yönelik olarak bankalar tarafından verilecek bir borçlanma programına farklı bakış açıları arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Bir önceki tablo 4.37'de katkı payının karşılanmasına yönelik olarak devlet tarafından verilecek borçlanma programına ilişkin oldukça olumlu tepkiler, tablo 4.38'de aynı paralellikte gerçekleşmemiştir. Dolayısıyla öğrenciler devlet tarafından verilecek bir borçlanma programına, ticari bankalar tarafından verilecek bir borçlanma programından daha olumlu bakmaktadır. Aradaki anlayış farkı devlete olan güven ile ticari bankaların kâr amacına yönelik hizmet vermeleri gibi nedenlere dayandırılabilir. Tablo 4.38'deki analiz sonucunda tüm bölgeler itibariyle kararsızların oranı da tablo 4.37'deki kararsızların oranı gibi dikkate alınabilecek değerler taşımaktadır.

4.7.2.2. Aile Gelirine Göre Çapraz Tablolar

Ankete katılan öğrencilerin ailelerinin aylık gelirlerine göre ilk çapraz tablo öğrencilerin dershanelere gitme durumlarıyla ilgilidir.

Tablo 4.39: Öğrenci Ailelerinin Gelir Düzeylerine Göre Öğrencilerin Dershaneye Gitme Durumları

13*15		Evet	Hayır	Toplam
₺700 ve daha az	n	4	0	4
	% satır	100,0%	,0%	100,0%
	% sütun	,4%	,0%	,4%
	% toplam	,4%	,0%	,4%
₺701–1.000	n	35	10	45
	% satır	77,8%	22,2%	100,0%
	% sütun	3,5%	16,1%	4,3%
	% toplam	3,3%	1,0%	4,3%
₺1.001–1.300	n	64	12	76
	% satır	84,2%	15,8%	100,0%
	% sütun	6,5%	19,4%	7,2%
	% toplam	6,1%	1,1%	7,2%
₺1.301- 1.600	n	53	5	58
	% satır	91,4%	8,6%	100,0%
	% sütun	5,4%	8,1%	5,5%
	% toplam	5,0%	,5%	5,5%
₺1.601-1.900	n	46	4	50
	% satır	92,0%	8,0%	100,0%
	% sütun	4,7%	6,5%	4,8%
	% toplam	4,4%	,4%	4,8%
₺1.901-2.200	n	120	9	129
	% satır	93,0%	7,0%	100,0%
	% sütun	12,1%	14,5%	12,3%
	% toplam	11,4%	,9%	12,3%
₺2.201-2.500	n	130	0	130
	% satır	100,0%	,0%	100,0%
	% sütun	13,2%	,0%	12,4%
	% toplam	12,4%	,0%	12,4%
₺2.501-2.900	n	113	0	113
	% satır	100,0%	,0%	100,0%
	% sütun	11,4%	,0%	10,8%
	% toplam	10,8%	,0%	10,8%
₺ 2.901 ve üzeri	n	423	22	445
	% satır	95,1%	4,9%	100,0%
	% sütun	42,8%	35,5%	42,4%
	% toplam	40,3%	2,1%	42,4%
Toplam	n	988	62	1050
	% satır	94,1%	5,9%	100,0%
	% sütun	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam	94,1%	5,9%	100,0%

Chi-Square Tests	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	52,601[a]	8	,000

Tablo 4.39'da yer alan sonuçlara yönelik yapılan Ki–Kare Testi'nden elde edilen Asymp. Sig. (2–sided) değeri (p=0,000<0,05) anlamlı olduğundan H_a hipotezi kabul edilerek aile geliri ile dershaneye gitme durumu arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.39'daki çapraz tablonun analiz sonuçlarına göre ailelerin aylık geliri arttıkça öğrencinin yükseköğretime giriş sınavı hazırlık aşamasında en az bir sene olmak üzere dershanelere gitme oranı da yükselmektedir. Ancak sonuçlara göre aile gelirinin ₺1.900 ve altında gerçekleştiği durumlar için öğrencilerin dershanelere gitme oranları düşmektedir. Bu sonuç, çalışmanın ilk bölümünde yer alan vergiyle finansman yönteminin olumsuzlukları arasında yer alan yükseköğretim hizmetinden düşük gelirli ailelerin çocuklarından ziyade yüksek gelirli ailelerin çocuklarının yararlandığı görüşünü desteklemektedir. Tablo 4.40'da ailelerin aylık gelirlerine ilişkin olarak öğrencilerin eğitim giderlerinin karşılanma yolları arasındaki olumlu ilişki durumuna yer verilmiştir.

Tablo 4.40:Öğrenci Ailelerinin Gelir Düzeylerine Göre Yükseköğretim Giderlerinin Karşılanması

13*16		Aile imkanlarıyla	Kendi imkanlarımla	Akraba Yardımı	Katkı Kredisiyle	Öğrenim Kredisiyle	Devlet Bursuyla	Vakıf Bursuyla	Özel Sektör Bursuyla	Diğer	Toplam
₺700 ve daha az	n	0	0	0	0	0	4	0	0	0	4
	% satır	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%	,0%	,0%	,0%	
	% sütun	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	2,7%	,0%	,0%	,0%	
	% toplam	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,4%	,0%	,0%	,0%	,4%
₺701–1.000	n	35	13	5	0	9	19	10	0	4	45
	% satır	77,8%	28,9%	11,1%	,0%	20,0%	42,2%	22,2%	,0%	8,9%	
	% sütun	3,6%	9,4%	8,5%	,0%	4,1%	13,0%	15,9%	,0%	23,5%	
	% toplam	3,3%	1,2%	,5%	,0%	,9%	1,8%	1,0%	,0%	,4%	4,3%
₺1.001–1.300	n	68	4	16	4	4	56	20	0	0	76
	% satır	89,5%	5,3%	21,1%	5,3%	5,3%	73,7%	26,3%	,0%	,0%	
	% sütun	7,0%	2,9%	27,1%	2,6%	1,8%	38,4%	31,7%	,0%	,0%	
	% toplam	6,5%	,4%	1,5%	,4%	,4%	5,3%	1,9%	,0%	,0%	7,2%
₺1301-1.600	n	58	4	5	23	20	14	5	0	0	58
	% satır	100,0%	6,9%	8,6%	39,7%	34,5%	24,1%	8,6%	,0%	,0%	
	% sütun	5,9%	2,9%	8,5%	14,9%	9,0%	9,6%	7,9%	,0%	,0%	
	% toplam	5,5%	,4%	,5%	2,2%	1,9%	1,3%	,5%	,0%	,0%	5,5%
₺1601-1.900	n	45	9	4	0	0	4	4	0	0	50
	% satır	90,0%	18,0%	8,0%	,0%	,0%	8,0%	8,0%	,0%	,0%	
	% sütun	4,6%	6,5%	6,8%	,0%	,0%	2,7%	6,3%	,0%	,0%	
	% toplam	4,3%	,9%	,4%	,0%	,0%	,4%	,4%	,0%	,0%	4,8%
₺1901-2.200	n	110	22	9	22	46	8	0	9	5	129
	% satır	85,3%	17,1%	7,0%	17,1%	35,7%	6,2%	,0%	7,0%	3,9%	
	% sütun	11,3%	15,9%	15,3%	14,3%	20,8%	5,5%	,0%	22,5%	29,4%	
	% toplam	10,5%	2,1%	,9%	2,1%	4,4%	,8%	,0%	,9%	,5%	12,3%
₺2201-2500	n	125	31	12	28	47	21	4	26	0	130
	% satır	96,2%	23,8%	9,2%	21,5%	36,2%	16,2%	3,1%	20,0%	,0%	
	% sütun	12,8%	22,5%	20,3%	18,2%	21,3%	14,4%	6,3%	65,0%	,0%	
	% toplam	11,9%	3,0%	1,1%	2,7%	4,5%	2,0%	,4%	2,5%	,0%	12,4%
₺2.501-2.900	n	108	17	4	21	30	12	0	0	4	113
	% satır	95,6%	15,0%	3,5%	18,6%	26,5%	10,6%	,0%	,0%	3,5%	
	% sütun	11,1%	12,3%	6,8%	13,6%	13,6%	8,2%	,0%	,0%	23,5%	
	% toplam	10,3%	1,6%	,4%	2,0%	2,9%	1,1%	,0%	,0%	,4%	10,8%
₺2.901 ve üzeri	n	428	38	4	56	65	8	20	5	4	445
	% satır	96,2%	8,5%	,9%	12,6%	14,6%	1,8%	4,5%	1,1%	,9%	
	% sütun	43,8%	27,5%	6,8%	36,4%	29,4%	5,5%	31,7%	12,5%	23,5%	
	% toplam	**40,8%**	**3,6%**	**,4%**	**5,3%**	**6,2%**	**,8%**	**1,9%**	**,5%**	**,4%**	**42,4%**
Toplam	n	977	138	59	154	221	146	63	40	17	1050
	% toplam	93,0%	13,1%	5,6%	14,7%	21,0%	13,9%	6,0%	3,8%	1,6%	100,0%

Chi-Square Tests	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	596,750[a]	64	,000

Tablo 4.40'da yer alan sonuçlara yönelik yapılan Ki–Kare Testi'nden elde edilen Asymp. Sig. (2–sided) değeri (p=0,000<0,05) anlamlı olduğundan H_a hipotezi

kabul edilerek aile geliri ile yüksek öğretim giderlerinin karşılanması arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Tablodaki oranlara bakıldığında; aylık aile geliri ₺700 ve altı yani 2012 yılı için 16 yaşından büyükler için belirlenen net asgari ücret olan ₺701,14'den (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2012) az olan öğrenciler ailelerinin finansal imkânsızlıkları sonucu devlet bursuyla okuyabilmektedir. Dolayısıyla ailesi asgari ücretin altında gelir elde eden öğrenciler ise devlet ya da özel burs bulamadıkları durumda yükseköğretime giriş sınavını kazansalar dahi okuyamayabilirler.

Tablo 4.40'daki sonuçlara göre; ailenin geliri ₺1.301 ve üzeri olana kadar öğrencinin eğitimindeki finansman kaynakları ağırlıklı olarak devlet ve vakıf burslarıdır. Ayrıca aynı tabloda; aylık geliri ₺1.300 ve altı olan ailelerin çocuklarının katkı payı ve öğrenim kredileri alma oranları oldukça düşüktür. Örneğin ailesinin ortalama aylık geliri ₺700 ve daha az olan toplam 4 öğrencinin hiçbiri; ₺701–1.000 olan toplam 45 öğrencinin 9'u (%20'si); ₺1.001–1.300 olan toplam 76 öğrencinin ise 8'i (%10'u) katkı payı ve öğrenim kredisi alabilmiştir. Dolayısıyla anket sonuçlarına göre bu kredilerin öğrencilere verilme aşamasında düşük gelirli ailelerden gelen öğrencilerin bir önceliğinin olmadığı gözlenmiştir. Tablo 4.41'de öğrenci ailelerinin gelir durumlarına göre öğrencilerin eğitim süreleri boyunca ikamet ettikleri yerlere ilişkin bilgilerin analizine yer verilmiştir.

Tablo 4.41: Öğrenci Ailelerinin Gelir Düzeylerine Göre Öğrencilerin İkametgâh Yerleri

13*17		Aile yanında	Akraba yanında	Arkadaşlarla evde	Üniversitemin bulunduğu şehirdeki ailemin evinde	Kiralık evde tez başıma	Devlet Yurdunda	Özel Yurtta	Diğer	Toplam
₺ 700 ve daha az	n	0	0	0	0	0	4	0	0	4
	% satır	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%	,0%	,0%	100,0%
	% sütun	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	2,6%	,0%	,0%	,4%
	% toplam	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,4%	,0%	,0%	,4%
₺701–1.000	n	4	0	14	0	4	18	5	0	45
	% satır	8,9%	,0%	31,1%	,0%	8,9%	40,0%	11,1%	,0%	100,0%
	% sütun	1,0%	,0%	5,6%	,0%	5,8%	11,9%	4,7%	,0%	4,3%
	% toplam	,4%	,0%	1,3%	,0%	,4%	1,7%	,5%	,0%	4,3%
₺1.001–1.300	n	24	4	12	0	0	20	16	0	76
	% satır	31,6%	5,3%	15,8%	,0%	,0%	26,3%	21,1%	,0%	100,0%
	% sütun	5,8%	9,5%	4,8%	,0%	,0%	13,2%	15,0%	,0%	7,2%
	% toplam	2,3%	,4%	1,1%	,0%	,0%	1,9%	1,5%	,0%	7,2%
₺1.301- 1.600	n	8	4	18	0	0	19	5	4	58
	% satır	13,8%	6,9%	31,0%	,0%	,0%	32,8%	8,6%	6,9%	100,0%
	% sütun	1,9%	9,5%	7,2%	,0%	,0%	12,6%	4,7%	50,0%	5,5%
	% toplam	,8%	,4%	1,7%	,0%	,0%	1,8%	,5%	,4%	5,5%
₺1.601-1.900	n	21	0	17	0	4	4	4	0	50
	% satır	42,0%	,0%	34,0%	,0%	8,0%	8,0%	8,0%	,0%	100,0%
	% sütun	5,1%	,0%	6,8%	,0%	5,8%	2,6%	3,7%	,0%	4,8%
	% toplam	2,0%	,0%	1,6%	,0%	,4%	,4%	,4%	,0%	4,8%
₺1.901-2.200	n	41	5	12	0	8	35	28	0	129
	% satır	31,8%	3,9%	9,3%	,0%	6,2%	27,1%	21,7%	,0%	100,0%
	% sütun	10,0%	11,9%	4,8%	,0%	11,6%	23,2%	26,2%	,0%	12,3%
	% toplam	3,9%	,5%	1,1%	,0%	,8%	3,3%	2,7%	,0%	12,3%
₺2.201-2.500	n	28	8	48	5	5	22	14	0	130
	% satır	21,5%	6,2%	36,9%	3,8%	3,8%	16,9%	10,8%	,0%	100,0%
	% sütun	6,8%	19,0%	19,3%	38,5%	7,2%	14,6%	13,1%	,0%	12,4%
	% toplam	2,7%	,8%	4,6%	,5%	,5%	2,1%	1,3%	,0%	12,4%
₺2.501-2.900	n	61	8	18	0	8	4	14	0	113
	% satır	54,0%	7,1%	15,9%	,0%	7,1%	3,5%	12,4%	,0%	100,0%
	% sütun	14,8%	19,0%	7,2%	,0%	11,6%	2,6%	13,1%	,0%	10,8%
	% toplam	5,8%	,8%	1,7%	,0%	,8%	,4%	1,3%	,0%	10,8%
₺2.901 ve üzeri	n	224	13	110	8	40	25	21	4	445
	% satır	50,3%	2,9%	24,7%	1,8%	9,0%	5,6%	4,7%	,9%	100,0%
	% sütun	54,5%	31,0%	44,2%	61,5%	58,0%	16,6%	19,6%	50,0%	42,4%
	% toplam	21,3%	1,2%	10,5%	,8%	3,8%	2,4%	2,0%	,4%	42,4%
Toplam	n	411	42	249	13	69	151	107	8	1050
	% satır	39,1%	4,0%	23,7%	1,2%	6,6%	14,4%	10,2%	,8%	100,0%
	% sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	311,831[a]	56	,000

Tablo 4.41'de yer alan sonuçlara yönelik yapılan Ki–Kare Testi'nden elde edilen Asymp. Sig. (2–sided) değeri ($p=0,000<0,05$) anlamlı olduğundan H_a hipotezi kabul edilerek aile geliri ile öğrencinin yükseköğretim eğitimi süresince ikamet ettiği yer arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Ankete katılan öğrencilerin ailelerinin gelirine bağlı olarak öğrencilerin yaşam maliyetleri arasında yer alan barınma maliyetlerinde farklılıklar gözlemlenmiştir. Ailesinin artan gelirine paralel olarak arkadaşları ile ya da tek başına evde kalan öğrenciler ile özel yurtlarda ikamet eden öğrencilerin oranları artmaktadır. Anket sonuçlarına göre aile geliri düştükçe, öğrencilerin ikametgâhı aile yanı ve devlet yurdu olarak gerçekleşmektedir. Ailelerin gelirleri arttıkça öğrencilerin ikametgâh alternatiflerinin de çeşitlendiği görülmektedir. Tablo 4.42'de ailelerin gelir durumu ile katkı payını ödemede karşılaşılan zorluklar arasındaki ilişki analiz edilmektedir.

Tablo 4.42: Öğrenci Ailelerinin Gelir Düzeylerine Göre Katkı Payının Karşılanması

13*24		Evet	Hayır	Toplam
₺700 ve daha az	n	4	0	4
	% satır	100,0%	,0%	100,0%
	% sütun	1,7%	,0%	,4%
	% toplam	,4%	,0%	,4%
₺701–1.000	n	30	15	45
	% satır	66,7%	33,3%	100,0%
	% sütun	12,6%	1,9%	4,3%
	% toplam	2,9%	1,4%	4,3%
₺1.001–1.300	n	24	52	76
	% satır	31,6%	68,4%	100,0%
	% sütun	10,0%	6,5%	7,3%
	% toplam	2,3%	5,0%	7,3%
₺1301- 1.600	n	25	33	58
	% satır	43,1%	56,9%	100,0%
	% sütun	10,5%	4,1%	5,6%
	% toplam	2,4%	3,2%	5,6%
₺1601-1.900	n	9	41	50
	% satır	18,0%	82,0%	100,0%
	% sütun	3,8%	5,1%	4,8%
	% toplam	,9%	4,0%	4,8%
₺1901-2.200	n	42	87	129
	% satır	32,6%	67,4%	100,0%
	% sütun	17,6%	10,9%	12,4%
	% toplam	4,1%	8,4%	12,4%
₺2201-2500	n	39	87	126
	% satır	31,0%	69,0%	100,0%
	% sütun	16,3%	10,9%	12,2%
	% toplam	3,8%	8,4%	12,2%
₺2.501-2.900	n	25	88	113
	% satır	22,1%	77,9%	100,0%
	% sütun	10,5%	11,0%	10,9%
	% toplam	2,4%	8,5%	10,9%
₺2.901 ve üzeri	n	41	395	436
	% satır	9,4%	90,6%	100,0%
	% sütun	17,2%	49,5%	42,0%
	% toplam	4,0%	38,1%	42,0%
Toplam	n	239	798	1037
	% satır	23,0%	77,0%	100,0%
	% sütun	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam	23,0%	77,0%	100,0%

Chi-Square Tests	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	135,458[a]	8	,000

Tablo 4.42'de yer alan sonuçlara yönelik yapılan Ki–Kare Testi'nden elde edilen Asymp. Sig. (2–sided) değeri (p=0,000<0,05) anlamlı olduğundan H_a hipotezi kabul edilerek aile geliri ile katkı payını karşılamada zorlanma arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Tablodaki sonuçlara göre öğrenci ailelerinin artan gelirlerine bağlı olarak öğrencinin katkı payını ödeme zorluğu da azalmaktadır. ₺700 ve daha az gelire sahip ailelerin çocukları katkı payını ödemede %100 oranında zorlanırken, ₺701–1.000 gelire sahip olanların çocukları %66,7 oranında zorlanmaktadır. Bu yüksek oranlar, aile geliri ₺1.000'nin üzerine çıkınca katkı payını karşılarken yaşanan zorlanmalarda düşüşler yaşanmaktadır. Sonuçlara göre tüm gelir grupları içinde toplam öğrencilerin %23'ü katkı payını ödemede zorlandığını; %77'si ise zorlanmadıklarını belirtmiştir. Tablo 4.43'de öğrenci ailelerinin gelir düzeylerine göre öğrencilerin yükseköğretimleri boyunca yaşam maliyetlerinin karşılamalarında zorlanıp zorlanmadıkları analiz edilmektedir.

Tablo 4.43: Öğrenci Ailelerinin Gelir Düzeylerine Göre Yaşam Maliyetlerinin Karşılanması

13*25		Evet	Hayır	Toplam
₺700 ve daha az	n	4	0	4
	% satır	100,0%	,0%	100,0%
	% sütun	1,2%	,0%	,4%
	% toplam	,4%	,0%	,4%
₺701–1.000	n	35	10	45
	% satır	77,8%	22,2%	100,0%
	% sütun	10,8%	1,4%	4,3%
	% toplam	3,3%	1,0%	4,3%
₺1.001–1.300	n	32	44	76
	% satır	42,1%	57,9%	100,0%
	% sütun	9,8%	6,1%	7,2%
	% toplam	3,0%	4,2%	7,2%
₺1.301- 1.600	n	29	29	58
	% satır	50,0%	50,0%	100,0%
	% sütun	8,9%	4,0%	5,5%
	% toplam	2,8%	2,8%	5,5%
₺1.601-1.900	n	26	24	50
	% satır	52,0%	48,0%	100,0%
	% sütun	8,0%	3,3%	4,8%
	% toplam	2,5%	2,3%	4,8%
₺1.901-2.200	n	64	65	129
	% satır	49,6%	50,4%	100,0%
	% sütun	19,7%	9,0%	12,3%
	% toplam	6,1%	6,2%	12,3%
₺2.201-2.500	n	44	86	130
	% satır	33,8%	66,2%	100,0%
	% sütun	13,5%	11,9%	12,4%
	% toplam	4,2%	8,2%	12,4%
₺2.501-2.900	n	34	79	113
	% satır	30,1%	69,9%	100,0%
	% sütun	10,5%	10,9%	10,8%
	% toplam	3,2%	7,5%	10,8%
₺2.901 ve üzeri	n	57	388	445
	% satır	12,8%	87,2%	100,0%
	% sütun	17,5%	53,5%	42,4%
	% toplam	5,4%	37,0%	42,4%
Toplam	n	325	725	1050
	% satır	31,0%	69,0%	100,0%
	% sütun	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam	31,0%	69,0%	100,0%

Chi-Square Tests	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	169,831[a]	8	,000

Tablo 4.43'de yer alan sonuçlara yönelik yapılan Ki–Kare Testi'nden elde edilen Asymp. Sig. (2–sided) değeri (p=0,000<0,05) anlamlı olduğundan H_a hipotezi kabul edilerek aile geliri ile yaşam maliyetlerini karşılamada zorlanma arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Öğrenci ailelerinin artan gelirine bağlı olarak yaşam maliyetlerinin (barınma, beslenme, ulaşım, kırtasiye) karşılanmasındaki zorlanmalar azalmaktadır. Özellikle aylık ₺2.201 ve üzerindeki aile gelirlerinde, yükseköğretim boyunca yapılan barınma, beslenme, ulaşım ve kırtasiye harcamaları için finansal sıkıntı yaşanma durumu oldukça azalmaktadır. Ancak 25. soruya verilen "Evet" yanıtı, ₺2.901 ve üzeri gelir seviyesi için dahi bu zorlanmaların varlığını azalarak da olsa (%12,8) sürdürdüğünü göstermektedir. Tablo 4.44'de öğrenci ailelerinin gelir seviyelerine göre daha kaliteli eğitim için öğrencilerin yükseköğretimlerine daha yüksek bedel ödemeyi kabul etme düzeyleri ölçülmektedir.

Tablo 4.44: Öğrenci Ailelerinin Gelir Düzeylerine Göre Daha Kaliteli Eğitim için Öğrencilerin Yükseköğretime Daha Yüksek Bedel Ödemeyi Kabul Etme Durumları

13*26		Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Toplam
₺700 ve daha az	n	0	0	0	4	0	4
	% satır	,0%	,0%	,0%	100,0%	,0%	100,0%
	% sütun	,0%	,0%	,0%	1,5%	,0%	,4%
	% toplam	,0%	,0%	,0%	,4%	,0%	,4%
₺701–1.000	n	4	9	14	14	4	45
	% satır	8,9%	20,0%	31,1%	31,1%	8,9%	100,0%
	% sütun	2,9%	2,4%	7,2%	5,4%	5,1%	4,3%
	% toplam	,4%	,9%	1,3%	1,3%	,4%	4,3%
₺1.001–1.300	n	12	28	24	8	4	76
	% satır	15,8%	36,8%	31,6%	10,5%	5,3%	100,0%
	% sütun	8,6%	7,4%	12,3%	3,1%	5,1%	7,2%
	% toplam	1,1%	2,7%	2,3%	,8%	,4%	7,2%
₺1301- 1.600	n	9	13	13	23	0	58
	% satır	15,5%	22,4%	22,4%	39,7%	,0%	100,0%
	% sütun	6,4%	3,4%	6,7%	8,9%	,0%	5,5%
	% toplam	,9%	1,2%	1,2%	2,2%	,0%	5,5%
₺1601-1.900	n	4	25	8	13	0	50
	% satır	8,0%	50,0%	16,0%	26,0%	,0%	100,0%
	% sütun	2,9%	6,6%	4,1%	5,0%	,0%	4,8%
	% toplam	,4%	2,4%	,8%	1,2%	,0%	4,8%
₺1901-2.200	n	0	30	31	60	8	129
	% satır	,0%	23,3%	24,0%	46,5%	6,2%	100,0%
	% sütun	,0%	8,0%	15,9%	23,2%	10,1%	12,3%
	% toplam	,0%	2,9%	3,0%	5,7%	,8%	12,3%
₺2201-2500	n	14	56	26	30	4	130
	% satır	10,8%	43,1%	20,0%	23,1%	3,1%	100,0%
	% sütun	10,0%	14,9%	13,3%	11,6%	5,1%	12,4%
	% toplam	1,3%	5,3%	2,5%	2,9%	,4%	12,4%
₺2.501-2.900	n	8	48	20	21	16	113
	% satır	7,1%	42,5%	17,7%	18,6%	14,2%	100,0%
	% sütun	5,7%	12,7%	10,3%	8,1%	20,3%	10,8%
	% toplam	,8%	4,6%	1,9%	2,0%	1,5%	10,8%
₺2.901 ve üzeri	n	89	168	59	86	43	445
	% satır	20,0%	37,8%	13,3%	19,3%	9,7%	100,0%
	% sütun	63,6%	44,6%	30,3%	33,2%	54,4%	42,4%
	% toplam	8,5%	16,0%	5,6%	8,2%	4,1%	42,4%
Toplam	n	140	377	195	259	79	1050
	% satır	13,3%	35,9%	18,6%	24,7%	7,5%	100,0%
	% sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam	13,3%	35,9%	18,6%	24,7%	7,5%	100,0%

Chi-Square Tests	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	155,132[a]	32	,000

Tablo 4.44'de yer alan sonuçlara yönelik yapılan Ki–Kare Testi'nden elde edilen Asymp. Sig. (2–sided) değeri ($p=0,000<0,05$) anlamlı olduğundan H_a hipotezi kabul edilerek aile geliri ile kaliteyi arttırmak için yükseköğretime daha yüksek bedel ödemenin kabul edilmesi arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir. Tablodaki frekans

ve oranlara bakıldığında öğrenci ailesinin geliri arttıkça daha kaliteli eğitim alabilmek amacıyla öğrencilerin yükseköğretimleri için daha yüksek bedel (katkı payı) ödemeyi kabul etmeleri artmaktadır. Dolayısıyla öğrenciler kaliteli bir eğitim almak istemekte ancak bunun için daha yüksek öğrenim bedeli ödemeyi ailesinin maddi imkânlarına bağlı olarak kabul edebilmektedir.

26. soruda araştırılan daha kaliteli bir eğitim için daha yüksek öğrenim bedeli ödemeyi kabul eder misiniz sorusu için tüm gelir grupları içinde "Kesinlikle Katılıyorum" seçeneği en yoğun olarak %63,6 oranında ve "Katılıyorum" seçeneği %44,6 oranında aile geliri ₺2.901 ve üzeri olan öğrencilere aittir. Ayrıca aile gelir seviyesi düşük öğrencilerin 26. soruya verdikleri "Kararsızım" yanıtı, gelir seviyelerinin yükselmesi ile yerini "Katılıyorum" ve "Kesinlikle Katılıyorum" yanıtlarına bırakmaktadır. Tüm gelir gruplarının daha yüksek öğrenim bedeli ödeme konusundaki görüşleri %49,2 oranında olumlu (katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum yanıtlarının toplamı); %35,2 oranında olumsuz (katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum); %18,6 oranında ise kararsız sonuçlar içermektedir. Tablo 4.45'de öğrenci ailelerinin gelir düzeylerine göre öğrencilerin okudukları üniversite ve bölümleri isteyerek seçip seçmedikleri analiz edilmiştir.

Tablo 4.45: Öğrenci Ailelerinin Gelir Düzeylerine Göre Öğrencilerin Okudukları Üniversite ve Bölümlerini İsteyerek Seçme Durumları

13*28		Evet	Hayır	Toplam
₺700 ve daha az	n	0	4	4
	% satır	,0%	100,0%	100,0%
	% sütun	,0%	1,8%	,4%
	% toplam	,0%	,4%	,4%
₺701–1.000	n	41	4	45
	% satır	91,1%	8,9%	100,0%
	% sütun	5,0%	1,8%	4,3%
	% toplam	3,9%	,4%	4,3%
₺1.001–1.300	n	60	16	76
	% satır	78,9%	21,1%	100,0%
	% sütun	7,3%	7,0%	7,2%
	% toplam	5,7%	1,5%	7,2%
₺1.301- 1.600	n	49	9	58
	% satır	84,5%	15,5%	100,0%
	% sütun	6,0%	4,0%	5,5%
	% toplam	4,7%	,9%	5,5%
₺1.601-1.900	n	42	8	50
	% satır	84,0%	16,0%	100,0%
	% sütun	5,1%	3,5%	4,8%
	% toplam	4,0%	,8%	4,8%
₺1.901-2.200	n	116	13	129
	% satır	89,9%	10,1%	100,0%
	% sütun	14,1%	5,7%	12,3%
	% toplam	11,0%	1,2%	12,3%
₺2.201-2500	n	91	39	130
	% satır	70,0%	30,0%	100,0%
	% sütun	11,1%	17,2%	12,4%
	% toplam	8,7%	3,7%	12,4%
₺2.501-2.900	n	79	34	113
	% satır	69,9%	30,1%	100,0%
	% sütun	9,6%	15,0%	10,8%
	% toplam	7,5%	3,2%	10,8%
₺2.901 ve üzeri	n	345	100	445
	% satır	77,5%	22,5%	100,0%
	% sütun	41,9%	44,1%	42,4%
	% toplam	32,9%	9,5%	42,4%
Toplam	n	823	227	1050
	% satır	78,4%	21,6%	100,0%
	% sütun	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam	78,4%	21,6%	100,0%

Chi-Square Tests	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	41,530[a]	8	,000

Tablo 4.45'de yer alan sonuçlara yönelik yapılan Ki–Kare Testi'nden elde edilen Asymp. Sig. (2–sided) değeri (p=0,000<0,05) anlamlı olduğundan H_a hipotezi kabul edilerek aile geliri ile üniversiteyi/bölümü isteyerek seçip seçmeme durumu arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Farklı gelir gruplarından öğrencilere yükseköğretim gördükleri üniversite ve bölümü isteyerek seçip seçmediklerine yönelik sorulan soruya verilen cevaplar genel olarak bir memnuniyetin olduğu yönündedir. Tüm sonuçlar içinde %78,4 oranında öğrencilerin bulundukları okul ve okudukları bölüm hakkında memnuniyeti, %21,6 oranında ise memnuniyetsizliği söz konusudur. Ayrıca aile geliri ₺700 ve daha az yani asgari ücret altında olan öğrencilerin %100'ü okuduğu üniversite ve bölümü istemeyerek seçtiklerini ifade ederek bu konudaki memnuniyetsizliklerini belirtmişlerdir. Dolayısıyla bu öğrencilerin ailelerinin düşük gelir düzeyleri üniversite ve bölüm seçiminde önemli bir etkiye sahiptir. Tablo 4.46'da öğrenci ailelerinin gelir düzeylerine göre devlet tarafından yönetilen katkı payı için borçlanma programına bakış açıları analiz edilmiştir.

Tablo 4.46: Öğrenci Ailelerinin Gelir Düzeylerine Göre Devlet Tarafından Katkı Payı için Verilecek Borçlanma Programına Bakış Açıları

13*31		Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Toplam
₺700 ve daha az	n	0	0	4	0	0	4
	% satır	,0%	,0%	100,0%	,0%	,0%	100,0%
	% sütun	,0%	,0%	2,3%	,0%	,0%	,4%
	% toplam	,0%	,0%	,4%	,0%	,0%	,4%
₺701–1.000	n	10	13	9	10	3	45
	% satır	22,2%	28,9%	20,0%	22,2%	6,7%	100,0%
	% sütun	4,9%	3,8%	5,1%	5,0%	2,4%	4,3%
	% toplam	1,0%	1,2%	,9%	1,0%	,3%	4,3%
₺1.001–1.300	n	11	17	12	17	19	76
	% satır	14,5%	22,4%	15,8%	22,4%	25,0%	100,0%
	% sütun	5,4%	4,9%	6,9%	8,4%	15,2%	7,2%
	% toplam	1,0%	1,6%	1,1%	1,6%	1,8%	7,2%
₺1301- 1.600	n	18	27	4	3	6	58
	% satır	31,0%	46,6%	6,9%	5,2%	10,3%	100,0%
	% sütun	8,8%	7,8%	2,3%	1,5%	4,8%	5,5%
	% toplam	1,7%	2,6%	,4%	,3%	,6%	5,5%
₺1601-1.900	n	18	16	12	3	1	50
	% satır	36,0%	32,0%	24,0%	6,0%	2,0%	100,0%
	% sütun	8,8%	4,7%	6,9%	1,5%	,8%	4,8%
	% toplam	1,7%	1,5%	1,1%	,3%	,1%	4,8%
₺1901-2.200	n	22	52	25	19	11	129
	% satır	17,1%	40,3%	19,4%	14,7%	8,5%	100,0%
	% sütun	10,8%	15,1%	14,3%	9,4%	8,8%	12,3%
	% toplam	2,1%	5,0%	2,4%	1,8%	1,0%	12,3%
₺2201-2500	n	24	63	14	19	10	130
	% satır	18,5%	48,5%	10,8%	14,6%	7,7%	100,0%
	% sütun	11,8%	18,3%	8,0%	9,4%	8,0%	12,4%
	% toplam	2,3%	6,0%	1,3%	1,8%	1,0%	12,4%
₺2.501-2.900	n	26	39	16	22	10	113
	% satır	23,0%	34,5%	14,2%	19,5%	8,8%	100,0%
	% sütun	12,7%	11,3%	9,1%	10,9%	8,0%	10,8%
	% toplam	2,5%	3,7%	1,5%	2,1%	1,0%	10,8%
₺2.901 ve üzeri	n	75	117	79	109	65	445
	% satır	16,9%	26,3%	17,8%	24,5%	14,6%	100,0%
	% sütun	36,8%	34,0%	45,1%	54,0%	52,0%	42,4%
	% toplam	7,1%	11,1%	7,5%	10,4%	6,2%	42,4%
Toplam	n	204	344	175	202	125	1050
	% satır	19,4%	32,8%	16,7%	19,2%	11,9%	100,0%
	% sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam	19,4%	32,8%	16,7%	19,2%	11,9%	100,0%

Chi-Square Tests	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	111,455[a]	32	,000

Tablo 4.46'da yer alan sonuçlara yönelik yapılan Ki–Kare Testi'nden elde edilen Asymp. Sig. (2–sided) değeri (p=0,000<0,05) anlamlı olduğundan H_a hipotezi kabul edilerek öğrencilerin aile gelirleri ile devlet tarafından katkı payı için verilecek

borçlanma programına öğrencilerin bakış açıları arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Tablodaki sonuçlara göre aile geliri ₺1.301 ve üzeri olan tüm öğrencilerin katkı payını karşılama amacına yönelik olarak devlet tarafından desteklenen bir borçlanma programına bakış açıları verdikleri "Katılıyorum" ve "Kesinlikle Katılıyorum" yanıtları sonucunda oldukça olumludur. Ailesi asgari ücret düzeyinin altında gelire sahip öğrencilerin tümünün verdiği "Kararsızım" yanıtı ise olumsuz değerlendirilmemekte ve hatta geri ödeme şartları net ve makul olan bir borçlanma programı karşısında olumluya çevrilebileceği düşünülmektedir. Genel toplamda tüm gelir grupları içinde öğrencilerin %52,2'si devlet tarafından desteklenen bir borçlanma programına olumlu; %31,1'i olumsuz ve 16,7'si ise kararsızlıklarını bildiren yanıtlar vermişlerdir. Tablo 4.47'de öğrenci ailelerinin gelirlerine ilişkin son tabloda, farklı gelir düzeylerinden gelen öğrencilerin ticari bankalar tarafından yaşam maliyetleri için verilecek borçlanma programına bakış açıları analiz edilmektedir.

Tablo 4.47: Öğrenci Ailelerinin Gelir Düzeylerine Göre Ticari Bankalar Tarafından Yaşam Maliyetleri için Verilecek Borçlanma Programına Bakış Açıları

13*32		Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Toplam
₺700 ve daha az	n	1	3	0	0	0	4
	% satır	25,0%	75,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
	% sütun	,6%	1,2%	,0%	,0%	,0%	,4%
	% toplam	,1%	,3%	,0%	,0%	,0%	,4%
₺701–1.000	n	9	9	5	13	9	45
	% satır	20,0%	20,0%	11,1%	28,9%	20,0%	100,0%
	% sütun	5,6%	3,6%	2,3%	4,9%	5,6%	4,3%
	% toplam	,9%	,9%	,5%	1,2%	,9%	4,3%
₺1.001–1.300	n	11	17	8	20	20	76
	% satır	14,5%	22,4%	10,5%	26,3%	26,3%	100,0%
	% sütun	6,9%	6,9%	3,7%	7,5%	12,3%	7,2%
	% toplam	1,0%	1,6%	,8%	1,9%	1,9%	7,2%
₺1301- 1.600	n	20	25	4	3	6	58
	% satır	34,5%	43,1%	6,9%	5,2%	10,3%	100,0%
	% sütun	12,5%	10,1%	1,9%	1,1%	3,7%	5,5%
	% toplam	1,9%	2,4%	,4%	,3%	,6%	5,5%
₺1601-1.900	n	10	12	4	18	6	50
	% satır	20,0%	24,0%	8,0%	36,0%	12,0%	100,0%
	% sütun	6,3%	4,9%	1,9%	6,8%	3,7%	4,8%
	% toplam	1,0%	1,1%	,4%	1,7%	,6%	4,8%
₺1901-2.200	n	25	37	39	19	9	129
	% satır	19,4%	28,7%	30,2%	14,7%	7,0%	100,0%
	% sütun	15,6%	15,0%	18,1%	7,2%	5,6%	12,3%
	% toplam	2,4%	3,5%	3,7%	1,8%	,9%	12,3%
₺2201-2500	n	16	36	27	35	16	130
	% satır	12,3%	27,7%	20,8%	26,9%	12,3%	100,0%
	% sütun	10,0%	14,6%	12,5%	13,2%	9,9%	12,4%
	% toplam	1,5%	3,4%	2,6%	3,3%	1,5%	12,4%
₺2.501-2.900	n	18	23	28	29	15	113
	% satır	15,9%	20,4%	24,8%	25,7%	13,3%	100,0%
	% sütun	11,3%	9,3%	13,0%	10,9%	9,3%	10,8%
	% toplam	1,7%	2,2%	2,7%	2,8%	1,4%	10,8%
₺2.901 ve üzeri	n	50	85	101	128	81	445
	% satır	11,2%	19,1%	22,7%	28,8%	18,2%	100,0%
	% sütun	31,3%	34,4%	46,8%	48,3%	50,0%	42,4%
	% toplam	4,8%	8,1%	9,6%	12,2%	7,7%	42,4%
Toplam	n	160	247	216	265	162	1050
	% satır	15,2%	23,5%	20,6%	25,2%	15,4%	100,0%
	% sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam	15,2%	23,5%	20,6%	25,2%	15,4%	100,0%

Chi-Square Tests	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	105,552[a]	32	,000

Tablo 4.47'de yer alan sonuçlara yönelik yapılan Ki–Kare Testi'nden elde edilen Asymp. Sig. (2–sided) değeri ($p=0,000<0,05$) anlamlı olduğundan H_a hipotezi kabul edilerek aile geliri ile ifade arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmada tablo 4.43'de tüm gelir düzeyinden öğrencilerin yükseköğretimleri süresince yaşam maliyetlerini ödemekte zorlandıkları ifade edilmişti. Tablo 4.47'deki frekans ve yüzde oranlarına göre; ticari bankalar tarafından verilecek olan, yaşam maliyetlerini karşılamaya yönelik bir borçlanma programına öğrencilerin olumlu ve olumsuz yanıtları yaklaşık olarak eşittir. Ancak tablodaki 'Kesinlikle Katılıyorum' (%15,2) ve 'Katılıyorum' (%23,5) yanıtları tüm gelir grupları içinde hala yüksek oranlara sahiptir. Bir önceki tabloya göre bu tür bir borçlanma programı için kararsız ve olumsuz görüş bildirenlerin sayısındaki ve oranındaki artış, bu borç programının kâr amacı güden ticari bankalarca verilecek olması ve bu durumun ankete katılan öğrencilerin çekinceleri arasında yer almasıdır.

4.7.2.3. Aile Gelirinin Elde Edildiği Kategorilere Göre Çapraz Tablolar

Araştırma, yükseköğretim öğrencisi bulunan ailelerin zirai, ticari, sanayi, ücret, serbest meslek ve diğer cevap seçeneklerinden oluşan gelir kategorileri ile ilgili çapraz sorularla devam etmiştir. Tablo 4.48'de ailelerin gelir türlerine göre öğrencilerin yükseköğretimde maddi olarak zorlanıp zorlanmadıkları analiz edilmektedir.

Tablo 4.48: Öğrenci Ailelerinin Gelir Türlerine Göre Yükseköğretimleri Süresince Öğrencilerin Maddi Olarak Zorlanma Durumları

14*23		Evet	Hayır	Toplam
Zirai	n	61	21	82
	% satır	74,4%	25,6%	
	% sütun	17,5%	2,9%	
	% toplam	5,7%	2,0%	7,7%
Ticari	n	84	229	313
	% satır	26,8%	73,2%	
	% sütun	24,1%	32,1%	
	% toplam	7,9%	21,5%	29,4%
Sanayi	n	26	90	116
	% satır	22,4%	77,6%	
	% sütun	7,4%	12,6%	
	% toplam	2,4%	8,5%	10,9%
Ücret	n	115	235	350
	% satır	32,9%	67,1%	
	% sütun	33,0%	32,9%	
	% toplam	10,8%	22,1%	32,9%
Serbest Meslek	n	78	142	220
	% satır	35,5%	64,5%	
	% sütun	22,3%	19,9%	
	% toplam	7,3%	13,4%	20,7%
Diğer	n	70	187	257
	% satır	27,2%	72,8%	
	% sütun	20,1%	26,2%	
	% toplam	6,6%	17,6%	24,2%
Toplam	n	349	714	1063
	% toplam	32,8%	67,2%	100,0%

Chi-Square Tests	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	79,766[a]	5	,000

Tablo 4.48'de yer alan sonuçlara yönelik yapılan Ki–Kare Testi'nden elde edilen Asymp. Sig. (2–sided) değeri (p=0,000<0,05) anlamlı olduğundan H_a hipotezi kabul edilerek gelirin elde edildiği kategoriler ile maddi durumdan dolayı zorlanma arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.48'deki sonuçlara göre ailesi zirai faaliyetten gelir elde eden öğrencilerin %74,4'ü yükseköğretimleri boyunca maddi açıdan zorlanmış; %25,6'sı bir zorluk yaşamadıklarını belirtmiştir. Diğer gelir gruplarından gelen öğrenciler ise ağırlıklı olarak eğitimleri süresince finansal olarak zorlanmadıklarını vurgulamıştır.

Ancak maddi zorluk yaşadığını belirterek ilgili 23. soru için evet yanıtını veren öğrencilerin dağılımına bakıldığında, ücretlilerin oranı tüm evet yanıtı veren öğrenciler içinde %33 gibi yüksek bir orandır. Dolayısıyla anketin örneklemi üzerinden evren için bir genelleme yapılırsa; ailesi ücretli olarak çalışan ve İstanbul ilinde üniversite eğitimi alan yaklaşık her üç öğrenciden biri maddi olarak zorlanmaktadır. Tablo 4.49'da ailelerin gelir türleri ile öğrencinin okuduğu bölümün katkı payını karşılamadaki zorlanma durumları arasındaki ilişki analiz edilmiştir.

Tablo 4.49: Öğrenci Ailelerinin Gelir Türlerine Göre Öğrencilerin Katkı Payını Karşılamada Zorlanma Durumları

14*24		Evet	Hayır	Toplam
Zirai	n	56	26	82
	% satır	68,3%	31,7%	
	% sütun	22,6%	3,2%	
	% toplam	5,3%	2,5%	7,8%
Ticari	n	47	258	305
	% satır	15,4%	84,6%	
	% sütun	19,0%	32,2%	
	% toplam	4,5%	24,6%	29,0%
Sanayi	n	21	86	107
	% satır	19,6%	80,4%	
	% sütun	8,5%	10,7%	
	% toplam	2,0%	8,2%	10,2%
Ücret	n	84	266	350
	% satır	24,0%	76,0%	
	% sütun	33,9%	33,2%	
	% toplam	8,0%	25,3%	33,3%
Serbest Meslek	n	51	165	216
	% satır	23,6%	76,4%	
	% sütun	20,6%	20,6%	
	% toplam	4,9%	15,7%	20,6%
Diğer	n	65	192	257
	% satır	25,3%	74,7%	
	% sütun	26,2%	23,9%	
	% toplam	6,2%	18,3%	24,5%
Toplam	n	248	802	1050
	% toplam	23,6%	76,4%	100,0%

Chi-Square Tests	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	99,956[a]	5	,000

Tablo 4.49'da yer alan sonuçlara yönelik yapılan Ki–Kare Testi'nden elde edilen Asymp. Sig. (2–sided) değeri ($p=0,000<0,05$) anlamlı olduğundan H_a hipotezi

kabul edilerek gelirin elde edildiği kategoriler ile öğrencinin katkı payını karşılamada zorlanması arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Tabloda yükseköğretimin maliyetlerinin bir kısmını oluşturan katkı payı ile ilgili zorluk yaşayan öğrenciler, tablo 4.48'deki sonuçlara paralel olarak zirai gelir grubuna ait ailelerden (%68,3) gelmektedir. Farklı gelir gruplarından gelen öğrencilerin 24. soruya "Evet" yanıtları içinde, ücretlilerin toplam evet yanıtı verenler içindeki ağırlığı %33,9 ile yüksek bir orandadır. Anketi yanıtlayan öğrenciler arasında katkı payı ödemede en az zorlanan öğrencilerin aileleri ise ticari faaliyetle (%19) uğraşmaktadır. Tablo 4.50'de öğrencilerin yükseköğretim maliyetlerinin diğer bir kısmını oluşturan yaşam maliyetleri açısından zorlanma durumları ailelerinin gelir kaynaklarına bağlı olarak test edilmiştir.

Tablo 4.50: Öğrenci Ailelerinin Gelir Türlerine Göre Öğrencilerin Yaşam Maliyetlerini Karşılamada Zorlanma Durumları

14*25		Evet	Hayır	Toplam
Zirai	n	61	21	82
	% satır	74,4%	25,6%	
	% sütun	18,5%	2,9%	
	% toplam	5,7%	2,0%	7,7%
Ticari	n	62	251	313
	% satır	19,8%	80,2%	
	% sütun	18,8%	34,2%	
	% toplam	5,8%	23,6%	29,4%
Sanayi	n	38	78	116
	% satır	32,8%	67,2%	
	% sütun	11,5%	10,6%	
	% toplam	3,6%	7,3%	10,9%
Ücret	n	116	234	350
	% satır	33,1%	66,9%	
	% sütun	35,2%	31,9%	
	% toplam	10,9%	22,0%	32,9%
Serbest Meslek	n	61	159	220
	% satır	27,7%	72,3%	
	% sütun	18,5%	21,7%	
	% toplam	5,7%	15,0%	20,7%
Diğer	n	73	184	257
	% satır	28,4%	71,6%	
	% sütun	22,1%	25,1%	
	% toplam	6,9%	17,3%	24,2%
Toplam	n	330	733	1063
	% toplam	31,0%	69,0%	100,0%

Chi-Square Tests	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	93,758[a]	5	,000

Tablo 4.50'de yer alan sonuçlara yönelik yapılan Ki–Kare Testi'nden elde edilen Asymp. Sig. (2–sided) değeri (p=0,000<0,05) anlamlı olduğundan H_a hipotezi kabul edilerek gelirin elde edildiği kategoriler ile öğrencilerin yaşam maliyetlerini karşılamada zorlanmaları arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Aileleri farklı gelir gruplarına bağlı olan öğrencilerin yükseköğretimleri boyunca yaşam maliyetlerini karşılamada yaşadıkları zorluklar tablo 4.49'daki katkı payını karşılamada yaşanan sorunlardan daha fazladır. Bu durum Türkiye'de katkı paylarının toplam maliyetlerin yaklaşık %4'ü civarında bir kısmına denk gelen düşük tutarlar içermesi ve yaşam maliyetlerinin katkı payı tutarlarının üzerinde seyretmesinden kaynaklanmaktadır. Tüm bunlara ilaveten İstanbul ilinin hayat pahalılığı, burada yükseköğretim gören öğrencilerin yaşam maliyetlerini artırmaktadır.

4.7.2.4. Yaşam Maliyetlerinin Karşılanmasındaki Zorluklarla İlgili Çapraz Tablo

Bu bölümde öğrencinin ortalama olarak aylık barınma, beslenme, ulaşım ve kırtasiye giderleri için yaptığı harcamalar (18. soru) ile öğrencilerin bu giderler için harcama yapılırken maddi açıdan zorlanma durumlarına (25. soru) ilişkin bir analize yer verilmektedir.

Tablo 4.51: Öğrencilerin Yaşam Maliyetleri ile Bu Maliyetleri Karşılamada Zorlanma Durumları

18*25		Evet	Hayır	Toplam
₺250 ve daha az	n	7	56	63
	% satır	11,1%	88,9%	100,0%
	% sütun	2,1%	7,6%	5,9%
	% toplam	,7%	5,2%	5,9%
₺251-350 arası	n	35	67	102
	% satır	34,3%	65,7%	100,0%
	% sütun	10,6%	9,1%	9,6%
	% toplam	3,3%	6,3%	9,6%
₺351-450 arası	n	55	100	155
	% satır	35,5%	64,5%	100,0%
	% sütun	16,7%	13,6%	14,5%
	% toplam	5,2%	9,4%	14,5%
₺451-550 arası	n	26	72	98
	% satır	26,5%	73,5%	100,0%
	% sütun	7,9%	9,8%	9,2%
	% toplam	2,4%	6,7%	9,2%
₺551-650 arası	n	51	70	121
	% satır	42,1%	57,9%	100,0%
	% sütun	15,5%	9,5%	11,3%
	% toplam	4,8%	6,6%	11,3%
₺651-750 arası	n	37	78	115
	% satır	32,2%	67,8%	100,0%
	% sütun	11,2%	10,6%	10,8%
	% toplam	3,5%	7,3%	10,8%
₺750'den fazla	n	119	294	413
	% satır	28,8%	71,2%	100,0%
	% sütun	36,1%	39,9%	38,7%
	% toplam	11,2%	27,6%	38,7%
Toplam	n	330	737	1067
	% satır	30,9%	69,1%	100,0%
	% sütun	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam	30,9%	69,1%	100,0%

Chi-Square Tests	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	22,601[a]	6	,001

Tablo 4.51'de yer alan sonuçlara yönelik yapılan Ki–Kare Testi'nden elde edilen Asymp. Sig. (2–sided) değeri ($p=0,001<0,05$) anlamlı olduğundan H_o hipotezi red edilerek yaşam maliyetleri ile bu maliyetlerini karşılamakta zorlanma arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.51'deki sonuçlara göre yaşam maliyetleri yüksek öğrencilerin bu maliyetleri karşılamakta zorlandıkları gözlenmiştir. Ankete katılan bazı öğrencilerin ikametgâhlarının ailelerininkinden farklı yerlerde olması ve farklı fakülte ve

bölümlere göre değişen eğitim araç ve gereçlere bağlı olarak artan yaşam maliyetleri, öğrenciler arasında aylık yaşam maliyetleri açısından farklılıkların artmasına neden olmaktadır.

4.7.2.5. Kaliteli Eğitime Göre Çapraz Tablolar

Anket çalışmasının bu kısmında öğrencilere aldıkları yükseköğretimin kalitesi ile ilgili yöneltilen sorulara verilen yanıtların ilgili diğer sorular ve bu sorulara verilen yanıtlarla ilişkileri incelenmektedir.

Tablo 4.52: Öğrencilerin Aldıkları Eğitimin Kalitesi ile Kalite Sorununa Engel Olarak Üniversitelerdeki Kaynak Yetersizliği Üzerine Bakış Açıları

19*20		Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Toplam
Kesinlikle katılıyorum	n	31	76	47	18	32	204
	% satır	15,2%	37,3%	23,0%	8,8%	15,7%	100,0%
	% sütun	17,9%	15,4%	19,3%	19,4%	51,6%	19,1%
	% toplam	2,9%	7,1%	4,4%	1,7%	3,0%	19,1%
Katılıyorum	n	69	245	122	36	20	492
	% satır	14,0%	49,8%	24,8%	7,3%	4,1%	100,0%
	% sütun	39,9%	49,5%	50,0%	38,7%	32,3%	46,1%
	% toplam	6,5%	23,0%	11,4%	3,4%	1,9%	46,1%
Kararsızım	n	32	115	54	11	5	217
	% satır	14,7%	53,0%	24,9%	5,1%	2,3%	100,0%
	% sütun	18,5%	23,2%	22,1%	11,8%	8,1%	20,3%
	% toplam	3,0%	10,8%	5,1%	1,0%	,5%	20,3%
Katılmıyorum	n	24	40	20	22	2	108
	% satır	22,2%	37,0%	18,5%	20,4%	1,9%	100,0%
	% sütun	13,9%	8,1%	8,2%	23,7%	3,2%	10,1%
	% toplam	2,2%	3,7%	1,9%	2,1%	,2%	10,1%
Kesinlikle katılmıyorum	n	17	19	1	6	3	46
	% satır	37,0%	41,3%	2,2%	13,0%	6,5%	100,0%
	% sütun	9,8%	3,8%	,4%	6,5%	4,8%	4,3%
	% toplam	1,6%	1,8%	,1%	,6%	,3%	4,3%
Toplam	n	173	495	244	93	62	1067
	% satır	16,2%	46,4%	22,9%	8,7%	5,8%	100,0%
	% sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam	16,2%	46,4%	22,9%	8,7%	5,8%	100,0%

Chi-Square Tests	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	103,017[a]	16	,000

Tablo 4.52'de yer alan sonuçlara yönelik yapılan Ki–Kare Testi'nden elde edilen Asymp. Sig. (2–sided) değeri (p=0,000<0,05) anlamlı olduğundan H_a hipotezi kabul edilerek "Üniversitemden kaliteli eğitim almaktayım" ifadesi ile "Kaliteli eğitimin önündeki engellerden en önemlisi olarak, üniversitelerdeki parasal yetersizlikler öne çıkmaktadır" ifadesi arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.52'de öğrencilerin aldıkları eğitimin kalitesine ilişkin verdikleri yanıtlara göre kalite sorununa engel olarak üniversitelerdeki kaynak yetersizliklerinin olduğuna ilişkin ifadeye katılmaları durumu "Kesinlikle Katılıyorum" %16,2 ve "Katılıyorum" %46,4 olanları ile toplamda %62,6 oranında yüksek bir sonuç içermektedir. Yukarıdaki ifadeye katılmayanların oranı ise %14,5 (%8,7+5,8) ile oldukça az bir yer teşkil etmektedir. Dolayısıyla aldıkları eğitimin kalite konusunda olumlu görüşleri olan öğrenciler de dâhil olmak üzere ankete katılan öğrenciler genel olarak üniversitelerin kaynak sorunu yaşadığı ve bunun verdikleri eğitimin kalitesini olumsuz yönde etkilediğine ilişkin görüş bildirmiştir. Tablo 4.53'de öğrencilerin aldıkları eğitimin kalitesi ile devletin yükseköğretimi finanse etmesindeki sorunlar arasındaki ilişki incelenmektedir.

Tablo 4.53: Öğrencilerin Aldıkları Eğitimin Kalitesi ile Devletin Yükseköğretimi Finanse Etmesindeki Sorunlara Bakış Açıları

19*21		Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Toplam
Kesinlikle katılıyorum	n	50	66	52	19	17	204
	% satır	24,5%	32,4%	25,5%	9,3%	8,3%	100,0%
	% sütun	16,2%	15,4%	28,6%	22,1%	27,9%	19,1%
	% toplam	4,7%	6,2%	4,9%	1,8%	1,6%	19,1%
Katılıyorum	n	151	196	92	32	21	492
	% satır	30,7%	39,8%	18,7%	6,5%	4,3%	100,0%
	% sütun	48,9%	45,7%	50,5%	37,2%	34,4%	46,1%
	% toplam	14,2%	18,4%	8,6%	3,0%	2,0%	46,1%
Kararsızım	n	57	97	26	24	13	217
	% satır	26,3%	44,7%	12,0%	11,1%	6,0%	100,0%
	% sütun	18,4%	22,6%	14,3%	27,9%	21,3%	20,3%
	% toplam	5,3%	9,1%	2,4%	2,2%	1,2%	20,3%
Katılmıyorum	n	33	47	11	9	8	108
	% satır	30,6%	43,5%	10,2%	8,3%	7,4%	100,0%
	% sütun	10,7%	11,0%	6,0%	10,5%	13,1%	10,1%
	% toplam	3,1%	4,4%	1,0%	,8%	,7%	10,1%
Kesinlikle katılmıyorum	n	18	23	1	2	2	46
	% satır	39,1%	50,0%	2,2%	4,3%	4,3%	100,0%
	% sütun	5,8%	5,4%	,5%	2,3%	3,3%	4,3%
	% toplam	1,7%	2,2%	,1%	,2%	,2%	4,3%
Toplam	n	309	429	182	86	61	1067
	% satır	29,0%	40,2%	17,1%	8,1%	5,7%	100,0%
	% sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam	29,0%	40,2%	17,1%	8,1%	5,7%	100,0%

Chi-Square Tests	**Value**	**df**	**Asymp. Sig. (2-sided)**
Pearson Chi-Square	41,401[a]	16	,000

Tablo 4.53'de yer alan sonuçlara yönelik yapılan Ki–Kare Testi'nden elde edilen Asymp. Sig. (2–sided) değeri (p=0,000<0,05) anlamlı olduğundan H_a hipotezi kabul edilerek "Üniversitemden kaliteli eğitim almaktayım" ifadesi ile "Devletin yükseköğretimi finanse etmesinde sıkıntılar bulunmaktadır" ifadesi arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Tablodaki sonuçlara göre aldığı eğitimin kaliteli olmadığı görüşünde olan öğrencilerin büyük bir kısmı (yaklaşık %80) devletin yükseköğretimi finanse

etmesinde sıkıntılar bulunduğunu düşünmektedir. Ayrıca aldıkları yükseköğretim hizmetinin kalitesi konusunda olumlu görüşe sahip öğrencilerin yaklaşık üçte biri devletin yükseköğretimi finanse etmesi konusunda sıkıntılar olduğunu düşünmektedir. Sonuç olarak tüm öğrencilerin %69,2'si devletin yükseköğretimi finanse etmesinde sorunlar olduğu görüşündedir.

Tablo 4.54: Öğrencilerin Aldıkları Eğitimin Kalitesine göre Daha Kaliteli Eğitim için Öğrencilerin Yükseköğretime Daha Yüksek Bedel Ödemeyi Kabul Etme Durumları

19*26		Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Toplam
Kesinlikle katılıyorum	n	47	61	38	47	11	204
	% satır	23,0%	29,9%	18,6%	23,0%	5,4%	100,0%
	% sütun	33,6%	16,2%	18,3%	18,1%	13,3%	19,1%
	% toplam	4,4%	5,7%	3,6%	4,4%	1,0%	19,1%
Katılıyorum	n	36	185	98	149	24	492
	% satır	7,3%	37,6%	19,9%	30,3%	4,9%	100,0%
	% sütun	25,7%	49,1%	47,1%	57,5%	28,9%	46,1%
	% toplam	3,4%	17,3%	9,2%	14,0%	2,2%	46,1%
Kararsızım	n	34	72	51	32	28	217
	% satır	15,7%	33,2%	23,5%	14,7%	12,9%	100,0%
	% sütun	24,3%	19,1%	24,5%	12,4%	33,7%	20,3%
	% toplam	3,2%	6,7%	4,8%	3,0%	2,6%	20,3%
Katılmıyorum	n	14	38	19	24	13	108
	% satır	13,0%	35,2%	17,6%	22,2%	12,0%	100,0%
	% sütun	10,0%	10,1%	9,1%	9,3%	15,7%	10,1%
	% toplam	1,3%	3,6%	1,8%	2,2%	1,2%	10,1%
Kesinlikle katılmıyorum	n	9	21	2	7	7	46
	% satır	19,6%	45,7%	4,3%	15,2%	15,2%	100,0%
	% sütun	6,4%	5,6%	1,0%	2,7%	8,4%	4,3%
	% toplam	,8%	2,0%	,2%	,7%	,7%	4,3%
Toplam	n	140	377	208	259	83	1067
	% satır	13,1%	35,3%	19,5%	24,3%	7,8%	100,0%
	% sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam	13,1%	35,3%	19,5%	24,3%	7,8%	100,0%

Chi-Square Tests	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	79,312[a]	16	,000

Tablo 4.54'de yer alan sonuçlara yönelik yapılan Ki–Kare Testi'nden elde edilen Asymp. Sig. (2–sided) değeri ($p=0,000<0,05$) anlamlı olduğundan H_a hipotezi kabul edilerek "Üniversitemden kaliteli eğitim almaktayım" ifadesi ile "Daha kaliteli

eğitim alabildiğim takdirde, yükseköğretimim için daha yüksek maddi bedel ödemeyi kabul ederim" ifadesi arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir.

19. soru ile 20 ve 21. sorular arasındaki ilişkinin incelendiği tablo 4.52 ve 4.53'deki sonuçlar ile tablo 4.54'deki 19. ve 26. sorular arasındaki sonuçlar paralellik göstermektedir. Tablo 4.54'de yer alan 26. soruya verilen yanıtlar, tablo 4.52 ve 4.53'de yer alan 20 ve 21. sorulardaki sıkıntılara bir çözüm olarak kalitenin yükseltilmesi şartına bağlı olarak önerilmekte ve öğrencilerin tepkilerinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Tabloda genel olarak kararsızların ağırlığı %19,5 iken, daha kaliteli bir yükseköğretim için daha fazla bedel (katkı payı) ödemeyi kabul eden öğrencilerin oranı da yaklaşık olarak %50 oranındadır. Dolayısıyla elde edilen sonuçlar, muhtemel bir borçlanma programını da destekler niteliktedir.

4.7.2.6. Parasal Yetersizliğe Göre Çapraz Tablo

Tablo 4.55'de öğrencilerin üniversitelerde parasal sıkıntılar bulunması konusundaki düşünceleri ile daha kaliteli eğitim için daha fazla bedel ödemeyi kabul etmeleri ifadesi arasındaki ilişki analiz edilmektedir.

Tablo 4.55: Üniversitelerdeki Parasal Yetersizlikler ile Daha Kaliteli Eğitim için Öğrencilerin Yükseköğretime Daha Yüksek Bedel Ödemeyi Kabul Etme Durumları

20*26		Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Toplam
Kesinlikle katılıyorum	n	32	60	29	40	12	173
	% satır	18,5%	34,7%	16,8%	23,1%	6,9%	100,0%
	% sütun	22,9%	15,9%	13,9%	15,4%	14,5%	16,2%
	% toplam	3,0%	5,6%	2,7%	3,7%	1,1%	16,2%
Katılıyorum	n	51	189	101	117	37	495
	% satır	10,3%	38,2%	20,4%	23,6%	7,5%	100,0%
	% sütun	36,4%	50,1%	48,6%	45,2%	44,6%	46,4%
	% toplam	4,8%	17,7%	9,5%	11,0%	3,5%	46,4%
Kararsızım	n	36	72	56	71	9	244
	% satır	14,8%	29,5%	23,0%	29,1%	3,7%	100,0%
	% sütun	25,7%	19,1%	26,9%	27,4%	10,8%	22,9%
	% toplam	3,4%	6,7%	5,2%	6,7%	,8%	22,9%
Katılmıyorum	n	3	47	16	16	11	93
	% satır	3,2%	50,5%	17,2%	17,2%	11,8%	100,0%
	% sütun	2,1%	12,5%	7,7%	6,2%	13,3%	8,7%
	% toplam	,3%	4,4%	1,5%	1,5%	1,0%	8,7%
Kesinlikle katılmıyorum	n	18	9	6	15	14	62
	% satır	29,0%	14,5%	9,7%	24,2%	22,6%	100,0%
	% sütun	12,9%	2,4%	2,9%	5,8%	16,9%	5,8%
	% toplam	1,7%	,8%	,6%	1,4%	1,3%	5,8%
Toplam	n	140	377	208	259	83	1067
	% satır	13,1%	35,3%	19,5%	24,3%	7,8%	100,0%
	% sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam	13,1%	35,3%	19,5%	24,3%	7,8%	100,0%

Chi-Square Tests	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	78,398[a]	16	,000

Tablo 4.55'de yer alan sonuçlara yönelik yapılan Ki–Kare Testi'nden elde edilen Asymp. Sig. (2–sided) değeri ($p=0,000<0,05$) anlamlı olduğundan H_a hipotezi kabul edilerek "Kaliteli eğitimin önündeki engellerden en önemlisi olarak, üniversitelerdeki parasal yetersizlikler öne çıkmaktadır" ifadesi ile "Daha kaliteli eğitim alabildiğim takdirde, yükseköğretimim için daha yüksek maddi bedel ödemeyi kabul ederim" ifadesi arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Üniversitelerde parasal yetersizliklerin kaliteli eğitimin önündeki en önemli neden olduğu görüşünü savunan öğrencilerin yaklaşık %50'si, aldıkları yükseköğretimin kalitesinin artırılmak kaydıyla daha fazla katkı payı ödeyebilecekleri yönünde görüş bildirmiştir. Toplam sonuçlara göre ise her iki soruya yanıt veren öğrencilerin %32,1'i (%24,3+%7,8) ise daha yüksek kalitede eğitim alabildiği takdirde, yükseköğretimi için daha yüksek bedel ödemekten yana görüş içinde değildir.

4.7.2.7. Finansman Sıkıntısına Göre Çapraz Tablo

Tablo 4.56'da devletin yükseköğretimi finanse etmesinde sorunlar bulunmasına ilişkin öğrenci görüşleri ile yükseköğretimin finansmanında devlet ile öğrenci ve/veya aileleri arasında ortak sorumluluğun olmasına ilişkin öğrenci görüşleri birlikte yorumlanmaktadır.

Tablo 4.56: Devletin Yükseköğretimi Finanse Etmesindeki Sorunlar ile Yükseköğretimin Finansmanında Ortak Mali Yükümlülük Arasındaki İlişki

21*22		Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Toplam
Kesinlikle katılıyorum	n	105	93	51	28	32	309
	% satır	34,0%	30,1%	16,5%	9,1%	10,4%	100,0%
	% sütun	31,7%	28,0%	24,8%	25,7%	36,0%	29,0%
	% toplam	9,8%	8,7%	4,8%	2,6%	3,0%	29,0%
Katılıyorum	n	145	149	72	37	26	429
	% satır	33,8%	34,7%	16,8%	8,6%	6,1%	100,0%
	% sütun	43,8%	44,9%	35,0%	33,9%	29,2%	40,2%
	% toplam	13,6%	14,0%	6,7%	3,5%	2,4%	40,2%
Kararsızım	n	52	56	54	11	9	182
	% satır	28,6%	30,8%	29,7%	6,0%	4,9%	100,0%
	% sütun	15,7%	16,9%	26,2%	10,1%	10,1%	17,1%
	% toplam	4,9%	5,2%	5,1%	1,0%	,8%	17,1%
Katılmıyorum	n	23	24	12	18	9	86
	% satır	26,7%	27,9%	14,0%	20,9%	10,5%	100,0%
	% sütun	6,9%	7,2%	5,8%	16,5%	10,1%	8,1%
	% toplam	2,2%	2,2%	1,1%	1,7%	,8%	8,1%
Kesinlikle katılmıyorum	n	6	10	17	15	13	61
	% satır	9,8%	16,4%	27,9%	24,6%	21,3%	100,0%
	% sütun	1,8%	3,0%	8,3%	13,8%	14,6%	5,7%
	% toplam	,6%	,9%	1,6%	1,4%	1,2%	5,7%
Toplam	n	331	332	206	109	89	1067
	% satır	31,0%	31,1%	19,3%	10,2%	8,3%	100,0%
	% sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam	31,0%	31,1%	19,3%	10,2%	8,3%	100,0%

Chi-Square Tests	**Value**	**df**	**Asymp. Sig. (2-sided)**
Pearson Chi-Square	80,493[a]	16	,000

Tablo 4.56'da yer alan sonuçlara yönelik yapılan Ki–Kare Testi'nden elde edilen Asymp. Sig. (2–sided) değeri (p=0,000<0,05) anlamlı olduğundan H_a hipotezi kabul edilerek "Devletin yükseköğretimi finanse etmesinde sıkıntılar bulunmaktadır" ifadesi ile "Yükseköğretimin finanse edilmesinde, devlet ile öğrenci ve/veya ailelerinin ortak bir sorumluluğu olmalıdır" ifadesi arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.56'daki sonuçlara göre anketin 21. sorusu olan "devletin yükseköğretimi finanse etmesinde sorunlar bulunmaktadır" ifadesi için "Kesinlikle Katılıyorum" yanıtını veren öğrencilerin %64,1'i (%34,0+%30,1), "Katılıyorum" yanıtını veren öğrencilerinse %68,5'i (%33,8+%34,7) yükseköğretimin finansmanında ortak mali yükümlülük fikrine olumlu bakmaktadır. 21. Soru için

kararsız görüş bildiren öğrencilerin %59,4'ü (%28,6+%30,8) ortak mali yükümlülük fikrine olumlu bakmaktadır. Bu olumlu bakış açıları, 21. soru için sadece "Kesinlikle Katılmıyorum" yanıtını verenlerle %26,2'e (% 9,8+16,4) beraber düşmektedir. Sonuçta devletin yükseköğretimin finansmanında sıkıntıları olduğunu düşünen öğrencilerin çoğunluğu finansmanda devlet ile öğrenci ve/veya ailelerinin ortak sorumluluğu olmasına olumlu yaklaşım sergilemiştir.

4.7.2.8. Finansman Sorumluluğuna Göre Çapraz Tablo

Tablo 4.57'de yükseköğretimin finansmanında ortak mali yükümlülük konusundaki öğrenci görüşleri ile öğrencilerin daha kaliteli eğitim için daha yüksek bedel ödemeyi kabul etmeleri ile ilgili öğrenci görüşleri analiz edilmiştir.

Tablo 4.57: Yükseköğretimin Finansmanında Ortak Mali Yükümlülük ile Öğrencilerin Daha Kaliteli Eğitim için Daha Yüksek Bedel Ödemeyi Kabul Etmeleri Arasındaki İlişki

22*26		Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Toplam
Kesinlikle katılıyorum	n	40	134	56	89	12	331
	% satır	12,1%	40,5%	16,9%	26,9%	3,6%	100,0%
	% sütun	28,6%	35,5%	26,9%	34,4%	14,5%	31,0%
	% toplam	3,7%	12,6%	5,2%	8,3%	1,1%	31,0%
Katılıyorum	n	56	120	64	77	15	332
	% satır	16,9%	36,1%	19,3%	23,2%	4,5%	100,0%
	% sütun	40,0%	31,8%	30,8%	29,7%	18,1%	31,1%
	% toplam	5,2%	11,2%	6,0%	7,2%	1,4%	31,1%
Kararsızım	n	15	87	50	42	12	206
	% satır	7,3%	42,2%	24,3%	20,4%	5,8%	100,0%
	% sütun	10,7%	23,1%	24,0%	16,2%	14,5%	19,3%
	% toplam	1,4%	8,2%	4,7%	3,9%	1,1%	19,3%
Katılmıyorum	n	16	15	20	28	30	109
	% satır	14,7%	13,8%	18,3%	25,7%	27,5%	100,0%
	% sütun	11,4%	4,0%	9,6%	10,8%	36,1%	10,2%
	% toplam	1,5%	1,4%	1,9%	2,6%	2,8%	10,2%
Kesinlikle katılmıyorum	n	13	21	18	23	14	89
	% satır	14,6%	23,6%	20,2%	25,8%	15,7%	100,0%
	% sütun	9,3%	5,6%	8,7%	8,9%	16,9%	8,3%
	% toplam	1,2%	2,0%	1,7%	2,2%	1,3%	8,3%
Toplam	n	140	377	208	259	83	1067
	% satır	13,1%	35,3%	19,5%	24,3%	7,8%	100,0%
	% sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam	13,1%	35,3%	19,5%	24,3%	7,8%	100,0%

Chi-Square Tests	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	113,621[a]	16	,000

Tablo 4.57'de yer alan sonuçlara yönelik yapılan Ki–Kare Testi'nden elde edilen Asymp. Sig. (2–sided) değeri (p=0,000<0,05) anlamlı olduğundan H_a hipotezi kabul edilerek "Yükseköğretimin finanse edilmesinde, devlet ile öğrenci ve/veya ailelerinin ortak bir sorumluluğu olmalıdır" ifadesi ile "Daha kaliteli eğitim alabildiğim takdirde, yükseköğretimim için daha yüksek maddi bedel ödemeyi kabul ederim" ifadesi arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Yükseköğretimin finansmanında ortak mali yükümlülük fikrine olumlu bakan ve kararsız öğrencilerin yaklaşık %50'si, eğitimleri için daha yüksek katkı payını ödemeyi kabul edebilecekleri yönünde görüş bildirmiştir. Bu analiz sonucu, yükseköğretimin finansmanında muhtemel bir borçlanma programı için olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

4.7.2.9. Okurken Maddi Yönden Zorlanmaya Göre Çapraz Tablolar

Tablo 4.58'de öğrencilerin yükseköğretimleri süresince maddi açıdan zorlanıp zorlanmadıkları konusundaki yanıtları ile daha kaliteli eğitim için daha yüksek bedel ödemeye karşı bakış açıları birlikte analiz edilmiştir.

Tablo 4.58: Öğrencilerin Maddi Durumuna Göre Daha Kaliteli Eğitim için Öğrencilerin Yükseköğretime Daha Yüksek Bedel Ödemeyi Kabul Etme Durumları

23*26		Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Toplam
Evet	n	44	97	78	102	28	349
	% satır	12,6%	27,8%	22,3%	29,2%	8,0%	100,0%
	% sütun	31,4%	25,7%	37,5%	39,4%	33,7%	32,7%
	% toplam	4,1%	9,1%	7,3%	9,6%	2,6%	32,7%
Hayır	n	96	280	130	157	55	718
	% satır	13,4%	39,0%	18,1%	21,9%	7,7%	100,0%
	% sütun	68,6%	74,3%	62,5%	60,6%	66,3%	67,3%
	% toplam	9,0%	26,2%	12,2%	14,7%	5,2%	67,3%
Toplam	n	140	377	208	259	83	1067
	% satır	13,1%	35,3%	19,5%	24,3%	7,8%	100,0%
	% sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam	13,1%	35,3%	19,5%	24,3%	7,8%	100,0%

Chi-Square Tests	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	15,897[a]	4	,003

Tablo 4.58'de yer alan sonuçlara yönelik yapılan Ki–Kare Testi'nden elde edilen Asymp. Sig. (2–sided) değeri (p=0,003<0,05) anlamlı olduğundan H_a hipotezi kabul edilerek maddi durumdan dolayı zorlanma ile "Daha kaliteli eğitim alabildiğim takdirde, yükseköğretimim için daha yüksek maddi bedel ödemeyi kabul ederim" ifadesi arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Daha yüksek bedel ödeme konusunda "Kesinlikle Katılıyorum" yanıtını veren öğrencilerin %31,4'ü maddi açıdan zorluk yaşayan, %68,6'sı ise maddi zorluk yaşamayan öğrencilerden oluşmaktadır. Bu oranlar "Katılıyorum" yanıtını veren öğrencilerde az da olsa azalış göstermektedir. Daha yüksek bedel ödeme konusunda kararsız öğrencilerin sayıları ve toplam içindeki oranları (%19,5) ise hiç de az değildir.

Tablo 4.59'da öğrencilerin maddi durumlarına göre devlet tarafından katkı payını karşılamak için verilecek borçlanmaya bakış açıları yorumlanmaktadır.

Tablo 4.59: Öğrencilerin Maddi Durumları Göre Devlet Tarafından Katkı Payı için Verilecek Borçlanma Programına Bakış Açıları

23*31		Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Toplam
Evet	n	87	129	44	45	44	349
	% satır	24,9%	37,0%	12,6%	12,9%	12,6%	100,0%
	% sütun	41,6%	37,1%	25,1%	21,6%	34,6%	32,7%
	% toplam	8,2%	12,1%	4,1%	4,2%	4,1%	32,7%
Hayır	n	122	219	131	163	83	718
	% satır	17,0%	30,5%	18,2%	22,7%	11,6%	100,0%
	% sütun	58,4%	62,9%	74,9%	78,4%	65,4%	67,3%
	% toplam	11,4%	20,5%	12,3%	15,3%	7,8%	67,3%
Toplam	n	209	348	175	208	127	1067
	% satır	19,6%	32,6%	16,4%	19,5%	11,9%	100,0%
	% sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam	19,6%	32,6%	16,4%	19,5%	11,9%	100,0%

Chi-Square Tests	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	26,915[a]	4	,000

Tablo 4.59'da yer alan sonuçlara yönelik yapılan Ki–Kare Testi'nden elde edilen Asymp. Sig. (2–sided) değeri (p=0,000<0,05) anlamlı olduğundan H_a hipotezi kabul edilerek maddi durumdan dolayı zorlanma ile "…öğrenci katkı payımı karşılayacak bir desteği kullanmak isterdim" ifadesi arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.59'daki sonuçlara göre yükseköğretimde iken maddi sıkıntı yaşayan öğrencilerin %61,9'u (%24,9+%37,0) katkı paylarını ödeyebilmek için devlet tarafından verilecek ve düzenlenecek bir borçlanma programına olumlu bakmaktadır. Bu öğrencilerin %25'i ise bu tür bir borçlanma programı için kararsız görüş bildirmiştir. Maddi sıkıntı yaşayıp bu tür bir borçlanma programına olumsuz bakan öğrencilerin oranı ise sadece %25,5 (%12,9+%12,6) olarak gerçekleşmiştir. Maddi sıkıntı yaşamadıkları yönünde görüş bildiren öğrencilerin bu tür bir borçlanma programına olumlu bakış açıları ise %47,5 (%17,0+%30,5) olarak gerçekleşmektedir. Oranın yüksek olmasındaki neden, devlet tarafından verilecek ve geri ödeme şartları uygun olarak hazırlanacak bir borçlanma programı sayesinde öğrencilerin maddi imkânlarını daha rahat hale getirerek öğrencilik sürecini tamamlamak istemelerinden kaynaklanabilir. Tablo 4.60'da ise öğrencilerin maddi durumlarına göre ticari bankalar tarafından yaşam maliyetlerinin karşılanmasına yönelik olarak verilecek borçlanmaya bakış açıları ele alınmaktadır.

Tablo 4.60: Öğrencilerin Maddi Durumlarına Göre Ticari Bankalar Tarafından Yaşam Maliyetleri için Verilecek Borçlanma Programına Bakış Açıları

23*32		Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Toplam
Evet	n	67	106	49	65	62	349
	% satır	19,2%	30,4%	14,0%	18,6%	17,8%	100,0%
	% sütun	40,9%	42,1%	22,7%	24,0%	37,8%	32,7%
	% toplam	6,3%	9,9%	4,6%	6,1%	5,8%	32,7%
Hayır	n	97	146	167	206	102	718
	% satır	13,5%	20,3%	23,3%	28,7%	14,2%	100,0%
	% sütun	59,1%	57,9%	77,3%	76,0%	62,2%	67,3%
	% toplam	9,1%	13,7%	15,7%	19,3%	9,6%	67,3%
Toplam	n	164	252	216	271	164	1067
	% satır	15,4%	23,6%	20,2%	25,4%	15,4%	100,0%
	% sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam	15,4%	23,6%	20,2%	25,4%	15,4%	100,0%

Chi-Square Tests	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	36,127[a]	4	,000

Tablo 4.60'da yer alan sonuçlara yönelik yapılan Ki–Kare Testi'nden elde edilen Asymp. Sig. (2–sided) değeri (p=0,000<0,05) anlamlı olduğundan H_a hipotezi kabul edilerek maddi durumdan dolayı zorlanma ile "…yaşam maliyetlerimi karşılayacak bir desteği kullanmak isterdim" İfadesi arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.60'daki borçlanma programı ile ilgili yüzdesel olumlu sonuçlar bir önceki tablonun yüzdesel olarak gösterilmiş olumlu sonuçları kadar fazla değildir. Yükseköğretim süreleri içinde maddi açıdan maddi zorluk çeken öğrencilerin %49,6'sı (%19,2+%30,4) bu tür bir borçlanma programı konusunda olumlu görüş bildirmiştir. Bir önceki tablodaki %61,9 olan oranın bu tabloda %49,6'ya gerilemesindeki neden, borcun devlet tarafından değil de ticari bankalar tarafından verilmesi olarak değerlendirilmektedir.

4.7.2.10. Katkı Payı için Destek Kullanma Durumuna Göre Çapraz Tablo

Son tablo olan tablo 4.61'de öğrencilerin devlet tarafından katkı payı için verilecek borçlanma programına bakış açılarına göre borç geri ödeme süreleri ile ilgili tercihleri analiz edilmektedir.

Tablo 4.61: Öğrencilerin Devlet Tarafından Katkı Payı için Verilecek Borçlanma Programına Bakış Açılarına Göre Borç Geri Ödeme Sürelerinin Tercihleri

31*33		Mezun olunan yıl	Mezuniyetten iki yıl sonra	Mezuniyetten dört yıl sonra	İşe girdikten sonra	Toplam
Kesinlikle katılıyorum	n	2	22	97	84	205
	% satır	1,0%	10,7%	47,3%	41,0%	100,0%
	% sütun	25,0%	34,4%	42,9%	24,6%	32,0%
	% toplam	,3%	3,4%	15,2%	13,1%	32,0%
Katılıyorum	n	6	27	95	207	335
	% satır	1,8%	8,1%	28,4%	61,8%	100,0%
	% sütun	75,0%	42,2%	42,0%	60,5%	52,3%
	% toplam	,9%	4,2%	14,8%	32,3%	52,3%
Kararsızım	n	0	12	23	39	74
	% satır	,0%	16,2%	31,1%	52,7%	100,0%
	% sütun	,0%	18,8%	10,2%	11,4%	11,6%
	% toplam	,0%	1,9%	3,6%	6,1%	11,6%
Katılmıyorum	n	0	2	7	11	20
	% satır	,0%	10,0%	35,0%	55,0%	100,0%
	% sütun	,0%	3,1%	3,1%	3,2%	3,1%
	% toplam	,0%	,3%	1,1%	1,7%	3,1%
Kesinlikle katılmıyorum	n	0	1	4	1	6
	% satır	,0%	16,7%	66,7%	16,7%	100,0%
	% sütun	,0%	1,6%	1,8%	,3%	,9%
	% toplam	,0%	,2%	,6%	,2%	,9%
Toplam	n	8	64	226	342	640
	% satır	1,3%	10,0%	35,3%	53,4%	100,0%
	% sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam	1,3%	10,0%	35,3%	53,4%	100,0%

Chi-Square Tests	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	33,522[a]	12	,001

Tablo 4.61'de yer alan sonuçlara yönelik yapılan Ki–Kare Testi'nden elde edilen Asymp. Sig. (2–sided) değeri (p=0,001<0,05) anlamlı olduğundan H_a hipotezi kabul edilerek "…öğrenci katkı payımı karşılayacak bir desteği kullanmak isterdim" ifadesi ile kabul edilen desteğin geri ödemeye başlanma zamanı tercihleri arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir.

İlgili borçlanma programı için "Kesinlikle Katılıyorum" yanıtı veren öğrencilerin %47,3'ü mezun olunduktan dört yıl sonra, %41'i işe girdikten sonra geri ödemelerin başlatılmasını tercih etmiştir. Borçlanma programına "Katılıyorum" yanıtı veren öğrencilerin %28'i mezun olunduktan dört yıl sonra, %61'i işe girdikten sonra geri ödemelerin başlatılması seçeneklerini işaretlemiştir. Mezun olunan yıl (%1,3) ve mezuniyetten iki yıl sonra (%10) cevap seçenekleri ise oldukça düşük

oranlarda tercih edilmiştir. Sonuç olarak borçlanmayla finansman yöntemleri arasında yer alan gelire bağlı borçlanma yöntemi, tablo 4.61'deki sonuçlara göre anketi yanıtlayan öğrencilerce %53,4 oranında tercih edilmiştir.

SONUÇ

Çalışmada yükseköğretim finansman yöntemleri arz ve talep yanlı olumlu ve olumsuz yönleri de dâhil edilerek ele alınmış; borçlanma yöntemi teorik açıdan ve uygulamada OECD ülke deneyimleriyle irdelenmiş ve sonrasında Türk yükseköğretim sisteminin finansmanındaki mevcut durum ile üniversitelerin ilgili sorunları değerlendirilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise İstanbul İli sınırları içinde yer alan devlet üniversitesi öğrencilerine eğitimleri süresince karşılaştıkları maddi sıkıntılar ve katkı payı ile yaşam maliyetleri için borçlanmaları üzerine bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir.

Yapılan anket çalışmasında öğrencilerin önemli bir kısmının maddi sıkıntı yaşadığı; bunun da ağırlıklı olarak yaşam maliyetleri ile ilgili olduğu gözlenmiştir. Yükseköğretimleri boyunca maddi sıkıntı yaşayan öğrencilerin yanı sıra maddi sıkıntı içinde olmayan bir kısım öğrencinin de muhtemel bir borçlanma programına olumlu yaklaştığı tespit edilmiştir. Muhtemel bir öğrenci borçlanma programının devlet tarafından düzenlenmesi, bankalar tarafından düzenlenmesi alternatifine göre anket katılımcıları tarafından daha yoğun olarak tercih edilmiştir. Tüm bunlara ilaveten özellikle işe başladıktan sonra borç geri ödemelerinin başlatılması, katılımcı tercihleri içerisinde ön sırada yer almıştır. Dolayısıyla ankete katılan öğrencilerin bu tercihi, çalışmada önerilen borçlanma yönteminde geri ödemelerin gelire bağlı borçlanma şeklinde olmasını desteklemektedir.

Türk yükseköğretim sistemindeki sorunlar, çalışma kapsamında öğrenciler açısından ele alınmakla birlikte devlet ve vakıf üniversitelerindeki niceliksel ve niteliksel sorunlara da yer verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde detaylı olarak ele alınan borçlanma yöntemi, anket çalışmasının soruları ile test edilerek Türk yükseköğretim sistemindeki öğrencilerin eğitimlerindeki nicelik ve niteliksel sorunlara çözüm olarak önerilmektedir.

Türk yükseköğretim sistemindeki katkı payı ve öğrenim kredileri, sadece devlet üniversitelerindeki belirli sayıda öğrenciye verilmektedir. Oysa çalışmada önerilen borçlanma yönteminde katkı payı ve öğrenim kredileri, devlet üniversitelerindeki öğrencilerin yanı sıra vakıf üniversitelerindeki öğrencilere de sunulacaktır. Bu öneri, anket çalışmasının 29. sorusuna verilen; her dört öğrenciden birisinin maddi bir destek sağlanması durumunda, vakıf üniversitesinde okumayı tercih edebileceği ifadesi dikkate alınmak suretiyle yapılmıştır. Bu sayede ailesinin ekonomik imkânları vakıf üniversitesinin öğretim bedeli ve/veya yaşam maliyetlerini karşılamaya yetmediği için bu üniversitelerde okuma şansı bulamayan öğrenciler, borçlanma yöntemi sayesinde vakıf üniversitelerinde okuma imkânı da elde edebileceklerdir. Bu imkânın sağlanmasıyla yükseköğretime erişmede öğrenciler arasında fırsat eşitliği büyük ölçüde sağlamış olacaktır.

YURTKUR'un görevleri, önerilen borçlanma yöntemiyle birlikte sadece öğrencilere kredi vermek ve borçlanmanın organizasyonunu yapmakla sınırlandırılacaktır. Böylece YURTKUR sadece yükseköğretimdeki borçlanma yöntemiyle ilgilenen bir devlet kurumu olarak görev yapacaktır. YURTKUR'un mevcut diğer görevleri arasında yer alan yurt yaptırıp işletmek; öğrenci beslenmelerine katkıda bulunmak, gibi görevleri ise borçlanma yöntemi sayesinde finansal açıdan gelir kaynakları artan üniversite yönetimlerine devredilecektir.

Önerilen katkı payı kredisinde geri ödeme faiz oranları, piyasa oranlarının oldukça altında gerçekleşmekle birlikte mezunun gelirine bağlı olarak değişkenlik gösterebilecektir. Katkı payı kredisi, mevcut sistemdeki öğrenci katılım paylarının yeniden düzenlenmesi sonrasındaki yeni tutarlar üzerinden verilecektir. Ayrıca devlet üniversitelerindeki fakülte ve programlar için öğrenci başına cari maliyetlerinin 2009–2010 akademik yılından itibaren hiçbir artış göstermemiş olmasından (bkz. s. 150) yola çıkarak bu konuyla ilgili yeni bir düzenleme yapılması ve bu maliyetlerin en az enflasyon oranında artırılması önerilmektedir. Dolayısıyla çalışmanın önceki bölümlerinde yer verilen devlet üniversitelerindeki sınırlı bütçe ödeneklerine

dayanan nicelik ve niteliksel sorunların, yükseltilen cari maliyetler ve öğrenci katkı payı tutarları ile oranları sayesinde hafifletilmesi amaçlanmaktadır. Bu öngörü, anket çalışmasının 26. sorusu olan daha kaliteli eğitim için öğrencilerin daha yüksek katkı payı ödeyebileceğine ilişkin verilen olumlu yanıtların ağırlığı ile desteklenmektedir.

25 Şubat 2011 Tarih ve 27857 Sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 6111 Sayılı Kanun'un 172. Maddesi ile 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 46. Maddesi a bendinde değişikliğe gidilmiştir. Bu değişiklikte katkı payları ile ilgili olarak "…Devletçe karşılanan kısım cari hizmet maliyetinin yarısından az olamaz" şartı getirilmiştir. Çalışmada ilgili kanun maddesine bağlı kalınarak öğrenci katkı payı (devlet katkısı ve öğrenci katkısı içindeki payı) oranlarının %50'ye doğru kademeli olarak yükseltilmesi önerilmektedir. Bu sayede devletin yükseköğretimin finansmanındaki mali yükümlülüğü azalacak; ilköğretim ve liselere daha fazla kaynak aktarılacak ve bu eğitim seviyelerindeki nicelik ve nitelik sorunları mevcut duruma göre daha fazla giderilmeye çalışılacaktır. Sonuçta ilköğretim ve liselerdeki artan fiziksel imkânlar ve kalite ile üniversitelere daha donanımlı lise mezunları yetiştirmek mümkün olabilecektir.

Çalışmanın teorik bölümlerinde belirtilen bedava kullanılan mal ve hizmetlerin savurganca tüketilmesi durumu, yükseltilen öğrenci katkı payları ile birlikte ortadan kalkacaktır. Yükseköğretim kurumlarına ciddi olarak bu eğitimi almak isteyen öğrenciler katılacak ve dönem kaybı olmadan zamanında mezun olabilmek için daha fazla çaba (derse devam, dönem içi sınavların daha fazla önemsenmesi, araştırma ödevlerinin zaman harcanarak hazırlanması, v.b.) sarf edeceklerdir. Normal eğitim süresi içinde mezun olmayan öğrencilerin kullandıkları katkı payı ve/veya öğrenim kredilerinin sahip olduğu geri ödeme oranlarına ise uzatılan her dönem için ilave geri ödeme oranı eklenmesi de önerilmektedir.

Çalışmada değinildiği üzere mevcut öğrenim kredileri, üniversite öğrencilerinin yaşam maliyetlerini karşılamaktan oldukça uzak kalmaktadır. Mevcut

olumsuz durum, anket çalışmasının ilgili sorularına (18., 23. ve 25. sorular) verilen yanıtlarla da desteklenmektedir. Bu nedenle, önerilen borçlanma yönteminde öğrenim kredisi, bir kişi için hesaplanan yoksulluk sınırı esas alınarak yıllık olarak düzenlenecektir. Öğrencilerin yükseköğretimleri boyunca daha iyi şartlarda onurlu bir öğrencilik dönemi geçirebilmeleri için devlet ve vakıf üniversitelerinde mali destek talep eden tüm öğrencilere herhangi bir ön şart olmaksızın öğrenim kredisi verilmesi önerilmektedir. Borcun geri ödemeleri ise yine katkı payı kredisinin geri ödemelerinde olduğu gibi mezuniyet gerçekleştikten, düzenli bir işe başlandıktan ve gelir elde edildikten sonra başlatılmadır. Kişinin yıllık brüt geliri, asgari ücretin altında ise kullandığı katkı payı ve/veya öğrenim kredisi geri ödemeleri Avustralya uygulamasında olduğu gibi ilgili sene için ertelenecektir. Geri ödeme oranları, düzenlenecek brüt yıllık gelir aralıkları ile artan oranlarda uygulanacaktır (örnek olarak bkz. tablo 2.5, s. 101). Dolayısıyla düşük gelir sahibi mezun ile yüksek gelir sahibi mezun aynı tutarda kredi kullansa dahi; bu iki mezunun borç geri ödemeleri, mezuniyetten sonraki gelirleriyle paralel olarak farklı olacaktır.

Yükseköğretimin finansmanı için önerilen borçlanma yöntemi ve artırılması öngörülen öğrenci katkı payları ile Türk yükseköğretim sistemindeki finansal kaynak sıkıntısı büyük ölçüde aşılmış olacaktır. İlave gelir kaynakları (yurtların ve sosyal mekânların işletilmesi, kendi yatırım kararlarını alma, v.b) ile üniversiteler, mevcut durumda oldukça az yer teşkil eden öz gelirlerini geliştirme ve artırma fırsatı bulabilecektir. Bu durum ise devlet üniversitelerine mevcut duruma göre daha fazla mali ve idari özerklik imkânı getirecektir. Devlet üniversitelerinin mevcut sistemdeki uzun süreçli ve sıkı denetim altındaki bütçe hazırlık süreci, sağlanan bu özerkliklerle birlikte ortadan kalkacaktır. Bu sayede devlet üniversiteleri, kamu kurumları gibi görülmenin ötesinde, büyük ölçüde gelir ve giderlerini kendileri yönetebilen, Ar–Ge çalışma ve yatırımlarına rahatlıkla kaynak ayırabilen, akademik personelini finansal olarak rahatlatan ve başarılarından dolayı ödüllendiren özerk ve başarılı kurumlar haline gelebilecektir.

Her yeni öğrencinin artırılması öngörülen katkı payını borçlanma yöntemiyle ödemesi devlet üniversiteleri arasında rekabet yaratacaktır. Bu rekabet, öğrencilerin üniversite sınavı sonucundaki tercih sıralamasında öncelik verdiği köklü devlet üniversitelerinden ziyade özellikle daha alt sıralarda tercih edilen üniversitelerin nicelik ve niteliksel sorunlarını giderebilmeleri için bir fırsat niteliğinde olacaktır. Genel olarak finansal imkânları, eğitim kaliteleri ve donanımlı akademik kadroları ile öne çıkan devlet üniversiteleri, öğrencilerin tercih sebebi olacaktır. Ayrıca borçlanma yönteminin devlet üniversiteleri ile birlikte vakıf üniversitelerindeki öğrenciler için de kredi imkânı sağlaması, devlet üniversiteleri arasındaki rekabeti vakıf üniversitelerine de yaymakta; tüm üniversiteler öğrenci çekebilmek için kurumlarını nicelik ve nitelik olarak daha iyi bir konuma taşımak için çaba sarf etmek durumunda kalacaktır. Bu rekabet ortamında öğrenciler yüksek kalitede yükseköğretim görme şansını yakalamış olacaklardır.

Sonuç olarak borçlanma yöntemi devlet, yükseköğretim kurumları ve öğrenciler için farklı avantajlar içermektedir. Toplumsal açıdan ise bu yöntem sayesinde vergiyle finansman yöntemine göre akademik bilgi bakımından daha donanımlı, sorumluluk ve başarı düzeyi yüksek yükseköğretim mezunu vatandaşlar yetiştirilebilecektir. Türk yükseköğretim sistemi için önerilen borçlanma yönteminde borç geri ödemelerinin gelire bağlı olarak başarıyla uygulanabilmesinde gerekli koşulların gerçekleştirilmesi de oldukça önem arz etmektedir. Bu doğrultuda; Türkiye'de yükseköğretimin finansmanında borçlanmayla finansman yönteminin uygulanabilmesi için iyi işleyen bir gelir tespit mekanizması ile titizlikle kayıt altına alınarak yürütülecek borçların idaresi atılabilecek ilk ve önemli adımlar olarak görülmektedir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Akalın, Güneri: **Yüksek Öğretim Karma Malına Maliyet – Fayda Analizinin Uygulanması**, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, No: 44, Ankara, 1980.

Kamu Ekonomisi, Ekonomik Araştırmalar Dizisi, Akçağ Yayıncılık, Ankara, 2004.

Akkoyunlu Feyzioğlu, Pınar: **Eğitim ve Ekonomi**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2005.

Albrecht, Douglas, Adrian Ziderman: **Deferred Cost Recovery for Higher Education: Student Loan Programs in Developing Countries**, The World Bank Discussion Papers, Washington D.C, USA, 1991.

Financing Universities in Developing Countries, The World Bank, PHREE Background Paper Series, Education and Employment Division Population and Human Resourses Department, Washington D.C, USA, 1992a.

Funding Mechanisms for Higher Education: Financing for Stability, Efficiency and Responsiveness, World Bank Discussion Papers, Washington D.C, USA, 1992b.

Andrews, Les: **HECS Deter? Factors Affecting University Participation By Low SES Groups**, Higher Education Division Occasional Paper, 99F, Department of Education, Training and Youth Affairs, Canberra, Australia, 1999.

Arslan, Hanefi: **Hizmet Ekonomisi**, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998.

Ataç, Engin: **Türkiye'de Eğitim Hizmetlerinin Kamu Harcamaları Açısından Analizi**, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, Eskişehir, 1979.

Aungles, Phil,
Ian Buchanan,
Tom Karmel,
Maureen MacLachlan: **HECS and Opportunities in Higher Education: A Paper Investigating The Impact of The Higher Education Contributions Scheme (HECS) on The Higher Education System**, Unpublished Paper, Department of Education, Science and Training, Canberra, Australia, 2002.

Becker, Gary: **Human Capital**, Columbia University Press, New York, 1964.

Blaug, Mark: **An Introduction to Economics of Education**, Penguin Ltd., London, England, 1970.

Borland, Jeff: **New Estimates of the Private Rate of Return to University Education in Australia**, Melbourne Institute Working Paper, No: 14, 2002.

Buchanan, James M., Marilyn Flowers: **The Public Finances An Introductory Textbook**, Irwin Publications, Sixth Edition, Homewood, Illinois, USA, 1987.

Chapman, Bruce, Tai Tee Chia: **Income Contingent Charges for Higher Education: Theory, Policy and Data From The Unique Australian Experiment**, The Australian National University Centre for Economic Policy Research Discussion Papers, Canberra, Australia, 1994.

Chapman, Bruce, Chris Ryan: **Income–Contingent Financing Of Student Charges For Higher Education: Assessing The Australian Innovation**, Australian National University Centre for Economic Policy Research Discussion Paper, No: 449, Canberra, Australia, 2002.

Higher Education Financing and Student Access: A Review of The Literature, Australian National University Economics Program Research

School of Social Sciences, Canberra, Australia, 2003.

Chapman, Bruce: **Income Contingent Loans for Higher Education: International Reform**, The Australian National University Centre for Economic Policy Research Discussion Paper, No: 491, Canberra, Australia, 2005.

Government Managing Risk: Income Contingent Loans for Social and Economic Progress, Routledge Studies in Business Organizations and Networks, London, 2006a.

Chapman, Bruce, Gilian Beer: **HECS System Changes: Impact on Students**, Australian National University Centre for Economic Policy Research Discussion Paper, No: 484, Canberra, Australia, 2004.

Cohn, Elchanan, Terry G. Geske: **The Economics of Education**, Pergamon Press, Third Edition, New York, USA, 1990.

Creedy, John: **The Economics of Higher Education: An Analysis of Taxes Versus Fees**, Edward Elgar Publishing, USA, 1995.

Friedman, Milton, Rosa Friedman: **Free To Choose: A Personel Statement**, Harcourt Brace Jovanovich, New York and London, 1980.

Friedman, Milton: **Kapitalizm ve Özgürlük,** Çev. Doğan Erberk ve Nilgün Himmetoğlu, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1988.

Gallagher, Michael: **The Emergence of Entrepreneurial Public Universities in Australia, Australia Department of Education,** Training and Youth Affairs, Higher Education Division, Occational Paris Series, 2000.

Geiger, Roger L. Donald E. Heller: **Financial Trends in Higher Education: The United States,** Center for The Study of Higher Education, The Pennsylvania State University Working Paper, No: 6, 2011.

Göze, Ayferi: **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, 6. bs., Beta Yayınevi, İstanbul, 1993.

Liberal Marxiste Faşist Nasyonal Sosyalist ve Sosyal Devlet, 4. bs., Beta Yayınevi, İstanbul, 2005.

Guillemette, Yvan **The Case for Income Contingent Repayment of Student Loans**, C.D. Howe Institute

Commentary, The Education Papers, No: 233, 2006.

Gutek, Gerald L.: **Eğitime Felsefi ve İdeolojik Yaklaşımlar**, Çev. Nesrin Kale, Ütopya Yayınevi, Üçüncü Basım, Ankara, 2006.

Gürüz, Kemal: **Dünya'da ve Türkiye'de Yükseköğretim– Tarihçe ve Bugünkü Sevk ve İdare Sistemleri**, ÖSYM Yayınları, 2. bs., Ankara, 2003.

Hamermesh, Daniel S., Albert Rees: **The Economics of Work and Pay**, Harper-Collins Series, Fifth Edition, USA, 1993.

Hansen Lee W., Burton A. Weisbrod: **Benefits, Costs and Finance of Public Higher Education**, Markham Publishing Company, Chicago, USA, 1969.

Hyslop Margison, Emery J., Alan M. Sears: **Neoliberalism, Globalization and Human Capital Learning Reclaiming Education for Democratic Citizenship**, Springer Publication, 2006.

Johnstone, D. Bruce, Pamela N. Marcucci: **Financing Higher Education Worldwide: Who Pays? Who Should Pay**, The Johns Hopkins University Press, USA, 2010.

Kesik, Ahmet: **Yükseköğretimde Yeni Bir Finansman Modeli Önerisi: Bütünsel Model,** İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Yayınlanmış Doktora Tezi, İstanbul, 2003.

Kirmanoğlu, Hülya: **Kamu Ekonomisi Analizi**, Beta Yayımevi, İstanbul, 2007.

Küçükcan, Talip, Bekir S. Gür: **Türkiye'de Yükseköğretim: Karşılaştırmalı Bir Analiz**, Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları, Ankara, 2009.

Marks, Gary, Nicole Fleming, Michael Long Julie McMillan: **Patterns of Participation in Year 12 and Higher Education in Australia: Trends and Issues**, Longitudinal Surveys of Australian Youth Research Report, No: 17, Australia, 2000.

McTaggart, Douglas, Christopher Finlay, Michael Parkin: **Economics**, Fourth Edition, Pearson Education, Australia, 2003.

Morikawa, Masayuki: **Postgraduate Education and Human Capital Productivity in Japan**, RIETI (The Research Institute of Economy, Trade and Industry) Discussion Paper Series, No: 12009, 2012.

Mutlu, Latif: **Eğitim Düşünceleri Dünyada ve Türkiye'de Yükseköğretim**, Ana Yayıncılık, 1997.

Türkiye'nin Uygarlık Yolu Üniversitelerden Geçiyor–Nereden Geldik, Nereye Gidiyoruz?, Boyut Kitapları, İstanbul, 2007.

Mutluer, Kamil: **Türkiye'de Yükseköğretimin Başlıca Sorunları ve Sorunlara Çözüm Önerileri**, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın No: 2008/380, Ankara, 2008.

National Center for Education: **Digest of Education Statistics 2009**, Institute of Education Sciences, U.S. Department of Education, 2010, USA.

Parkin, Michae **Economics**, Addison–Wesley, Sixth Edition, USA, 2003.

Psacharopoulos, George, Maureen Woodhall: **Education For Development: An Analysis of Investment Choices**, World Bank Publication, Oxford University Press, New York, USA, 1986.

Psacharopoulos, George, **The Profitability of Investment In Education: Concepts And Methods**, Human Capital Development and Operations Policy Working Papers, November 1995.

Rosen, Harvey S.: **Public Finance**, McGraw–Hill Companies, Sixth Edition, London, 2002.

Salmi, Jamil: **Perspectives of the Financing of Higher Education**, The World Bank, PHREE Background Paper Series, Education and Employment Division Population and Human Resourses Department, December, 1991.

Stiglitz, Joseph E. : **Kamu Kesimi Ekonomisi**, Çev. Ömer Faruk Batırel, 2. bs., New York, 1994.

Economics of The Public Sector, Third Edition, Norton Company, USA, 2000.

Şener, Orhan: **Teori ve Uygulamada Kamu Ekonomisi**, 7. bs., İstanbul, 2001.

Şenses, Fikret: **Uluslararası Gelişmeler Işığında Türkiye Yükseköğretim Sistemi: Temel Eğilimler, Sorunlar, Çelişkiler ve Öneriler**, ERC Working Papers in Economics, Ankara, 2007.

TED (Türk Eğitim Derneği): **Ortaöğretime ve Yükseköğretime Geçiş Sistemi**, 1. bs., Ankara, 2010.

Teixeira, Pedro N., D. Bruce Johnstone, Maria J. Rosa, J.J. Vossensteijn: **Cost–Sharing and Accessibility in Higher Education: A Fairer Deal**, Higher Education Dynamics, Springer, 2006.

Tural, K. Necla: **Eğitim Finansmanı,** Anı Yayıncılık, Ankara, 2002.

TUSİAD (Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği) **Türkiye'de Yükseköğretim: Eğilimler, Sorunlar ve Fırsatlar–Yükseköğretim Sistemi Üzerine 17 Türk Üniversitesinin EUAIEP Kurumsal Değerlendirme Raporlarına Dayanan Gözlemler ve Öneriler**, No: 473, Ekim 2008.

Vossensteyn, Hans: **Subsidizing Students, Families or Graduates?**, CMEC–OECD–Canada Seminar on Student Financial Assistance, Canada, 2004.

Williams, Gareth: **Financing Higher Education: Current Patterns**, OECD, Paris, France, 1990.

Woodhall, Maureen: **Establishing Student Loans in Developing Countries: Some Guidelines**, The World Bank Discussion Paper, Education and Training Series, Washington D.C., USA, 1987a.

World Bank: **Education For Development: An Analysis of Investment Choices**, Oxford University Press, New York, USA, 1986.

Higher Education in Developing Countries: Peril and Promise, Washington, USA, 2000.

YÖK: **Türk Yükseköğretiminin Bugünkü Durumu**, Meteksan A.Ş, Ankara, 2005.

MAKALELER

Acemoğlu, Daron: "Why Do New Technologies Complement Skills? Directed Technical Change and Wage Inequality", **The Quarterly Journal of Economics**, Vol: 113, No: 4, 1998, pp. 1055–1089.

Ahier, John: "Financing Higher Education By Loans and Fees: Theorizing and Researching The Private Effects of a Public Policy", **Journal of Educational Policy**, Vol: 15, No: 6, 2000, pp. 683–700.

Akalın, Güneri: "Üniversite Harçları: Türkiye'de Yükseköğretim Hizmetinin Fiyatlandırılması ", **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt: XXX, No: 3, 1997, s. 49–76.

Albrecht, Douglas, Adrian Ziderman: "Student Loans: An Effective Instrument For Cost Recovery In Higher Education?", **The World Bank Research Observer**, Vol: 8, No: 1, 1993, pp. 71–90.

Altuğ, Figen: Yükseköğretimde Özel Maliyetler – Bir Anket Değerlendirmesi", **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, Seri: 32, Yıl: 1988/1989, No:74, İstanbul, 1990, s. 8–17.

Atuahene, Francis: "The Challenge of Financing Higher Education and The Role of Student Loans Scheme: An Analysis of The Student Loan Trust Fund (SLTF) in Ghana", **Higher Education**, Vol: 56, 2008, pp. 407–421.

Banya, Kingsley: "Globalisation and Higher Education Policy Changes", **International Handbook on Globalisation, Education and Policy Research**, Ed. J. Zajda, Springer, 2005, pp. 147–164.

Barr, Nicholas: "Higher Education Funding", **Oxford Review of Economic Policy**, Vol: 20, No: 2, Oxford University Press, 2004, pp. 264–283.

Chapman, Bruce, Chris Ryan: "The Access Implications of Income Contingent Charges For Higher Education: Lessons From Australia", **Economics of Education Review,** No:

24, 2004, pp. 491–512.

Chapman, Bruce: "Income Contingent Loans for Higher Education: International Reform", **Handbook on The Economics of Education**, Ed. Eric Hanushek and Finis Welch, North Holland, 2006b, pp. 1435–1503.

Chapman, Bruce, David Greenaway: "Learning To Live With Loans? International Policy Transfer and The Funding of Higher Education", **The World Economy**, 2006, pp. 1057–1075.

Chen, Rong: "Financial Aid and Student Dropout in Higher Education: A Heterogeneous Research Approach", **Higher Education: The Handbook of Theory and Research**, Ed. John Smart, Vol: 23, 2008, pp. 209–239.

Duran, Mahmut: "Yükseköğretim Harcamalarının Finansmanı ve Etkinliği", **3. Ulusal Maliye Sempozyumu**, 1987, s.110–140.

Eicher, Jean–Claude: "The Costs and Financing of Higher Education in Europe", **European Journal of Education**, Vol: 33, No: 1, 1998, pp. 31–39.

"The Financing of Education: An Economic

Issue", **European Journal of Education**, Vol: 35, No: 1, 2000, pp. 33–44.

Eicher, Jean–Claude, Thierry Chevaillier: "Rethinking The Financing of Post–Compulsory Education", **Higher Education in Europe**, Vol: 27, No: 1–2, 2002, pp. 69–88.

Erdem, Ali Rıza: "Dünyada Yükseköğretimin Değişimi", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 15, 2006, s. 299–314.

Erdoğdu, Mustafa: "Kamusal Niteliği Bağlamında Türkiye ve Güney Kore'de Eğitimin Finansmanı", **16. Maliye Sempozyumu**, 2001, s. 1–30.

"Eğitimin Yol Açtığı Pozitif Dışsallıklar ve İktisadi Kalkınma Üzerindeki Etkileri", **Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi**, Bahçeşehir Üniversitesi İşletme Fakültesi, Cilt: II, No: 2, 2004, s. 27–57.

Ergen, Zuhal: "Yükseköğretim Karma Malının Niteliği ve Finansmanı Üzerine", **Sosyo–Ekonomi**, Sayı: 3, 2006, s. 11–24.

Gölpek, Filiz: "Yükseköğretim Finansman Politikasında Yeni Bir Yaklaşım: Maliyet Paylaşımı", **Yükseköğretim Dergisi**, Cilt: I, No: 1, 2011, s.

25–33.

Greenaway, David, Michelle Haynes: "Funding Higher Education in The UK: The Role of Fees and Loans", **The Economic Journal,** Vol: 113, No: 485, 2003, pp. 150–166.

Günay Durmuş, Aslı Günay: "1933'den Günümüze Türk Yükseköğretiminde Niceliksel Gelişmeler", **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, Cilt: 1, No: 1, 2011, s. 1–22.

Günlü, Ramazan: "Özerklik, Toplumsal Dönüşüm ve Eğitim", **Eğitim Bilim Toplum Dergisi,** Cilt: I, No: 1, 2003, s. 4–20.

Harding, Ann: "Financing Higher Education: An Assessment of Income–Contingent Loan Options and Repayment Patterns Over The Life Cycle", **Education Economics**, Vol: 3, No: 2, 1995, pp. 173–203.

Hauptman, Arthur M.: "Higher Education Finance: Trends and Issues", **International Handbook of Higher Education**, Ed. James J. F. Forest and Phillip G. Altbach, 2007a, pp. 83–106.

Hesapçıoğlu, Muhsin: "Eğitim Kuponları: Eğitim Finansmanında Alternatif Bir Yaklaşım", **M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, 1991, s. 157–169.

Hesapçıoğlu, Muhsin, Handan Özcan: "Türkiye'de Eğitimin Finansmanı ve Özel Okullar Sorunu", **M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri** Dergisi, 1995, s. 149–167.

Jo, Tae–Hee: "Neoliberalism as an Asocial Ideology and Strategy in Education", **Forum for Social Economics**, Vol: 35, No: 1, 2005, pp. 37–58.

Johnstone, D. Bruce: "Student Loans in International Perspective: Promises and Failures, Myths and Partial Truths", **International Conference on Financing of Higher Education in Eastern And Southern Africa: Diversifying Revenue and Expanding Accessibility**, Tanzania, 2002, pp. 1–31.

"Income Contingent Loans and Graduate Taxes: Can They Work in Developing and Transitional Countries?", **International Forum of the Association for The Study of Higher Education (ASHE)**, Portland, Oregon, 2003, pp. 1–22.

"Higher Education Finance and Accessibility: Tuition Fees and Student Loans in Sub–Saharan Africa", **Journal of Higher Education in Africa**, Vol: 2 No: 2, 2004, pp. 11–36.

"Higher Educational Accessibility and Financial Viability: The Role of Student Loans", **World**

Report on Higher Education: The Financing of Universities, II. International Barcelona Conference on Higher Education, Global University Network for Innovation, May 24–25 and November 28–30 2005a, pp. 1–28.

"Financing Higher Education: Who Pays and Other Issues", **The American University in the 21st Century: Social, Political and Economic Challenges**, Eds. Philip G. Altbach, Robert O. Berdahl, Patricia J. Gumport, The John Hopkins University Press, Second Edition, USA, 2005b, pp. 369–392.

Jongbloed, Ben: "Tuition Fees In Europe And Australia: Theory, Trends And Policies", **Higher Education: Handbook of Theory And Research**, Ed. John C. Smart, University of Memphis, Kluwer Academic Publishers, Vol: 19, USA, 2004, pp. 241–310.

Kantorova, Vladimíra: "Education and Entry into Motherhood in The Czech Republic During State–Socialism and The Transition Period 1970–1997", **Education and Postponement of Maternity,** Eds. Siv Gustafsson, Adriaan Kalwij, Netherlands, 2006, pp. 237–258.

Lee, Vicky, Elyssa Wong: "Education Voucher System", **Research and Library Services Division**, 2002, pp. 1–85.

Lemann, Nicholas "A History of Admissions Testing", **Rethinking The SAT: The Future of Standardized Test in University Admissions**, Ed: Zwick R., Taylor and Francis Press, 2004, pp. 5–14.

Marcucci, Pamela N., D. Bruce Johnstone: "Tuition Fee Policies in a Comparative Perspective: Theoretical and Political Rationales", **Journal of Higher Education Policy and Management**, Vol: 29, No: 1, 2007, pp. 25–40.

Meriç, Metin: "Türkiye'de Yükseköğretim Hizmetlerinin Finansmanına Alternatif Yaklaşımlar", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 1995.

"Türkiye'de Yükseköğretimde Finansman Sorunu", **Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt: XIII, Sayı: I, 1998, s. 49–66.

Morgan, W. John: "Globalization and State Socialism: End of Illusions or New Educational Opportunities?", **Widening Access to Education as Social Justice**, Eds. A. Oduaran, H. S. Bhola, The Netherlands, 2006, pp. 95–110.

Mumper, Michael, Melissa L. Freeman: "The Causes and Consequences of Public College Tuition Inflation", **Higher Education: Handbook of Theory and Research**, Vol: 20, 2005, pp. 307–361.

Mutlu, Ayşegül: "Eğitim ve Sağlık Hizmetlerinin Desantralizasyonu", **Mali Yerelleşme: Teori ve Uygulama Üzerine Yazılar**, Der. Ayşe Güner ve Serdar Yılmaz, Güncel Yayıncılık, 2006, s. 30–58.

Salmi, Jamil: "Scenarios for Financial Sustainability of Tertiary Education", **Higher Education to 2030**, OECD, Centre for Educational Research and Innovation, Vol: 2, 2009, pp. 285–321.

Schultz, Theodore. W.: "Investment in Human Capital", **American Economic Review**, Vol: 51, 1961, pp. 1–17

"Resources for Higher Education: An Economist's View", **Journal of Political Economy**, 1968, pp. 327–347.

Skilbeck, Malcolm, Helen Connell: "The Management and Financing of Higher Education", **Prospects**, Vol: 28, No: 3, 1998, pp. 409–427.

Söyler, İlhami: "Eğitim Hizmetleri Bağlamında Vakıf Üniversitelerinin Finansal ve Vergisel Sorunları",

Maliye Dergisi, No: 154, 2008, s. 52–76.

Şener, Orhan: "Eğitim Ekonomisinin Temel İlkeleri", **III. Türkiye Maliye Eğitimi Sempozyumu**, 23–26 Nisan 1987, s. 5–22.

Tatlıoğlu, İsmail: "Yükseköğretimde Finansman Sorunu ve Borçlanma Yöntemi–Uygun Alternatif Metotların Geliştirilmesi Açısından Analitik Bir Yaklaşım", **Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi**, Bursa, 1990.

Tekleselassie, Abebayehu, D. Bruce Johnstone: "Means Testing: The Dilemma of Targeting Subsidies in African Higher Education", **JHEA/RESA**, Vol: 2, No: 2, 2004, pp.135–158.

Temelli, Sezai: "1990'lardan Günümüze Bütçelerde Eğitim Harcamaları Üzerine Bir Değerlendirme", **Eğitim Bilim Toplum Dergisi**, Cilt: I, No: 1, 2003, s. 21–29.

Thompson, Quentin: "Yabancı Gözüyle Türk Yükseköğretim Sisteminin Değerlendirilmesi", **Uluslararası Yükseköğretim Konferansı**, Ankara, Türkiye, 2005, s. 53–74.

Tilak, Jandhyala B. G.: "Higher Education: A Public Good or a Commodity For Trade", **Prospects**, No: 38, 2008, pp. 449–466.

Tural, K. Necla: "Yükseköğretimde Öğrenciye Yönelik Parasal Yardımlar", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt: XXVIII, No: 1, Ankara, 1995, s. 68–79.

Waring, Jim: "Educational Vouchers: The Case for Public Choice Reconsidered", **Public Budgeting and Finance**, Vol: 16, 1996, pp.63–73.

Woodhall, Maureen: "Economics of Education: A Review", Çev. Yüksel Kavak ve Berrin Burgaz, **M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, No: 6, 1994, 1987b, s. 281–293.

"Designing a Student Loan Programme for a Developing Country: The Relevance of International Experience", **Economics of Education Review**, Vol: 7, No: 1, 1988, pp. 153–161.

"Financing Higher Education: Old Challenges and New Messages" **Journal for Higher Education in Africa**, Vol: L, No: 1, 2003, pp.78–100.

"Student Loans: Potential, Problems, and Lessons from International Experience", **Journal of Higher Education in Africa**, Vol: 2, No: 2, 2004, pp. 37–51.

Yay, Turan: "Klüp ve Klüp Malları Teorisi", İ. Ü. İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları–Prof. Dr. Orhan Dikmen'e Armağan, 1990, s. 91–103.

Yelland, Richard "OECD Ülkelerinde Yükseköğretimdeki Gelişmeler", **Uluslararası Yükseköğretim Konferansı**, Ankara, Türkiye, 2005, s. 155–163.

Yıldız, Naciye: "Neoliberal Küreselleşme ve Eğitim", **Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi**, No: 11, 2008, s. 13–32.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

Australian Bureau of Statistics: **Year Book Australia–2005**, 2005, (Çevrimiçi) http://www.swtafe.vic.edu.au/lrc/abs/publication/content/wcd00001/wcd001d3.pdf, Canberra, Australia, 02.03.2012.

"Higher Education Loan Programme", **Year Book of Australia 2008**, 2008 (Çevrimiçi),

http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/0/C985243592C594D6CA2573D2001081D5?opendocument, Canberra, Australia, 28.02.2012.

AGED (Australian Government Department of Education) **The Impact of Changes To Student Contribution Levels and Repayment Thresholds On The Demand For Higher Education**, 2011 (Çevrimiçi) http://www.deewr.gov.au/HigherEducation/Policy/BaseReview/Documents/Hestudentdemandreport.pdf, Canberra, Australia.ü

Information For Common Wealth Supported Students, 2012 (Çevrimiçi) http://studyassist.gov.au/sites/StudyAssist/HelpfulResources/Documents/2012%20%20Info%20for%20CSS%20booklet.pdf,Canberra, Australia, 03.02.2012.

ATO (Australian Taxation Office: **Guide For People With HELP Debts, Repaying Your HELP Debt 2010–11, Explains How Higher Education Loan Program (HELP) Debts Will Be Repaid In The 2010–11 Income Year**, Canberra, Australia, 2010 (Çevrimiçi) http://www.ato.gov.au/content/downloads/IND_00246525nat3913.pdf, 10.03.2012.

Barr, Nicholas: **Financing Higher Education: Comparing The Options**, 2003 (Çevrimiçi),

http://econ.lse.ac.uk/staff/nb/index_own.html#pub , 12.10.2009.

"Financing Higher Education", **Finance and Development**, Vol: 42, No: 2, 2005 (Çevrimiçi) http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2005/06/barr.htm, 20.05.2009.

BUMKO (Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü) **2012–2014 Orta Vadeli Mali Plan**, 2011a (Çevrimiçi) http://www.bumko.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF592DC0A84F0F0B22, 31.01.2012.

2012–2014 Orta Vadeli Program, 2011b (Çevrimiçi) http://www.bumko.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF181C1E909B6AD5ED, 31.01.2012.

2012–2014 Dönemi Bütçe Hazırlama Rehberi, 2011c (Çevrimiçi) http://www.bumko.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAC8287D72AD903BEEECEF96BF906C773, 31.01.2012.

2012 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu Tasarısı ve Bağlı Cetveller, 2011d (Çevrimiçi)

www.bumko.gov.tr, 31.01.2012.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı — "Birinci Altı Ay için Net Asgari Ücret Hesabı ve İşverene Maliyeti" 2012 (Çevrimiçi) http://www.csgb.gov.tr/csgbPortal/csgb.portal?page=asgariucret, 25.06.2012.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı): **IX. Kalkınma Planı**, 2007 (Çevrimiçi), http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/1968/plan9.pdf, 11.10.2011.

Ercan, Fuat: "Neo–Liberal Eğitim Politikalarının Anatomisi İçin Alternatif Bir Çerçeve", 2006 (Çevrimiçi), http://fuatercan.wordpres.com, 10.10.2010.

Eurydice — **Türk Eğitim Sisteminin Örgütlenmesi–2006/2007**, 2007 (Çevrimiçi), http://eacea.ec.europa.eu/ressources/ eurydice/ eurybase/ pdf/ TR_ TR_C4_2.pdf, 02.06.2009.

Avrupa Eğitim ve Yetiştirme Sistemlerinin Yapısı–Türkiye, 2009 (Çevrimiçi) http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/structures/041_TR_TR.pdf, 11.10.2010.

Hauptman, Arthur M.: "Four Models of Growth", **International Higher Education**, Vol: 46, Winter, 2007b (Çevrimiçi)

http://www.bc.edu/bc_org/avp/soe/cihe/newsletter/Number46/p2_Hauptman.htm, 04.05.2011.

Jones, P. Dennis: **An Alternative Look At The Cost Question in: Higher Education Cost Measurement Public Policy Issues, Options, and Strategies**, A Compilation of Background Papers Prepared for a Seminar on Cost Measurement and Management, 2000 (Çevrimiçi), http://www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/contentdelivery/servlet/ERICServlet?accno=ED446555, 28.03.2011.

Kalkınma Bakanlığı "Ekonomik ve Sosyal Göstergeler", 2010, (Çevrimiçi), http://ekutup.dpt.gov.tr, 02.06.2012.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı): **2008 Yılı Bütçesine İlişkin Rapor**, MEB Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi, Ankara, 2007 (Çevrimiçi), http://sgb.meb.gov.tr/but_kesin_hesap/2008yil_butcesine_iliskin_rapor.pdf, 28.10.2010.

"Milli Eğitim Bakanlığı İstatistikleri 2008–2009", 2008 (Çevrimiçi), http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_orgun_egitim_2008_2009.pdf, 08.11.2011.

"Milli Eğitim Bakanlığı İstatistikleri 2009–2010",

2009 (Çevrimiçi), http://projeler.meb.gov.tr/pkm1/dokumanlar/temel_belgeler/meb_istatistikleri_orgun_egitim_2009_2010.pdf, 21.08.2010.

"Milli Eğitim Bakanlığı İstatistikleri 2010–2011", 2010 (Çevrimiçi) http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_orgun_egitim_2010_2011.pdf, 08.11.2011.

OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development):

Education at a Glance–2008, 2008 (Çevrimiçi) http://www.oecd.org/dataoecd/23/46/41284038.pdf, 01.06.2009.

Education at a Glance–2009, 2009 (Çevrimiçi) http://www.oecd.org/dataoecd/41/25/4363633.pdf, 01.11.2009.

Education at a Glance–2010, 2010 (Çevrimiçi) http://www.oecd.org/dataoecd/45/39/45926093.pdf, 25.01.2012.

Education at a Glance–2011, 2011a (Çevrimiçi), http://www.oecd.org/dataoecd/61/2/48631582.pdf, 07.11.2011.

Education Statistics, 2011b (Çevrimiçi), http://stats.oecd.org/Index.aspx?DatasetCode=RFIN1, 14.03.2011.

ÖSYM (Ölçme Seçme ve Yerleştirme Merkezi): **2006–2007 Öğretim yılı Yükseköğretim İstatistikleri**, 2007 (Çevrimiçi), http://osym.gov.tr/dosya/1-43702/h/1ogrencisay.pdf, 26.09.2010.

2009–2010 Öğretim yılı Yükseköğretim İstatistikleri, 2010 (Çevrimiçi), http://www.osym.gov.tr/belge/112038/20092010ogretimyiliyuksekogretimistatistiklerikit.html, 06.06.2011.

2010–2011 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri, 2011a (Çevrimiçi) http://www.osym.gov.tr/belge/112654/20102011ogretimyiliyuksekogretimistatistikleri.html, 10.09.2011.

"2011 Merkezi Yerleştirme ile Öğrenci Alan Yükseköğretim Lisans Programları", 2011b (Çevrimiçi) http://www.osym.gov.tr/belge/113143/2011osysyuksekogretimprogramlarininmerkeziyerlesti.html?vurgu=Acikogretim, 05.04.2012.

Stark, Alan: **Which Fields Pay, Which Fields Don't? An Examination of the Returns to University Education in Canada by Detailed Field of Study**, 2007 (Çevrimiçi) http://www.oecd.org/eco/labourmarketshumancapitalandinequality/37578152.pdf, 12.10.2012.

TÜİK: "Örgün Eğitim İstatistikleri", ty (Çevrimiçi) http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=14&ust_id=5, 09.02.2012.

Türkiye Eğitim Harcamaları Araştırması, 2002 (Çevrimiçi) http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=5&KIThttp://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=5&KITAP_ID=40AP_ID=40, 17.02.2012.

"Hane halkı Büyüklüklerine Göre Yoksulluk Sınırı", **Yoksulluk Çalışması Sonuçları**, 2009a (Çevrimiçi), http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=23&ust_id=7, 02.06.2011.

"Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Sonuçları", 2009b (Çevrimiçi) http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul, 06.03.2012.

“Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Veri Tabanı: Eğitim Durumu–2010”, 2010a (Çevrimiçi) http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul?kod=2, 07.02.2012.

“Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Veri Tabanı: Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Nüfus–2010”, 2010b (Çevrimiçi) http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul, 09.03.2012.

“Eğitim İstatistikleri”, 2010c (Çevrimiçi), http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=135, 11.05.2011.

UN (United Nations): **İnsani Gelişme Raporu–Türkiye**, 2008 (Çevrimiçi) http://www.undp.org.tr/publicationsdocuments/NHDR_tr.pdf, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Desen Ofset, Erişim Tarihi 10.05.2011.

“The Universal Declaration of Human Rights” 2011 (Çevrimiçi), http://www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml, 10.01.2011.

World Bank: 2012 (Çevrimiçi) http://data.worldbank.org/indicator, 18.08.2012.

Young Professionals Network: "HECS HELP–How", 2010 (Çevrimiçi) http://www.webe.com.au/hecshelp/hecshelpshow, 07.03.2012.

YÖK (Yükseköğretim Kurulu): **Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi**, 2007a (Çevrimiçi), http://www.sp.gov.tr/documents/Turkiyenin_Yuksekogretim_Stratejisi.pdf, Meteksan A.Ş, Ankara, 12.11.2009.

Vakıf Üniversiteleri Raporu, 2007b (Çevrimiçi), http://www.univder.org/vakıf_rap.pdf, 02.10.2011.

The Higher Education System in Turkey, 2010 (Çevrimiçi), http://www.yok.gov.tr/katalog/The_higher_education_system_in_turkey.pdf, 10.08.2010.

Vakıf Üniversiteleri Kataloğu, 2011a (Çevrimiçi), http://www.yok.gov.tr/katalog/katalog2011/yok_vakıf_2011.pdf, 02.10.2011.

2011b (Çevrimiçi)
http://www.yok.gov.tr/content/view/532/,
06.12.2011.

"Üniversiteler", 2012 (Çevrimiçi),
http://www.yok.gov.tr/content/view/527/222/lang,
tr/, 19.07.2012.

YURTKUR: **Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Stratejik Planı 2009 – 2013**, 2008 (Çevrimiçi)
http://www.kyk.gov.tr/kyk/html/yurtkur/2009-2013plan.pdf, 03.06.2012.

Genel Bilgiler, 2011 (Çevrimiçi)
http://www.kyk.gov.tr/kyk/html/kredi_burs/genel_bilgi.php, 22.05.2011.

"Barınma Hizmetleri", 2012a (Çevrimiçi)
http://www.kyk.gov.tr/kyk/html/yurt/barinma.php,
03.02.2012.

"Öğrenim ve Katkı Kredisi Alan Öğrenci Sayıları ile Kredi Miktarları", 2012b (Çevrimiçi)
www.yurtkur.gov.tr, 13.02.2012.

KANUNLAR VE YÖNETMELİKLER

22.08.1961 Tarih ve 351 Sayılı "Yükseköğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Kanunu", Resmî Gazete, S: 10887.

24.06.1973 Tarih ve 1739 Sayılı "Milli Eğitim Temel Kanunu", Resmî Gazete, S: 14574.

06.11.1981 Tarih ve 2547 Sayılı "Yükseköğretim Kanunu", Resmî Gazete, S: 7506.

09.11.1982 Tarih ve 2709 Sayılı "Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası Kanunu", Resmî Gazete, S: 17863 Mükerrer.

19.08.1983 Tarih ve 2880 Sayılı "2547 Sayılı Yükseköğretim Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun", S: 18140.

14.12.1999 Tarihli "Üniversitelerarası İletişim ve Bilgi Teknolojilerine Dayalı Uzaktan Yükseköğretim Yönetmeliği", Resmî Gazete, S: 23906.

03.07.2001 Tarih ve 4689 Sayılı "Yükseköğretim Kanunu ile Yükseköğretim Personel Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun", Resmî Gazete, S: 24451.

10.12.2003 Tarih ve 5018 Sayılı "Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu",

Resmî Gazete, S: 25326.

06.03.2004 Tarih ve 5102 Sayılı "Yükseköğretim Öğrencilerine Burs ve Kredi Verilmesine İlişkin Kanun", Resmî Gazete, S: 25384.

31.12.2005 Tarih ve 2005/9859 Sayılı "Vakıf Yükseköğretim Kurumları Yönetmeliği", Resmi Gazete, S: 26040.

18.09.2008 Tarih ve 2008/14110 Sayılı "2008–2009 Eğitim–Öğretim Yılında Yükseköğretim Kurumlarında Cari Hizmet Maliyetlerine Öğrenci Katkısı Olarak Alınacak Katkı Payları İle İkinci Öğretim Ücretlerinin Tespitine Dair Karar", Resmî Gazete, S: 27001.

18.08.2009 Tarih ve 2009/15308 Sayılı "2009–2010 Eğitim–Öğretim Yılında Yükseköğretim Kurumlarında Cari Hizmet Maliyetlerine Öğrenci Katkısı Olarak Alınacak Katkı Payları İle İkinci Öğretim Ücretlerinin Tespitine Dair Karar", Resmî Gazete, S: 27323.

25.02.2011 Tarih ve 6111 Sayılı "Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması İle Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun", Resmî Gazete, S: 27857.

08.06.2011 Tarih ve 641 Sayılı "Kalkınma Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname", Resmî Gazete, S: 27958.

EKLER

Ek 1: OECD Ülkelerinde Yükseköğretimin Kişisel Getiri Oranları (2006)

	Yıl[1]	Toplam Maliyetler		Toplam Faydalar		Net Bugünkü Değer (NBD)		İçsel Getiri Oranı	
Ülkeler		**Erkek**	**Kadın**	**Erkek**	**Kadın**	**Erkek**	**Kadın**	**Erkek**	**Kadın**
ABD		VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY
Almanya		-64.856	-66.529	201.418	126.375	136.563	59.846	9.0	6.5
Avustralya	-1	-50.846	-50.796	151.361	161.869	100.515	111.073	9.1	11.3
Avusturya		-63.888	-63.932	221.962	148.502	158.074	84.570	9.1	7.4
Belçika	-1	-32.975	-31.799	147.919	131.867	114.944	100.068	11.7	14.1
Birleşik Krallık		-81.698	-83.418	289.353	236.276	207.655	152.858	11.2	8.5
Çek Cumhuriyeti		-22.102	-19.673	266.219	152.908	244.117	133.235	22.5	19.6
Danimarka		-52.141	-52.874	73.008	64.810	20.867	11.936	4.4	4.0
Finlandiya		-53.150	-53.171	183.363	117.426	130.213	64.255	10.0	7.5
Fransa		VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY
Hollanda		-93.717	-88.167	198.216	145.445	104.499	57.278	6.6	5.6
İspanya	-2	-31.409	-30.082	114.794	129.298	83.385	99.216	9.3	11.6
İsviçre		-49.829	-49.495	102.239	80.788	52.411	31.293	6.1	5.3
İtalya		-55.733	-52.701	364.031	104.335	308.299	51.634	11.5	6.6
Kanada		-61.147	-61.829	210.520	149.109	149.373	87.280	9.6	8.8
Kore	-3	-36.472	-37.060	150.423	211.022	113.951	173.963	9.4	12.9
Macaristan		-29.753	-26.943	247.598	112.964	217.845	86.021	17.7	12.8
Norveç		-50.742	-50.235	130.322	128.108	79.580	77.873	6.6	8.3
Polonya		-24.385	-19.816	237.767	147.790	213.382	127.974	20.4	19.2
Portekiz		-30.116	-26.497	396.844	233.148	366.728	206.650	18.4	18.4
Türkiye	-1	-10.502	-9.278	74.740	89.988	64.238	80.710	19.1	19.1
Yeni Zelanda		-41.994	-41.860	92.538	74.767	50.544	32.907	7.2	6.5
OECD Ortalaması		-46.873	-45.808	192.732	137.340	145.859	91.532	11.5	10.7

Not: 1: 2005 yılını; **2:** 2004 yılını ve **3:** 2003 yılını temsil etmektedir.
VY: Veri Yok

Kaynak: OECD, **Education at a Glance–2010**, 2010 (Çevrimiçi) http://www.oecd.org/dataoecd/45/39/45926093.pdf, p. 148.

Ek 2: OECD Ülkelerinde Yükseköğretimin Sosyal Getiri Oranları (2006)

	Yıl[1]	Toplam Maliyetler		Toplam Faydalar		Net Bugünkü Değer (NBD)		İçsel Getiri Oranı (%)	
Ülkeler		**Erkek**	**Kadın**	**Erkek**	**Kadın**	**Erkek**	**Kadın**	**Erkek**	**Kadın**
ABD		VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY
Almanya		-47,163	-47,559	226,362	123,289	179,199	75,730	11,8	8,4
Avustralya	-1	-20,211	-20,201	104,749	72,697	84,538	52,495	12,4	12,5
Avusturya		-55,569	-55,579	172,815	122,341	117,246	66,762	8,7	7,1
Belçika	-1	-28,684	-28,374	196,443	160,460	167,759	132,086	15,2	17,9
Birleşik Krallık		-43,208	-32,610	138,526	114,899	95,318	82,289	10,4	10,1
Çek Cumhuriyeti		-16,363	-15,315	99,599	73,011	83,236	57,696	16,2	13,6
Danimarka		-51,519	-51,524	132,536	68,351	81,017	16,827	7,3	4,5
Finlandiya		-41,165	-41,168	148,672	82,828	107,507	41,659	10,1	7,1
Fransa		VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY
Hollanda		-67,393	-62,627	170,854	117,765	103,461	55,138	7,5	6,3
İspanya	-2	-24,668	-24,538	51,476	49,989	26,808	25,451	6,2	6,6
İsviçre		-50,131	-50,013	95,121	42,526	44,990	-7,488	5,7	2,3
İtalya		-29,870	-29,185	116,469	79,028	86,599	49,844	10,8	8,3
Kanada		-39,231	-39,319	101,372	70,514	62,141	31,195	7,8	6,5
Kore	-3	-6,566	-6,621	30,560	22,909	23,994	16,288	9,5	9,2
Macaristan		-22,312	-20,984	183,660	135,553	161,347	114,569	21,8	18,4
Norveç		-47,434	-47,298	105,007	69,740	57,573	22,442	6,2	4,9
Polonya		-19,883	-17,662	115,750	78,831	95,867	61,169	15,6	13,4
Portekiz		-16,487	-15,425	113,072	132,578	96,585	117,153	18,3	17,8
Türkiye	-1	-13,397	-12,900	35,150	41,014	21,753	28,113	9,2	9,1
Yeni Zelanda		-17,716	-17,703	48,860	26,996	31,144	9,293	8,3	5,9
OECD Ortalaması		-32,949	-31,830	119,353	84,266	86,404	52,436	11,0	9,5

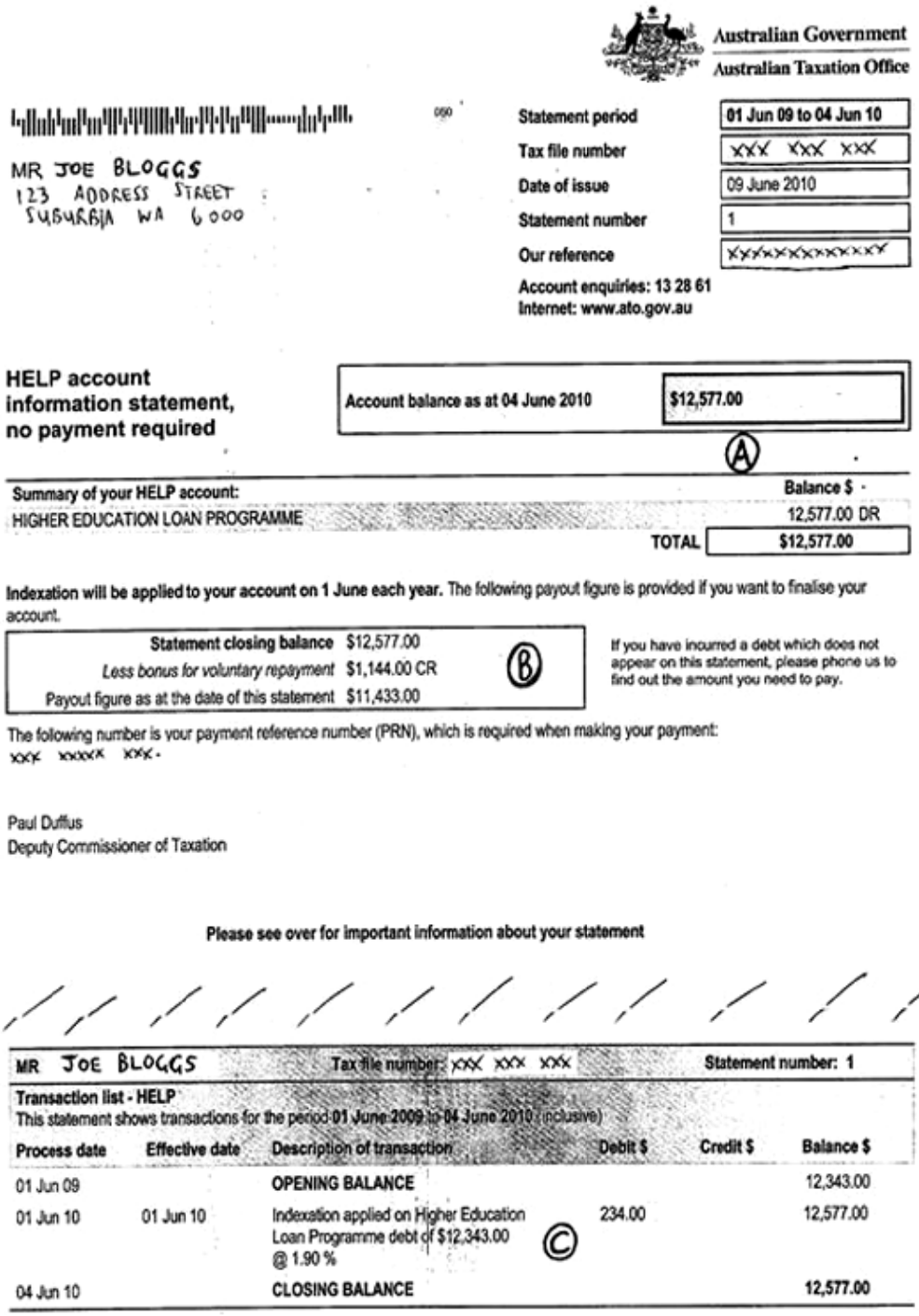
Not: 1: 2005 yılını; **2:** 2004 yılını ve **3:** 2003 yılını temsil etmektedir.
VY: Veri yok
Kaynak: OECD, **Education at a Glance–2010**, 2010 (Çevrimiçi)
http://www.oecd.org/dataoecd/45/39/45926093.pdf, p.150.

Ek 3: Avustralya ile İlgili Genel İstatistikler

Yıllar	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Nüfus (Milyon)	19,6	19,8	20,1	20,3	20,6	21,0	21,4	21,9	22,2	22,6
GSYİH (Milyar US$)	397	468	616	686	749	857	1.062	924	1.131	1.377
Büyüme Oranı (%)	4	3	4	3	3	4	4	1	2	2
Enflasyon Oranı (%)	3,0	2,8	2,3	2,1	3,5	2,3	4,4	1,8	2,8	3,4
Kişi Başına GSYİH (US$)	21.210	23.544	30.580	34.149	36.226	40.672	49.379	42.101	50.746	60.642
Yükseköğretime Katılma Oranı (%)	75	73	71	72	71	72	72	76	80	VY
Yükseköğretimde Öğrenci Başına Harcama (%) (Kişi Başına GSYİH içindeki Oranı)	23	23	23	21	21	20	20	21	VY	VY

Not: VY: Veri Yok
Kaynak: World Bank, 2012 (Çevrimiçi) http://data.worldbank.org/indicator, 18.08.2012.

Ek 4: Borçlanma Hesap Özeti Örneği (1)



Australian Government
Australian Taxation Office

MR JOE BLOGGS
123 ADDRESS STREET
SUBURBIA WA 6000

Statement period	01 Jun 09 to 04 Jun 10
Tax file number	XXX XXX XXX
Date of issue	09 June 2010
Statement number	1
Our reference	XXXXXXXXXXXX

Account enquiries: 13 28 61
Internet: www.ato.gov.au

HELP account information statement, no payment required

Account balance as at 04 June 2010 — $12,577.00 (A)

Summary of your HELP account:	Balance $
HIGHER EDUCATION LOAN PROGRAMME	12,577.00 DR
TOTAL	$12,577.00

Indexation will be applied to your account on 1 June each year. The following payout figure is provided if you want to finalise your account.

Statement closing balance	$12,577.00
Less bonus for voluntary repayment	$1,144.00 CR (B)
Payout figure as at the date of this statement	$11,433.00

If you have incurred a debt which does not appear on this statement, please phone us to find out the amount you need to pay.

The following number is your payment reference number (PRN), which is required when making your payment:
XXX XXXXX XXX.

Paul Duffus
Deputy Commissioner of Taxation

Please see over for important information about your statement

MR JOE BLOGGS — Tax file number: XXX XXX XXX — Statement number: 1

Transaction list - HELP
This statement shows transactions for the period 01 June 2009 to 04 June 2010 (inclusive)

Process date	Effective date	Description of transaction	Debit $	Credit $	Balance $
01 Jun 09		OPENING BALANCE			12,343.00
01 Jun 10	01 Jun 10	Indexation applied on Higher Education Loan Programme debt of $12,343.00 @ 1.90 % (C)	234.00		12,577.00
04 Jun 10		CLOSING BALANCE			12,577.00

Kaynak: Young Professionals Network, "HECS HELP – How", 2010 (Çevrimiçi) http://www.webe.com.au/hecshelp/hecshelpshow, 07.03.2012.

Ek 5: Borçlanma Hesap Özeti Örneği (2)

INVOICE

Need Assistance? Contact Customer Service
Email enquire@deakin.edu.au
Telephone: Melbourne +61 3 9244 6333 Geelong +61 3 5227 2333 Warrnambool +61 3 5563 3333Monday to Friday: 8:30am to 5:00pm AEST, with the exception of Wednesdays which is 9.30am - 5.00pm.

Tax Invoice

ABN 56 721 584 203

Date of Issue: 16 May 2012

Student Number: 211304696

Due Date: N/A
Total Amount Due: AU $0.00
Tax File Number Supplied: YES

MS BELINDA SELEN OZGUN
1/39 MARGARET ST
CARNEGIE VIC 3163

Course & Unit Enrolment Details — TRIMESTER 1 2012

Course: D312 - BACHELOR OF ARTS/BACHELOR OF LAWS

Unit Code & Title	Status	Location	Class	Student Status	Credit Points	EFTSL	Unit Amount
MLL218 - CRIMINAL PROCEDURE	ENROLLED	B	D	202	1	.125	$1,178.00
MLL213 - TORTS	ENROLLED	B	D	202	1	.125	$1,178.00
MLL221 - CORPORATE LAW	ENROLLED	B	D	202	1	.125	$1,178.00

Fee Summary

Fee Type	Assessed Amount	Discount	Sponsored Amount	Sponsor Payments	Student Payments	Student Amount Owing
COMMONWEALTH SUPPORTED STUDENT	$3534.00	$0.00	$0.00	$0.00	$0.00	$0.00
STUDENT SERVICES AND AMENITIES FEE	$87.00	$0.00	$0.00	$0.00	$0.00	$0.00

Total Amount Due **AU $0.00**

DEAKIN UNIVERSITY **PAYMENT SLIP**

*3033 211304696 10

Biller Code: 71266
Ref: 21130469685
Contact your bank or financial institution to make this payment from your cheque, savings, debit, credit card or transaction account. More info: www.bpay.com.au

Billpay Code: 3033
Ref: 21130469610
Pay in person at any post office, by phone 13 18 16, or go to www.postbillpay.com.au

Payment by telephone
Call 13 18 16 to pay by MasterCard and Visa or pre-registered cheque/savings account. From overseas +61 13 18 16. Note International call charges apply.

Payment by internet
Visit www.postbillpay.com.au to pay by MasterCard and Visa or pre-registered cheque/savings account or Pay online via StudentConnect at www.deakin.edu.au/studentconnect

Payment in person
Payment at any Australia Post Outlet. Payments may be made by cash, cheque, EFTPOS debit card, MasterCard and Visa.

Payment to be made by	N/A
TOTAL AMOUNT	AU $0.00

Cash is no longer accepted on campus for payment of tuition fees

Ek 6: Anket Soruları

1) Üniversitenizin adı?

2) Öğrenim gördüğünüz bölüm Fakülte–Meslek Yüksekokul–Yüksekokul içinde hangisine girmektedir?

3) Hangi sınıftasınız?
   a) 1. Sınıf
   b) 2. Sınıf
   c) 3. Sınıf
   d) 4. sınıf
   e) Uzatmalı

4) Öğretim türünüz nedir?
   a) I. Öğretim
   b) II. Öğretim

5) Cinsiyetiniz?
   a) Kadın
   b) Erkek

6) Yaşınız?
   a) 17–18
   b) 19–20
   c) 21–22
   d) 23–24
   e) 25 yaş ve üzeri

7) Ailenizin ikamet ettiği bölge hangisidir?
   a) Marmara
   b) Karadeniz
   c) Ege
   d) Akdeniz
   e) İç Anadolu
   f) Doğu Anadolu
   g) Güney Doğu Anadolu

8) Babanızın eğitim durumu?
   a) İlkokul mezunu
   b) Ortaokul mezunu
   c) Lise mezunu
   d) Üniversite mezunu
   e) Lisansüstü mezunu

9) Annenizin eğitim durumu?
   a) İlkokul mezunu
   b) Ortaokul mezunu
   c) Lise mezunu
   d) Üniversite mezunu
   e) Lisansüstü mezunu

10) Ailenizde su anda sizinle birlikte toplam kaç üniversite öğrencisi var?
   a) Bir
   b) İki
   c) Üç
   d) Dört ve üzeri

11) Herhangi bir işte tam veya yarı zamanlı olarak çalışıyor musunuz?
   a) Evet
   b) Hayır

12) Ailenizde (eğer çalışıyorsanız sizin haricinizde) kaç kişi çalışıyor?
   a) Bir
   b) İki
   c) Üç
   d) Dört ve üzeri

13) Ailenizin toplam (eğer çalışıyorsanız sizin geliriniz dâhil) ortalama aylık net geliri toplam kaç ₺'dir?
   a) ₺700 ve daha az
   b) ₺701–1.000
   c) ₺1.001–1.300
   d) ₺1.301–1.600
   e) ₺1.601–1.900
   f) ₺1.901–2.200
   g) ₺2.201–2500
   h) ₺2.501–2.900
   i) ₺2.901 ve üzeri

14) Ailenizin aşağıda belirtilen kategorilerin hangilerinden gelir elde ettiğini işaretleyin (Birden fazla işaretleme yapabilirsiniz).

( ) Zirai
( ) Ticari
( ) Sanayi
( ) Ücret
( ) Serbest meslek
( ) Diğer

15) Yükseköğretime girebilmek için yükseköğretime giriş sınavı öncesinde dershaneye gittiniz mi?

a) Evet
b) Hayır

16) Yükseköğretim giderleriniz nasıl karşılanıyor? (Birden fazla işaretleme yapabilirsiniz)

( ) Aile imkânlarıyla
( ) Kendi imkânlarımla
( ) Akraba yardımı
( ) Katkı kredisiyle
( ) Öğrenim kredisiyle
( ) Devlet bursuyla
( ) Vakıf bursuyla
( ) Özel sektör bursuyla
( ) Diğer

17) Üniversite eğitiminiz süresince nerede ikamet etmektesiniz?

a) Aile yanında
b) Akraba yanında
c) Arkadaşlarla evde
d) Üniversitenin bulunduğu şehirde ailemin evinde
e) Kiralık evde tez başıma
f) Devlet yurdunda
g) Özel yurtta
h) Diğer

18) Aylık yaşam maliyetleriniz (barınma, beslenme, ulaşım, kırtasiye) masrafınız ortalama kaç ₺'dir?

₺.....

19) "Üniversitemden kaliteli eğitim almaktayım."

a) Kesinlikle katılıyorum
b) Katılıyorum
c) Kararsızım
d) Katılmıyorum
e) Kesinlikle katılmıyorum

20) “Kaliteli eğitimin önündeki engellerden en önemlisi olarak, üniversitelerdeki parasal yetersizlikler öne çıkmaktadır.”

a) Kesinlikle katılıyorum
b) Katılıyorum
c) Kararsızım
d) Katılmıyorum
e) Kesinlikle katılmıyorum

21) “Devletin yükseköğretimi finanse etmesinde sıkıntılar bulunmaktadır.”

a) Kesinlikle katılıyorum
b) Katılıyorum
c) Kararsızım
d) Katılmıyorum
e) Kesinlikle katılmıyorum

22) “Yükseköğretimin finanse edilmesinde, devlet ile öğrenci ve/veya ailelerinin ortak bir sorumluluğu olmalıdır.”

a) Kesinlikle katılıyorum
b) Katılıyorum
c) Kararsızım
d) Katılmıyorum
e) Kesinlikle katılmıyorum

23) Üniversitede okurken maddi durumunuzdan dolayı zorlandınız mı?

a) Evet
b) Hayır

24) Yükseköğretime devam ederken öğrenci katkı payınızı (harcı) karşılamakta zorlandınız mı?

a) Evet
b) Hayır

25) Yükseköğretime devam ederken yaşam maliyetlerinizi (barınma, beslenme, ulaşım, kırtasiye) karşılamakta zorlandınız mı?

a) Evet
b) Hayır

26) “Daha kaliteli eğitim alabildiğim takdirde, yükseköğretimim için daha yüksek maddi bedel ödemeyi kabul ederim.”

a) Kesinlikle katılıyorum
b) Katılıyorum
c) Kararsızım
d) Katılmıyorum
e) Kesinlikle katılmıyorum

27) Üniversite öğrenimini neden tercih ettiğinizi önem sırasına göre numaralandırınız.

( ) İş Bulmak
( ) Daha fazla para kazanmak
( ) Toplumda daha çok itibar kazanmak
( ) Bilgi ve becerilerimi geliştirmek
( ) Diğer (Lütfen Belirtiniz)……..

28) Öğrenim gördüğünüz üniversiteyi veya bölümü isteyerek mi seçtiniz?

a) Evet
b) Hayır

29) "Maddi bir destek alabilseydim, vakıf üniversitesinde okumak isterdim."

a) Evet
b) Hayır

30) (Yukarıdaki soruya cevabınız EVET ise) Vakıf üniversitesini tercih etme sebebiniz nedir?

a) Öğretim kadrosu
b) Fiziki imkânlar
c) Daha az öğrenci ile öğrenim
d) Yabancı dil ağırlıklı öğrenim
e) Aile yanında öğrenim
f) Büyük şehrin avantajları
g) Diğer (Belirtiniz).....

31) "Daha kaliteli bir eğitim için devlet tarafından verilecek, düşük veya faizsiz ve uzun geri ödeme süreleri (10–15 yıl) içeren, öğrenci katkı payımı karşılayacak bir desteği kullanmak isterdim."

a) Kesinlikle katılıyorum
b) Katılıyorum
c) Kararsızım
d) Katılmıyorum
e) Kesinlikle katılmıyorum

32) "Daha kaliteli bir eğitim için ticari bankalar tarafından verilecek, düşük faiz ve uzun geri ödeme süreleri (10–15 yıl) içeren, yaşam maliyetlerimi karşılayacak bir desteği kullanmak isterdim."

a) Kesinlikle katılıyorum
b) Katılıyorum
c) Kararsızım
d) Katılmıyorum
e) Kesinlikle katılmıyorum

33) (31 veya 32. sorudan birisine cevabınız EVET ise) Yükseköğretim giderleriniz için kullanmayı kabul ettiğiniz desteğin geri ödemelerinin ne zaman başlamasını tercih edersiniz?

a) Mezun olunan yıl
b) Mezuniyetten iki yıl sonra
c) Mezuniyetten dört yıl sonra
d) İşe girdikten sonra

ÖZGEÇMİŞ

Seda ÖZEKİCİOĞLU 17.02.1979 tarihinde Sivas'ta doğmuştur. Bilkent Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İngilizce İktisat Bölümü'nden 2003 yılında mezun olmuş; aynı yıl Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde MBA öğrenimine başlamıştır.

2004 yılında Cumhuriyet Üniversitesi Maliye Bölümü Bütçe ve Mali Planlama Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi olarak görev yapmaya başlamıştır. 2005 yılında Hacettepe Üniversitesi'ndeki MBA öğrenimini tamamlamıştır. Mart 2006 tarihinden itibaren İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Bölümü Maliye Doktora Programı'nda lisansüstü öğrenimi sürmektedir.